This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

805
T12
V 1

805
T12
V.4

TAAL-DICHT-

IN

ERTHERKUNDIG

MAGAZIJN.

TAAL- DICHT-
EN
LETTERKUNDIG
MAGAZIJN;
OF
VERZAMELING VAN VERHANDELINGEN, DE TAAL- DICHT- EN LETTERKUNDE BETREFFENDE; BENEVENS EENIGE DICHTSTUKKEN: TEN NUTTE ONZER DICHTLIEVENDE LANDGENOOTEN BIJ EEN VERGADERT EN UITGEGEEVEN

DOOR

G. BRENDER à BRANDIS.

Lid van de Maatſchappij der *Nederlandſche Letterkunde* te *Leyden*; van het *Zeeuwſche Genootſchap der Wetenſchappen*, te *Vliſſingen*; en van de *Amſteldamſche*, *Leydſche*, *Rotterdamſche* en *Utrechtſche Dicht en Letteroefenende Genootſchappen.*

VIERDE DEEL.

Te AMSTELDAM,
Bij HERMANUS KEIJZER.
MDCCXC.

ТАЛЬГЕСЕТЕ

ЛИТЕРАТУРНАЯ

МАСТЕРСКАЯ

hist Comm
high
1259-29
17585

TAAL- DICHT-

EN

LETTERKUNDIG

MAGAZIJN.

PROEVE

OVER HET GEBRUIK DER

EPITHETA IN DICHTSTUKKEN.

„ *Humano capiti cervicem pictor equinam*
„ *Jungere ſi velit, et varias inducere plumas,*
„ *Undique collatis membris, ut turpiter atrum*
„ *Deſinat in piſcem mulier formoſa ſuperne;*
„ *Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?*"

Met deze vraag begint HORATIUS zijne leer van de Dichtkunst, welke tot op heden de grootſte leermeesteren in de fraje kunſten, niet alleen opgetogen en verrukt houdt, maar zelfs onderwijst, ſtof tot denken verſchaft, en veelal de grond is van hunne ſtellingen. —— Ik wil 'er deze bedenkingen ook mede openen, en, ten einde

de Nederduitſche Lezer niet tot eene overzetting behoeve den toevlugt te nemen, zal ik uit het Prijsvers van den heer W. VAN DER JAGT (*a*) de volgende plaats uitſchrijven:

„ *Mijn Dichter zamelt ſchat bij ſchat*
„ *Van kunstgeleerdheid op elk blad;*
„ *Dit leert hem grove feilen mijden;*
„ *Op dat hij nooit zoo verr' verdwaal'*
„ *Dat Heiden, Turk, of Jood, in taal*
„ *En godsdienst, met zichzelven ſtrijden.*
„ *Hij ſtelt geen kleppende ooievaar*
„ *In 't nest van eenen adelaar;*
„ *Geen brullend leeuwshoofd op een ezel;*
„ *Noch wieken aan den radden wezel.*
„ *Hij plukt in vroege lentelucht*
„ *Geen duif of andre herfſtvrucht:*
„ *Geen' Zomer doet hij 't ijs betreden:*
„ *Den winter met zijn grijzen baard,*
„ *Schikt hij in 't bont, of aan den haart:*
„ *Hij geeft den Gal geen noordſche zeden:*
„ *Hij dost geen Samojeed in 't goud;*
„ *Geen' bloedaart ſchetst hij immer ſtout:*
„ *Den rijkdom doet hij deftig leven,*
„ *En mild aan krijtende armoê geeven.*"

In dit vers handelt de Dichter volmaakt zo, als hij moest handelen; hij ſtelt regelen, en breidt de-

(*a*) Men zie de Prijsverſen van het Haagſche Genootſchap: *Kunstliefde ſpaart geen Vlijt*, 1774. bl. 300. welk vers, (gelijk ook dat van mejuffr. DE LANNOY, en van den Heer S. VAN DER WAAL, 't welk meer uitvoerig is,) geheel verdient gelezen te worden.

dezelve dichtmatig uit; maar — hij bewijst niets. 't Zal derhalven nodig zijn voor deze ſtellingen, of liever ſtelling, (want de bijzonderheden zijn eigenlijk niets anders, dan uitbreidingen van den zelfden regel. —— 't Zal nodig zijn deze ſtelling) wat nader te betogen, indien ik dezelve op enig bijzonder ſtuk, en dit in bijzondere deelen, en gevallen, zal willen toepaſſen.

En — gelijk dit mijn voornemen is, alzo wil ik echter vooraf den Lezer verzoeken, al het volgende, niet — als ene uitgewerkte Verhandeling aantezien, tot welke ik voel niet bekwaam te zijn: maar alleen — als enige losſe, van tijd tot tijd, mij ingevallene gedachten en bedenkingen, welke ik bij een zamele, en ter beoordeling overgeve, wijl mij dacht, dat zij voor jonge Dichteren, die dit *Magazijn* lezen, en zelden veel in de Theorie der Dichtkunst, of der ſchone kunſten in 't gemeen, doen, van enig nut zijn konden; te meer, daar mij niet voorſtaat, iets opzettelijk over deze ſtof gelezen te hebben, en ik, van mijne zijde, zo weinig mogelijk, mij van afgetrokkene redeneringen bedienen zal, ten einde dies te duidelijker in het voorſtellen te wezen. —— Daar ik echter mijn' geſchrijf voor geen lang en diep doordacht ſijstema uitvente, zal ik mij niet verwonderen, zo men hier of daar iets vond, dat niet allen behaagde, of waar in men wezenlijk feilen ontdekte; en — gelijk ik niet dwaas, of onbeſchaamd genoeg ben, om, met mijn weten, valſche redeneringen iemand in de

hand te ſtoppen, zo zou ik ook, verre van reeds nedergeſtelde, en aangeduidde gebreken, indien ik dezelve begreep, te blijven aanhangen en verdedigen, —— zeer geredelijk dezelve herroepen, en den genen, die mij dezelve toonde, —— waar toe de weg door dit Magazijn immer geopend is, —— voor de eer bedanken, welke hij mijn eenvoudig geſchrift had aangedaan.

Wat is het doel van den Dichter? — 'er zijn 'er, die het zelve ſtellen in twee dingen te beſtaan, namentlijk in te ſtichten en te vermaken; waartoe men dan de bekende versjes van HORATIUS, die echter niets bewijzen, tot getuigen roept. Anderen (*b*) en met meer recht, vertrouwe ik, werpen de dichterlijke ſtichting geheel weg, en leren, dat het vermaak alleen de bedoeling des Dichters wezen moet: —— maar hoe nu dit oogmerk te bereiken? Zal het zijn door ons verſtand alleen voedzel te geven? door ons met ſluitredenen bezig te houden? door ons afgetrokken te leren denken? —— Niets minder, dan dit; een enkelé wijsgeer moge zich hier mede vergenoegen, maar altoos het publiek, de grote menigte,

(*b*) Men zie de Verhandeling van onzen geëerden Verzamelaar, den Heer G. BRENDER à BRANDIS, in het *Taal-, Dicht-*, en *Letterkundig* KABINET, III D. bl. 249 en volgg. —— Verg. de Verhandeling van den Heer C. VAN ENGELEN, te vinden in de werken van de *Maetſchappij der Nederlandſche Letterkunde*, IV D. bl. 70, en volgg.

te, waar de Dichter eigenlijk voorſchrijft, zal bij alle die geleerdheid in ſlaap vallen. Wie is 'er, die HUIG DE GROOT's *bewijs voor den Christelijken Godsdienst* vermakelijk vindt? wien bevallen VONDEL's *beſpiegelingen*, of *Altaergeheimen*? heeft men niet bij die ſchone redevoering van SOCRATES (*c*), over welke zich een Prediker niet behoefde te ſchamen, heeft men 'er niet bij zitten lagchen, of zich vervélen? en wie, bid ik u, wie houdt het uit, in het 5de bedrijf van het ſchoonſte ſtuk van CORNEILLE? — Wanneer hij voor koning TULLIUS pleiten laat, moet noodzakelijk alle aandoening welke de oude en jonge *Horace's* verwekt hebben, geheel verdwijnen. ——— In één woord, noch de verſtandige man, die een aangenaam en redelijk vermaak begeert, noch hij, die zich in 't gemeen vermaken wil, kan in zulke ſtukken zijnen ſmaak bevredigd vinden. —— Zou men dan misſchien *alleen* de verbeelding moeten voeden, en zich niets aan het verſtand bekreunen? op deze wijze zou hij wel der grote menigte, maar noit den man van ſmaak en kunde kunnen voldoen; en in 't gemeen hebben zulke menſchen, welke dit waanden, weinig tijd na hunn' dood geleefd. ——— Zotter derhalven, en ongerijmder is het, wanneer men zo ſchrijft, dat men het gezond verſtand niet alleen belédigt, en ene ongetoomde verbeelding verraadt, maar

(*c*) In het ſtuk, 't welk ten tijtel heeft: XANTIPPE, *of het boze wijf van Socrates beteugeld*. —

maar dat men zelfs zó verre zich van alle vernuft en redelijke verbeeldingskracht verwijdert, dat men de menſchen dwingt, zich iets voorteſtellen, van het welke zij zich, bij gene mogelijkheid, enig denkbeeld vormen kunnen. Of is het mogelijk, dat men zich gezaligden verbeelden kan, die op robijne klompen danſen? Wien komen immer tepels van de Zon in de gedachten? is het niet, om met VOLTAIRE te ſpreken, het *dernier effort de l'eſprit humain*, om den woesten basſis ZWANENBURG te lezen — ik zwijg, te verſtaan? ——

Maar — wat vermaakt dan? wat moet de Dichter doen, om te vermaken? en waarom vermaken zulke Dichters niet, welker *methode* ik opgegeven heb? —— Al wat ons innerlijk gevoel, 't zij dan, dat men het tot het oordeel brenge, het zij men het voor iets bijzonders houde, waar over hier niet behoeft getwist te worden; — al wat ons innerlijk gevoel ons zegt ſchoon te zijn, dit is *daarom* wel niet altijd en noodzakelijk ſchoon, maar het bevalt ons echter altijd, wijl wij het voor ſchoon houden. Verbeeld u ene Dame, welke geen' ſmaak heeft voor het zagte, het harmoniſche der Natuur, maar meer het woeste, het ſtoute, het ongeſchikte, ten minſten het niet te net geſchikte bemint; gij zult dit aanſtonds in haar kapzel, kleding, houding, voortgang van denkbeelden in een geſprek, en honderd kleinigheden kunnen merken; zulk ene Dame zal, wanneer men alles voor 't overige gelijk ſtelt, meer door een woest kapzel, door een geheel *gedégageerd air*, enz.

enz. meer door eene ſchilderij van hevige ſtormen, woeste landen, afhellende rotſen, enz. in één woord, meer door het ſtoute, dan door het nette vermaakt worden. Stel u hier tegen over ene andere Dame voor, welke den ſmaak voor het zagte te ver trekt, en gij zult haar in het kinderachtig nette zien vervallen; noit zal haar kapſel enigzins ongelijkformig zijn; alles zal netjes zijn aangetogen; ſtijfheid zal haar gantſchen ſmaak kenmerken; en niets haar bekoren, waar die bevallige wanörde, die het hart roert en de verbeelding treft, te vinden is; een ééntonig landgezicht, het ſchilderij van een keurig afgetekend, en dat wel zeer keurig en netjes afgetekend gebouw, zal haar' aandacht treffen, alſchoon 'er niets grootschs, niets verhevens, niets ſtouts in te vinden zij. — Onze ſmaak derhalven, of ons gevoel, is geen regel van het ſchone in 't algemeen, maar wel van het geen *ons* vermaakt; dit gevoel, dezen ſmaak moet de Dichter treffen, naar dezen moet hij zijne voortbrengſelen inrichten. — Maar kan hij zulks? is hem de verſchillendheid der ſmaken, welke men bij de menſchen aantreft, hier niet in den weg? — Neen: 'er is een zekere algemene ſmaak, die ſlechts door bijkomende omſtandigheden, gemodifieerd wordt, om zo eens te ſpreken; maar die altijd echter kan herkend, en tot zijn eerst beginzel te rug gebragt worden.

Ieder mensch, die zijn verſtand gezond heeft, (want van anderen ſpreken wij hier niet,) kan immer zien of zijn ſmaak met de algemeene regelen

van het ſchone overeen ſtemme, of in hoe verre die daar van afwijke. De Dichter dus, zijn eigen gevoel mistrouwende, en echter zoekende te behagen, let op die regelen, en daarop tracht hij de verſchillende delen van zijne ſtukken tot éénheid te brengen. Ik wil zeggen, hij tracht in alle voortbrengſelen des vernufts ene grote verſcheidenheid, ja zelfs een zeker contraſt der delen te plaatſen, ieder van die delen, de hoogstmogelijke volmaaktheid te geven, ieder van die delen bevallig, innemend te doen voorkomen, ieder van die delen op zulk een plaats te ſtellen, waar zij den lezer of hoorer het meeste treffen kunnen; eindelijk ieder dier delen, hoe zeer ook onder elkander verſchillende, te doen medewerken, gelijklijk te doen medewerken tot het algemene oogmerk, daar mede te doen overeenſtemmen, en uit alle die verſcheidene ſtukken een *enſemble* te verkrijgen: —— hier toe derhalven behoort noodzakelijk, dat 'er niets in zij, dat tegen malkanderen, of tegen het voorname einde en oogmerk ſtrijde. Op deze wijze handelt een ſchilder, — op deze wijze werkt een beeldhouwer, — op deze wijze levert ons een bouwmeester zijne gebouwen, —— op deze wijze handelt een Dichter, een Redenaar, enz. — ja op deze wijze heeft de goede God in de ſchepping der natuur gehandeld. ——— Om dit nog iets klarer te maken, zo ſtel u een' Dichter voor, die een heldendicht, of een treurſpel aanvangt; hij heeft verſchillende perſonen, geeft hun verſchillende gevoelens, begrippen, neigingen, zoekt verſchil-

ſchillende uitkomſten, gevaren, noodlottigheden, en dergelijken in zijn ſtuk te vlegten, hij kiest wijders den tijd, de plaats, de omſtandigheden; en — hoe dit alles ook onder elkanderen, op zich zelf genomen, ſtrijden moge, wanneer hij het te ſamen heeft gezet, beheerscht de beste orde, de juiste gelijkformigheid, de netſte overeenkomst, in één woord, de éénheid hetgantſche ſtuk, en maakt de gehele maſſa tot een heerlijk overeenſtemmend *enſemble*: — hij wagt bij voorb. om ACHILLES als een ſlaaf te doen uitkomen; waarom? om dat dit de eenheid van het ſtuk, en van dien perſoon krenken zoude; een' barbaar doet hij aan zijn meisje gene fijne *galanteriën* zeggen; waarom? wijl hij den barbaar buiten zijnen tijd, zijnen kring, zijne omſtandigheden, zijne gemoedsgeſteldheid, in één woord, buiten zich zelven plaatſen zoude, en dus, tegen de eenheid aan werkende, een paardekop op een menſchenromp plaatſen zoude. Uit dezen algemenen regel, reeds bij CICERO, HORATIUS, AUGUSTIJN en anderen bekend, zullen de regelen voor de plaatſing en het gebruik der toevoeglijke naamwoorden ligtelijk zijn afteleiden, en, zonder verdere afgetrokkene redenéring, zal ik ligtelijk tot dezelve kunnen overgaan (*d*).

„ *Ces*

(*d*) Enigzins op ene andere wijze, maar echter zeer duidelijk, wordt dit ſtuk behandeld door den Heer H. HANA, in zijne oratie *de juvenum ingeniis mature ad ſenſum pulcri formandis*, 1788. waar bij men kan voegen de eerſt der *Lettres Curieuſes de litterature & de morale*, van den

„ *Ces regles (d'un art) ne ſont que des princi-*
„ *pes généraux, tirés d'obſervations particulieres*
„ *pluſieurs fois répétées, & toujours vérifiées par*
„ *la répétition. Par exemple, on a obſervé, qu'un*
„ *orateur endiſpoſoit ſes auditeurs, lorsque en com-*
„ *mençant, il montroit de l'orgueil, de l'impu-*
„ *dence, on en a tiré la regle générale, qui veut,*
„ *que tout exorde ſoit modeſte. Ainſi toute obſer-*
„ *vation renferme un précepte, & tout précepte*
„ *naît d'une obſervation.*" Zegt BATTEUX (*e*) en ik wil wel erkennen, dat het mij in het verzamelen dezer regelen zo gegaan zij, dat ik een gebrek ziende, of immers meende te zien, het welk, aan de regelen van orde en ſchoonheid getoetst, een ſtuk mismaakte, daar uit den tegenoverſtaanden regel getrokken hebbe. De aanleidende oorzaak derhalven van het vinden dezer regelen, is het opmerken der gebreken; en de grond van dezelven is de theorie van het ſchone.

Op dezen grond dan, benevens het oogmerk, dat men

Abt DE BELLEGARDE, in het VIII Deel van zijne *Oeuvres diverſes.* —— Waar men echter toezie, dat hij meer over den goeden ſmaak *in 't algemeen* handelt. Bij de *veertig* andere boeken over het ſchone, en den ſmaak, haalt de Heer VAN ALPHEN aan, in de fraje *Inleiding* voor het heerlijk werk van RIEDEL, *Theorie der ſchone kunſten*, bl. XXI en volgg.

(*e*) *Principes de la litterature*, Tom. I. *ou les beaux arts reduits à un même Principe*, Chap. I. pag. 24. (cinquieme édition 1774—1788.)

men in 't bijzonder heeft, bij het gebruik der *epitheta*, bouw ik de drie volgende regelen.

Vooreerst, men moet gene *epitheta* bij zelfſtandige naamwoorden plaatſen, en met dezelve verbinden, wanneer zij tegen dezelve ſtrijden. — Klarer kan 'er, dunkt mij, op de wereld niets zijn; let gij op het oogmerk van de epitheta, men gebruikt dezelve tot nadere verklaring en opſiering van het *ſubſtantivum*, maar hoe kan nu iets opgehelderd, opgeſierd worden, door iets, het welk het wezen en de eigenſchappen van het ſtuk, dat opgehelderd worden moet, geheel omver werpt en vernietigt? — Aan den anderen kant, ziet gij om naar de regelen van het ſchone, zij leren u, dat in dat gene, 't welk men ſchoon noemen zal, vooral op de eenheid gelet moet worden, dat, waar deze regel verzuimd wordt, aldaar ook zeker alle ſchoonheid verloren gaat; en dus dat een *epitheton* van een ſtuk niet medewerkt, maar in tegendeel, dezelve verſtoort, wanneer het met het *ſubſtantivum*, en deszelfs natuur ſtrijdig zij.

Ik weet niet, of POOT zich hier niet aan ſchuldig maakt, wanneer hij (*f*) zegt:

Gewis uw zinnen kozen hier
Het piepend *groen der rijke weiden.*

en van den zelfden aart, dunkt mij, is, het geen een weinig te voren gevonden wordt:

Hoe deftigh praelt uw oude jeugt!

Bij

f) In zijn gezang op *Broekbergen*; in het II D. bl. 154. van zijne *Gedichten* (8vo.)

Bij den Heer J. DE HAES heugt mij gelezen te hebben (*g*).

Die felle vlam, al over lang geboren
Laet zich niet langer ſmoren.

Ik durf in 't geheel hier niet bepalen, in hoe verre hier de *tropus* geöorloofd zij; en echter kan men dezelve niet geheel ongeöorloofd verklaren; hierom ben ik in twijfel, of men POOT beſchuldigen moet van onnatuurlijkheid in 't volgende voorbeeld, ter zelfder plaatſe te vinden:

Wees, in uw zingende prieelen,
Wees vriendelijk van ons gegroet.

Dezen trek heb ik meer gelezen, maar ik ben in twijfel over zijne waarheid, althans geloof ik, dat men zulke denkbeelden voorzigtig bézigen moet. Zo weet ik ook niet te wel, of men het *idé* van een *treurig pad*, voor een *ongelukkig lot*, goed kan keuren? eigenlijk is een pad niet treurig, maar een lot *maakt treurig*, en dus kan men dit misſchien door een' dubbelen *tropus* goedmaken. Veel geruster keur ik af het geen onze Dichter POOT, elders heeft (*h*).

Bou een altaer, en zet fluweele *ſtoelen.*

een ſtoel van fluweel is onmogelijk; men zal zeggen,

(*g*) *Mengeldichten*, bl. 370.
(*h*) *Gedichten*, I D. bl. 164.

gen, dat het een ſtoel zij; het zij zo, maar dan moet men zó ſpreken, dat men dit uit den zin zonder gedrongenheid beſluiten kan, en de woorden op zich zelven genomen gene tegenſtrijdigheid met zich voeren. Op dezelfde wijze ſpreekt de heer E. S. D. G. (*i*).

Hij zit als Rechter op den rood fluweelen *ſtoel,*
En wijst het recht uit aan de weeuw en arme weezen.

Om de waarheid te zeggen, komt het mij voor, dat die *rood fluwelen ſtoel* daar overtollig zij, en in plaats van aan het Dichtſtuk ſchoonheid bijtezetten, in tegendeel een ſtut zij tegen den regel van HORATIUS:

„ Semper ad eventum feſtinat, et in medias res,
„ Non ſecus ac notas, auditorem rapit, et quæ
„ Desperat tractata nitescere poſſe, relinquit."

't welk dus door den Heer HUIJDECOPER wordt overgezet:

„ *Hij ſpoedt geſtaag naar 't einde, en voert met ſnelle ſchreden*
„ *Zijn Lezer in en door geringe omſtandigheden,*
„ *Die niet noodzaaklijk zijn, als of men die reeds wist:*
„ *En wat hij in zijn ſtoffe ontmoet, het welk hij gist*
„ *Dat weinig luister aan zijn kunst-tafreel zou leenen,*
„ *Dat laat hij ongerept, en ſtapt 'er overheenen.*" (*k*)

En

(*i*) *Taal-, Dicht-, en Letterkundig* KABINET, III D. bl. 71.

(*k*) Bl. 270. Men leze hier over na den Heer J. J. SCHELLER, *Præcepta ſtijli, bene Latini, inprimis Cice-*

ro-

En zelfs, moet hier al een ſtoel te pas gebragt worden, warom dan juist een *rood fluwelen*? daar is volmaakt geen reden voor; derhalven moest dit epitheton (vooronderſteld, dat het tegen den eerſten regel niet ſtreed,) nog niet gebézigd zijn. —— Men vergeve mij dezen uitſtap, en de voornoemde Dichter deze aanmerking.

Uit dezen regel vloejen enige bedenkingen: — men ziet bij voorb. hoe dwaas het zij, en hoe ver men verdwale, wanneer men bij ene verhevene perſoon lage bijnamen plaatst; dit toch is even veel, als wanneer men zulk ene perſoon een' bijnaam geeft, welke geheel tegen zijne natuur en eigenſchappen overſtaat: de eenheid is geheel op zulk ene wijze verloren. — Kan men dit dan nimmer verdragen? dit durf ik niet zeggen; in luimige, of belagchelijke verſen, dunkt mij, is dit zeer wel geoorloofd, en FOCQUENBROCH (die oneindig veel beter, vernuftiger, en minder *obſceen* dan RUSTING geſchreven heeft, naast wien ik derhalven wenschte, hem niet altijd geplaatst te zien) heeft zich daar van menigmaal met oordeel (zo

roniani; P. I. Cap. 10. *de brevitate dicendi.* Voorbeelden van uitſtatingen in verhalen, zó bij Dichteren, als bij Redenaren, kunt gij vinden bl. 482 *ſqq.* waar hij b. v. die ſchoone plaats van VIRGILIUS aanhaalt:

—— *Cadit & Ripheus, fortiſſimus unus,*
Qui fuit in Teucris & ſervantiſſimus æqui. ——
Dis aliter viſum. ——

(zo het mij voorkomt) bediend. —— Uit dezen regel vloeit ook nog, dat het ſchoon is, en een teken van oplettendheid, ſchoon ik het niet voor noodzakelijk zou durven verklaren, dat men in ene vergelijking zulk een epitheton ſtelt bij het voorwerp der vergelijking, als te gelijk past op die perſoon, wegens welke de vergelijking gebruikt wordt. Ik zal uit HOOGVLIET hier een voorbeeld bij ſchrijven (*l*):

Zo dat de kloeke Vorst geweldigh nederſtort,
Gelijk een rijzige *eik, die omgeſlagen wordt,*
En 't zuchtend aardrijk door zijn zwaaren val doet beeven.

hier heeft het woord *rijzig* zijne betrekking niet ſlechts op den eikenboom, maar ook op den vorst. —— Deze aanmerking heeft de Heer C. BRENDER à BRANDIS reeds lang gemaakt (*m*).

Ondertusſchen moet men ook dezen regel niet te ſterk drukken. Zo lang namenlijk onze verbeelding geen geweld wordt aangedaan, zo lang de waarſchijnlijkheid, de dichtmatige waarheid niet uit het oog verloren wordt, even zo lang wordt tegen dezen regel, naar mijn inzien, niet misdreven. Hier om zie ik geen reden, waarom ik HORATIUS (*n*) veroordélen zoude, wanneer hij zegt:

—— *dum loquimur, fugerit* invida
Ætas: carpe dieni, quam minimum credula postero.

't is

(*l*) *Abraham*, de Aartsvader, V B. bl. 117.
(*m*) *Taal-, Dicht- en Letterk.* KABINET, I D. bl. 73.
(*n*) Lib. I. Carminum XI. *ad Leuconoën.*

't is zeker, dat de Tijd geen wezen is, en derhalven niet nijdig zijn kan, maar onze verbeelding kan den Dichter ligt volgen, wanneer hij den tijd tot ene perſoon maakt, en hem dan nijd toeſchrijft. Wie heeft het oit in de gedachten gehad, om POOT te veröordêlen in dit vers: (o)

Galaté, mijn ſchoone, kom,
Laat ons minnen, ſpelen, zoenen,
Eer de bevende ouderdom,
Die al ſtil op wollen ſchoenen
Aenſluipt, onze jeugt verbijt.

Deze opmerking geldt ook voor de *pallida mors*, en dergelijken, welke allen, zo lang zij niet de *bon ſens* om ver ſtoten, of onze verbeelding geweld doen, niet alleen te verdragen zijn, maar zelfs ſchoonheden worden. —— Gij ziet, hope ik, Lezer, hoe wijs de Dichter BOILEAU geraâmd hebbe, wanneer hij ſchreef:

„ Rien n'est beau, que le vrai, le vrai ſeul est aimable;
„ Il doit regner partout, & même dans la fable."

Twede regel: Alſchoon een epitheton, naar den aart van het ſubſtantivum wel, en gevoeglijk bij het zelve geplaatst kan worden, echter volgt daar niet uit, dat het zelve *altijd* en in alle gevallen 'er bij

(o) *Vliegende Min*, in het I Deel van zijne *Gedichten*, bl. 267.

bij kan geplaatst worden. —— Met andere woorden, men moet toezien, of een *epitheton*, dat op een *ſubſtantivum* past, en bij de zaak, waarvan men ſpreekt, voegt, wel gebruikt moge worden in den zin, in de omſtandigheden, waar in men is en ſpreekt. —— De algemeenheid van dezen regel ſteunt op het dagelijksch, en niet minder waarachtig zeggen, dat de omſtandigheden ene zaak veranderen. Indien wij toch dit vastſtellen, gelijk 'er dunkt mij, niet aan te twijfelen valt, dan volgt noodzaaklijk, dat het gene in het ene geval ſchoon was, en tot ſieraad verſtrekte, in een ander geval weder de waarde en ſchoonheid van zulk ene zaak vernietigen moet. Men neme een voorbeeld; 't is ſchoon, 't is prijzenswaardig, het ſtrekt tot vermeerdering der waardij van ene redevoering, van een heldendicht, van een treurſpel, enz. in enen hoogdravenden, een' verhevenen ſtijl geſchreven te zijn: maar nu — zou het ook ſchoon, ook roemwaardig zijn, met zulk enen ſtijl een blijſpel, een zangſpel, of ene verhandeling op te ſchikken? wie zou dezelve anders, dan met walging lezen kunnen? —— en waarom dat? is het wel ergens anders om, dan, om dat de eenheid van zulke ſtukken vordert, dat zij niet buiten hunnen kring gerukt worden, maar verhandelingen of blijſpelen blijven, zonder uit den *populairen* ſtijl tot den *oratoriſchen* gerukt te worden, zonder uit het eenvoudig burgerlijk gewaad het vorſtelijk purper aan te trekken, en zich door ene

den burger verradende, houding, belagchelijk te maken. (*oo*)

Ik zal dezen algemenen regel enigzins ophelderen, door den zelven op eenige weinige bijzondere gevallen toe te paſſen; terwijl ik vertrouwe, dat de aandachtige Lezer daar genoeg aan zal hebben, en zelf mijne gezegden zal weten te gebruiken.

——— In het gebruik der *epitheta* moet men daar op letten, dat men niet al te veel bij elkanderen ophoopt, dat men niet te veel in een' zin bij elkanderen zet, dewijl in dit geval de ſchoonheid die ieder van de zelve heeft, door de menigte verloren gaat. —— Onder de vereiſchten van 't ſchone, welke ik opgegeven heb, en waarvan ik gezegd heb, de eenheid het voornaamſte te wezen, is ook

(*oo*) Waarachtig is het zeggen van GELLERT; (*Von dem guten Geſmacke in Briefen*, niet ver van 't begin, I *Theil von ſeiner Sämtliche Schriften*, ſ. 23. uitg. van Bern 1767.) „ *Wenn*," zegt die oordeelkundige man, „ *wenn wir in einer geſchmückten, oder prächtigen ſprache* „ *von einer geringen und gemeinen ſache reden; ſo hat der* „ *Ausdruck kein verhältniſs, er wird unnatürlich oder* „ *abentheuerlich.*" —— Men voege hier bij den Abt BELLEGARDE, op de aangetogene plaats, p. 32. alwaar hij dus ſpreekt: „ *Il faut choiſir des termes convenables a la* „ *matière que l'on traite, & qu'il y ait de la proportion* „ *entre la penſée & l'expreſſion: Comme il ſerit ridicule de* „ *donner à un Nain l'habit d'un Géant, il ne ſeroit pas* „ *moins de chercher de grands mots, & de grandes peri-* „ *phraſes pour exprimer des choſes triviales.*"

ook de orde, de ſchikking, welke ik gezegd heb, zodanig te moeten zijn, dat ieder van die delen, welke het geheel uitmaken, op het bevalligst en aangenaamst uitkome, en den Lezer treffe. Men kan echter dit noit verkrijgen; wanneer men te veel ſchoonheden, te veel *brillanten* op, en bij elkanderen ſtapelt. Is het hier om niet, dat Paus CLEMENS XIV. (GANGANELLI) aan den Abt LAMI (*p*) ſchrijft: „ Men ſtapelt in onze dichtſtukken dikwils al te veel beelden op malkanderen, „ om daar ene levendige gewaarwording door uit „ te werken; de verraſſing houdt op. Zo dra de „ dingen, die verraſſing moeten maken, te veel vermenigvuldigt worden, enz." —— of bedoelt de Engelſche Dichter WIJCHERLEIJ (*q*) iets anders, als hij zingt:

Par un mélange adroit des traits moins radieux
Ceux qui doivent briller ne brilleroient, que mieux.
Une faville ſans prix, mais bien miſe en uſage
A l'œil du Diamant prête des feux noveaux;
Et l'or, rendu moins pur, par un juſte alliage
Fait les ouvrages les plus beaux.

Is het daarom niet, dat men OVIDIUS beſchuldigt,

(*p*) Tom. I, p. 155.

(*q*) *Bibl. Brit.* Tom. V. p. 238. Men zou ook kunnen gebruiken het zinnebeeld van bloemtjes, welke meer hare ſchoonheid vertonen, meer uitblinken, wanneer tuſſchen dezelve enige groene blaadjes geplaatst worden; — of van een ſchilderij, waar ook ſchaduwen vereiſcht worden.

digt, van zijne heerlijke beſchrijving van het Zonnepalais, waar in ontzettend veel kunst is, door de aandoenlijke beſchrijving, de tegen het hart ſprekende beſchrijving, van de gemoedsgeſteldheid van *Phaëton's* vader, te laten overſchijnen en benevelen? (*r*) en ſchoon in dit geval het gebrek groter is, door dien het laatſte zo wel de verbeelding als het hart warm houdt, en het eerſte ſlechts op de verbeelding werkt, echter is in den grond der zake de fout alleen en geheel in de ſchikking gelegen. *Tantum ſeries, junctúraque pollent!*".

Ik zal mijn' Lezer niet behoeven te erinneren, dat deze regel, die zijn invloed op alles heeft, op beſchrijvingen, op uitkomſten, op dichtmatige vergelijkingen, op Poëtiſche idéen; — dat deze regel, zeg ik, ook geldt in het gebruik der *epitheta*. Alleen wil ik hier maar aanmerken, dat de Heer BELLAMIJ (zo ik hem ergens in dürf beſchuldigen) ſomtijds dezen regel een weinig overtreden heeft; men zie alleen dit voorbeeld: (*s*)

Als de ſtormen uit het noorden,
Buld'rend, *door de boomen, gieren,*
Ons, den ſcherpgepunten *hagel,*
In 't gebogen *aanzicht drijven;*
Als een ratelende *donder,*
Met de forſche *ſtem der winden,*
Ons het jeugdig *hart doen rillen;*
Als het opgezette *water,*

Bruis-

(*r*) *Metamorph.* lib. II. *in initio.*
(*s*) *Gedichten*, bl. 2.

Bruiſchend, *ſpoelt, langs onze wegen,*
Ons, onzeker, *voord doet hijgen;*
Dan mijn vrienden ſtroomt vertroosting, enz.

En dus overal, en dikwils nog veel prachtiger, bij voorb. het ſtukje, getijteld: *Chloë*, aan s. f. j. RAU; *Chloris*, en anderen zijn nog meer opgevuld met beelden. Ik wil nu juist niet zeggen, dat wij den Dichter voor zulke tafrélen niet bedanken; ik vraag alleen maar: of het naar de regelen der menschkunde, en van 't ſchone gehandeld is, en dan twijfel ik niet, of ieder zal het met mij eens zijn; — of ieder zal met mij HORATIUS bewonderen, bedanken, en — veroordélen in vele zijner verſen, bij voorb. in deze godlijke coupletten (*t*):

Quo pinus ingens, albaque *populus*
Umbram hospitalem *conſociare amant*
Ramis, & obliquo *laborat*
Lympha fugax *trepidare rivo.*

en (*v*)

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in menſa tenui *ſalinum*,
Nec leves *ſomnos timor*, *aut cupido*
Sordidus *aufert.*

Ik vraag alleen maar, of de Lezer ene verbeelding heeft, zo vlug, zo geheel op het voorwerp *geattacheerd*, dat zij den Dichter in alle de bijzonde-

(*t*) Lib. II. Od. 3. vs. 9.
(*v*) Lib. II. Od. 16. vs. 13.

dere, zo geheel uit elkander lopende, zo ſchoon, zo heerlijk *harmonierende* ſchoonheden volgen kan? ik voor mij bekén, meer dan éens deze couplet-ten gelezen te hebben, en t'elken reis nog meer bij dezelve te gevoelen.

—— Maar, is het niet goed, veel *epitheta* bij-een te zetten, ieder zal ſchielijk begrijpen, dat het veel lomper en grover fout zij, veelmaal één en het zelfde *epitheton* te gebruiken. —— Gelijk de voorgaande regel tegen den al te groten rijk-dom is ingericht, alzo is het zondigen tegen dezen regel een teken van armoede. —— Een Dichter, die de regelen van het ſchone in acht wil nemen, —— en anders blijft hij geen Dichter, —— tracht de eenheid te bewaren, maar welk ene een-heid? is het eentonigheid? maar deze is niet ſchoon; in tegendeel deze ontſiert. Wie is 'er die anders, dan met verdriet, lang een klok kan hoo-ren brommen? —— Ik heb voorheen gezegd, dat een Dichter verſcheidene, en wel uit elkander lopen-de, ſomtijds zelfs *contraſtérende* delen verzamelt, en die tot één brengt, even als een Boumeester *en* ſteen, *en* kalk, *en* hout, *en* ijzer, *en* vuur, *en* water, *en* werkgereedſchap, *en* aftekening, enz. doet dienen, om 'er één, ſchoon, bevallig gebouw van op te zetten. Deze eenheid is derhalven geen eentonigheid; maar ene *ééne*, verëende verſchil-lendheid, of ene verſchillende éénheid. Zo dik-werf derhalven in een Dichtſtuk deze verſchillend-heid, (vergeef mij het woord,) deze verſcheiden-heid verloren gaat, even zo dikwils verliest de

Dich-

Dichter zijn' rijkdom; en zijn voorbrengſel, — hoe een, hoe eentonig ook — verliest ſchoonheid, kracht en bevalligheid.

Komt deze regel wel te pas? —— wordt 'er wel oit tegen gezondigd? Ja Lezer, maar vergun mij u hier van geen voorbeelden te geven. In 't algemeen heb ik opgemerkt, dat jonge Dichters (zij vergeven, hope ik, hunn' medeaankwékeling zijne aanmerkingen) hier niet veel op letten; mij ſtaat voor, eens in drie kleine regelen vijfmaal het woord *edel* gelezen te hebben; en, om de waarheid te bekennen, ik heb mij zelven ook dikmaals bij deze fout verraſcht. ——

Bij deze gelegenheid verzoeke ik wederom, mij wel te verſtaan; 'er kunnen gevallen zijn, waarin de herhaling van een *epitheton* krachtig en aartig is, dus heeft bij voorb. OVIDIUS: (*w*).

Pulchrior hac illa est; hæc est quoque pulchrior illa.

verander dit eens, bij voorb. dus:

Pulchrior has illa est, atque hæc formoſcor illa.

waar blijft nu de aartigheid? de zin blijft dezelfde; het vers is goed; wat ontbreekt 'er aan?.. en echter.... Nu wordt het een *tropus*, die, hoe zeer de *Rhetorikale* namen ook verſchillen, echter in de zaak zelve overeenkomt met: (*x*)

De-

(*w*) *Amorum*, lib. II. El. 10. vs. 7.

(*x*) OVID. *Heroid.* epist. 2. vs. 25. Tot mijne verwon-

Demophoön ventis & verba & vela dedisti,
Vela queror reditu, verba Carere fide.

en (y)

——— *pueri puer indue vultus.*

noch ook vér afwijkt van die gezochte kunstgreep, om veel ſijlben in het midden te herhalen, waar van de Heer SCHRAGE (z) dit akelig voorbeeld geeft:

Geef eer die leer te meer, en leer die leering te eeren.

doch het welk de Heer BERKHEIJ ergens (a) veel aartiger heeft:

Bij hunne welvaart vaart uw eigen welvaart wel.

—— Van dezen uitſlap wederkerende, ontmoeten

dering (want ik dacht niet dat deze verſen enigzins behoorlijk overgezet konden worden,) lees ik bij den Heer M. G. BACHET, Sr. de *Meziriac* (*commentaires ſur les epitres d'Ovide*, *Tom.* I. p. 110.) deze overzetting:

„ *Traistre Demophoon, ta voile & ta parole*
„ *Furent miſes au vent tout en un mesme jour.*
„ *Trop lente est celle là, ceste ey trop frivole,*
„ *Ta parole est ſans foy, ta voile ſans retour.*"

(y) VIRGIL. *Æneid.* lib. I. vs. 688.

(z) *Grondig onderwijs in de Nederduitſche Dichtkunde*, ONÖNTBEERLIJK VOOR ALLE JONGE DICHTERS (!!!) 7 afdéling, bl. 81.

(a) Zo ik meen, in het *Vaderlijk afſcheid.*

ten wij ene *derde* bijzonderheid, namentlijk: dat men verkeerd handelt, wanneer men een *laag* — nog meer wanneer men een morsſig, of *obſceen* — *epitheton* bij een *ſubſtantivum* plaatst. En, zo deze regel bewijs nodig heeft, dan weet ik waarlijk niet, wat voor waarheden het zijn, van welke wij door innerlijk gevoel overtuigd kunnen worden. Hoe toch, hoe is het mogelijk, dat iets, het welk in zich zelven laag, vernederend is, dienen kan tot opluistering en verſiering van een voorbrengſel der fraje kunſten? Ik weet wel, dat bij de Ouden, waar onder OVIDIUS, niet altijd hier op gelet is, maar moet hier niet op gelet worden? —— En toch, wanneer gij bedaard OVIDIUS leest, heeft hij in zijne wellustigſte Schilderijen ene zekere kiesheid, een zekeren ſmaak in het uitkippen van zijne woorden, en vooral van *epitheta*. (*b*) —— Van deze ſoort zal ik echter liefst gene voorbeelden geven, maar van lage *epitheta* heb ik, enigen tijd geleden, in een nieuw Dichter een voorbeeld gevonden, 't welk ik thans bij zal ſchrijven. Hij zegt: (*c*)

(*b*) In de aangehaalde *elegie* is maar één *epitheton*, dat *misſchien* kwetſen kan, en in die bekende: *æstus erat* &c. zeer weinig: ondertusſchen ſchildert Hij zo veel te naakter.

(*c*) *Eerſtelingen*, bl. 42—64 en 68. op die laatstgemelde bladzijde, heeft men bij voorb. nog:

En — 't was of 't ſtaamrend JA *heur lieve mond ontvlood.*

U droeg ik onder 't popp'lend *hart*
Met zachte tederheid.

dus ook

Die op uw zabb'lend *mondje zweeft*
Zo zacht gehemeld is!...

(die laatſte regel, wat betekent die?)

nog: *To en borst heur lieve mond dus* ſnakkend-*ſtaamrend uit!*

't Zou niet veel moeite kosten, om meer dergelijke voorbeelden aantehalen, dan, ik denk dat deze genoegzaam zijn zullen, en waar toe dan meer?

——— Ik haast mij tot den laatſten dezer regelen; hij is deze: alſchoon een *epitheton* met grond bij een zelfſtandig naamwoord geplaatst kan worden, zonder dat de dichtkundige waarheid iets lijde; ——— echter mag men het niet gebruiken, indien of de Dichter, of hij, wien de Dichter ſpre-

hier zou men kunnen vragen: hoe deed het JA, toen het ſtamerde? —— hoe veel beter zou men hebben kunnen zetten:

Wen 't uitgeſtamerd JA *heur lieven mond ontvlood.* (*mond* is mannelijk.)

en hoe veel ſchoner heeft het dan nog BELLAMIJ, van wien 't ſchijnt overgenomen te zijn!

Hoe bleef ik met mijn' mond aan uwe lipjes hangen,
Toen 't lief en teder JA *u ſtamelend ontgleedt!*

Zie de *gezangen mijner jeugd*, bl. 19. Vergelijk *Taal-, Dicht en Letterkundig Kabinet*, D. II. bl. 122. daar dit ſtukje, met eenige anderen, eerst door den Dichter in medegedeeld, en daar na uit overgenomen is.

ſprekend invoert, niet kunnen verönderſteld worden, zulk een *epitheton* te kunnen gebruiken, behoudens de omſtandigheden, waar in zij geplaatst zijn. —— Ook deze regel volgt uit de wet der eenheid; ieder Dichter, en dus ook ieder perſoon, die door den Dichter ſpreekend wordt ingevoerd, bezit een character, en zo zijn beſtaan niet onbeſchaamd en tegen zich zelven ſtrijdig is, (want in dit geval geldt mijn regel niet,) moet hij de regelen van welvoeglijkheid in acht nemen, en — niets zeggen, het welk tegen zijne zielsgeſteldheid ſtrijdt. Wordt deze les niet in acht genomen, dan verdwijnt geheel en al de eenheid van de perſoon, en de Dichter of Spreker wordt, bij zijne *reſpective* geſteltenis, nog iets anders, 't geen van dezelve hemelsbreed verſchilt. Ik zal dit met een voorbeeld ophelderen. Veronderſtel, dat ik een' ſchonen tuin hebbe; dan is het woord *zindelijk*, *prachtig*, *fraai*, of dergelijken, een goed bijwoord voor denzelven; — 't is dan waar, dat mijn tuin fraai zij; het woord *fraai* verklaart het denkbeeld, dat men van mijn' tuin verkrijgen moet, ook aanmerkelijk; niets is 'er dat u wederhouden zoude, wanneer gij met mij, of iemand anders, van mijn' tuin ſpreekt, om denzelven fraai te noemen, — maar wanneer ik nu u dus aanſprak: „ mijn vriend, wilt gij mij het genoegen doen, „ om mijn' frajen tuin eens te bezigtigen?" Wat, bid ik u, wat zoudt gij van mij denken? —— en wat zou u hier in ſtuiten? niets, dan dat ik de perſoon van een órdentlijk mensch, welke ik

in

in andere gevallen zocht te vertonen, hier niet vol hieldt, en derhalven mijne eenheid verloor. — 't Zelfde heeft bij den Dichter plaats, wanneer hij eens zijne betrekking vergeet, of — wanneer hij eens de perſoon, die bij hem ſpreekt, buiten zijn' natuurlijken ſtand plaatst, zo wordt hij aanſtonds walgelijk, en kan niet, dan met ongenoegen gelezen of aangehoord worden.

Om verſcheidene andere Dichteren van minder roem verbij te gaan, zal ik alleen een vers uit HOMERUS opgeven, waar 't mij voorkomt, dat deze regel vergeten zij, het is dit: (*d*)

Αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους.

In dit vers ſtuit mij het ἑλκεσιπέπλους om meer dan ene reden. 1°. Hoe is het mogelijk dat HECTOR in die geſteldheid, als hij hier door den Dichter geplaatst wordt, aan de Trojaanſche *voorname* vrouwen denkt in tegenoverſtelling van de *gemene*? 't Is waar de ſchets, de verwijtinge van *voorname* Dames plegen fijner en treffender, dan die van het gemeen, en derhalven meer voor een mensch van fatſoen, vooral voor een jong mensch te dugten te zijn; — maar hoe veel meer had HECTOR niet van de twistzucht, van de woestheid, in een woord van 't geweld der *gemene* Troiſche wijven te vrezen, wanneer bij haar bekend werdt:

Ἕκτωρ, ἦ φι βίηφι πιθήσας, ὄλεσε λαόν! (*dd*)

waar-

(*d*) *Iliad* X. vs. 106.

(*dd*) HECTOR heeft, door te veel op zijne eigene krachten te ſteunen, het volk in den grond geholpen.

waarlijk bij zulk ene gelegenheid was hij zijn leven niet zeker, en derhalven was het hem beter een kans, een wanhopigen kans tegen ACHILLES te wagen; zo als hij zegt:

—— ἐ μὸι δὲ τότ ἂν πολὺ κέρδιον εἴη,
Αὔτην ἢ Αχιλῆα κατακτείναντα νέεσθαι;
Ηἴκεν αὐτῳ ὀλέσθαι ἐϋκλειῶς πρὸ πόληος.

2°. Veronderſteld, dat HECTOR hier bijzonder aan de Troiſche Mevrouwen heeft kunnen denken, hoe is het dan met de regelen der menschkunde, bij mogelijkheid, overeen te brengen, dat hij in zodanig ene angst, als waarin hij hier voorkomt, denken kan aan een bijzonder deel der klederdracht van de Dames van dien tijd. Ik kan mij niet begrijpen, hoe een held, zo krijgshaftig, als HECTOR, — hoe een man, zo beangſtigd, als HECTOR hier is, — hoe zulk een man om de *garderobe*, en dat nog wel om de *garderobe* der Dames denken kan! *Tropusſen*, gebruikt om ſieraad aan ene redenering bij te zetten, leert de angst ons niet bezigen.

3°. Ελκεσιπέπλους is ook wonderlijk geplaatst. Veronderſteld — niet toegeſtaan — dat het wel en deugdelijk naast τρῳάδας geplaatst zij, hoe bedroefd lam komt het dan achteraan! wanneer wij lezen:

Αἰδέομαι Τρῷας, καὶ Τρῳάδας ——

dan voelen wij de angst en de vrees, die noodzaaklijk in de borst van HECTOR in dit geval wonen moest, en wij worden met hem bevreesd,

zo

zo voor de zwaarden der Trojaanſche heeren, als voor de ſcheldwoorden en nagels der wijven: —— maar — wanneer daar ἑλκεσιπέπλους volgt, lezen wij zonder over het zelve te denken, ſchielijk voort, of wij houden het voor een ſtopje, om het vers te krijgen, en raken 'er bij aan 't lagchen. Om het overtollig, en ſtotende 'er van te doen voelen, is niets meer nodig, dan het overtezetten woordje voor woordje:

„ *Ik vrees voor de Trojanen, en Trojaanſche vrou-*
„ *wen, lange ſluiers,* (of tabberden) *dragende,* dat is, voor de *voorname vrouwen.* (*e*)

Minder zou het ſtoten, indien het naar onze manier van ſpreeken en ſchrijven, dus geſchreven ware:

—— καὶ ἑλκεσιπέπλους Τρῳάδας;

maar — dan was het vers niet in orde: —— misſchien heeft deze ſchikking de Griekſche oren minder gemoeid, dan de onze; miſchien zou het franſche oren ook minder vreemd voorkomen; intusſchen behouden de twee eerſte aanmerkingen, volkomen hare kracht.

Andere voorbeelden ſla ik verbij.

De *derde regel* is: Men moet een *epitheton* niet zo maar daar neêr zetten, maar met het zelve iets beögen, iets ſchoons, iets verhevens bedoelen. —

De-

(*e*) *Il.* 3. vs. 289. Ns. 442. VIRGIL. *Æneid.* vs. 484. &c.

Deze regel is niet zo algemeen, als de twee voorgaanden, die *noodzakelijk* in acht genomen moeten worden, overal, waar een *epitheton* gebruikt wordt; daar deze derde regel enkel op het fraje gebruik ziet, het welke men van de *epitheta* maken kan. Intusſchen is hij ligtelijk uit de vorige gezegden te betogen. Immers zal een Dichter zoeken te bevallen; zal hij tot dat einde de regelen van het ſchone betrachten; zal hij derhalven ook zijne gezegden, zijne onderwerpen prachtiger, frajer doen uitkomen, zo is het noodzakelijk, dat hij in die woorden, welke zijn voorwerp het kortst en te gelijk het krachtigst kunnen ſchilderen, dat hij, zeg ik, in die woorden de hoogst mogelijke oplettendheid gebruiken zal, om door dat middel zijn voorwerp tot den verhevenſten trap van volmaaktheid en ſchoonheid, waar voor het vatbaar is, optevoeren. —— Gebruikt een ſchilder ſchaduwen, hoe nauwkeurig weet hij die te plaatſen, tot welk ene fraiheid weet hij door dezelven zijne verlichtte voorwerpen te verheffen! —— Gebruikt een Dichter vergelijkingen, hoe treffelijk voert hij die uit, hoe ſchroomvallig let hij 'er op, om dezelve noch te veel, noch te weinig te doen zeggen, hoe weet hij door hare werking, aan zijn voorwerp leven, kracht, duidelijkheid en verhevenheid bij te zetten! —— Vlegt hij beſchrijvingen in zijne ſtukken, hoe klaar maakt hij alles; wat zet hij u midden in zijn voorwerp, wat weet hij 'er de kleinſte ſchoonheden van uitteplui-zen, en ze u te doen bewonderen; in één woord,

wat

wat verbaast, en verheft hij uwe ziel bij 't gezicht, bij het verhelderd gezicht, van zo vele, ongekende, naamloze ſchoonheden! Lees de *Æneis* van VIRGILIUS, de *Metamorphoſis* van OVIDIUS, de *Henriade* van VOLTAIRE; ja — lees de *Ode's*, de kleine lierzangen van HORATIUS, en gij zult overtuigd zijn. HORATIUS? waar heeft die beſchrijvingen? o mijn Lezer, overal; — ſla hem open, waar gij maar wilt, en gij zult dezelve aantreffen, zij zullen u overal verraſchen, u buiten u zelven naar zijn voorwerp voeren, en bij het toevallen van het gordijn, nog op zijn tooneel doen blijven ſtaren. Is het, om maar één voorbeeld te geven, is het mogelijk, dat gij ſchoner, natuurlijker en verhevener beſchrijving van het landleven verlangen kunt, dan hij geeft in zijn IIde *Epodus*? hoe bevalt u de VIIde? hoe de VIIIſte? hoe de XIIde? hoe de XVde? hoe de XVIde? in één woord, is bij hem niet ieder epitheton ene beſchrijving? en zie daar mij te rug gebragt op het geen ik zeggen wilde: de Dichter moet altijd die nuttige ſpreuk onder den aandacht houden, *dat een goed epitheton ene halve beſchrijving zij*, ik wil zeggen, dat hij zijne *epitheta* zo gelijkvormig aan de zaak moet maken, als mogelijk is, — dat hij wijders, dezelve zo dichtkunſtig, en dus ook beeldſprakig moet maken, als zijne kunde in het beeldſprakig deel der taal, welk deel hij ten minſten altijd beoefenen moet, hem maar toelaten, — derhalven, dat hij zo na mogelijk zijne epitheta tot poëtiſche beſchrijvingen moet trachten opte-

wer-

werken: tot beſchrijvingen zeg ik, welke een klaar en onderſcheiden denkbeeld geven van het voorwerp, tot beſchrijvingen ook, welke, zo veel mogelijk, alle de ſchoonheden, de bijzondere ſchoonheden van een voorwerp ontvouwen. ——

Laat mij dit wat nader verklaren.

—— Een *epitheton*, het welk in den aart van het voorwerp zó noodzakelijk ligt, zo zeer tot deszelfs *eſſentie* behoort, dat men het zelve niet denken kan, zonder het epitheton te gelijk te denken, is af te keuren. —— Waarom? *om dat het* eentonigheid verwekt, daar het ene verſchillende eenheid bewerken moest; deze eentonigheid is niet fraai, integendeel heb ik voorheen reeds aangetoond, dat zij de ſchoonheid verwoest, en derhalven gemeden moet worden. —— *Om dat het* niets van het voorwerp verklaart; een *epitheton* wordt vooral en in de eerſte plaats gebruikt, om ons verſtand de dingen, de voorwerpen duidelijker en verſtaanbarer te maken, zo zelfs, dat, gelijk ik gezegd heb, waar dit vereischte verzuimd is, aldaar een epitheton niet alleen zonder ſchoonheid, niet alleen zonder kracht, maar zelfs geheel verkeerd gebruikt zij. Maar nu wat voor duidelijkheid verkrijgt het denkbeeld van *ruimte* door het denkbeeld *uitgebreid*, wanneer ik zeg *ene uitgebreide ruimte*, of *ruime uitgebreidheid*? welke klaarheid verkrijgt het denkbeeld van *water* door het denkbeeld van *vogt* in de zegswijs: *vogtig water*? welke helderheid geeft het denkbeeld van *hette* aan het denkbeeld van *vuur* in dit voorbeeld: *heet vuur*?

of is het dan mogelijk, dat men zich ene *uitgebreidheid zonder ruimte*, *vuur zonder hette*, *water zonder vogt*, of *omgekeerd*, kan voorſtellen? 't Is ene geheel andere zaak, of, wanneer het denkbeeld, dat men aan het woord *hette*, bij voorbeeld hegte, bekend ware, en niet dat, wat men bij het woord *vuur* denkt, of dan het een het ander niet verklaren zoude? dit is geheel en al ene andere zaak, in het geval, waarvan wij hier ſpreken, moeten beide deze denkbeelden onderſteld worden bekend te zijn, want een Dichter mengt gene uitheemſche woorden in zijne verſen, maar woorden, die bij zijnen landaart in gebruik zijn, en algemeen verſtaan worden. En dan vraag ik, of iemand, die een denkbeeld van *vuur* heeft, een klarer denkbeeld van dat voorwerp erlangt, wanneer hij het *heet* hoort noemen? dit is onmogelijk, indien hij van het *vuur* geen ander denkbeeld hebben kan, en dit kan hij niet, of hij denkt geen *vuur* meer, maar iets anders. Gantsch anders, om 'er dit nog bij te voegen, is het gelegen met andere epitheta, bij voorb. *groot*, *van ſteenkolen aangelegd*, *uit den keiſteen geſlagen*, *verdoofd*, enz. want deze dingen behoren niet noodzakelijk bij het denkbeeld van *vuur*, *immers* een vonkje, een klein vonkje is ook vuur, en zou bij brandſtoffen, bij voorb. in kruit, hooi, zwavel, enz. gelegd, dit ook wel tonen; — *immers* kan men een vuur van turven of hout aanleggen; — *eindelijk* men kan een vuur luchtig laten branden, zonder het uittedoven. Zulke epitheta derhalven,

wel-

welke niets meer leren, dan het geen de *eſſentie* van het voorwerp noodzakelijk met zich brengt, moeten niet gebruikt worden. —— Te minder *om dat zij* niets ter wereld het voorwerp verfrajen, gene ſchoonheid altoos aan het zelve bijzetten, gene pracht, gene verhevenheid, geen kracht van te vermaken aan het zelve bijzetten; in één woord, de ſchoonheid van een ſtuk meer benevelen, meer verdonkeren, dan verhelderen, of beter doen uitkomen. —— Eindelijk, om niet alles te noemen, zulk een epitheton is aftekeuren, *om dat het* in 't geheel aan de verbeeldingskracht geen voedzel geeft; daar nu echter de Dichter deze voornamentlijk tracht te voldoen, blijkt, hoe ver hij, dus handelende, van den rechten weg afwijkt.

Ondertusſchen moet men ook dezen regel, die geheel algemeen ſchijnt, echter wederom niet al te ſterk drukken. Hij geldt, naar mijn inzien, alleen maar in zulke voorwerpen, welke onder de zinnen vallen; over andere dunkt mij, heeft hij geen magt. (*ee*) Ik zie derhalven niet, waarom men niet zou mogen zingen:

On-

(*ee*) Zelfs dunkt mij, dat het geen fout is, wanneer men zulke *eſſentiële* eigenſchappen noemt, zonder welke een voorwerp niet blijft, het geen men het noemt, — die ook wel onder de zinnen vallen, maar niet algemeen bekend zijn. Van dien aart, bij voorb. is het wanneer men de *blauwe* couleur verklaart door *zamengeſteld uit zwart en wit*, of door *even veel lichtſtralen inzuigende, als afkaatſende*, enz. —— Dit zou ook plaats hebben;

Oneindig *God, uw alvermogen vermag alles.*

even weinig, als, dat men van de ziel niet zou mogen zeggen:

't Onſtoflijk, *'t* ſtofloos *deel.*

't is wel waar, dat noch het Opperwezen *eindig*, noch onze ziel *ſtoflijk* wezen kan, het is insgelijks waar, dat deze *oneindigheid* in God, en *onſtoflijkheid* in onze ziel, tot het wezen, tot de *eſſentie* van die wezens behoort, ja zelfs wil ik toegeven, dat een Wijsgeer, die zijne rede bedaard raadpleegt, bevinden zal, dat het onmogelijk is, dat, of God *eindig*, of onze ziel *ſtoflijk* zij: —— maar nu, is het ons dan onmogelijk, ons deze wezens verkeerd voor te ſtellen? leert de ontkennende (*negative*) wijze, om van dezelve te ſpreken, niet reeds duidelijk het tegendeel? en, wat althans de onſtoflijkheid der ziel belangt, der ziel, zo nauw aan ons verbonden, leren ons de ſtruikelingen van DE LA METTRIE (*f*) en andere *Materia-*

wanneer men van het *goud* zeide, dat het van alle metalen de meeste *ſoliditeit* had, zeer hard was, uitgeſlagen kon worden, en derg. Deze dingen kan ieder, wien het gelust, met zijne ogen zien, maar is het daarom zo algemeen bekend, dat iemand niet waarlijk de blauwe couleur, of het goud kan denken, zonder 'er deze eigenſchappen van te weten? ——

(*f*) *L'homme machine.*

rialisten, ja zelfs van den groten LOCKE, (*g*) die misſchien beter, dan men oit voor of na hem van de ziel geſproken heeft, der zelver geheimen doorzocht had; leren ons deze ſtruikelingen, bid ik u, niet volmaakt dat gene, het welk ik tot den grond ſtelle, waar om men deze epitheta bij de namen van deze wezens, die van onze zintuigen verwijderd zijn, plaatſen moge? namentlijk, alhoewel het in het wezen der zaak onmogelijk zij, dat zij anders beſtaan, en toch hunne *eſſentie* behouden, dat echter het zeer mogelijk zij, dat wij met ons bekrompen begrip, ons van dezelve een verkeerd denkbeeld vormen; —— en ieder raadplege zich zelven, en ik ben verzekerd, dat hij bevinden zal, dat wanneer hij om den Opperheer denkt, of de werking zijner ziele op zijn lighaam betragt, hij zich zo wel van den een, als van de andere een ſtoffelijk, een zinnelijk denkbeeld zal vormen (*h*).

— Een

(*g*) *Eſſai philoſophique ſur l'entendement humain.* L. IV. ch. III. 16. p. 688. (Ed. d'Amſt. 1700.)

(*h*) Aartig ſpreekt de Koninglijke Schrijver der *Oeuvres Melées du Philoſophe de Sans-Soucy* daar over, *Tom.* I. p. 103. (Edition de Berlin.)

Demande à ce Docteur ce qu'est la cohérence,
S'il connoît la matière & ſa pure ſubſtance.
IL AVOUERA QUE NON; *mais ſans ceſſe il écrit*
En mots alambiques un ROMAN *ſur l'eſprit:*
Par un OBSCUR JARGON IL VEUT EXPLIQUER L'AME;

—— Een epitheton, dat op goed geluk neêr-geplaatst is, zonder het verband van het ſtuk op te helderen, of tot het oogmerk van den Dichter iets bij te dragen, is af te keuren. — Somtijds kan men een epitheton gebruiken, 't welk wel op zich zelve niet tegen den aart van het *ſubſtantivum* ſtrijdt, ja zelfs geſchikt is, om het zelve te verklaren, maar dat niets, geheel niets doet, om het verband, (of de zaak, het voorwerp in het verband) enigzins op te helderen. —— Waarom is zodanig een epitheton niet goed te keuren? — *om dat* het de zaak niet van dien kant verklaart, van welke het de meeste opheldering behoefde; derhalven ook — *om dat* het de eenheid, de overeenkomst breekt, die 'er tusſchen het geheel en een-

C'est UN SOUFFLE, UNE ESSENCE, UNE DIVINE FLAMME;

IL NE SE CONNAÎT PAS; *mais ſon eſprit devine,*
Que ce vaste univers n'eût jamais d'origine, &c.

En in zo verre, als ik in den text opgegeven heb, kan men ook toeſtaan het geen een weinig te voren gevonden wordt, namentlijk:

Non, l'eſprit hors des ſens n'a plus d'intelligence,
Nos organes groſſiers font toute ſa puiſſance.

Op dat men echter met dien Wijsgeer niet te ver dwale, leze men *l'Anti-Sans-Soucy, ou la folie des nouveaux philoſophes depeinte à Bouillon* 1760. Verg. BELLEGARDE over den inhoud dezer laatſte plaats, in zo verre zij toegegeven kan worden, *l. c.* p. 18.

een ieder der deelen plaats moet hebben; en eindelijk, om kort te gaan — *om dat* het den aandacht van den Lezer verdeelt, en van de hoofdzaak afleidt, waar uit noodwendig volgen moet, dat zijn hart minder deelnemend, zijn verſtand geërgerd, en zijne verbeelding verkoeld worde; en hoe groot nadeel dit voor een' Dichter zij; voor een' Dichter, die aan deze bevallen moet, voor een' Dichter, die deze voor zich in moet nemen, voor een' Dichter, die zonder dat, geen Dichter blijft; — hoe veel nadeel dit verzuim voor een' Dichter zij, behoeft niet te werden aangetoond.

Veelen echter zijn hier de afwijkingen. Ik zal ſlechts een enkel voorbeeld bijbrengen. VONDEL zegt in zijn' *Gijsbrecht van Aemſtel*, V Bedrijf, 3 Tooneel.

De klokken deckt vergeefsch het ſidderende kieken
Voor een' doortrapten *Vos, met ſchaduw van haer wieken,*
Hij grijptze beide, en ſtrooit de pluimen in den wint.

't *Sidderend* kieken is hier meesterlijk, naar mijn oordeel, maar is de *doortrapte* vos ook even ſchoon? mij dunkt, dat die hier niet zo eigenaartig geplaatst is. Den Dichter ſtem ik toe, dat een vos listig, doortrapt zij; maar ik begrijp niet, waarom ik hem in dit verband van al te grote ſchranderheid zou aanklagen; ik zie niet dat 'er veel vernuft ſteekt in het opkluiven van een hoenderboutje: —— maar wreedheid, —— woeste wreedheid, —— ja die is 'er in te vinden; zou

het dan niet beter geweest zijn: *Voor enen wreeden vos?* ——

Een ander voorbeeld vindt gij bij ANTONIDES, (*i*) die echter deze fout niet veel begaat, in deze woorden:

Maer toen men Nederlant en 't havenrijk *Britanje*
De bloetvlag even trots opſteken zagh in zee,
Wist elk hier 't ſtaetgeheim en ſloot en brak den vreê.

wat doet het woord *havenrijk* hier in het verband? niets, geheel niets; het verklaart wel Brittanje, maar niet aan de rechte zijde; hij had het, of van den kant van deszelfs dapperheid, moed, ruwheid, roofzucht, of ten minſten van deszelfs ſcheeprijkheid moeten verklaren, dan zou het invloed hebben op het verband. Een weinig meer naar beneden heeft hij heerlijk:

Zoo zagmenze onlangs dicht in troepen ſaemen dringen
Om eenen, in een' vloet van Nieuwebruggelingen
Met open *mont gehoort.* ——

Hoe duidelijk ſchetst dit ene woord *open* hier de nieuwsgierigheid, en de houding der eenvoudige Amſterdammeren; en — wel verre 'er van af, dat het minder uitwerke, dan ene vergelijking, zo zal ieder, dien het gelust, het vers na te lezen, zien, dat de vergelijking die 'er op volgt, niet de helft zo goed hem een denkbeeld zal geven van het geen de

(*i*) *IJſtroom*, I B. bl. 8.

de Dichter zeggen wil, als dat éne woordeke *open* in ſtaat, is te doen.

Eer ik mijne gezegden hier over eindige, kan ik niet nalaten den Lezer te binnen te brengen ene dwaze gewoonte van ſommige lieden, die, meer uit vrome eenvoudigheid dan wel om enige reden, in elk gebed een gantſche lijst van volmaaktheden Gods plegen optetellen en uit te breiden, te weten om daar door Gods naam te verheerlijken! Ja zelfs, hoe menigmaal heeft men 'er niet gehoord, welke bij gebeden om de een of andere gunst, zulke volmaaktheden van den VOLMAAKSTEN optelden, welke min of meer tegen den inhoud van hun gebed ſtrijdig zijn! Is het niet menigwerf gebeurd, dat men een gebed voor den eten aanvangende, dus den algemenen Vader van het Menschdom aanſprak, „ Geducht God! „ bij wien vreesſelijke majeſteit is, die niet nodig „ hebt van menſchen handen gediend te worden, „ als iets behoevende, wij bidden U om een' ze„ gen, enz." —— Maar hoe oneindig veel dwazer is het dan, om in een publijk gebed zo *abſurd* te wezen! Gij erinnert U het begin van het gebed, bij den H. Doop gebruikelijk: o Almachtige, „ eeuwige Godt, gij die nae uwen ſtrengen oor„ deel de ongeloovige ende onboetveerdige werelt „ met den Sundvloet geſtraft hebt, ende den ge„ loovigen Noach ſijn achtſter uijt uwe groote „ bermhertigheijt behouden ende bewaart; gij die „ den verſtockten Pharao, met allen ſijnen volcke „ in het rode meijr verdroncken hebt, ende uw

„ volck Israël droogs voets daer door geleijdt,
„ door 't welcke den Doop beduijt wert: wij bid-
„ den U, enz.": Zou men waarlijk hier niet met recht kunnen uitroepen: — *Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?* — Ik weet wel, dat men gemeenlijk dit aanſtotelijk deel van het gebed niet uitſpreekt, maar blijft het echter niet in onze formulieren? wordt het 'er niet in gelaten telkens, wanneer zij op nieuw gedrukt worden? heeft men niet ſomtijds jonge (ja zelfs voor enigen tijd is het een' bedaagd man gebeurd) Predikers 'er mede boren broddelen? — was het derhalven niet goed, dat deze, en dergelijke (zo 'er meer zijn) ergernisſen geweerd werden? — maar ik verdwaal geheel van mijn ſtuk. —

Om 'er weder op te komen; het geen op dit gebed aan te merken valt, past ook op dergelijke verſen; één voorbeeld zal genoeg zijn. De edele ϙ. z. VAN HAREN (*k*) ſchrijft:

Waart gij 't, oneindig Opperweeſen, enz.

Naar het oogmerk van dat vers, had hier het woord *oneindig* niets te maken; de Heer BRENDER à BRANDIS, — indien hij mij vergunt, het te zeggen, — ſchijnt dit ook niet opgemerkt te hebben, terwijl hij het dus verandert:

Waart gij 't, ô Eeuwig Opperwezen!

Met

(*k*) Zie de Dichtkundige Aanmerkingen van den Heer G. BRENDER à BRANDIS, in het *Taal-, Dicht-, en Letterkundig* KABINET, II D. bl. 205. en volgg.

Met het verband zou 't misſchien beter overeenkomen, indien men het dus vervormde:

Waart gij 't, ô gunstrijk Opperwezen!

Om intusſchen in 't voorbijgaan een voorbeeld aan te halen, waar in hier op gelet is, zo ſla POOT op de voorheen aangehaalde plaats (*l*) eens op, en gij vindt:

En gij, o gunstige *Pomoon,*
Die hier uw wooning hebt gekozen;
Gij Flora, die den Hof zo ſchoon
Doorſpikkelt met gebloemt en roozen,
Ik zing, ei zegent mijnen toon.

Ook is in de nieuwe *Pſalmberijming*, zo ver mij voorſtaat, *overal* deze regel in acht genomen; men zie bij voorb. *den morgenzang*, *den zang voor den eeten*, enz.

Eindelijk onder dezen regel betrek ik ook zulke epitheta, die niets wigtigs, niets ſchoons van een voorwerp ontdekken, en die ik derhalven oordéle, zo al niet geheel gemeden, echter vooral niet dikwerf gebruikt te moeten worden; van dien aart is het ſpreken van de *gouden zon*, van de *blèke maan*, en dergelijken.

—— Een epitheton, dat uit zijn' aart geſchikt is, om zo wel iets kwaads, als iets goeds van het voorwerp (namentlijk, dat men prijzen wil, wantkomt een *ſubſtantivum* zó voor, dat men het ver-

(*l*) 't Gedicht op *Broekbergen*.

verachten moet, geldt de regel in de omgekeerde reden,) te kennen te geven, is, zo al niet geheel af te keuren, echter zeer kiesch en zeldzaam te gebruiken. —— Uit de wet der eenheid blijkt dit ligt; immers wanneer men iets verheffen zal, en men gebruikt daar toe dubbelzinnige woorden, dan zal men bijna nimmer doel kunnen treffen, dewijl onze ziel dan twee, genoegzaam ſtrijdige denkbeelden, waarvan het een het ander verwoest, verkrijgen moet. ——

—— Aan de andere zijde; het ſtuk, het voorwerp wordt 'er ook niet door verfraaid, want de ſchoonheid, die het fraje deel van zulk een epitheton aan het voorwerp bijzet, wordt weder vernietigd door het ſlechte deel; en dus geeft zulk een epitheton geen ſchoonheid aan het voorwerp, het welk door het zelve verfraaid moest worden. Ik verbeelde mij, dat voorbeelden van overtredingen dezes regels zeldzaam zijn, mij valt alleen in, de volgende plaats van ANTONIDES. (*m*)

Leander, ſchoon hij wiert beſchut van Citeree,
En Heroos blaekende *oog hem toelichte over zee, enz.*

Vooreerst behoef ik niet te zeggen, dat in den tweden regel ene vreesſelijke gedrongene *metaphora* is, die onze verbeelding overſchrijdt, en derhalven ledig laat; maar vervolgends merk ik ſlechts aan, dat *blaekend* wel in zich de kracht heeft van *helderheid*, van *licht*, vooral dat van *brand*, verber-

(*m*) *Ijſtroom*, II B. bl. 34.

berning, enz. (*n*) 't Geen de Dichter nu aan het denkbeeld van licht in de metaphora wint, dat verliest hij weder dubbeld van *vuur*, van *brand*, van *vuurgloed*. Zeer te recht, mijns bedunkens, beklaagt zich *Phillis* bij den Heer NIEUWENHUIJZEN: (*o*)

„ *Uij*

(*n*) Dat ANTONIDES zelf 'er dien zin aan hechtte, blijkt uit deze plaatſen: *Zegezangen*, bl. 188.

Krimp eens uw ſtaetbekommeringen,
Terwijl mijn Zangnimf vierig BLAEKT,
En in uw ſchaduw wenscht te zingen,
Hoe trouw gij voor uw Koning waekt.

Bruiloftdichten, bl. 257.

Als ringeldoffers, die aan 't BLAEKEN,
Veel liever met hun nestgezin
Den dag verwenſchen, als de min.

en allerklaarst, bl. 229.

Een heimelijke gloet aan 't BLAKEN
Kruipt dieper in zijn ingewant,
En zet den minnaer in een brant;
Die op zijn Egaes rozekaken
Alleen geblust wort zonder ſmet
In 't weelderige bruilofstbed.

en bl. 231.

Doch wij ———
——— *wenſchen* ———
— *Van een kuiſche vlam te* BLAKEN.

(*o*) *Taal-, Dicht- en Letterkundig* MAGAZIJN, II D. bl. 246.

„ *Gij ſchijnt mijne onmin niet te ſchroomen;*
„ *Beſpot ge mij? — vergeet ge uw pligt?*
„ *Heb ik een Goddelijk gezicht?*
„ *Die vinding is al te oud; die lafheid doet mij bloozen.*
„ *Gij droomt van Leliën en Roozen,*
„ *Gij verwt mij Leliwit. — Ei, dat vernuft is groot!*
„ *Wel! had ik zulk een verw, 'k was erger dan de dood.*
„ *Dan, op die doodſche kleur twee roode bloedplakaaten,*
„ *En, had gij 't hier nog bij gelaaten;*
„ *Maar neen!* — uw ſchoone Poëzij
„ Voegt daar nog brandende oogen bij.
„ *Ik bid u, denk eens naa wien zou ik wel gelijken?*
„ *'k Behoefde voor* MEGEER *niet eens de vlag te ſtrijken.*"

— Ten laatſten geef ik nog dezen regel op: de hoogſte trap van volmaaktheid van een epitheton wordt bereikt, wanneer men in het zelve meer dan een denkbeeld kan doen gevoelen; — daardoor wordt dan de verklaring van het voorwerp nadrukkelijker, prachtiger, en veel al meer *poëtiſch*. — Dit is mede zeer klaar, hoe meer *harmonie*, even zo veel meer volmaaktheid. De eenheid wordt dan ten top gevoerd; en, om het met een gelijkenis op te helderen, even als de ſtralen van een voorwerp, in één *focus* verzameld, zulk een voorwerp veel helderer aan ons oog vertonen, deszelfs delen en ſchoonheden meer doen opmerken, even zo komt in zo een epitheton veel meer ſchoonheid, veel meer volmaaktheid te ſamen, dan aan ons verſtand anders in enige beſchrijvingen kon vertoond worden. — HORATIUS is hier vrij gelukkig in geweest. In de plaats, voorheen reeds aangehaald,

berning, enz. (*n*) 't Geen de Dichter nu aan het denkbeeld van licht in de metaphora wint, dat verliest hij weder dubbeld van *vuur*, van *brand*, van *vuurgloed*. Zeer te recht, mijns bedunkens, beklaagt zich *Phillis* bij den Heer NIEUWENHUIJZEN: (*o*)

„ *Uij*

(*n*) Dat ANTONIDES zelf 'er dien zin aan hechtte, blijkt uit deze plaatſen: *Zegezangen*, bl. 188.

Krimp eens uw ſtaetbekommeringen,
Terwijl mijn Zangnimf vierig BLAEKT,
En in uw ſchaduw wenscht te zingen,
Hoe trouw gij voor uw Koning waekt.

Bruiloftdichten, bl. 257.

Als ringeldoffers, die aan 't BLAEKEN,
Veel liever met hun nestgezin
Den dag verwenſchen, als de min.

en allerklaarst, bl. 229.

Een heimelijke gloet aan 't BLAKEN
Kruipt dieper in zijn ingewant,
En zet den minnaer in een brant;
Die op zijn Egaes rozekaken
Alleen geblust wort zonder ſmet
In 't weelderige bruilofstbed.

en bl. 231.

Doch wij ———
——— *wenſchen* ———
— *Van een kuiſche vlam te* BLAKEN.

(*o*) *Taal-, Dicht- en Letterkundig* MAGAZIJN, II D. bl. 246.

Quæruntur in Sylvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.

Hoe ſchoon is hier de *antiqua ilex*! zij geeft een zeker aandoenlijk, zacht denkbeeld van den ouderdom des booms, terwijl zij u te gelijk aan hare meerdere ſchaduw doet denken. Wat zette u die hoge oevers, en dat vloeiend fontein (*cascade*) water niet midden in de aangenaamſte landouwe! wat zijn die *leves ſomni* (ik durfze niet vertalen) niet kunſtig, en te gelijk natuurlijk! —— Maar, waar ik eigenlijk dit voorbeeld om aanhaalde, hoe uitgezocht is dat *tenax gramen!* waarlijk dit is hemelsch! *tenax*, wijl het lang, wijl het dik is, en dus u onder het gaan als aan zich vasthoudt; maar ook — en zie hoe gepast in het verband! — wijl het u vasthoudt, op dat gij 'er zoudt vertoeven en u wat nederleggen, — wijl het lang en dik is, om des te gemakkelijker rustplaats te wezen. ——

Indien men de *zingende priëelen* van POOT kan goedkeuren, dan zijn zij waarlijk al vrij ſchoon. Zij leren u, dat het niet alleen geen priceltjes van het werk, maar van natuurlijk aan één gegroeide, bomen waren; zelfs, dat zij van digte takken, van digt loof waren ſaamgegroeid, en eindelijk, dat het oor van den wandelaar, belust, om aldaar wat te rusten, geſtreeld wierd door, en vergast op het aangenaamst *concert* van ſchelle en helzingende boschorgeltjes.

On-

Onze overledene Dichter BELLAMIJ geeft ook verſcheidene ſtaaltjes aan de hand, maar die ik niet durf aanroeren, dewijl de behandeling van dit ſtuk onder de hand breder is uitgelopen, dan eigenlijk mijn plan was toen ik begon.

Eer ik echter afſcheid van u neme, mijn Lezer, wil ik u nog mededelen ene vraag, welke mij onder het ſchrijven dezer bedenkingen is ingevallen, en over welke ik voorheen nóit gedacht heb, derhalven u niet lang onderhouden kan. Zij is deze: „ *Behoren de epitheta noodzakelijk tot de Poëzij?*" met andere woorden: „ Worden in enen poetiſchen ſtijl noodzakelijk de *epitheta* gevorderd?" —— Ik zal u kort zeggen, hoe mij de zaak *thans* voorkomt. Ik maak *vooreerst* onderſcheid tusſchen zulke *epitheta*, die men in gene reden, in de gemeenſte zelve, niet misſen kan, en tusſchen zulke welke eigenlijk tot de kunst, en derzelver verfraijing behoren: tot de eerſte ſoort behoorde, bij voorb. de woorden *mijn*, *uw*, *zijn*, enz. *eerst*, *zulk*, *zodanig*, *dergelijk*, enz. Over deze zal niet ligt verſchil vallen. —— Wat de andere betreft, ik onderſcheide *vervolgends* de Dichtkunde, en dus ook den Poëtiſchen ſtijl in *Dichtkunde in 't algemeen*, zo als zij van alle eeuwen en tijden bij de eerſte en ligtſte beſchaving van het menschdom heeft plaats gehad, en in de *moderne* Dichtkunde. Over de laatſte kortelijk aan het eind. Nu is al-

leen de vraag deze: behoort tot het wezen en den aart der Dichtkunst en des Dichterlijken ſtijls, ook zó noodzakelijk het gebruik der *epitheta*, dat derzelver verzuim ook den aart van dien ſtijl, zo al niet om ver werpt, ten minſten zeer vermindert? Op deze vraag antwoorde ik, tot nog toe, *neen*; om de volgende redenen:

1. Het oogmerk van een' Dichter moet zijn te vermaken, derhalven ſchoon en bevallig zijne verſchillende ſtukken in maat te brengen: maar, is het nu' volſtrekt noodzakelijk, dat hij daartoe alle mogelijke middelen bézigt? dit kan men niet ſtellen, ten ware men te gelijk waande, dat hij de gantſche Natuur, en alle derzelver krachten kennen konde, want, zo men dit niet onderſtelt, welk is dan het middel, om zeker te zijn, dat 'er in de ſchone Natuur niet nog meer middelen te vinden zijn, dan tot nog toe hem zijn gebleken; en geſteld, (het geen onmogelijk althans geloochend worden kan; geſteld) dat hij alle die middelen niet gekend, of gebruikt heeft, dan zou noodzakelijk volgen, dat hij iets verzuimt had te bézigen, van welks gebruik zijn rang als Dichter geheel en al afhing.

2. De Dichtkunſtige ſtijl is een beeldſprakige; maar nu, de *epitheta* doen tot het beeldſprakig deel der taal niets toe, indien zij niet in den hoogſten graad van volmaaktheid gebézigd zijn: derhalven zouden alleen de beeldſprakige *epitheta* vereischt worden; maar, dan zouden de anderen ook weder tegen het rechte gebruik der *epitheta*, ver-

ge-

geleken met den regel der eenheid, ſtrijdig zijn, en dus doende, zou men verre het meeste deel der verſen van de grootſte Dichteren moeten afkeuren.

3. Indien dit doorging, dan zouden de Oosterſche Dichters, geen Dichters meer zijn, want bij dezen vindt men zeer ſchaars, en niet fraai de *epitheta* gebézigd. Sla hen op, waar gij wilt, gij zult dit bevestigd vinden; wilt gij een voorbeeld, neem dan JOB maar; hij valt thans bij mij open op Hoofdſt. XIX. en daar hebt gij van vs. 14 en volgg. een voorraad van Dichtkundige denkbeelden:

„*Mijne bloedvrienden, en naastbeſtaanden zijn van mij afgevallen;*
„*De afhangelingen van mijn huis hebben mij vergeten.*
„*Mijne dienstmaagden houden mij voor een vreemdeling;*
„*Ik kom hun voor een vreemde uitlander te wezen.*
„*Mijnen knecht roep ik, maar hij antwoordt mij niet;*
„*Zelfs niet, wanneer ik hem vleiend aanſpreek.*
„*Mijne huisvrouw walgt van mijnen adem;*
„*De kinderen, die ik geteeld heb, mijne lieftaligſte aanſpraak.*
„*Ja zelfs veracht mij mijn gantſche huisgezin;*
„*Wen ik opſta, keren zij mij den rugge toe.*
„*Alle mijne boezemvrienden verafſchuwen mij;*
„*Hij, wien ik beminde, wendt zich tegen mij.*"

Gij ziet, hoe dichterlijk deze beſchrijving van de jammerlijkſte ellende ook zij, gij ziet echter het gebruik van de *epitheta* geheel verzuimd: — en zou daarom dan de Schrijver van JOB, en zo

vele andere *Arabiſche* Zangeren geen Dichters blijven?

4. Eindelijk, wanneer dit doorging, dat de *epitheta* een noodzakelijk, een onöntbeerlijk deel des Dichtkunſtigen ſtijls ware; dan zou dit een kenmerk zijn, waaraan men de betrekkelijke waardij der Dichteren toetſen konde; —— maar nu, wat zou men dan vreesſelijk den bal ſomtijds moeten misſlaan! want, volgends deze wijze van oordélen zou HORATIUS ver boven VOLTAIRE, en deze ver boven VIRGILIUS te ſtellen zijn; — dan was ANTONIDES groter Dichter, dan VONDEL, en POOT voornamer, dan zij beiden: in één woord, dan zou de betrekkelijke waarde der Dichteren, tegen alle reden aan, moeten veranderd worden.

Tot de Dichtkunde in 't gemeen worden niet noodzakelijk de *epitheta* vereischt; — maar hier uit volgt niet, dat in de *moderne* Poëzij dezelve niet onöntberelijk zijn; het tegendeel is waar; ik houde het daar voor, dat het van een Dichter ondankbaar en onverſchonelijk gehandeld is, zo hij derzelver gebruik niet, naar zijn vermogen, zo volmaakt tracht te maken, als 't geſchieden kan: — 't is ondankbaar, want hij verzuimt dat middel te gebruiken, het geen hem door de goede Natuur mild wordt aangeboden, ten einde zijne voortbrengſels 'er mede te verfrajen: — 't is onverſchonelijk, dewijl hij daardoor *en* zichzelven berooft van den roem, dien hem de vermeerderde ſchoonheid zijner dichtſtukken bezorgen zoude; *en* den Lezer,

zer, die zich bij hem zoekt te veraangenaamen, de gelegenheid ontneemt, om zich met de ſchoonheden, welke in goed gebruikte epitheta liggen zouden, te vermaken. ——

Laat ons derhalven, die de ſchoonſte der kunſten aanbidden, laat ons, ook in dit deel, de regelen der ſchoonheid volmaakt trachten optevolgen; daardoor zullen wij te gelijk onze voortbrengſelen verfrajen, onze taalkunde bevorderen, ons vernuft opſcherpen, ons verſtand beſchaven, en — onzen ſmaak verfijnen, terwijl wij — daar ieder dezer voordélen in het bijzonder ons reeds moeten aanlokken — terwijl wij, zeg ik, aan de andere zijde, daar door ook zullen bewaard blijven voor die groote fouten, welke ik in 't begin heb doorgehaald.

J. CLARISSE.

Leijden, den 11*den van Hooijmaand*, 1789.

GEMENGDE AANMERKINGEN.

Onder de moeilijkheden, welke het aanleren van vreemde talen voor ons, of vooral onze Spraak voor vreemdelingen, bezwaarlijk maken, komt mij voor deze de grootſte te wezen; namentlijk: dat in geſchriften van onderſcheidene tijden, in dezelfde taal echter geſchreven, ſomtijds zo voelbaar een onderſcheid is in de betekenis der woorden, als welker beduiding menigwerf geheel uit elkander loopt, en zelden, zonder ene diepe kennis van de taal kan begrepen, of vereffend worden. Veel al worden de beduidenisſen der woorden uitgebreid, door dien in het vervolg van tijd voor nieuw uitgevondene zaken, geen woorden zijn, en men geen nieuwe durft te ſmeden; iets waar over CICERO wel eer plagt te beklagen, en waar tegen hij zich langzaam begon te verzetten, vooral in zijne *Quæstiones Academicæ*; wordende naderhand door SENECA daar in nagevolgd. Ook gebeurt het, dat men een woord, door *tropiſche* verandering, uit pracht, meer betekenisſen van tijd tot tijd toeſtaat. Dit alles echter, gelijk men het in de Oosterſche, Griekſche, en Romeinſche Talen ook vindt, is zeer overeenkomſtig met het ver-

vernuft van het menschdom, dat namentlijk van tijd tot tijd, het zij door het toevallig ontdekken van nieuwe voorwerpen, die den aandacht tot zich trekken mogen, het zij dan door uitgewikkelder redénéring, zich zelve uitbreidt, en dieper inzien in de eigenſchappen der dingen, ook die, welke niet ligt onder bewoordingen kunnen gebragt worden, verkrijgt, en daar door zijn' verſtandskring al verder en verder vergroot. —— Maar, iets waar van ik de reden te vergeefsch zoek, is dit, dat men, wanneer ene taal zich reeds uitgebreid en de woorden meer dan ene, en dat wel overdragtelijke, betekenisſen verkregen hebben, zich, in ſommigen altoos, weder wendt tot de eerſte en oorſpronglijke betekenis, en zich niet meer kreunt aan de, naderhand daar aan verleende, beduidenisſen. Indien men hier zal redenéren uit de taal, tot de *genie* van ene natie, die zulk ene taal ſpreekt, dan zal men zeker geen zeer gunstig oordeel vellen kunnen over den voortgang van het vernuft, of altoos het verſtand van zulk een volk; wijl echter ook dit geval plaats hebbe in onze ſprake, zo wil ik liever denken, dat men hier in te voorbarig oordélen zoude, dan, dat het verſtand van onze natie ſinds enigen tijd zoude zijn te rug gegaan, ſchoon ik echter met grote lieden, (waar bij ik mij echter, verre na, niet reken.) oordeel, dat het niet lang aan zal lopen, dat ene grote barbaarschheid, zo wel geheel Europa, als ons Vaderland overſtroomen zal. —— Veel ligter is het tebegrijp en, hoe het toekome, dat men woor-

den, welke men voorheen enkel, niet ſamengeſteld, gebruikte, naderhand ſamengeſteld geworden zijnde, geheel vergeet, alleen om de ſamengeſtelde denkende. —— Dit trouwens, geeft altijd een goed voorteken, (of zo men liever wil, is altijd een gevolg) van beſchaving, en zedelijke verbetering van hardheid, en behoort tot de uitbreiding van het vernuft. —— Mijn voornemen is, om thans bij wijze van *gemengde waarnemingen* van het vorig gezegde, uit onze taal, enige bewijzen voor den dag te halen, kunnende misſchien meer ervaren ſtof geven ter nadere ontwikkeling; en — 't geen ik vooral wenschte, — voor mijne medeleerlingen in onze moederſprake, —— welker kennis zo ſierlijk en nuttig is voor elk Nederlander, die het hart wél geplaatst heeft, —— enig licht verſchaffen in het lezen van onze Dichteren. Verwerf ik echter geen van beiden, dan zal mij het bekende: *magnis tamen excidit auſis* enigzins vertroosten.

I.

Beladen zijn.

Dit betekent eigenlijk, en in de eerſte plaats *een last op de ſchouderen te hebben.* 't Spreekt van zelfs, want *laden*, en *beladen*, of ook wel *belasten*, is *iemand een last opleggen;* dus zegt men: *iemand ergens mede belasten, een wagen met vragtgoederen beladen*, enz. Derhalven *beladen zijn* zegt niets anders, dan: *de een of andere last te moeten dragen.*

D'IJskoning ſcheen me in 't eerst met zulk een eer BELADEN
Als die meer toeleit op zijn zeegezagh en maght,
Dan in te zien, hoe hem de waen der vreemden acht.

en B. IV. bl. 116.

Apollo wil zelf weêr, in zulk een vloek BELADEN,
Den diſsel wenden, en met omgerukte raden
Te rugge ſpoên, als op Thijêstes moorthanket.

POOT heeft dus ook bij voorb. I D. bl. 181. (druk in 8vo.)

'k Ben met haer friſsche jeugt tot in de ziel BELADEN.

en een weinig verder, bl. 182.

Doch laet uw zot begrip mij niet te veel BELADEN.

op welke laatſte plaats het echter op ene andere wijze kan uitgeleid worden, en betekenen *iemand overſtelpen met misdrijven, iemand te veel misdaden toerekenen.*

BREDERODE heeft dus ook geſchreven; bij voorb. in *Roderick en Alphonſus*, bl. 28.

Dus ben ick nu met recht in deſe jaeck BELADEN.

en bl. 46.

De liefde ach! mijn hert, daerom ben ick BELADEN.

Volgends deze betekenis noemt VONDEL ook iemand *onbeladen*, die niet *bekommerd*, of *verlegen* is, bij voorb. *Herſchepp.* B. IV. vs. 1011.

Zij

vs. 844.

——————— *Gij zult kranken, zwaer* BELAÊN,
Verlosſen uit den noot. —— ——

B. V. vs. 815.

Zoo liep ik vast vooruit, de wreedaert achteraen:
Gelijk de tortel voor den havixklaeu BELAÊN.

B. IX. vs. 74.

Alcides pooght vergeefs wel drijwerf zich t'ontſlaen
Van mij, die zijne borst benaeude zwaer BELAÊN.

vs. 148, 149.

De ſterke Neſſus quam bij Hercules, BELADEN
Om zijne nieuwe bruit, geenſins voor zich BELAÊN.

en vs. 164.

Nu was hij over, nam zijn' boogh, en hoort BELADEN
De ſtem van Dianier, toen Neſſus 't lieve pant
Verkrachten woude, ontvonkt van geilen minnebrant.

Men zie nog, want meer behoef ik niet afteſchrijven, Boek IX. vs. 348, 502, 762. 924 en 1086. B. X. vs. 112. B. XIII. vs. 460. en meer andere.

Om de overgang van denkbeelden den Lezer hier nog enigzins klarer te maken, zal ik aan het einde nog drie andere plaatzen uit VONDEL opgeven. Gaan wij nu voort tot ANTONIDES, deze ſchrijft bij voorb. *IJſtroom*, III B. bl. 83.

D'IJſko-

D'Ijkoning ſcheenme in 't eerst met zulk een eer BELADEN
Als die meer toeleit op zijn zeegezagh en maght,
Dan in te zien, hoe hem de waen der vreemden acht.

en B. IV. bl. 116.

Apollo wil zelf weêr, in zulk een vloek BELADEN,
Den diſsel wenden, en met omgerukte raden
Te rugge ſpoên, als op Thijëstes moortbanket.

POOT heeft dus ook bij voorb. I D. bl. 181. (druk in 8vo.)

'k Ben met haer friſsche jeugt tot in de ziel BELADEN.

en een weinig verder, bl. 182.

Doch laet uw zot begrip mij niet te veel BELADEN.

op welke laatſte plaats het echter op ene andere wijze kan uitgeleid worden, en betekenen *iemand overſtelpen met misdrijven, iemand te veel misdaden toerekenen.*

BREDERODE heeft dus ook geſchreven; bij voorb. in *Roderick en Alphonſus*, bl. 28.

Dus ben ick nu met recht in deſe jaeck BELADEN.

en bl. 46.

De liefde ach! mijn hert, daerom ben ick BELADEN.

Volgends deze betekenis noemt VONDEL ook iemand *onbeladen*, die niet *bekommerd*, of *verlegen* is, bij voorb. *Herſchepp.* B. IV. vs. 1011.

Zij

——— ——— *Zij groeten* ONBELAÊN
Den ſchoonzoon, kennen hem voor hunnen rijxbevrijer.

en B. XII. vs. 209.

Hoe zij in 's vijants heir zich droegen, ONBELADEN
En rustigh in den ſlagh. ———

En hier van daan heet bij hem iemand *ontlasten* ſomtijds zo veel, als iemand *uit verlegenheid redden*, bij voorb. B. IX. vs. 1102.

Ik roepe u aen om hulp. ONTLAST *ons, die vermoeit*
Van vreeze treuren. ———

Intuſschen, hoe zeer men *beladen zijn* in dien zin, op zich zelven gebruikt hebbe; vermoede ik echter, dat dit eigenlijk door ene ſoort van uitlating geſchied zij; en men eerst geſchreven hebbe: *met zorg, met vrees*, enz. *beladen zijn.* Tot dit vermoeden brengt mij VONDEL, die dus ſchrijft. B. II. vs. 550.

——— ——— *dus* BELADEN
MET TOEZICHT *heene en weer.* ———

B. VIII. vs. 906.

Zij neemt den eemer van den haek, MET ZORGH BELADEN,
En wakker ſpoedende om de voeten rein te baden,
Giet warrem water in het zuiver beuken vat.

en vs. 1085.

——— *Zij zoekt* MET ZORGH BELAÊN
Alom den Honger, vint en ziet hem dorenſtruiken

En

En onkruit op een rots met lange naglen pluiken
En ſtomp geſchaert gebit, zijn oogen ſtonden hol.
Het haer zagh borsteligh, het aenzicht dootsch en dol.
De lip zagh wit, het ſlijm hing morsſig aen de tanden.
Het vel was hardt, men moght de beenen met de handen
(Zij ſteeken door het vel) niet roeren, of hij ſteent.
Men zagh het ingewant door 't vel, het dor gebeent
Ter heupe uit, en de buik geleek geen buik meè allen.
Men zoude zeggen dat de boezem ingevallen
De borst aen 't rugbeen vast gehecht hing naer beneên.
De magerheit vermeert de knokels aen het been.
De knieſchijf zwilt, de koot puilt uit aen zijne voeten. —

II.

Ontbieden.

Bieden, of *gebieden*, want om de overeenkomst van betekenis, (men zie *Taal-*, *Dicht-* en *Letterk. Magazijn*, II D. bl. 328.) vertrouw ik, dat het zelfde woord zij; *bieden* dan, is de wortel van het woord, dat ik hier boven geſchreven heb. —— Tegenwoordig gebruikt men het woord *bieden* alleen in den zin van *aanbieden*, en *gebieden*, alleen in den zin van *bevélen*; ſchoon men ſomtijds nog van ouderwetſe lieden hoort, dat zij de *gebiedenis* verzoeken te doen, terwijl zij 'er — niet een *bevel*, maar — *uitbod van dienst* door willen aanduiden. —— Daar nu van *bieden*, *ontbieden* komt, zou men billijk verwagten, dat de echte en eerſte betekenis van het *primitivum* in de beduidenis van het *derivatum* zoude zijn overgebleven; dewijl dit toch uit de Analogie der talen, en van onze ſpra-

ſprake, noodzakelijk ſchijnt te volgen, en men dus in *ontvangen*, *ontſluiten*, *ontladen*, *ontnemen*, *ontrennen*, enz. de hoofdbetekennis van *vangen*, *ſluiten*, *laden*, *nemen*, *rennen*, enz. blijft behouden: — maar het geval ſchijnt hier anders te wezen; immers tegenwoordig betekent *iemand ontbieden* niet — *iemand iets bevelen*, maar — *iemand laten halen*, *verzoeken dat iemand kome*; 't is wel waar, dat men dit op enen heerſchenden toon doen kan, maar dit is bij het ontbieden van iemand niet *noodzakelijk*, want men kan iemand ook *verzoeken* te komen; dus ontbiedt men een' werkman, in wiens vrijheid het echter blijft, te komen, of te blijven —— dus ontbiedt men een' geestelijken, om ons in de laatſte uren bij te ſtaan, maar —— wanneer die liever te huis blijft, of ergens elders gaat, zal men hem dan dwingen? —— Dan, mij valt nog ene betekennis van dit woord in, welke tegenwoordig mede in gebruik is, doch van de vorige hemelsbreedte verſchilt; namentlijk, wanneer men niet *ene perſoon*, maar *ene zaak* zegt te *ontbieden*, en dat wel *aan iemand te ontbieden*: in dien zin betekent het, door hoger bod zich zekere waar te verkrijgen, waar voor een ander zo veel niet geven wilde. —— Dagelijkſch hoort men: *hij heeft mij*, of *ik heb hem dit of dat ontboden*; maar hoe zeer dit in dagelijkſch gebruik zij, ik kan de eerſte betekennis van *bevel* hier in niet vinden. —— Even weinig, als ik de zelve vinden kan in ene derde uitlegging van dit woord, volgends welke het zelve dikwerf bij de Ouden voorkomt; namentlijk

mentlijk: die van *verkondigen, laten weten.* KILIAEN meldt deze betekennis ook is dezelve bewezen door den Heer HUIJDECOPER, men zie zijne aantekeningen op MELIS STOKE's *Rijmkronijk*, IV B. vs. 862. II D. bl. 244. verg. X B. vs. 947. III D. bl. 411. (HUIJDECOP. Uitg.) De Heer VAN HASSELT geeft van deze betekennis ook een voorbeeld op; terwijl men zonder moeite hier van verſcheidene zou kunnen bij een brengen. Bij voorb. dus ſchrijft MAERLANT, *Spiegel Histor.* I D. bl. 457.

So dat hem Jupiter ONTBOOT,
Sijn afgod, dat hem eere groot
An Mitridates ſoude geſcien;
Want hine verdriuen ſoude nadien.

Om nu maar gene andere plaatſen nutloos aan te halen. —— Dan, die zelfde Heer meldt mede één voorbeeld, dat het woord *ontbieden* ſomtijds ook betekenen zoude *bevelen*, en dit zoude beter 'er naar gelijken. Het heeft mij ook zo wel bevallen, dat ik een plaaats twee, drie, ter beveſtiging daarvan hier bij zal aanſchrijven.

J. VAN MAERLANT ſchrijft in zijn *Spiegel Historiael*, VI B. XI Cap. vs. 12. II D. bl. 20.

Doe ONTBODEN *die ſenature,*
Dat hi te Rome niet en keere,
Hine liete te ſiere onnere,
Sijn here bliuen buter ſtat.

VII B. XC Hoofdſt. vs. 77: II D. bl. 312.

Die wijf waren ONTBODEN (of *omboden*) *daer.*
Sie moesten ghinder lijen waer.

Deze plaats nu kan men zeer wel door *laten halen*, en *laten weten* verklaren. Echter tegen de eerſte verklaring heb ik dit, dat *ontbieden* in dien zin bij de ouden niet dikwerf voorkomt, ten zij, dat 'er: *dat hi*, of *ſi quame*, bij gevoegd worde. Men zie den Heer HUIJDECOPER op de aangehaalde plaats. Tot verdere opheldering kan men vergelijken MAERLANT, t. a. p. V B. LXIX Hoofdſt. vs. 27. I D. bl. 453.

Die ſenaturen ONTBODEN *ter were*
Pompeius met ſinen here,
DAT HI *der ſtat in ſteden ſtonde.*

Indien men nu hier liever de twede betekennis plaats gaf, heeft het toch altijd den zin van *beve-len*; namentlijk om zeker te wezen, dat die Diaken den Biſchop niet bedroog, liet laatstgemelden die ijdele vrouwen weten, dat is, beval haar dat zij hem de waarheid *lijden*, dat is, verhalen zouden. Verg. over dit *lijden* het *Taal-, Dicht- en Letterk. Magazijn*, III D. bl. 137.

Dezelfde betekennis, om 'er dit voorbeeld nog bij te voegen, heeft dit woord in *den brief aen den Bailliu ende Schepenen van Bergh-ambacht, notende den Ban en de Proscriptie van den Prince van* Orangien, WILLEM I, geſchreven den 25 Auguſti 1580. waar men leest: *Ende* ONTBIEDEN *u lieden, las-*

ten

ten ende bevelen van ſijne Majeſteijts weghen, dat gij, enz. Zie Leven van WILLEM I, bl. 221.

Om de overgang van betekennisſen te vinden, zou men nu vele giſſingen maken kunnen; maar ik vrees, dat dezelve het doel niet zouden treffen, dewijl de oudſte, en meest gebruiklijkſte betekennis die is van te *laten weten*; in welke beduidenis dit woord zo dikwerf voorkomt, dat het moeilijk is, plaatſen te vinden, waar het iets anders betekene. En indien *bieden* niet eigenlijk *bevelen* betekende, maar ſlechts *bekend maken*, dan zou ik niet aarzelen, om de beduidenis van *laten weten*, *nunciare*, voor de eerſte en echtſte betekenis van *ontbieden* te houden; maar thans blijft de eerſte beduidenis geheel in het onzekere. —— Om van de gemelde meest gebruikelijke beduidenis nog nader overtuigd te worden, behoeft men alleen MELIS STOKE in te zien, bij voorb. welke plaats thans open voor mij ligt, III D. bl. 220, 221, 412. waar het zo klaar is, als de middag. —— Verg. nog MAERLANT, *Spiegel Hiſt.* I D. bl. 358. Om nu te begrijpen, hoe *ontbieden* ook kan zijn: *hoger bieden, dan een ander*, zie men den Heer TEN KATE na, op den wortel *bied*; in zijn E. *Aanleiding tot het verhevene der Nederd. Spraake*, II D. bl. 116.

III.

Verfroijen.

Zie hier een woord, 't geen niet alleen uit zijne ware betekennis verrukt is geworden, gelijk het

vorig gemelde; maar het welk geheel buiten gebruikt geraakt is. — Toen ik het voor de eerſte maal las, verſtond ik het niet. De geraadpleegde KILIAEN ſcheen het woord niet te kennen. Bijna had ik het, om de overeenkomst van betekennis, met het woord *verfraeijen* verward, wanneer ik 'er over ging nadenken, en zeer gemaklijk de ware oorſprong en betekennis 'er van vond. Te weten, *verfroijen*, begreep ik, kon, om de veel gebruikte inſmelting der *d* in ene *i* of *ij*, — welke bij voorb. in *gloeijen* van *gloed*, *raaijen*, voor *raden*, van *raad*, en honderd andere woorden plaats heeft, — ligtelijk geſchreven zijn voor *verfroden*; nu werdt, door afwerping van het voorzetſel *ver*, het wortelwoord *froden*, en de wortel *fro*. Dat nu bij de Ouden de *v* en *f* vaak verwisſeld worden, kan men bij voorb. in *volk*, en *tfolck* (MAERLANT, t. a. p. I D. bl. 31.) *vout*, en *fout*, (Ibid. bl. 39.) voorts *vonte* en *fonte*, en meer anderen, duidelijk zien. Verg. den Heer VAN HASSELT op KILIAEN, aan het laatstgemelde woord, en de genen, die zijn E. meer op die plaats bijbrengt. —— Thans wordt *vro* ons wortelwoord; dit woord nu betekent *blijde*, *vrolijk*, (welk laatſte woord daar van afſtamt,) en kan men met zo veel te meer vrijmoedigheid voor *fro* houden, daar dat laatſte nog in het *Hoogduitsch* dialect is overgebleven. Dus ſchrijft bij voorb. BURGER, in zijne *Gedichte*, ſeite 15. welke plaats mij bij geval nu in de gedachte ſchiet:

Grim,

Gram; ſorg' und grille ſind ihm ſpott;
Er fühlt ſich frei und FROH;
Und kräht, vergnügt in ſeinen Gott,
In dulci jubilo. ———

Dat nu dit *vro*, of *fro*, *blijde* betekene; blijkt uit KILIAEN. Men zie mede den Heer VAN HASSELT op die plaats. Verg. *Bijdragen, tot bevordering van Taal- en Dichtkunde*, I D. bl. 76. en den Heer HUIJDECOPER, op MELIS STOKE's *Rijmcronijk*, II D. bl. 211. en vooral het bijvoegſel daar op, III D. bl. 466. Wil men meer voorbeelden, men zie bij voorb. MAERLANT, t. a. p. II D. bl. 17.

Ic wille, dat een man wel vare,
So eist cleene nuttelickede
Een ander en ſi daer mede,
Die des alſe VRO *ſal weſen,*
Alſe du ſelue van deſen:
Oec eist ſwaer verdriet ghedogen;
Men weet oec, wien dat toghen,
Diet dan draghet in ſire herten
Swaene, dan du dine ſmerten.

Zo ook bl. 31.

Die ſtat van Rome verchierdi (Auguſtus) *ſo;*
Dat hijs in ſijn ſteruen VRO
Was; want die huus merberijn ſtonden,
Die hi tichlijn adde vonden.

Om maar niet meer aantehalen tot bewijs van ene bekende zaak.

Van dit *vro* komt nu af *onvro*, 't geen natuurlijker wijze het tegenovergeſtelde van *blijde* betekent. DATHEEN plagt dit woord te gebruiken, en tegen de *Datheniana* kan MAERLANT het bevestigen, als bij voorbeeld, I D. bl. 163.

Maer van Egijpten Pharao,
Die quam daer, en maekten ONVRO,
En ontſettene, en hiltene gevaen,
En ſette in ſijne ſtede ſaen
Elijachim Jeconias
Die oec Jozias ſone was
En hiet dien Joachim.

Van het woord *vroheid* geven de Heren *Bijdragers* een voorbeeld op, ter aangehaalder plaatſe.

Vro geeft, volgends de Analogie, het werkwoord *vroden*, en dit levert ons *vervroden*. Schoon, zo ver ik weet, *vroden* nergens voorkomt, echter is het zeer waarſchijnlijk in gebruik geweest; zowel, dewijl *de overeenkomst* der ſprake dit ſchijnt te vorderen, als om ene wijze van afleiding te kunnen vinden voor *vroude*, vreugd, dat zeker anders van *vro* niet gemaklijk is af te leiden, en van niets anders evenwel afgeleid kan worden.

Vervroden betekent derhalve iemand *vrolijk, blijde maken*; en hoewel dit met het gebruik overeen ſtemme, leren deze voorbeelden.

JACOB VAN MAERLANT, t. a. p. I B. XLIXC. vs. 4. I D. bl. 75.

Aſenech die weende onſochte,
So dats Joſephe verdochte,

En

En leide op hare houet ſijn hant,
Doe VERVROIJDE *ſoe te hant,*
En gine ziec te bedde waert,
Van blicepen en joie veruaert
En hare der afgoden verteghen.

BREDERO, *Rodderick* en *Alphonſus*, bl. 13.

Ach! mijn gedachten al haer in de vreught verſtroijen;
Mijn ziel verneuckelt haer met innerlijk VERFROIJEN:
Mijn hart ſpringt in mijn Lijf, mijn vrolijck aengeſicht
Sal, vrees ick, den waerom nach brengen in het Licht.

En in *Lucelle*, bl. 146.

Dies ick door mijn geluck mij meerder mag VERFROIJEN,
Dan om de Griekſche vrouw de Koningszoon van Troijen,
Want ſiet mijn Nimphelijn is ſuijver, ongeſchent. —

IV.

Vloten.

Dit woord heeft het zelfde lot ondergaan, dat het vorige trof, namentlijk, dat het zelve in onbruik geraakt zij. Maar, ſchoon men van het voorgaande de reden misſchien zou kunnen vinden in de hardheid, die 'er eigenlijk in het woord heerscht, of in de lompheid, die de ſmelting der *d* in ene *ij* aan dat woord, zo ik mij niet bedrieg, ſchijnt bij te zetten; echter houdt deze reden in ons woord op, plaats te vinden. Derhalven ſchijnt onze ſpraak in dit woord aan zich zelve, en aan andere talen ongelijk geworden te zijn. —

Wat de afleiding van dit woord belangt, die is ligt te vinden, immers van *vlieten* komt in den onvolm. en volm. tijd, *vloot* en *gevloten*, en daar van komt ligt *vlotten* en *vloten*. Men verg. den Heer TEN KATE, t. a. p. II D. bl. 488. Zelfs gisse ik, dat het, te gelijk met *vlieten*, enz. behore onder den wortel *liet*, *loot*, *luit*, waar toe ik dan gaarne ook den wortel *vlied* en *vlieg*, benevens dien van *lied*, *lood*, *luid* trekken zoude, indien zulks misschien niet wat al te stout en reukeloos ware. Hier over *misschien* in het vervolg.

Vloten nu wordt door KILIAEN gezegd te zijn het zelfde met *vlotten*, en dus, of de moeder, of de zuster te wezen van het Fransche *flotter*, en te betekenen *nature & fluctuare*. Van de eerste betekennis, die het ligtst uit den wortel afteleiden is, vindt men een voorbeeld door den Heer VAN HASSELT op die plaats van KILIAEN aangehaald. Maar, daar de betekennis van *drijven* nog eenvoudiger is, dan die van *zwemmen*, en ik een voorbeeld voor mij hebbe liggen, waar in het woord niet zo zeer den zin van *zwemmen*, dan wel van *drijven*, *wegdrijven* heeft, zo komt my voor, dat de allereerste beduidenis die van *drijven*, of *vloeien* zij. — Het bewuste voorbeeld is in BREDERO, *Roddrick* en *Alphonsus*, bl. 57.

——— geeft mijn de laatste slagh,
Op dat u stalen hect sich stout beroemen magh,
Dat het heeft in een uur van d'aerdenkringh doen VLOOTEN,
Die 't wuft, doch schoon gesicht, soo gruwelijck verdrooten.

Hier

Hier dunkt mij kan de betekennis van *zwemmen* niet wel toegelaten worden, maar wel die van *wegvloeien*, of *wegdrijven*. —— Tusſchen deze beduidenis, en de volgende van *fluctuare*, moet die van *zwemmen* in geſteld worden. De ſchaarsheid van plaatſen evenwel, waar dit woord voorkomt, heeft mij belet van die twede beduiding éne enkele plaats te vinden. En 't is ſlechts van de derde betekennis, dat ik deze twee plaatſen kan aanhalen. Vader VONDEL ſchrijft in zijne *beſpiegelingen over Godt en Godtsdienst*, I. B. bl. 4.

Zo gij de ſcholen eischt' bewijs van haren gront,
Zij ſchreeuwen te gelijk, uit eenen zelven mont:
Men redenkavle niet met zinnen, die, aen 't VLOTEN,
Een grontſlag van ons brein, en waarheit ommeſlooten.
Dus ſtampt de meester hem ter ſchoole uit met gewelt,
Eer hij zijn' grontſlag heeft door reden vast geſtelt.

De andere plaats is van den zelfden Dichter, in zijne *Altaergeheimniſſen*, III B. bl. 151.

Of anders zou 't verſtant geduriglı VLOTEN
En dobberen in twijfel op en neêr.

Doordien alle deze voorbeelden, zo wel dat van den Heer VAN HASSELT, als de mijne, ons woord *vloten* in het rijm brengen, en ik het nergens, dan in het rijmwoord geplaatst vinde, bekruipt mij de gisſing, of het misſchien ook maar een kunstje van de Dichters geweest zij, om het rijmwoord zo veel te ligter te kunnen vinden, en derhalven het rechte woord *vlotten* zij? Tot deze

gisſing brengen mij KILIAEN en TEN KATE, daar zij beiden deze woorden, als één woord ſchijnen aan te merken, door dezelve bij een te zetten. Echter durf ik dit, op den geringen grond van zo weinig voorbeelden, niet beſliſſen. ——

V.

Meêwarig.

Dit woord heeft over dat ongeluk te klagen, dat Art. I vermeld is. —— Voor enigen tijd had ik dit woord ergens gebruikt; waarop een Vriend van mij, die ook dit *Magazijn* leest, mij naar gezag voor dat woord vroeg. KILIAEN toen niet bij de hand hebbende, kon ik zijn E. niet wel overtuigen. Thans echter, wijl ik dus gelegenheid hebbe, om door dit woord mijne gezegden te ſtaven, lust het mij, ter overtuiging van zijn Ed. en, zo 'er anderen ook aan twijffelen mogten, ter overreding van de zulken, kortelijk over dit woord iets ter neder te ſtellen. —— Tegenwoordig bézigt men het in den zin van *medelijdend*; één voorbeeld zal genoeg zijn om éne, dagelijksch gebezigde betekennis te ſtaven. De Heer J. J. VEREUL ſchrijft dus achter zijnen ſchonen *Weeszang*, 1789. bl. 15.

Zoo zong ik voor den Wees, MEÊWAERIG *met zijn ſmarte*
Schoon toen nog van zijn lot, zijn droevig lot, bevrijd; enz.

KILIAEN evenwel geeft 'er ene andere beduinis aan, namentlijk die van *vriendelijk, gemeenzaam*;

en

en deze zelfde betekennis heeft het woord bij BREDERO; bij voorb. in *Rodderick* en *Alphonſus*, bl. 11.

Doch u beſcheijdenheijdt die ſchickt met juijſte maten,
De grootheijdt van u hart, nae alderhande ſtaten,
En deijlt MEEWARIGH *om dijn eerlijcke gunst,*
Door aengeboren deughd', en Vrouwelijcke kunst.

En in *Angeniet*, bl. 442.

Het is een ongeluck over 't geſlacht der vrouwen,
Dat ſij ſoo veel geloofs, en ſekerheden bouwen
Op 't ſeggen van de man, die als m'er wel op let,
De looſe geveijnstheijdt gebruijckt gelijck een wet,
Het welijſten voor ſijn trouw, de ſchande voor 't belooneu
Der vriendelijckheden, die wij hem MEWARIGH *toonen.*

Maar, ſchoon tegenwoordig dit woord in dezen zin niet meer genomen worde, echter heeft het, zó als het mij voorkomt, ene meer uitgewikkelde betekennis, dan die, welke wij tegenwoordig bezigen. —— Namentlijk *medewarig* is ligtelijk af te leiden van *mede* en *warig*; *warig* nu, is wel door geen een voorbeeld, dat ik weet, te bewijzen, maar uit ons *medewarig* blijkt het aanwezen van dit werkwoordelijk toevoeglijk naamwoord; voor al, dewijl 'er ook nog een ander dergelijk woord in gebruik is, of ten minſten geweest is, te weten *onderwarig*; dit toch vindt men, bij voorb. bij BREDERO, in zijn *Moortje*, bl. 217.

In 't leste wierd mijn Oom heel ſuijnigh en heel kaerigh,
Doch d'oude lieden zijn hier meest van ONDERWARRIGH,
Sij ſparen garen ſteeds al 't minst haer is van noodt,
S'onthouwen om het geld haer ſelven kleed en broodt.

Dit *warig* derhalven is de oorsprong van ons *meewarig*; en komt af van *waren*, of *waeren*; welk woord tegenwoordig mede in een' verkeerden zin gebruikt wordt, namentlijk in dien van *zweeven*; zo als dus van geesten, of deugden en ondeugden gezegd wordt, dat zij bij nacht rond zweven. Dus zegt de Heer R. FEITH, in zijne *Fannij*, bl. 38.

Het onrecht WAART *bij nacht*
Vervolgt, belaagt, verkracht.

Verg. *Bijdragen tot bevordering van Taal- en Dichtkunde*, I D. bl. 262. II D. bl. 144. Uit dit dagelijksch gebruik zou men ligt voor de afleiding van dit woord een beeld kunnen scheppen, het welk zeer wel misschien behagen zoude. Men zou dus een' Engel Gods, die volgends de Heer FEITH, ib. bl. X. onzigtbaar om elke ziel op de aarde waart, dezelve voor de Deugd vormt, en tot over den Dood in het oog houdt; zulk een' Engel zou men ligt *meewarig* noemen, en dus wanen, dat hij medewarig is, die immer om den mensch zweeft, — en dat wel onzienlijk zweeft — om hem overal bij te staan, en te helpen. Dit beeld zou echter beter met de tegenwoordige beduidennis van *medelijdend*, dan met die van *gemeenzaam*, en *vriendelijk* overeenkomen.

Waren is het zelfde met *wandelen*, zie KILIAEN —— *wandelen* is *dikwerf wenden*, en dus het zelfde genoegzaam met *wentelen*; zie TEN KATE, op den wortel *wind*, in zijne *aanleiding* t. d. n. t. II D. bl. 534 en volgg. Daar men nu niet alleen

van-

wandelen, maar ook *wanderen* zeide, gelijk ik zo aanſtonds met eenige voorbeelden zal aantonen, is het zeer waarſchijnlijk, dat *waren* ſaam getrokken is uit *wanderen*. Op deze wijze heeft men van *ſtanden*, *ſtaan* (of *ſtaen*) van *vangen*, *vaan*, van *gangen*, *gaan*, enz. men verg. *Bijdragen tot bevordering van Taal- en Dichtkunde*, I D. bl. 76, 77. —— Hier om dunkt mij dat *zweven* zeer oneigenlijk uitgedrukt wordt door een woord, dat uit zijne natuur geheel iets tegenſtrijdigs van *zweven* betekent, immers *wandelen* en *wentelen* geſchiedt langs een zeker vlak, (*planum*) en met verpozing en ſucceſſie, daar *zweven* in tegendeel ene meer onafgebrokene, ſtatig en langzaam voortgaande, en tuſſchen hemel en aarde, dus langs geen vlak, voortgezette beweging aanduïdt. ——

Medevarig is derhalven hij, die met iemand wandelt, hij, die iemand verzelt op zijne wegen; dus een, die zijn' gezel niet verlaat, wanneer de weg misſchien wat te ongelijk, te zandig, te veel met doornen bezaaid, of anderſins te moeilijk wordt. —— Hier uit volgt terſtond de betekennis van *medelijden*; —— aandoenlijk zeker, en de menſchelijkheid verheffende, is de gedachte aan hem, die zijn' vallenden vriend, of zijnen natuurgenoot, die, door wat weg ook, ongelukkig werdt, de behulpzame hand biedt; met hem als 't ware in dien druk deelt, en daar door hem in dien weg blijft vergezellen. —— In een' minderen, en meer ingetrokken zin is hij *meêvarig*, die *vriendelijk* en beſcheiden zich jegens een' ander' gedraagt; zulk

een

een doet een' mensch, als 't ware, de beleefdheid, van voor enigen tijd zijn eigen pad te verlaten, en op dat van dien anderen, met hem enigen tijd voort te gaan, altans hij toont zich niet tegen hem. —— Hij ook die *gemeenzaam* met iemand geworden is, moet enigen tijd met hem mede gewandeld hebben op den weg des levens; anders toch kan men malkander kwalijk recht kennen, het geen evenwel, volgends alle regelen van wijsheid en voorzigtigheid, de eerſte trap der gemeenzaamheid wezen moet.

Zie daar enen natuurlijken voortgang van denkbeelden! —— Echter is uit deze drie verſchillende uitbreidingen van betekennisſen thans alléén de eerſte in gebruik, het welk derhalven bewijst, het geen ik voorheen gezegd heb.

—— Dat men oulings *wanderen* voor *wandelen* zeide, is alles, wat ik nog te bewijzen hebbe; men zie deze voorbeelden:

J. VAN MAERLANT, *Spiegel Hiſt.* I D. bl. 5.

Die int geloue wille WANDEREN
Houde dit vaste in ſinen zin,
Legge ſijn ghedochte hier in
Van eenen God, van drien Perſonen.

en bl. 97.

Moijſes ginc alleene WANDERREN
Up ten berch van Sijnaij. ——

II D. bl. 16.

Gherechtecheit es ſo goet,
Dat die hem met roue voet,

Hi-

Hine magere niet ontberen al;
Die meester dies weſen ſal,
Hi moet effene in midden WANDEREN
Of ſi ſlane en kieſen. I. *andren.*

en bl. 72.

En die ſcrifture ſelde clare,
Dat ſoe van Seth comen ware,
Adams ſone, onſer alre vader,
Entie de vorders alle gader
Hadde gelaten, doen na den anderen,
In haer gheſlachte WANDEREN.

Zo heeft ook BREDERO op verſcheidene plaatſen, bij voorb. in *Lucelle*, bl. 172.

Dan dat is nu alleens, komt laet ons met malkandren
Gaen buijten op ons lant, of na den boogaert WANDREN.

Dus ook *op de zinnebeelden van* HORATIUS, bl. 619.

Een Simme blijft een Sim, hoe cierlijck die gekleedt
In purper onder 't volck ſeer fraeij en heerlijck WANDERT,
Sij houdt altijdt haer aerdt die nimmer ſij vergeet:
Nature of 't geſlacht Fortuijne niet verandert.

Op dezelfde wijze ſchrijft hij *bewanderen*, voor *bewandelen.*

Ick wijt 'et laes mijn ſelfs! want ick ben u niet waerdigh,
Dewijl dat mijn geſicht veroorſaeckt u verdriet,
Door welke weedom ick tweevoudigh leedt geniet,
Daerom treck ick van hier, hopende te verand'ren.
Mijn leven met de plaets, die 'k met ſmert ſal BEWAND'REN,

Of

Of ſoecken nu met Eer mijn angſtvallige Doodt,
Die van mij wert verwacht met een verlangen groot.

Zijn zijne woorden in de *Rodderick en Alphonſus*; bl. 42. gelijk hij ook aldus *verwanderen* ſchrijft voor *verwandelen* in *Lucelle*, bl. 174.

Ach help! wat lijd dij dat u veruw' ſoo VERWANDERT?
O mijn ghij hent ſoo bleeck, u weſen dat verandert,
En overal breeckt uit dat klamme koude zweet.

Dit *verwandelen* is ook een' geruimen tijd uit het gebruik geweest, thans echter zie ik het weder hier en daar een enkele reis gebruiken. Tot voorbeelden 'er van kunnen deze twee plaatzen van onzen Dichter dienen: *Rodderick en Alphonſus*, bl. 12.

Ach! als ghij mij ontmoet
VERWANDELT *mij mijn bloedt:*
Dat door 't krachtigh opſtijgen,
Een eerbaar ſchaemt doet krijgen.

En *in zijne Gedichten*, bl. 624. *Ongedeelde Liefde.*

Van waer komt doch, o Nimph, dat u verliefde vloeden,
Ghij herſchept end' vervormt met uwe kracht ſoo ſtijf,
Dat ghij VERWANDELT *flucks de mannelijcke moeden,*
En maecktſe harteloos, en weeck'lijk als een wijf?

Zo iemand door deze voorbeelden van het gezag, of de betekennis van dit woord nog niet overtuigd zij, die ſla KILIAEN op het woord cens op, en leze de aantekening van den Heer VAN HASSELT, welke Heer op het woord *wanderen*, ook meer dan ene plaats ter ſtaving bij draagt.

Ein-

Eindelijk, men zal bij de afleiding van het woord *meêwarig*, misschien om ons bekend woord *meêgaande* niet gedacht hebben. Schoon het bij KILIAEN niet voorkome, heeft het de Heer HOOGSTRATEN echter, die 'er de betekennis van *zagtzinnig* aan hecht. Dit woord zal derhalven in voortgang van denkbeelden niet zeer wel van ons *meêwarig* verschillen, 't welk ik, om niet tweemaal het zelfde te zeggen, aan den Lezer, ter nadere ontwikkeling overgeef.

VI.

Ontschieten.

Dit woord betekent, volgends KILIAEN, *subitò & celeriter effugere.* (Schielijk en ras ontvlugten.) —— Deze betekennis is nog in gebruik, maar met ene zekere restricte; namentlijk, men past dit woord (immers zo veel, als ik het in dagelijkschе gesprekken heb horen gebruiken, want in tegenwoordig uitkomende dichtstukken weet ik niet het oit gelezen te hebben; nu, men past dit woord) alleen op de gedachten toe; wanneer iemand iets vergeten heeft, zegt men, *dat het hem ontschoten is.* —— Maar, zo als ik uit de aantekening van den Heer VAN HASSELT zie, de Heer HUIJDECOPER verklaart de daar aangehaalde plaats van MELIS STOKE, (I B. vs. 1234.) door *schielijk ontvlugten*, of liever, om zijne woorden zelve te gebruiken, door *ontkomen*, 't geen niet dan *door* schielijk te ontvlugten had kunnen plaats hebben. Dus wordt het daar niet alleen op de gedachten, maar zonder-

derling op perſonen toegepast. Voor dat ik RILIAEN nagezien, of dit uit de aantekeningen van den Heer VAN HASSELT, of HUIJDECOPER had kunnen leren, had ik het uit J. VAN MAERLANT opgemaakt; uit wien ik enige voorbeelden zal bijdragen, die dat gene, wat de voornoemde Taalöpbouwer (I D. bl. 128, 129.) zonder bewijs ſtelt, nader bevestigen en bekrachtigen kunnen. —

Onze Schrijver MAERLANT derhalven, ſchrijft t. a. p. I D. bl. 393.

Echt daer na up ere rivieren
Quam die Cijpio met hanibren,
En̄ began noch eenen ſtrijt,
En̄ bleef verwonnen in corter tijt,
En̄ al meest ſijn here doot,
So dat hi ſelue cume ONTSCOOT.

Cume is hier, zo ik mij niet bedrieg, het zelfde met het Hoogduitſche *kaum*, *nauwlijks*; ſtraks zal ik 'er nog een voorbeeld van bij ſchrijven.

bl. 453.

Die knecht brocht .I. getrocken ſwert;
Maer alſe hi Maurius ſach in dogen,
Die hi ſo edelen, en̄ ſo hoghen
Beede kende, en̄ hadde verſien,
Wart hi verſaghet, en̄ gine vlien;
Dus wart geverst ſine doot.
Mettien Maurius ONTSCOOT,
En̄ es ontfaren in Affrike,
En̄ garderde volc haestelike.

bl.

bl. 461.

Mitridates hi wart gram,
Sinen enen ſone hi tleuen nam.
Te voren ſo haddi enen doot;
Maer Famates dies ONTSCOOT,
Die derde ſone, om den vaer.
Daer ſendde die vader naer
Met groten here, dat ſine vingen;
Maer ſi lietene verdinghen,
Eñ ſwoeren met hem upten vader,
Eñ belaghene allegader
In ene ſtat, die hem wel dochte,
Die men houde niet en mochte.

II D. bl. 6.

So dat die Gallen entie Germeine
Gheſlegen worden bi na alreine,
Alle die beſte bleuenre doot,
Cleene menechte daer ONSCOOT.

Om nu maar geen meer plaatſen bij een te brengen, zal ik alleen om de betekennis van *cume*, welke ik zie, dat door KILIAEN ook vermeld wordt, te bevestigen, den Lezer verzoeken onzen Dichter nog eens in te zien, daar hij ſchrijft: I D. bl. 379.

Tfolc wart verſleghen metter hant
iij. *Duſentech daer, eñ ghevaen*
Alſe vele, alſe wi verſtaen.
Hanibal es CUME *alleene*
Ontfaren met eenen bote cleene.

en bl. 386.

Neen hi, hi keerde in Affrike,
Daer hi ghedoot was bitterlike, (lees misschien *wart*)
Omme den raet, dien hi riet;
Wantmen een hout halen hiet,
Daer hi CUME *mochte ſtaen,*
Al daer in ſo dedemenne gaen.

Verg. verder bl. 206. 217. 226. 234. 242. 244.

Men zal misschien uit deze aanhaling, en uit ene vorige (van bl. 461.) gemerkt hebben, dat even als *licere* in het Latijn voor *poſſe* gebruikt wordt, men alzo ook bij onze ouden *mogen* voor *kunnen* bézigt. Dit is iets, dat overal bij MAERLANT voorkomt; bij voorb. I D. bl. 58.

Egijpten ware hem vp gegeuen;
Maer die Marasſchen ebbent hē benomen,
Dat ſiere toe niet MOCHTEN *comen.*

Ja in den, veel lateren, leeftijd van BREDERO schreef men dus nog. Hij zelf geve een voorbeeld. Hij schrijft in *Rodderick en Alphonſus*, bl. 9.

Hoe nieusgierigh pleegh ick de Paerden te berijen,
Hoe plechtigh plegen wij op d'Haſepat te tijen,
Dat men van ſtof en ſweet ons nauw bekennen MOCHT.
Hoe dickwils heb ick u met ſpringen wel verpocht,
Hoe dickwils pleeght ghij ons buur-jongens uijt te locken,
Om tegens ons te ſlaan, met kneppels en met ſtocken:
Daar ghij als Capiteijn het hooft waart van den ſtrijdt,
En ſondtſe vaack bebloedt naar huijs met groot gekrijt, enz.

Deze plaats heb ik geheel uit geschreven, dewijl

zij

zij ene aartige beſchrijving geeft van het kinderlijk bedrijf, dat zich over het algemeen, in alle leefperken gelijk blijft, ten minſten meer gelijk, dan het bedrijf der volwasſenen.

Ene ſchone beſchrijving van dat zelfde kinderlijke leven, maar bij ene andere opvoeding, en hartsgeſteldheid, vindt men in *de Gezangen* van den aangenamen Dichter J. BELLAMIJ, om wiens te vroeg overlijden ieder, die nog enige zucht voor de Nederduitſche Dichtkunst heeft, diep moet aangedaan wezen; men vindt dezelve, zeg ik, bl. 67. 68 en 69. waar bij ik niet geloove, dat iemand roerloos blijven kan, terwijl ik van ieder hart, daar maar enigzins gevoelig geſchapen is, vertrouwe, dat het bij dit tafreel, even min, dan bij anderen, die onze groote Zanger opdischt, zich van enen zuiver opwellenden traan zal kunnen beſchermen.

VII.

Begrijpen.

Ook dit woord is van uitgebreider beduidenis geweest, dan men het nu bezigt. —— 't Is mijn oogmerk niet, om breed over het zelve uit te wijden; dit toch zou aan den arbeid van den verdienſtelijken Heer E. S. D. G. te kort gedaan zijn. Zijn Ed. heeft (*Taal-, Dicht- en Letterkundig Magazijn*, III D. bl. 117. en volgg.) met alle blijken van kundigheid en oordeel, van dit woord de betekennis van *berispen* geſtaafd; waar bij ik niets voegen zoude, indien mij niet voor enige weinige dagen

ene plaats in BREDERO voorgekomen ware, die zijn Eds. ſtelling ook nog in zo verre bekrachtigde, dat men 'er uit zien kan, dat nog in den tijd van VONDEL, in wier leeftijd onze BREDERO geſchreven heeft, deze beduidenis niet vreemd geworden ware. De bewuſte plaats is in de *Roddérick en Alphonſus*, bl. 9.

Door 't groot BEGRIJPEN *werdt de groote liefde kleijn.*

't Blijkt dus, dat dit woord *berispen* betekend hebbe; ene betekennis reeds, meer uitgewikkeld, dan die van *verſtaan*, *comprehendere*, *iemands gedachten bevatten*, welke tegenwoordig alleen gebruikt wordt.

De eerſte betekennis ſchijnt mij toe die te wezen van *bevangen*; *bevangen houden*, dewijl *vangen* en *grijpen* grotendeels het zelfde zegt. Een voorbeeld daar van meen ik gevonden te hebben in J. VAN MAERLANT, t. a. p. II D. bl. 310.

In deſen recht ſo wart hi
BEGREPEN *in een viſioen*
Eñ ſach een ſere wonderlijc doen.

Welke plaats mij voorkomt best verklaard te worden door: *hij wert door ene verrukking, door een gezicht bevangen.* Evenwel durf ik hier niet ſterk op ſtaan.

Enigzins meer ingekrompen neemt men het voor *vangen*: dus bij denzelfden, I D. bl. 278.

Die van Rome ſtreden met ſcepen,
Eñ verſloegen, eñ BEGREPEN
Die van Carthago, enz.

Van

Van deze twee betekennisſen komt het derde van: *in bezit nemen*, en voorts *bezitten*; dus ſchrijft Hij wederom I D. bl. 379.

Duilus wort hier tae gheſet,
Eñ heuet die zee BEGREPEN
Met .c. eñ met .xxx. ſcepen,
Die binnen lxxx. daghen waren
Gereet, dat mer in mochte varen.

Eindelijk, uit alle deze uitleggingen ſamen genomen, kan zeer ligt die van *benauwen, beangſtigen*, en dergelijken voortgekomen zijn; en ſchoon ik bij KILIAEN deze betekennis niet vind opgegeven, meen ik echter, dat zij in de volgende plaatſen van onzen MAERLANT te vinden zij.

I D. bl. 111. welke plaats vrij duister is, en daarom misſchien beter naderhand bij gebragt ware; maar ik weet 'er toch nog geen beter uitlegging van te geven, dan de zelve door deze mijne opvatting verkrijgen moet.

Oroſius ſcriuet .viij. jaer min,
Dan die Croniken hebben jn,
Eñ ſeghet, dat die Grieken BEGREPEN
Gheſworen tſamen met .m. ſcepen,
Eñ ſeget, dat dorloghe .x. jaer ſtoet.

waar ter plaatze ik niet anders begrijpen kan, of men moet: *die Grieken begrepen*, verklaren door: *de benauwde, de verlegene, de beangſte*, misſchien *de toornige Grieken zwoeren, enz.* maar dan is 'er nog ene uitlating. 't Zal best wezen te zeggen, dat ik de plaats niet verſta.

Duidelijker, komt het mij voor, te blijken in de volgende plaatſen; namentlijk bl. 379.

Gaijus Duilus horde dit,
Hi ghebiet mede, eñ bit
Al dat hi geleesten mach,
Eñ heuet, op eenen dach,
Haniballe aldaer BEGREPEN.
Met .c. en .lxx. ſcepen
So dat ſi quamen ſi twee,
Eñ vochten vptie zee
Met ſcepen eenen zwaren wijch.

Begrijpen is hier niet *vangen*, want naderhand volgt:

Hanibal es cume alleene
Ontfaren met eenen boſe cleene.

Waar uit blijkt dat hij in dien ſtrijd, of *wijch*, zo als het MAERLANT noemt, (zie *Taal, Dichten Letterkundig Magazijn*, III D. bl. 130, volgg.) wel zeer benauwd en geprangd, maar niet gewonnen of gedood zij. — Verder bl. 387. zingt Hij:

Eñ .v. hondert galeiden mede,
Eñ .l. daer men mede ſtrede,
Alſe hem dorloghe BEGREPE,
Eñ daertoe duiſent ſpiſe ſcepe. (Men leest door een drukfout *ſeepe.*)

En vooral bl. 329.

Dus nauwe eist dien van Rome geſcepen,
En dus heeffe Hanibal BEGREPEN.

Namentlijk, dat JUNIUS zijne ſlaven vrij maakte, wa-

wapenen, den Goden eigen, hun ſchonk, gevangenen, om ſchuld of misdaden, ontſlaakte, der burgeren bijzondere goederen aanſprak, enz. tot redding van den Staat. Gelijk ook het opſchrift van dit Hoofdſtuk dus luidt: *Hoe nauwe dat te Rome ſtont*; 't geen wel niet ziet op 't gevangen nemen van ſommige burgeren, maar op de benaautheid, en de uiterſten, waarin het Roomſche volk toen gebragt was.

Maar nu, van alle deze beduidenisſen is 'er ſlechts éne in gebruik overgebleven, tot bewijs, dat men ook hier in niet voor uit gewerkt hebbe. ——

VIII.

Verbaren.

Dit woord is geheel uit het gebruik; ten tijde van KILIAEN kan het reeds in onbruik geweest zijn, want Hij vermeldt het niet. Dat het echter gebézigd zij, zal ik met enige weinige voorbeelden ſtaven, uit welke te gelijk blijken zal, dat de betekennis van het woord in: *openbaren*, *verſchijnen*, of *zich vertonen*, moet geſteld worden. —— J. VAN MAERLANT ſchrijft, II D. bl. 189.

Op doctaue vander vpvaert,
Dat ſoe voer te hemele waert
Onſe Krouwe, daert al an leget,
Omtrent, alſemen meſſe ſeghet,
Waſick al buten minen ſinne,
Doe VERBAERDE *hare die Coninginne*
Van hemelricke, die goedertiere,

Mine troesterigge na hare maniere.
Doe badie hare, enz.

bl. 190.

Ne dorſtic niet vraghen das,
Den jnghel, die mi heimelijc was,
Noch onſer Vrouwe oec, te waren,
Alſoe mi wilde hare VERBAREN. —

bl. 193. (dit blad volgt onmiddelijk op 190.)

Echt daer naer ouer .ij. jaer
VERBAERDE *hare onſe Vrouwe daer,*
Alſoe mi vele dincs ontdede.

en wat lager,

Echt vp onſer Vrouwen dach,
Alſemen hare bliscap begaet,
VERBAERT *ſoe hare, en bi mi ſtaet.*

bl. 315.

So dat onſe Vrouwe omme dat,
Daer hi metten boeke ſat,
Hare VERBAERDE *en danckten mede*
Alſo groter houe ſcede

en wat lager,

Doe VERBAERDE *hare die olare,*
In eenen zetel biden outare, enz.

Dit zij genoeg van dit woord.

IX.

Ontbinden.

Betekent, volgends de eigenlijke kracht van het woord, *los maken, den band ſlaken* In dezen zin wordt het nog dagelijkſch gebruikt; en op verſcheidene dingen toegepast. —— Maar ene betekennis, die ik met enige voorbeelden bewijzen zal, is weder geheel in onbruik geraakt, ſchoon zij meer uitgewikkeld zij. Namentlijk, mij dunkt, dat het ieder een in de ogen ſtralen moet, hoe eigenaartig dit woord gebezigd worde voor *verklaren, uitleggen;* daar toch door dat middel de delen, meer van elkander afgeſcheiden, zich duidelijker, helderer, en in minderen omvang en verwarring laten begrijpen en verſtaan. Dezen zin nu heeft dit woord bij MAERLANT; t. a. p. I. D. bl. 197.

Nachtſ en mochti ſlapen niet,
Eñ gaf een raedchel hem drien,
Die tſinen liue moesten zien,
Eñ vragede, wat machtichſ mochte ſijn,
So die Cō, ? ſo die wijn ?
So dat wijf ? die tſcoenſte ONTBONDE,
Entie ſcoenſte antworde vonde,
Hi ſoudem doen vele eeren.

en bl. 259.

Dit, waenic, maende dat onweder,
Dattere, viel van hoghen neder,
Alſe v dit boue hier na ONTBINT,
Daer ghi die vrijje ieeste in vint,

Die ic dichte hier te voren,
Alzo alſemenſe vint in auctoren.

II D. bl. 201.

Doe ſprac die kerstijn: Here Jheſu!
Alſe gewaerlike alſe du
Gods Sone best en Marien Kint,
En du wets dware, ſo ONTBINT
Die waerheit al te male hier of,
Of ic gedaen ebbe mijn gelof?

Dus ſpreekt ook MELIS STOKE, *Rijmcronijk*, I D. bl. 47.

Daer ic of de Hantveste al
In Duutſche woort ONTBINDEN *ſal.*

en bl. 60.

Deſe Gherolf, de haet Grave hiet,
Men vint van hem anders niet,
Dan hem gaf te Vranken voerde.
Coninc Arnout, dat mine woerde
Hier te voren hebben ONTBONDEN.

X.

Mangelen.

Wordt thans mede alléén gebruikt in ene betekennis, die aan het woord wel behoort, maar echter ene andere niet moest uitſluiten. Namentlijk van het oude *manken*, waar voor thans in gebruik is het verbasterde woord *mankéren*, komt een vermenigvuldigend werkwoord *mankelen*, waar voor men welluidendheidhálve geſchreven heeft *mangelen*. Dit be-

betekent derhalven *zeer veel en gedurig gebrek hebben.* Het is in dagelijksch gebruik, en men zie KILIAEN.

Maar — 'er is een ander *mangelen*, het welk eigenlijk *mengelen* moest geſchreven worden, van *mengen*, *verwiſſelen*; het welk dus niets anders zegt dan *gedurig mengen*, het een voor het ander, onder de menſchen mengen, *verruilen.* —— Waarom men nu, volgends KILIAEN, in dit woord eigenlijk *mangeren* voor *mangelen*, ene *r* voor ene *l* ſchrijven moet, kan ik tot nog toe niet bevatten. —— Over het geen ik geſchreven hebbe, wegens de afleiding van het woord, kan men nazien bij den Heer TEN KATE, *Aanleiding t. d. N. T.* II D. bl. 671.

De Heer J. FORTMAN heeft in zijne *Taalk. Aanmerk.* bl. 58. twee voorbeelden van dit *mangelen*, *verruilen* gegeven; waarbij men tot nadere bevestiging deze voege: RREDERO, *Rodderick en Alphonſus*, bl. 52.

Rodd'rick dien raedt is goedt, nu draeght u ſmert geduldigh,
Sij ſullen om dees Moor hem willig MANG'LEN *wel.*

en in 't *Moortje*, bl. 218. leest men:

Dat groote back-beest dat verlaa'n was met ſes hondert
Spanjaerden, was' terſtondt verovert, en geplondert,
Gepluijstert, en geplockt, van gelt en koſtelijckhe'en,
Dies' waenden op de tocht te MANG'LEN *en beſte'en;*
De Specken, die haer lijf met geld niet konden boeten,
Die nam het Grauw geſwind en ſpoeldeſe de voeten.

De

De laatſte ſpreekwijs in dit voorbeeld is bekend voor een Zeeuwsch ſpreekwoord, het welk in den Spaanſchen krijg beteekende: *iemand aan een ſtok gebonden in zee werpen.* —— Voorts om een ouder voorbeeld van *mangelen, verruilen*, te geven, ſla men onzen MAERLANT maar weder eens op, I D. bl. 211.

Doe ſprac die jongelinc inder gebare,
Alſe of ſijn alsberch cortere ware,
Of Archabanus MANGLEN *woude,*
Alſe hi tgeent gerne doen ſoude,
Eñ hine afdede daer ter vre (ure)
Staekene Artaxartes dure,
Eñ heet die ſonen doden mede.

De geſchiedenis hier verhaald, is algemeen bekend uit JUSTINUS, die dezelve verhaalt in zijne *Historiæ Trogi Pompeji*, Libr. III, c. 1. uit welke plaats blijkt, dat het geen MAERLANT *alsberch* noemt, het zelfde is met het Latijnſche *lorica.*

XI.

Pracchen.

Wederom een woord, dat geheel uit het gebruik is; en wel zo zeer buiten het gebruik, dat de Schrijvers der *Maendelijkſche Bijdragen, tot opbouw der Nederduitſche Taal- en Dichtkunde*, den overleden' Predikant en Dichter, den grooten R. SCHUTTE, om het gebruik van dit woord, in dit versje:

'k Zal

„ *'k Zal om 's waerelds dwaasheid lachen;*
„ *Om heur hartzeer, om haar vreugd;*
„ *Om 't verkwisten, om het* PRACHEN;
„ *Om haar boosheid, om haar deugd.*

gegispt hebben, als zijnde het zelve voor de meesten der Lezeren van zijne liederen onverſtaanbaar. Zie het II D. bl. 497.

De betekennis van dit werkwoord, is, zo als die Heren daar ter plaatſe melden, niets anders dan *bedelen.* Maar, nadien zij 'er geen bewijs voor geven, zo zal ik enige plaatzen hier bij ſchrijven, meest al uit BREDERO genomen. Hij ſpreekt dus in zijn *Moortje*, bl. 221.

Komt geeft mij noch een kus! hoe; laetje mijn noch PRACHEN?
Soo ſeeckers kindt, ik docht of ghij niet eens ſoudt lacchen? enz.

Dus ook in den *Spaenſchen Brabander Jerolimo*, bl. 321.

't Gebeurden ſoo ick, eens ſijn bedde wat vermaeckte,
Hij greep mijn in ſijn arm, en ſmeet mij op het bet...
Ick kantje niet kallen, wat hadd' de knecht een pret,
Eer hij quam tot ſijn wil. o Mijn! hij kon ſoo PRACHEN.

Kallen betekent daar *vertellen*, gelijk het zo overal gebruikt wordt voor *praten*, en wel voor dat klappeijen, en larijen (zo als het onze BREDERO noemt) der vrouwen onder malkander. Gij vindt het woord bij voorb. in *Rodderick en Alphonſus. Eerſte chore*, coupl. 10.

Doch nu ſij hem ſoo vrij beoogt,
En hij dus breedt haer deught verhoogt,
Begint het volck te KALLEN.

Dus

Dus ook reeds in MAERLANT; t. a. p. I D. bl. 181.

Wel met rachte es ſteen de ghene (Jh'o, Xpc.)
Want ſe wie ſo vp hem vallet,
Datſ die onhoueſcelike van hem CALLET,
Hi bliuet verdoruen ouer een, enz.

Men vergelijk den Heer VAN HASSELT, bij KILIAEN, op dit woord.

Van ons *prachen* nu, komt zeer natuurlijk af *pracher, hij die bédelt*, even als *prater* van *praten*, *lerer*, waarvoor *leeraar*, van *leren*, *verſpieder* van *verſpieden*, enz. waaruit blijkt, dat het woord *ſchendenaar*, (a) voor *ſchender*, van *ſchenden*, geheel fout is. Ik vind dit woord bij den Heer J. ANTONIDES VAN DER GOES, in zijn *IJſtroom*, I B. bl. 21.

ZEESCHENDENAERS *ontzien in 't blinkende geweer*
Te vliegen, en den roof vermeten aen te randen,
Waer aen ze vreezen klaeu en vingeren te branden.

De bron van deze fout in onzen groten Dichter, is enkel gelegen in zijne zucht voor lange, uitgerekte woorden. Bekend zijn zijne *Ooster-morgenlanden*; en wilt gij een ander voorbeeld Lezer? ſla dan zijne *Bellone aen bant* eens op, en gij zult vinden bl. 157.

De

(a) Van dezelfde ſoort is het woord *Zeevrijbuitenaer*, 't welk hij heeft, *I B.* bl. 8.

Die —— —— ——
—— *Zeevrijbuitenaers verdelgende in hun vlucht,*
Heeft ons de zee zo vrij gelaten als de lucht.

De Griexe Jaſon bōoge op zijne waterkrijgen,
En d'overzeeſche vacht, den tempeldraek ontrukt:
Hoe veel Chimeren hebt gij ſtrijdende onderdrukt,
En roofgedrochten, tuk op KOOPVAERDIJVLOOTSCHENDEN!

Maer, om tot ons woord weder te keren, het woord *praccher* heeft BREDERO in 't *Moortje*, bl. 245.

Dat 's waer! dat weet ick wis, en hij 't om geldt niet liet,
Hij leedt hem anderſins met ſulcken PRACCHER *niet.*

Hier van daan komt nu het vrouwelijke *prachſter*, even als *liefhebſter* van *liefhebber*, *praatſter*, van *prater*, *ſchenkſter* van *ſchenker*, enz. —— Het woord vindt men bij VONDEL, *Herſchepp.* V B. vs. 616.

Terwijlze dronk quam hier een ſnatrend jongske haer
Beſchimpen, gulzige en een vuile PRACHSTER *ſchelden.*

Nog komt van ons *pracchen*, het ſamengeſtelde *afpracchen*. Dus zegt BREDERO, *Rodderick en Alphonſus*, bl. 41.

Nadien gij gansch verſteent met aendacht noijt aen hoorden
Mijn klaegelijcke ſtem, erbarmelijck van woorden:
Maer ſaeght aen met een lust in 't Adament gemoedt
Mijn bedeligh geſchrift, bezegelt met mijn bloedt,
Want mijn trogg'lent gegnock u jonſt ſocht af te PRACHEN,
Werdt het op 't grootst geloont met een meesmuijlend lachen:
Doch ſmadelick en ſcheets, weerbarſtigh, goons en ſuur:
Wanſcheppend' door 't gepruijl de gaven, die natuur
U gaf; enz.

Meer

Meer voorbeelden kan ik niet opgeven, wijl ik de plaatſen meestal verzuimd heb aan te tekenen; maar dit is ook zo veel te minder nodig, daar ik zie, dat de Heer HUIJDECOPER op de aangetogen plaats van VONDEL, in zijne keurige *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, bl. 256, en volgg. of II D. bl. 110—115 van de nieuwe uitgave, waar nog ene ſchone aantekening is bij gevoegd, zeer vele plaatſen en voorbeelden, waar onder ook twee, van die gene, die ik hier aangehaald heb, heeft bijeengebragt; wien ik derhalven verzoek dat men naleze. Men kan 'er den Heer VAN HASSELT mede vergelijken.

XII.

Vertrekken.

Nog een woord, dat thans alleen bekend is in de betekennis van *wegreizen*, terwijl het vele andere bezeten heeft. Kortelijk zal ik over de zelve iets ter nederſchrijven. —— De betekennis van *wegreizen*, zo aanſtonds genoemd, gebruikt BREDERO, in de *Lucelle*, bl. 197. onder aan:

VERTRECKT *vervloeckte grijs nu daatelijck uijt mijn oogen,*
Want mijn gedult en kan u langer niet gedvogen.

en in 't *Moortje*, bl. 216.

—— —— —— *als de Prins van Orangien*
Hier uijt het landt VERTROCK, *met ſijn eedlen bloedt*, enz.

Voorts heeft het de beduidenis van *verhalen*; dus ſchrijft MAERLANT, t. a. p. I D. bl. 194.

De-

Dese dire was so bedect,
Dat vor nieman mart VERTRECT;
Want alleene wist sijn raet,
Die nauwe decte die ouer daet.

En wederom G. A. BREDERO op vele plaatsen, bij voorb. *Lucelle*, bl. 193.

Noch gisteren heeft u knecht mij ijets daer van VERTROCKEN.

bl. 197.

En maeckt geen swarigheijdt mijn Heer om te VERTRECKEN
U last, en wien u stuurt. ———

nog bl. 201.

Ick bidt u dat ghij mij soo veel heusheijdt bewijst,
Dat ghij mij schoone ziel mij toelaet te ontdecken
't Verborgenst van mijn hart. Aij hoort 'et mijn VERTRECKEN.

Angeniet, bl. 447.

Gedenckt mijn Troost! op 't geen, dat ick u heb VERTROCKEN,
En zijt voortaen gerust. ———

en bl. 419.

Ick sal zijn sotheijdt hem van langerhandt VERTRECKEN,
En seggen, dat de lien met zijn vrijagie gecken.

Nog meen ik ene bijzondere beduidenis van dit woord ontdekt te hebben, welke, zo ver ik weet, door niemand nog is aangetekend, namentlijk die van *bedekken*. Dat het voorzetsel *ver* veel in den zin van *over* genomen wordt, leert de Heer J. FORTMAN zeer uitvoerig, t. a. p. bl. 13—21.

Wanneer dus *vertrekken* is *overtrokken*, zegt het zo veel als *bekleden, bemantelen.*

En nu zie de Lezer, hoe juist dit de zin zij in de volgende plaats van den ouden MAERLANT. Zij is II D. bl. 14.

Onrecht es dicken VERTRECT
Met ſtalcken mantele eñ bedect.

Deze plaats, dunkt mij, ſtelt deze uitlegging buiten twijfel, ſchoon dezelve zelfs van KILIAEN niet vermeld wordt, en ik, na een vlijtig zoeken nog gene gelijkluidende plaats heb kunnen vinden.

Eindelijk betekent het woord *verſchuiven.* Dus zegt VONDEL, *Herſch.* II B. vs. 628.

De gade van Jupijn hadde al een wijl dien ſpijt
Geroken, doch VERTROK, *tot een' bequaemer tijt,*
De ſtraf van 't laſterſtuk. ——

Op welke plaats de Heer HUIJDECOPER van deze laatſte betekennis vele voorbeelden bij brengt; —— men zie hem in zijne *Proeve*, I D. bl. 311. —— Verg. vooral over de beduidenis van *verhalen*, den Heer E. S. D. G. in het *Taal-, Dicht en Letterk. Magazijn*, II D. bl. 305, 306.

—— Maar in alle deze betekennisſen is het woord voor onze taal verloren; ten zij men hier ontrend met HORATIUS denken moge:

Multa renascentur, quæ jam cecidere, ——
—— —— *vocabula, ſi volet* USUS,
Quem penes arbitrium eſt, & jus & norma loquendi.

— Voor

—— Voor het overige, hier mede aan het voorberigt meenende voldaan te hebben, zal ik, op dat deze aanmerkingen niet vervélend lang mogen worden, hier mede 'er van afſtappen, en alleen onder den volgenden tijtel nog over enige woorden ſpreken, die voorheen niet ſamengeſteld gebruikt werden, maar ſints zij met een voortzetſel verrijkt zijn, zich onder den drom, van verouderde woorden, bijna verloren hebben.

XIII.

Eenvoudige verouderde woorden.

Van dezen ſlag zullen hier enige volgen, waáruit de Lezer zal kunnen zien, dat dezelve alléén zulke zijn, die met het voortzetſel *be* of *ver* zijn ſaamgeſteld. Dus ſchreef men oulings DIEDEN voor *bedieden*, of *beduiden*; als, bij MAERLANT, t. a. p. I D. bl. 225.

Dander ſprac: wat mach dit DIEDEN?
Ên wonderde der wort.

Op welke plaats men ook *wonderen* voor *verwonderen* vindt:

Dus ook bl. 242.

Daermen hertelike vacht
An beeden ziden, met groter cracht;
Maer dat en mochte altoos niet DIEDEN.

DRIEGEN, voor *bedriegen*; BREDERO, *Roderick en Alphonſus*, bl. 19.

Om dat ick quanſuijs laest jou Vrijer ging DRIEGEN *fel,*
Dat betaelje mijn ſtilſwijgend met jou liegen „ wel.

't Is duister, of het voor *bedriegen*, dan of het voor *dreigen* gebruikt wordt in *Lucelle*, bl. 169.

O lieve ſoetert, 'k ben niet vervaert voor DRIEGEN.

DWINGEN, voor *bedwingen*, heeft VONDEL, *Herſch.* XI B. vs. 82.

—— *Febus quam ten leste herrewaert,*
En DWONG *het dier, gereet te bijten, wreet van aert,*
Veranderde 't ſerpent, het welk in ſteen herſchapen,
Met een' bevrozen bek in eeuwigheit blijft gaepen.

GADEREN, voor *vergaderen*, MAERLANT, t. a. p. I. D bl. 102.

Die vant eerst, vindt men voorwaer,
Hoe men honich GADEREN *ſoude.*

bl. 398.

Die Romeine droeueden ſere,
Eñ coren enen Junium Here,
Die GADERDE *here tſinen doene,*
Als coeps maer .iiij. legijoene,
Alſe elc hadde getellet an,
Vijn. .vic. .lxvj. man,
Eñ dit waren GEGADERDE *ſcaren.*

Nog bl. 453.

Mettien Mauvius ontſcoot,
Eñ es onfaren in Affrike,
Eñ GADERDE *volc haestelike,*

En gewan helpe te Rome binnen
An enen raets man, hietmen Chinnen.

HAGEN, waarvan *behagen*; hebben de *Vlaerdingen-Rederijkers*. Zie den Heer VAN HASSELT, op het woord *behagen*. —— Ook heeft het BREDERO, *Rodderick en Alphonſus*, bl. 41.

Of ick verſoecke nu, ſoo 't uwe hoogheijdt HAEGHT,
In open kamp-ſtagh hier haer beijden te bevechten.

in *Lucelle*, bl. 179.

Zijn lellen HAEGHT *mij niet.* ——

Van dit *hagen* vind ik een *derivatum wanhagen* bij MAERLANT, t. a. p. I. D. bl. 376.

Die erde verbeuede, en verſcoot
Alſo, dat aldaer ter ſtede
Van miracle en van wandere mede,
Beeden die ſcaren waren verſaget,
En hem dieſ ſtridens WANHAGET.

HOEVEN, voor *behoeven*, in den zin van *nodig hebben*. —— VONDEL, *Beſpiegel over Godt*, enz. I B. bl. 26.

O grovaert, ga nu heen, bera u met een wijzer.
Een ankerſmit behoeft *een' maker, vier en ijzer:*
De beeldehouwer HOEFT *een beitel, marmerſteen,*
En hamer, om zijn beelt, en ommetrek, en leên
Met kunst, naer 't leven zelf, uit marmerſteen te houwen:
De Godtheit eischt noch ſtof, noch reedſchap om te bouwen.

Herſcheppingen, VI B. vs. 47.

Ervaerenheit HOEFT *tijt.* ——

LOVEN, voor *beloven*, vind ik bij BREDERO, *Rodderick en Alphonſus*; bl. 45.

Geralde, mijn Vriendt, wilt ghij mij LOVEN *u trouw?*

MANNEN voor *bemannen*, gebruikte J. ANTONIDES, *IJſtroom*, IV B. bl. 111.

Wanneer de Bouwkunst, 't hoogst opſtekende aan zijn' kant
Een nieuwe werrelt ſchept van kielen, die GEMANT
Met watervorſten, ſtout het zeeperk uitgeſtoven,
Alom het ziedend ſchuim der blaeuwe golven klooven.

SLINDEN, waar voor tans alleen *verſlinden* gebruikt wordt, heeft BREDERO, *Rodderick en Alphonſus*, bl. 20.

De felle pijnen die dit krancke lichaem quetſen,
En SLINDEN *als 't gewormte, die een koude romp ſmetſen.*

SLUITEN, voor *beſluiten*, ſchrijft VONDEL, *Herſcheppingen*, VI B. vs. 865.

Maer als medoogenheit voor wraek te rugge ſpringt,
Dan keertze d'oogen van het kint naer heure zuster,
En zietze eens allebeij bij beurte aen, ongeruster
In 't SLUITEN, *en zij zegt: hoe ſmeekt me d'een, waerom*
Zwijght d'andre tongeloos, en ſpraekeloos en ſtom.

TELLEN is in den zin van *vertellen* geheel verloren. Echter blijkt het uit MAERLANT, dat het dus gebruikt zij; want Hij ſchrijft t. a. p. I D. bl. 230.

Die rouive, die was te Chartage,
Diene conſte tonge GETELLEN,
Alſe hi quam eñ ſine geſellen,
So groot was dat hant geſlach.

bl.

bl. 250.

Want het wan met mogenthēden
Alexander vp hem al,
Alſemen hier naer TELLEN *ſal,*

Nog II D. bl. 199.

Toe ſo lopen (of *Te hem liepen*) *ſinè gheſellen,*
Eñ vragen; hine wilt niet TELLEN; *enz.*

ZIELEN, voor *bezielen*, heeft VONDEL, *Beſpiegelingen*, enz. bl. 189.

De Ziel der weerelt —— ——
—— —— ZIELT *het altemael.*

Deze plaats geef ik met uitlatingen op, ten einde men 'er uit zie, dat dezelve met alle hare ſchoonheid niets zegge. —— Hij ſpreekt in zijne *Altaergeheimen.* bl. 39 ook van

GEZIELDE *klaij verknocht met hemels vuur.*

Van ZINNEN voor *bezinnen.* Zie men den Heer VAN HASSELT, op KILIAEN.

Eindelijk ZOENEN, waar van *verzoenen*, heeft VONDEL, *Altaergeheimen.* bl. 155.

Het outer ZOENT; *de tafel ſchaft u ſpijs.*

Herſchepp. VII B. 666 vs.

—— *ik bidde ſtame bij*
In dezen oorlogh, nu ik dus rechtvaerdigh ſtrij,
Ter liefde van mijn' zoon, en hanthaef ons klaeroenen,
Gelijk een medelit. Ik zoek zijn graf te ZOENEN.

BREDERO, *Lucelle*, bl. 151.

Is ijemant ſoo voldoent,
Dat hij het huw'lijck SOENT.

POOT zingt in zijne *beddepraet*, I D. bl. 239. (8vo.)

Natuur vlecht zelf festoenen,
Dus zou ze, onttrokt ge u haer, wel rasch
Uw gramme godtheit ZOENEN.

Van dit werkwoord is ook nog over een zelfstandig naamwoord *zoen*, voor *verzoening*, 't welk nog bekend en in gebruik is. Wil men een voorbeeld? men leze VONDEL, *Herschepp.* XII B. vs. 471.

Aenvaert dien ZIELZOEN *toch.* ———

Dus ook ANTONIDES, *Bellone aen bant.* bl. 150.

Eneas eischte dus, in 't heetste van het woên.
Den dollen Turnus op, prins Pallas schim ten ZOEN.

Dus verre.

J. CLARISSE.

Leijden, den 11*den van Zomermaand,*
1789.

LET-

LETTERKUNDIGE FABELEN.

Naar het Spaanſche van

DON THOMAS DE IJRIARTE.

VOORBERICHT.

Deeze Fabelen, welke in den jaare 1782 *voor het eerst in* Madrid *verſcheenen, zijn in tweërleij opzichten merkwaardig: eensdeels, om dat zij de eerſte eigenlijke Fabelen, of* Apologen *der Spanjaarden zijn; anderdeels, om dat zij een geheel bepaald oogmerk hebben, en met elkander een* geheel, *een* Catechismus voor Schrijvers en Lezers *uitmaaken. Boven dien maaken zij, buiten kijf, één der besten, zo niet het best dichterlijk voordbrengſel uit, dat de Akker der nieuwe Spaanſche Letterkunde, zedert lang opleverde.*

Derzelver Schrijver, een jong Heer en vindingrijk vernuft, is op de Staats-Kanſelarij, voor de Buitenlandſche zaaken te Madrid. *Hij was een Neef en Aankweekeling, van den voor eenige jaaren overleden, Koninglijken Boekbewaarder, de geleerde Don* JUAN DE IJRIARTE, *wiens Letterkundige oefeningen, ook met roem bekend zijn.*

Behalven deeze Fabelen, die in bijzondere Spaanſche Verſen geſchreven zijn, is 'er van DON THOMAS DE IJRIARTE, *nog een Leerdicht voor handen, over de* Muzijk; *dat hem veel lof heeft verworven. Ook heeft hij eene uitmuntende Vertaaling van* HORATIUS Dichtkunst, *met Aanmerkingen, gelevert. Het eerſte buitenlandsch papier dat van deeze Fabelen gewag maakte, was het* Londons Univerſal-Magazin, *dat in Grasmaand en Bloeijmaand* 1783, *dezelve zeer aanprees. De Heer* F. J. BERTUCH *deelde, in den jaare* 1784, *eenige van dezelve in* WIELANDS Teutſchen Merkur *mede, welke door hunne naïviteit zoo algemeen bevielen, dat het hem belust maakte, om de geheele verzameling, beſtaande in zeven- en zestig Stuks, uit het Spaansch te vertaalen, en bijzonder uit te geeven. Welke Hoogduitſche vertaaling wij dan ook in deezen zullen volgen.*

EER-

EERSTE FABEL.

DE ELEPHANT EN DE ANDERE DIEREN.

ALS VOORREDE.

In vroeger tijden, toen de Beesten nog hun eigen taal ſpraken, merkte de wijze Elephant, dat 'er veele misbruiken en zedenloosheid onder hen ingeſlopen waren. Hij nam dus voor, om hen te hervormen; hen alle hunne feilen voor te houden, en riep hen des wegens alle te zamen. De Dieren verſcheenen. Hij maakte de Vergadering een beleefd Compliment met zijnen Slurp; en begost een zeer geleerde Redevoering, die hij vlijtig van buiten geleerd had. Meer dan een kwartieruurs was hij bezig met hunne Ondeugden en belagchelijke Dwaasheden te gispen. Schaadelijke Luiheid, winderige Praalerij, ſtoute Onweetenheid, boosaartige Nijd, en duizend feilen meer, werden door zijn ſtrenge tong gehekeld.

Het ſchuldloos Lam, de reine Duif, de trouwe Hond, de kunstige Bij, het gehoorzaame Ros, de werkzaame Mier, de zangrijke Nachtegaal, en de onſchadelijke Kapel, hoorde zijne vermaaningen met vermaak, en luisterden

den, met open monden, naar den raad welken hij hen mededeelden.

Maar een groot gedeelte van deeze vergadering, kon zoo veel waarheid niet verdraagen. De Tijger en de roofzuchtige Wolf, voeren heevig tegen den berisper uit; de giftige Slang ſischte verwijtingen, de Hummel', Wesp, Brummel en Vlieg, morden heimelijk in zich zelven, en gaven hunne gramſchap, met verwarde toonen te kennen. De ſchadelijke Sprinkhaan, de Rusp, en de vrolijke Krekel, pakten zich weg, om hunne loſſpraak niet te hooren. De Wezel kroop in elkander; de Vosch maakte een ſchijnheilig gezicht; en de onbeſchaamde Aap lagchte overluid en ſpottende over alles.

Bij alle deeze aanvallen ſtond de Elephant geheel bedaard; en eindigde zijne rede dus: „ mijne berisping, „ mijne Vrienden! raakt u alle, niet iemand op zich zel„ ven. Wie haar voelt wijte het zich zelven, Wie „ niet, hoore haar rustig aan."

*
* * * *
*

Leezer! mijne Fabelen ſpreeken met honderd Natien, niet met Spanjen alleen. Feilen, niet van heeden, maar van de vroegſte tijden, zijn hunne voorwerpen; geen mannen van waarde. Wie toepaſſingen maakt, mag dezelve ook verantwoorden.

TWEE-

TWEEDE FABEL.

DE ZIJWORM EN DE SPIN.

Langzaam ſpon een Zijworm zijn kostbaar hulſel, terwijl de Spin, naast hem, in haast haar Weeffel voortzette. „ Nu, (zei de laatſte, met een hoonenden glim„ lagch, tegens den Zijworm:) wat zegt gij van mijn „ werk, Heer Collega? Heeden morgen vroeg ben ik pas „ begonnen; en zekerlijk zal ik voor den middag nog „ gedaan hebben. Zie eens: is het niet fijn? niet kun„ ſtig? niet ſchoon? —— Ja, ja, antwoordde de Zij„ worm, op eene onachtzame wijze, gij werkt zeer ras; „ maar het is 'er ook naar!"

DERDE FABEL.

DE BEER, DE AAP, EN HET ZWIJN.

Een tamelijk pootige Dansbeer, met welke een arme Savojaar zijn dagelijks brood won, vertoonde zijne kunſten eens, en was 'er recht grootsch op. „ Nu, hoe be„ valt het mijn Heer?" vraagde hij den Aap, die 'er na keek

keek. „ Slegt genoeg, zei de Aap," want hij was een „ kenner.

„ Wees niet onrechtvaerdig! hervatte de Beer, zie „ eens: heb ik geen eedle houding? En hoe ligt en fier- „ lijk maak ik mijne pasſen?"

„ Ho! bravo! bravisſimo!' riep het Zwijn, dat juist op het mat kwam. „ Dat gaat 'er ſchoon door, Heer „ broeder! Van mijn leven heb ik geen voortreffelijker „ Danſer gezien, dan gij zijt."

Beſchaamd zonk de Beer neder, en zeide, geheel mistroostig: „ toen de Aap mij berispte, twijffelde ik nog: „ maar nu mij het Varken prijst, zie ik wel, dat ik ellendig dansſen moet."

* * *

Let toch, op de gouden ſpreuk: Heer Schrijver!

Indien uw ſchrift aan kenners niet behaagt,
Dan hebt gij reên om 't af te keuren.
Maar zegt een gek: dat gij gelukkig zijt geſlaagt,
Dan moogt gij 't wel in ſtukken ſcheuren. (a)

VIER.

(a) Wie heeft den ander hier afgeſchreven: IJRIARTE, GELLERT, in deeze twee verzen?

Si el Sabio no aprueba, malo!
Si el necio aplaude, peor!

of GELLERT, IJRIARTE, in boven geplaatſte vier verzen?

VIERDE FABEL.

DE BIJEN EN DE HUMMELS.

De Hummels hielden eens, wegens eenige gewigtige zaaken, eene algemeene en hooge Raadsvergadering. Elk van hen deed verſchillende voorſtellen, om zijnen eeuwigen lediggang te bewimpelen, en het eerwaardig Gild, van den blaam te bevrijden, die andere dieren het aandeeden. De luiſte en domſte ſloeg zelfs voor, om honigraaten te maaken, het mogt dan gaan hoe het wilde. Maar nadien het werken een zuur ding is, en de geheele zwerm 'er nog onervaren in was, zoo werd beſloten, de misſelijke Proef voor eerſt nog na te laaten, en de eer der Hummels liever door eene andere daad te redden. Zij vlogen dus alle naar een oude Bijënkorf, haalden daar het Lijk uit van een Bij, die in haar leven zeer bekwaam en vlijtig geweest was; en beſtelde deeze met veel pracht en ſtatie ter aarde: bromden in hunne onſterfelijke lofredenen, hoe vlijtig en bekwaam zij geweest was, en welke zoete Honig en uitmuntende Wasch zij gemaakt had!

Zij maakten hier zoo veel geweld van, dat zekere Bij het niet langer kon verdraagen. „ Welk een grootſprakerij!"

„ rij." zeide zij, op een' verachtelijken toon. „ Al uw „ gebrom is geen halven druppel Honig waardig, die ik „ in ſtilte maak."

*
* *
*

Hoe menig een ſpeelt den Geleerden, alleen door anderen, die het waren, met veel ſtatie aan te haalen? — Maar doet hij ook als zij?

VIJFDE FABEL.

DE DRIE PAPEGAAIJEN.

Een Dame kreeg van *St. Domingo* twee Papegaaijen; en nadien dat Eiland, zo als bekend is, half Fransch en half Spaansch is, zo ſprak de een ook zeer ſchoon en duidelijk Fransch, en de ander Spaansch. De Dame zette beide, naast elkander, op haar Balkon. Doch nu ontſtond 'er eene ſpraakmenging, bij welke die van *Babel*, glorieuzer gedachtenisſe! geregeld mogt heeten. De Franſche Papegaaij klapte eenige Spaanſche woorden van zijn makker na, echter niet veel; maar de Spaanſche nam 'er zo veel te meer van de Franſche, en dus maakten zij zulk een Fricasſée van Franſche en Spaanſche woorden, dat eindelijk geen van beide het een noch het ander konde ſpreeken. Toen dit zoo erg liep, plaatſte de Duenha hen van elkander. De Franſche Papegaaij vergat al

ſpoe-

ſpoedig haar geleerde basterdwoorden, maar de Spaanſche kost zijn waalsch niet nalaaten; en meende dat hij zijne moedertaal veel voordeel deed, wanneer hij zijne ſopjens in halffransch verzogt.

Tegen hem over, op het zelfde Balkon, zat een andere Papegaaij, die uit den grond geleerd was. Toen deeze die dwaasheden hoorde, begon hij luidkeels te lagchen, en onderhield onzen ſpraakbederver daar over. „ Zwijg „ ſtil! hervatte deeze, als of hij een veel betekenende tegenwerping te maaken had. — „ Zwijg ſtil! want gij zijt niets, dan een ellendige *Purist*! (a)" —— Het zou mij leed doen." —— voegde de laatſte hem enkel ten antwoord toe — „ wanneer ik deeze eer niet had!

* * *

Menſchen en Papegaaijen! Papegaaijen en Menſchen!

ZESDE FABEL.

DE AAP EN DE POPPENSPEELER.

De geloofwaardige Vader *Valdecebro*, die alle dieren kent, dezelve met huid en hair naar het leven ſchildert, en van den Eenhoorn en den Vogel Phœnix, zo magtig veel

(a) De moderne Spraakmengers in Spanjen, gebruiken het woord *Purista*, als een ſchimpwoord tegen de zuiverſpreekende Castiliaanen.

veel wonderen weet; verhaalt onder anderen, ook de volgende geſchiedenis van een beroemden Aap.

Een welbekende Poppenſpeeler had een bij uitſtek bekwaamen Aap. Op zekeren dag dat hij van huis was, verzogt de Aap alle zijne goede vrienden en kameraaden, onder de andere dieren, bij elkander, om hen eens zijne kunsten te laaten zien. De Aanſchouwers verſcheenen; en nu vertoonde hij eerst *den dooden Jood*; vervolgends danste hij een *à la harlequina* op de koord; daar op volgde de *doodenſprong met de klok*; eindelijk begaf hij zich in de open lucht, deed daar de *Degenſprong*, de *Hamelſprong*, en op 't laatst de *Pruiſiſche Exercitie*.

Met deeze en andere heerlijke kunsten vermaakte hij zijne gasten tot 's avonds toe. Maar nu ontbrak 'er nog het voornaamſte aan; en om dus zijnen Heer recht trouw te copieeren, vatte hij het voornemen, om, wanneer het geheel donker was, zijne goede vrienden, nog eenige Tooneelen met de Toverlamptaarn te laaten zien, en daar mede dat feest te beſluiten.

Zoo gezegt, zoo gedaan! Na dat hij zijne Aanſchouwers, volgens gewoonte, om behoorlijke oplettenheid verzogt had, trad hij achter het werktuig, en begost de geſchilderde glazen heen en weêr te ſchuiven, en met de grootſte onbeſchaamdheid, door een reeks van woorden, de daarop zijnde beelden te verklaaren.

De kamer was, naar gewoonte, donker; doch ſchoon alle de Aanſchouwers, zeer naauwkeurig op den muur kee-

keeken, zo konden zij toch geen haartjen van alle de Monſters en wondere dingen zien, dien de hoogwijze Aap hen, op eenen Profeetiſchen toon verkondigde. Zij werden eindelijk ongeduldig, morden, en zeiden overluid: dat hij hen voor den gek wilde houden. De Aap begost nu bevreest te worden, en wist noch raad noch hulp, wanneer meester PIETER, de Poppenſpeeler, binnen trad, en dit Tooneelſpel zag en hoorde. „ Domoor! zeide hij, half boos, en half lagchende, tegen den Aap. „ Wat baat uw onophoudenlijk en hoogklinkend ge„ zwets, wanneer gij geen licht in de Lamptaarn hebt?" —

*
* *
*

Vergeeft het mij, hoog- en diepgeleerde Mannen, die zoo trotsch zijt op uwe duisterheid! kan het u op eene beſcheidener wijze gezegt worden, dat, zonder licht, u alles ontbreekt?

ZEVENDE FABEL.

DE KLOK EN HET KLOKJEN.

In zekere Kathedrale-Kerk hong een beroemde Klok, die alleen op Feestdagen geluid werdt. Men ſloeg 'er niet meer dan drie of viermaal, met behoorlijke rustingen, tegen aan, en dan klonk zij zoo ſterk door het ga ſche land

dat de Tooren beefde; zo dat zij, nadien zij ook veel grooter dan alle de andere gewoone klokken was, in het ganſche Kerſpel in hooge eere werd gehouden.

In den omtrek der Stad lag een ellendig Dorpjen, beſtaande uit eenige weinige huizen. Deszelfs Godshuis was een armzalige Kapél, met een klein Toorentjen, in het welk een ſnorrend Kluizenaars Klokjen de hoofdrol ſpeelde.

Om de groote Kathedrale-Kerk nu naar te volgen, beſloot de Dorpgemeente: dat men voortaan, ook enkel op hooge feesten, haar Kluizenaars-klokjen zou luiden, en dit werkte zo veel eerbied bij de goede Dorpelingen, dat dit Klokjen ook van ſtonden aan voor een groote Klok doorging.

*
* *
*

Zij gelijkt die trekken van Hoogdravenheid, die bij veelen de plaatſen van Bekwaamheid en Kunst beſlaan. Zommige lieden openen zelden, en niet dan met eene grootſche deftigheid, de lippen; en meenen daar door den Wijzen te verbeelden.

GE-

AVONDWANDELING

MET

JULIA.

Welk een avond, Julia!
Geen blaadjen maakt gewemel,
Geen wolkjen kleurt den hemel,
Hoe helder ſchijnt de maan!
Zie 't heir van ſterren aan;
't Is rondom hemel, waar wij gaan.
Waar wij gaan, mijn lieve gaê!
Welk een avond, Julia!

God is bij ons, Julia!
Geen kwaad kan ons genaaken,
De Godheid wil ſteeds waaken;
Beſchouw de lucht —— het veld.
Die ſterren — druppels — telt,
Bewaakt zijn kindren als een held
Als een held ſlaat hij ons gaê.
Welk een avond, Julia!

Zie Gods grootheid, Julia!
De ſterren die *daár* flikkren,
De druppels die *hier* blikkren,
De maan, zoo vol van pracht,
Die lichtſter van den nacht!
Vertellen t'ſaam Gods liefde en magt:
Magt en liefde —— ja, o ja!
Welk een avond, Julia!

Sombre ſtilte, Julia!
Wanneer wij, vrij van zorgen,
Vast ſlapen tot den morgen,
In 't ſtille dooden-dal;
Wanneer het eeuwig Al
Ons wekken, —— ons volmaaken zal:
Ons volmaaken, —— ja, o ja!
Dan is 't dag, mijn Julia!

Voel Gods grootheid, Julia!
Dáár, boven ſterrenkringen,
Waar blijde Serafs zingen,
Toont God in zijnen Zoon,
Op een verheven troon,
De volheid van het zigtbre ſchoon,
Schoonheid zonder wedergaê.
't Wordt hier dag, mijn Julia!

B. BOSCH.

DE CHRISTEN OP GOLGOTHA.

Hier, dit bloedig Golgotha,
Doet mij Jezus roem verbreiden
Daar zijn ſtraalen van genaê,
Hunnen ſchoonen luister ſpreiden.

Hier, daar Hij den doodſnik gaf,
Stervend ſchonk mij 't eeuwig leven!
En mij voor de helſche ſtraf,
Eeuwge blijdſchap heeft gegeven.

Hier, 't welk mij ten ſchouwplaats ſtrekt,
Van Gods grondelooze liefde.
Is zijn Zoon aan 't kruis gerekt;
Toen voor mij Gods wraak Hem griefde.

Hier, daar ik naar 't Kruishout vlied,
't Welk mijn Jezus heeft gedragen:
Schoon de wet haar blikſems ſchiet
'k Vrees die, noch heur donderſlagen!

Hier, daar Hij der zonden magt,
Overwinnend heeft beſtreden:
Die de Mensch ten vloekpoel bragt
In het blij en groenend Eden.

Hier, klimt Jezus eeuwgen lof,
Door geen Seraf te bezingen!
Hij, de vorst van 't Hemelhof,
Stierf als ſlaaf voor vloekelingen!

Hoe zal ik mijn God en Heer!
Waardig uwen roem verbreiden!
Biddend knïel ik voor U neêr,
Eer ik van uw Kruis zal ſcheiden.

J. DE WAAL.

Utrecht, 1789.

MIJN

MIJN

WAARE EN SCHIJNVRIEND.

Die mij onder twee paar oogen.
Ongeveinst mijn feilen zegt,
En mij nimmer loos komt vleijen,
Maar getrouw is, en oprecht,
Zoo in voor- als tegenheden,
Met mij handelt als een vriend,
Zulk een kan verzekerd wezen,
Dat hij ſteeds mijn dank verdiend:
Zulk een zal ik altoos prijzen,
En hem, met een dankbaar hart,
Liefderijk mijn gunst betoonen
't Zij in blijdſchap, 't zij in ſmart:
Zulk een zal ik meerder achten
Dan de ſchatten van deez' aard;
Zulk een is mijn reine liefde
En vertrouwen dubbel waard.
Ja, met hem mijn lot te deelen
Is mijn leeven en mijn lust,
Daar in onzer beider harten
Wel beproefde vriendſchap rust.

Daar

Daar wij all' het aardsch genoegen
Smaaken, door het vriendſchap zoet,
En het onderling vertrouwen
In ons hemelwellust voed.

✲ ✲ ✲

Maar die mij, met valſche laagen,
Loos bedriegt, in vriendſchaps ſchijn,
En zijn tong dus, onder 't ſpreeken,
Doopt in 't allerfelst fenijn.
Die, in 't bijzijn van veel menſchen,
Graag ten kosten van mijne eer,
Altoos ook wil aartig wezen,
En mij toelagcht keer op keer;
Die dan weêr, met ſchoone woorden,
Vriendelijk zijn hand mij bied;
Echter nooit van nijd kan rusten
Zoo hij mij in voorſpoed ziet.
Zulk een zal ik altoos mijden
Schoon hij op mijn bijzijn tuurt,
Want met hem te woordentwisten
Is den moriaan geſchuurt:
Zulk een acht de ſnoodſte ſtreeken
Voor geleerde ſchertſerij,
En zijn 's naastens eer te ſteelen
Noemt hij ook ſlegts jokkernij.
Zulk een is een pest der pesten
Voor een gul oprecht gemoed,
Wijl hij in zijn vuilen boezem
Baſiliscus-eiren broed.

SLOT-

SLOTZANG.

Zie daar, mijn waarde Vriend! ik zong thans deeze ſtof,
Vooräl ook tot uw eer en wel verdienden lof.
Maar Schijnvriend! hebt gij nu mijn woorden wel verſtaan?
Zoo bid ik, neem hier toch dan ook een voorbeeld aan.

H. KUIPERI.

Molenaarsgraaff,
17 $\frac{5\ m.}{5\ d.}$ 89.

DE

VERDRAAGZAAMHEID.

Verdraagzaam... ja (zegt Piet,) ik wil verdraagzaam wezen.
Verdraagzaamheid is goed en wordt van elk geprezen.
Een Mensch, die deze Deugd niet naar waardij betracht,
Is haatlijk in mijn oog en wordt van elk veracht;
Zijn hart is vol fenijn —— zijn ziel nooit wel te vreden,
Al morrend ziet men hem langs 't pad des levens treden,
Dan! — wijl 'k in al mijn doen Verdraagzaam ſteeds wil zijn,
Slaapt Jasbuur bij mijn Wijf, en ik bij Jasbuurs Trijn. ——

J. H. E. N.

PUNT-

PUNTDICHT.

Ik werk voor 't nageſlacht, zegt Jan:
En dit kon zeer wel waarheid weezen;
Want geen der verzen van dien man
Wil 't hedendaagsch geſlacht nooit leezen.

A. B. F.

PUNTDICHT.

Naar 't Franſche.

Kan iets mijn rampſpoed evenaaren?
Dus ſprak *Zelinde*, gansch bedrukt:
Ik trachtte geld bij een te gaêren,
Mijn eer wilde ik voor ſmet bewaaren....
Helaas! — en niets is mij gelukt.

A. B. F.

PUNTDICHT.

Naar 't Franſche.

Weitſche tooiſels! linten! kanten!
Stoffen! gaazen! paerlen! goud!
Schitterende diamanten!
Kapſels naar de kunst gebouwd!
Netjes word gij t'ſaam gebonden,
Naar 't ſalet, en elders heen
Word gij in een koets gezonden,
En men noemt u Clorimeen.

A. B. F.

TAAL-DICHT EN LETTERKUNDIG MAGAZIJN.

OVER HET

MISBRUIK DER SIJNCOPE.

U lang op te houden Lezer, neen, dat is mijn zaak in 't geheel niet, want het papier wordt tegenwoordig duur, en om het dan zo zonder eenige noodzakelijkheid te verkladden, dat begrijp ik, dar, op zijn best genomen, zotheid is; en aan den anderen kant zie ik ook nog niet, waarom ik u vergen zoude, veel woorden te lezen, wanneer ik het met weinig af kan. —— Ter zake dan; het ſchijnt mij noodzakelijk te wezen, iets over de *Sijncope* te ſchrijven, niet, dewijl die niet genoeg behandeld is; in tegendeel, ik zou een gehele lijst kunnen opstellen van ſchrijvers, die malkander daar over hebben uitgeſchreven: —— maar, om het misbruik, dat men 'er tegenwoordig van maakt, van aan te tonen, en

mijne medeaankwekelingen der Nederduitſche Dichtkunde, als medgezel, niet als meester, daar voor te waarſchuwen. 't Is even, als of men altijd tot een van de twee uitersten moet overſlaan: *Ille ſiniſtrorſ, dextrorſum hic abit; Illaeos intra muros peccatur, & extra*, en dergelijke versjes, en zinrijke ſpreukjes, moeten wij altijd op ons neêrſchrijven, en dit is in dit geval weder zigtbaar. BOILEAU vond het in zijnen tijd nodig, om den Dichteren toe te roepen:

Gardez, qu'une voyelle a courir trop hâtée
Ne ſoit d'une voyelle en ſon chemin heurtée.

Maar thans is het nodig, om het met den ſchrijver *van den Post van den Helicon*, (wien het jammer is, dat zijn paard op het laatst ontviel, ſchoon hij, om de waarheid te zeggen, op het laatst 'er ook wel reden toe gaf, men zie bij voorb. N°. 34, 35, 37, 38, en anderen; maar hoe juist daar tegen is N°. 36.) in zijn 13de N°. bl. 101. welk geheel N°. in mijn oog een meesterſtuk is, te veranderen in:

Gardez, qu'une conſonne a courir peu hatée
Ne ſoit d'une conſonne en ſon chemin heurtée.

Men verſta mij wel; 't is 'er zeer ver van af, dat ik iets zou hebben tegen het matig gebruik der *Sijncope*, zo dat men, mijns oordeels nimmer *zaal'ge* voor *zalige*, *heil'ge* voor *heilige*, en dergelijken zou mogen gebruiken; dit te willen, zou in tegendeel, naar mijn oordeel, de dwaasheid zelve

ve zijn, vooral na de verdediging van den Heer Z. A. ALEWIJN gelezen te hebben, in de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*; zie III Deel, vooral bl. 149. en volgg. om wiens redenéring wel te verstaan, en 'er de kracht van te voelen, ik mijnen Lezer zeer rade, het begin van zijn Wel Eds. voor al zich telkens te herinneren. Men vindt het in het II Deel dier gezegde *Werken*, bl. 93. en volgg.

In VONDEL's, ja, in POOT's tijd, was men zeer met de *epenthesis* (midden invoeging) in de weer, de woorden *arrem*, *orelog*, *ontferremen*, en anderen waren toen zeer algemeen; voorbeelden zijn onnodig. Thans bemint men meer de *Sijncope*, (midden uitwerping) en dat zelfs wel in Prosa, waar in ik dezelve reeds enige reizen opgemerkt hebbe; en men laat de *epenthesis*, als te onbeschaafd, bijna geheel agter, ten minsten IK vind dezelve tegenwoordig nergens meer gebézigd.

Om dat het geen ik gezegd heb, niet te bewijzen is, dan uit hedendaagsche Dichteren, en het echter moeilijk valt voor een' jongeling, om oudere en kundigere mannen te berispen, zonder *pédant*, of berispziek, of ten minsten zeer roekeloos te worden, heb ik lang in bedenken gestaan, uit wien der levende hedendaagsche Dichteren —— want *de mortuis non nisi bene*, —— ik hier een staaltje zou bijbrengen, dat genoeg zou bewijzen het geen ik meen, en echter den Dichter zijne verkregene achting niet zou roven. Geloof mij Lezer, dat dit het moeilijkste is, dat ik weet. Na enig

overleg, heb ik beſloten uit de *Fannij* van den Heer R. FEITH, een' man, wien niet alleen zulke waarnéningjes niets van zijnen, met recht verkregenen roem, ontnemen, maar wien ik ook hier bij de hoogſte achting en den nederigſten eerbied betuige, wien ik derhalven niet kan gerekend worden iets, zelfs niet het minſte, te willen benadéleh, of in zijne eer te verkorten; (het welk door ſommigen, wien het mijn's oordeel's, niet voegde, vrij reden-ijl gedaan is,) ik heb dan beſloten, (om anderen te ſparen, wier roem nog zo zeer niet gevestigd is, of wien dit misſchien ligter voor ene gróve fout aan zou gerekend worden) uit des Heeren FEITH's *Fannij*, dit volgend voorbeeld uit te ſchrijven:

o Als die Nacht verſchijnt,
Waarin mijn jongſte kusch op uwe lippen kwijnt,
Mijn koude hand voor 't laatst uw natte hand zal drukken,
En ik, o Dierbre! *in zo veel noods,*
Van uwe onſchatbre *min* verkwikbre *vrucht zal plukken,*
In 't zweet des doods... enz.

Gij vindt dit voorbeeld, 't welk genoegzaam zij, bl. XVI, van het voorwerk. —— Behalven dat *verkwikbaar* hier verkeerd gebruikt ſchijnt te zijn, voor *verkwikkelijk*, terwijl het niets meer, dan de *mogelijkheid* der verkwikkinge betekent; —— behalven dit, het welk eigenlijk tot mijn oogmerk niets doet, verzoek ik den Lezer op te merken, dat in twee regels driemaal die *ſijncope* is gebezigd; zo dat *dierbre*, *onſchatbre*, en *verkwikbre*,

bre, voor *dierbare*, *onſchatbare*, en *verkwikbare* veel te ſchielijk op malkanderen volgen.

Als ik het wel heb, (en zo ik het niet wel heb, bid ik den Dichter om verſchoning) als ik het wel heb, is 'er in die drie laatſte verſen ene zekere hardheid, die door de ménigte van medeklinkeren veröorzaakt wordt; in het woord *dierbre* gaat het aan, maar in het woord *onſchatbre* heeft men zeven medeklinkers tegen drie klinkers, van welken de laatſte nog zeer zwak is; en in het woord *verkwikbre* ook zeven, maar die door de *kw*, naar mijn gehoor, vreeslijk hard worden, zelfs meer dan in het vorige. Hoe veel zagter zouden deeze woorden zijn zouder die *ſijncope*! En mag ik het in bedenking geven, of men door *veel noods* in *veel nood*, en *des doods* in *der dood* te veranderen, die verſen ook niet nog een weinig te gemoet zou komen? Het komt mij zo voor, indien men het woord *dood* vrouwlijk durft te ſtellen, en hier voor heeft men allen grond, want, hoe zeer men het tegenwoordig ook in het eerſte geſlacht algemeen gebruike, men zegt toch nog *in de dood gaan*, *de dood ondergaan*, en bij de Ouden wordt het dus ook gebézigd. Uit MAERLANT heb ik ergens enige plaatſen aangeſchreven, doch kan die thans niet vinden; de Lezer vergenoege zich dan met de volgende plaats: *Alle giften bij testa-*
„ *ment, legaten, giften bij levenden lijve, ofie in ge-*
„ *valle* DER DOOD *ghedaan, bij minder dan* 25 *jaa-*
„ *ren,*" enz. Zij is uit den twaalfden artijkel van de wet van Keizer KAREL V, afgekondigd den

3 October 1540. aangehaald in de geleerde Verhandeling van den Heer en Mr. S. RENDORP, ad. L. Libro 144. de V. S. 1789. Capite IV. 1, 2. p. 58.

Om nu tot de hoofdzaak weder te keren, 'er zijn twee redenen, die ik nu maar in 't voorbijgaan wil aanroeren, welke dit gebruik der *Sijncope* uit een ander oogpunt doen beſchouwen. — De *eerſte* is, dat men dusdoende, ſchijnt te vergéten dat gene, wat de Heer ALEWIJN in zijne *verdédiging der Dichterlijke vrijheden*, l. c. Hoofdſt. XIX. §. 200. bl. 198, zeer vlijtig inſcherpt, dat men namentlijk, van die vrijheden, zich zo ſchaars mogelijk bedienen moet; vrijheden toch, wat verre getrokken, wat veel gebruikt, worden feilen, zo als de Heer MACQUET zegt, en door den Verdediger dier vrijheden zelven met die aanmerking bevestigd wordt, dat vrijheden nooit ſieraden zijn, maar enkellijk om het natuurlijke in een Dichtſtuk te bevorderen, moeten gebruikt worden.

Ten tweden, onze taal, of liever onze ſprake, wanneer men die bij de *Hoogduitſche* en *Franſche* vergelijkt, is zeer hard; men behoeft alleen de proef 'er van te nemen in ene ligte *phraſis*; bij voorb. *ik weet wat ik doen zal*, is veel zagter in het *Hoogduitsch*: *ich weiſ was ich machen werde*; de harde *t* wordt daar in ene *z*, en de harde *k* in ene *ch* veränderd. Over het Fransch zullen wij, naar ik vermoede, geen twist hebben Men vergelijke voorts de *Verhandeling* over de vraag: *In hoe verre men uit de overblijfzels van het A. S. en Moeſogotisch kan togen, dat de grond van onze taal, in zelve te vinden is;*

is; vooral § 16. in de *Werken der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, VII Deel, vooral bl. 33. —— Maar mijn Lezer, zullen wij nu onze Spraak, die waarlijk reeds hard genoeg is, nog meer hard, nog *Theotiskischer* (om mij van dat woord eens te bedienen) maken? Zullen wij niet veel liever hier en daar eens ene *epenthesis* gebruiken, waar door de netheid misschien iets lijden zal, maar de vloeiendheid zekerlijk winnen zoude? Zouden wij niet op het voorbeeld van Vader HOOFT, CATZ, POOT, van den Heer BERKHEIJ, (zie *Mengeldichten*, van 't Genootschap: *Kunst wordt door Arbeid verkregen*, I Deel, bl. 33 en volgg.) en andere Taalzuiveraren en beschaveren, hoe langs zo meer trachten onze harde en stevige spraak in ene mannelijke, maar meer rollende spraak, (zo als die der Hoogduitschen is) te hervormen? Zo dit weinigje hier toe iets mede mogt werken, zou ik meer dan voldaan zijn.

J. CLARISSE.

Leijden,
den 28 van Zomermaand 1789.

TAFEREEL DER OUDE DICHTKUNST EN DICHTERS.

(*Naar het Franſche van den Heer* MERIAN.)

EERSTE VERHANDELING.

INLEIDING.

De vraag, welke wij in deze zullen onderzoeken, kan zich veel verder uitſtrekken, dan tot de grenzen welken wij voor haar afgeperkt hebben; nadien zij den geheelen kring der ſchoone Wetenſchappen en Kunſten beſlaan kan. Dan, wij bepaalen ons enkel bij dat gedeelte van dezelve, met het welk wij het meest gelooven bekend te zijn; en dan is het veld, dat wij doorwandelen moeten, waarlijk nog al te groot.

Wij vraagen: of de Wetenſchappen, zij mogen dan de Verſchijnzelen en hunne Oorzaaken, of de afgeleidde Waarheden en hunne Grondbeginſelen ten voorwerp hebben; eenen merkelijken invloed op

op de Dichtkunst bezitten? En welke Uitwerkingen deze invloed heeft?

Men kan de oplosſing dezer vraage, zo wel in de Geſchiedenis als in de Wijsbegeerte zoeken. De eerſte ſtelt ons in ſtaat, om dezelve uit daaden; en de andere, om ze uit het wezen der dingen zelfs, op te maaken. Beide leerwijzen zullen wij beproeven.

§. 1.

De Oorſprong der Dichtkunst.

Wij mogen de Dichtkunst van den Hemel laaten nederdaalen, of haaren oorſprong op de Aarde zoeken; geen van beide geeft ons eenige aanleiding om te denken, dat zij eene dochter der Wetenſchappen is.

Is zij een geſchenk der Goden; dan is zij in geenen deele het werk van Menſchen. Is de waare Dichter, even als de Korijbanter (*a*) verrukt of in vervoering, dan is hij zulks niet uit zich zelven: hij verwagt zijne verrukking van den Hemel, en geeft zich zelven aan haaren invloed over. Hij is een lijdend wezen; een werktuig dat onder den boog klinkt. En wanneer wij al onderſtellen, dat de mensch in het begin der waereld, toen de Dichtkunst pas begost te kiemen, reeds bekwaam geweest zij, om zich de Wetenſchap eigen te maaken; of zich maar een denkbeeld te vor-

(*a*) ὅστις κορυβαντιῶντες. PLATO in Jone.

vormen, hoe de Godheid alles deedt? Hoe kon zij dan, in de verrukking der vervoerde Geesten, haare ſtem doen hooren?

Dit gevoelen over den oorſprong der Dichtkunst, offchoon hetzelve het zegel der oudheid draagt, is zekerlijk het verſtandigſte niet. Maar wanneer PLATO dit in ernſt had kunnen beweeren, zou men zich dan wel zo zeer behoeven te verwonderen, dat de Dichters zich waarlijk voor gunſtelingen, tolken en werktuigen der Goden, gehouden hebben? En kan het de misleiding van een kunst, bij welke alles op misleiding aankomt, (eene misleiding, welke die geenen zelfs bedriegt, die 'er anderen mede moeten bedriegen,) wel aan een goed gevolg ontbreken? In den grond is de dichterlijke dronkenſchap, of woede, geen enkel verdichtſel. Het is de dronkenſchap van het genie; zonder welke niets groots verricht wordt: blijvende eene droevige middenmaatigheid altoos het deel van hen, welken 'er niet door vervoerd worden. De Wijsbegeerte ſnijdt de onmiddenlijke tusſchenkomst der Goden geheel af; zij ontdekte in 's menſchen ziel, het eerſte vonkjen van dat vuur, van het welk men geloofde, dat het in den Hemel ontſtoken was; en derhalven volbrengt de Wijsbegeerte haar pligt, ziende de dingen gelijk ze zijn. Maar des dichters pligt is het, zich door zijne verrukking te laaten voordſleepen; en dus zal hij zich zelven nog meer verrukken, wanneer hij meent, dat zijne verrukking van den Hemel afkomſtig is.

Zij,

Zij, die de Dichtkunst een' menſchelijken oorſprong toeſchrijven, zoeken die niet in het verſtand, maar in het harte des menſchen. Uit deze komen die rijke uitdrukkingen, die ſtoute beelden, die naarbootſende toonen voort, aan welken de Spraaken een meerderen overvloed hebben, naar maate zij nog digt bij hunnen wieg zijn. Uitdrukkingen, Beelden, en Klanken, welke, zelfs uit de armoede der eerſte Spraake, en uit de hevigheid der hartstochten ontſtaan, in menſchen die nog geheel als Beelden zijn, en die noch de Kunst, noch de Noodzaaklijkheid kennen, om hunne driften te verbergen.

Toenmaals moest het wonderbaare in de Dichtkunst uit zich zelven ontſtaan; en zich van alle zijden de ontroerende Verbeelding aanbieden. Het kwam uit de Holen, uit de Bosſchen, en uit de ſchaduwen van den nacht voor den dag. Het glinsterde aan de Tapijten des Hemels; murmelde in de Beeken; ſtortte met de ſtroomen naar beneden; en vloog op de ſpitſen des Storms. Alles is wonderbaar in de oogen van onweetende en bevreesde menſchen; de geheele Statue is een betoverd Paleis voor hen.

De verſchillende beweegingen der ziele, die vermaakelijke en treurige Hartstochten, wier Tooneel zij zijn, openbaaren zich door *Accenten* of Klanken, welke de natuur hen heeft toegeëigend. Het ſpraakloos geſchrei, dat onze eerſte behoeften aankondigt, is reeds een ſoort van gezang. Alle ruwe Spraaken; alle de zodanigen, over wel-

ken

ken de ſchaaf der Kunſten nog niet gegaan is, zijn zingende, en hebben ſterke klanken of Accenten. Een aangeboren ſmaak voor Welluidenheid en Melodie, bragten Dichtkunst en Muzijk voort, welken in den beginne niet van elkander geſcheiden konden worden. Om een reeks van geartikuleerde toonen met Zang en Speeltuigen te verbinden, vond men zich genoodzaakt, 'er *Intervallen* en eenige evenredigheden van tijd in te brengen, van welken de natuur reeds in de regelmaatige beweegingen, in de toonvallen, en in de afgeperkte herhaalingen, die zij bij verſchillende gelegenheden waarnam, voorbeelden gaf.

Dit was de eerſte aanleiding tot de welluidende Maat of *Rhijtmus*; vervolgens werd de veelheid, of redenkundige lengte der Lettergreepen, uitgevonden. Men leerde de Lettergreepen in maaten zamenvoegen, en deze maaten, op duizenderlei wijzen, verwisſelen, om verſen van verſchillende voetmaaten voordtebrengen, en hunne *kadanſen* of toonvallen te veranderen. In één woord, dit in zijn begin zeer grof werk, verkreeg van tijd tot tijd, uit de handen der ondervinding, zijne volkomenheid (*b*).

De

(*b*) Κατὰ φύσιν δὴ ὄντος ἡμῖν τῦ μιμεῖσθαι, καὶ τῆς Ἁρμονίας, καὶ τῦ ῥυθμῦ. —— —— —— ἐξ ἀρχῆς, οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προαγοντες, ἐγέννησαν τὴν Ποίησιν ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων. ARIST. *Poët. Cap.* IV. §. 2. Λίξεως δὲ γενομένης αὐτῇ τ' φύσις τὸ εἰκεῖν μέτρον εἶχε. *Ibid* §. 6.

Pa-

De Dichtſtijl en de *Verſifikatie* vloeijen uit even dezelfde bron voort. De hartstochten, de innerlijke driften, de natuur en de ondervinding, welken ons het eene leeren, geeven ons ook het andere in; en doen ons zien, hoe wij hen met elkander moeten vereenigen.

Het zij dan Droefheid of Vreugde; Hoop of Wanhoop; Liefde of Afkeerigheid; Vreeze of Dankzegging; Bewondering of Verachting, de eerſte Verſen hebben ingegeeven [wint alle deze beweeggronden hebben kunnen werken;] zo hebben wij hen toch zeker niet aan de poogingen onzer eigen verſtandelijke vermogens te danken.

Men ſtelle de geboorte der Dichtkunst waar men wil; in den Oorlog of in den Vreede; in de zagte rust van het Herders leven, of in het arbeidzaame leven van den Landbebouwer. Men laate hunne eerſte klanken in den Zaaitijd, of in den Wijnoogst, bij de Offeranden, of op de Feesten, welken den arbeid op 't land bekroonen, herklinken: genoeg is 't, dat haar oorſprong in den oorſprong der

Poëma nemo dubitaverit imperito quodam initio fuſum, et aurium menſurâ, et ſimiliter decurrentium ſpatiorum obſervatione eſſe generatum, mox in eo repertos pedes — — Ante enim carmen ortum est; quam obſervatio carminis. QUINTIL. Inſt. Orat. L. IX. Cap. 4.

Carmina, picturas, et daedala ſigna polire, Vſus, et impigrae ſimul experientia mentis. *Paulatim docuit pedetentim progredientes.*

LUCRET. V. 1450.

der Volken, of mogelijk wel tot die van het menschlijk geslacht te rug gaat; dat men haare voetstappen, in de verstafzijnde tijden aantreft; dat zij de spraak der oudste Jaarboeken en Gedenktekenen is, wier gedachtenis nog tot ons gekomen is; dat zij de eerste taale der Wetgeeving en van den Godsdienst was; dat wij haar zo wel bij onze onbeschaafde Voorvaderen, als bij de wilde natiën van den tegenwoordigen tijd; in de IJsbergen van *Lapland*; onder den brandenden luchtstreek der Negers; in de diepe Bosschen van *Amerika* en op de Eilanden, welken de groote Oceaan van Aziën scheidt (c); in een woord, haar overal waar menschen zijn, in gebruik vinden. Er behoeft dus niet meer bijgevoegt te worden, om elk te overtuigen, dat de Wetenschappen niets tot deezen oorsprong aangebragt hebben.

Nog verder. Niet alleen dat wij de Dichtkunst, uit den schoot der Onweetenheid hebben zien voortkomen; maar de Onweetenheid maakte haar ook voor het gemeenschaplijk leven noodzaaklijk; nadien men, daar de schrijfkunst nog onbekend was, om het geheugen te hulp te komen, alle dingen, welken noodzaaklijk bewaard, en aan het Nageslacht overgeleverd moesten worden, in versen moest insluiten.

§. 2.

(c) Op het nieuw ontdekte Eiland *O-Taheiti*, vonden de Engelschen eenige omzwervende Dichters, of Barden. Cooks *Reizen*. *B. I. Kap.* 15.

§. 2.

Eerſte Dichters.

De eerſte Dichters, welke de Geſchiedenis der Volken ons meldt, openen een verſchiet voor ons, dat wij trachten te beperken, om ons enkel bij *drie*, in de dichterlijke oudheid beroemde Volken, op te houden; namenlijk bij de Hebreen, de Kelten en de Grieken.

Eene aanmerking zullen wij hier mededeelen, die alle de drie Volken betreft; namenlijk, dat in het eerſte Tijdperk haarer Dichtkunst, de Wetenſchappen noch niet eens in hunnen opkomst waren; en dat de Gevoelens, die in hunne plaatſe kwamen, zich meestendeels in den nacht der tijden, en in hunne eigen duisternisſe verliezen.

Eene andere opmerking, welke de Grieken meer in 't bijzonder aangaat, is, dat de oude Gedichten, welken men hen toeſchrijft, of nimmer, of ſlechts zeer laat geſchreven zijn geworden; of te gronden gegaan zijn, of eerst naderhand geſmeed wierden; of eindelijk geheel niet aanwezig geweest zijn; nadien zich alles, wat men, zo wel van hen, als van hunne opſtellers verhaalt, enkel op eene fabelachtige overlevering grondvest.

Dit zijn de punten, die wij thans kortelijk, naarmaate ons onderwerp dit vordert, zullen ontleden.

§. 3.

De Dichtkunst der Hebreen.

De heilige Boeken der Hebreen, bieden ons Gedich-

dichten van verſchillende ſoorten, aan: Hymnen, Oden van verſchillenden aart, *Idillen* of Herderszangen, *Elegien* of Klaagdichten; Beurtgezangen of Geſprekken in verſen; Zeden of Lierdichten, mogelijk Tooneelſtukken en Bijſchriften (*Epithalámien*). En ſchoon het tot heden niet gelukt is, den waaren aart der verzen, in deze gedichten voorkomende, tot eene regelmaatige Proſodie te brengen, in welken de korte en lange lettergreepen bepaald, of in welken de lettergreepen naauwkeurig afgeteld zijn; en offchoon men tot hier toe, 'er enkel een vrijen versmaat in waarneemt, die tot die zang en dans geſchikt is, die haar voortbrengt; zo kan men toch den dichtſtijl en den geest niet miskennen, door welken zij bezield zijn.

Deze moet men reeds in de twee Oden van MOSES aantreffen, van welken de eerſte, aan den dever der Arabiſche Zee, na zijne zegerijke doortogt door de Roode Zee; en de andere, aan de grenzen van Paleſtina gezongen werdt; in welk land hij zelf niet komen, maar het alleen van den berg *Nebo* beſchouwen mogt.

De Harp van DAVID is voor alle tooncn geſtemd. Zij geeft de zuchten der klagende *Elegie* op, wanneer hij zijne misdaaden en ongelukken betreurd; zij verſpreid teedere en aandoenlijke klanken, wanneer dankbaarheid en vreugde zijne ziel vervullen: diepe en ſchelle tonen klinken, wanneer hij het noodlot, de wederwaardigheden, en den roem zijner Natie beſchrijft. Hij ſchildert

met

met de levendigſte kleuren, de wonderen van Hemel en Aarde; de uit het water dat hem bedekt voortrijzende Aardkloot; het begin der waereld, en de Lente der Natuur. Dan, op zagte ſnaaren bezingt hij de weldaaden der Voorzienigheid, die haaren alkoesterenden ſchoot opent, voor alles wat adem draagt; en die hij met welgevallen, door eene uit zijn eerſte levenswijze afgeleide figuur, onder het afbeeldzel van een goeden Herder voorſtelt; welke zijne ſchaapen op vette weiden, langs een heldere Beek, drijft; en in de duistere dalen op hunne zekerheid acht geeft. Het is waarlijk verheven, wanneer hij zich tot het hoogſte Wezen, tot den eerſten bron van het verhevene, verheft. Het is geheel duister en verſchriklijk, wanneer hij dezen God voorſtelt, in een zwart onweder gehuld, uit het welk Blikſem- en Donderſtraalen voordſchieten; op zijnen van Cherubijnen voortgetrokken wagen, die in de lucht donderd; en de Aardkloot aan zijnen asch doet ſidderen. *Jehova ſedet in Cherubis — nutat terra* (*d*).

Op

(*d*) De geleerde MICHAELIS heeft, in zijne voortreflijke Aanmerkingen over LOWTH, *de Poëſie ſacra Hebraeorum* opgemerkt, dat men deze woorden in verzen van HORATIUS kan voorſtellen, en wel met minder ſterkte en kortheid:

Jehova *per coelum tonantes*
Egit equos volucremque currum;
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, & inviſi horrida Taenari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur.

Op den geheelen Parnas der Hebreen, voornamenlijk bij de Profeeten, is de Dichtkunst, om zoo te ſpreeken, geheel zelfſtandig, en ademt in haar eigen Element. Men vindt bij hen geen overdacht ontwerp; geen te kunstige ſieradiën: het onderwerp veroorzaakt de uitdrukking, en de ontroering des harte geeft 'er den toon aan. Gelijk een water, dat in zijnen loop, het afhangen van den grond volgt, is zij nu een Bergſtroom, die met groot geruisch van rots tot rots, te rug vliedt; dan een uit zijn bed gedrongen vloed, welken de velden verwoest; en dan weder een Beek in de woestijne, welke zijne boorden door ſlingerende wegen graaft; maar nimmer is zij een regelmaatig doorgebroken of kunstig geleid Kanaal.

Het boek van JOB, zulk een oud, in het zandig *Idumea*, of aan den oever van den Nijl, geboren ſchrift, tekent zich boven andere, door het verhevene in de uitdrukking en in de gevoelens uit. Beroemde geleerden hebben het de eerſte plaats in de Heilige dichtkunst toegekent.

De *Spreuken* van SALOMON en deszelfs *Prediker*, komen nader aan het Proſa; nadien de ſtof geenzins voor een verheven toon geſchikt was. Zij zijn de Gedenkſpreuken van PIJTHAGORAS, van THEOGNIS, en van KATO, in den Oosterſchen ſmaak. Alleen moet men het eerſte deel der *Spreuken*, dat zeer dichterlijk is, daar van uitzonderen.

Boven dien hebben wij van deezen gekroonden dichter, het bekoorlijk Herderdicht, dat met zulk

eene

eene naïve bevalligheid, de kuiſche liefde der Sulamitin ſchildert; en waar in de vervoeringen en kwellingen dezer hartstocht, met al het vuur der Dichtkunst, door den gloed der Luchtſtreek vermeerderd, uitgedrukt worden. Welk eene brandende tederheid! Welke onrustige Aandoeningen! Welke Tafereelen! En wat kan bekoorlijker zijn, dan de landtooneelen, die zij telkens ſchooner doet worden. Schaapen, Bloemen, Vruchten, welriekende Kruiden, Wijngaarden, Velden, ſpringende Wateren, Kristallen Bronnen, Bosſchen, Holen en Rotſen. Niets verhindert ons, alle deze dingen, als in een zeer groote Tuin, welke het Serail van een Oostersch Vorst omringt, voorteſtellen.

In lieto aſpetto il bel giardin s'apèrſe;
Acque ſtagnanti, mobili criſtalli,
Fior vari, e varie piante, erbe diverſe
Apriche collinette, ombroſe valli,
Selve e ſpelonche, in una vista offerſe.

Nu vraagen wij: welke Natie heeft deze ſchoonheden voortgebragt? Is het eene, van den vollen glans der Wetenſchappen, verlichte Natie? Is het ten minſten niet in die tijden geweest, toen 'er reeds eenige lichtſtraalen in doorgedrongen waren? — Noch het een, noch het ander. Het was een Volk, dat zelfs met den naam van Wetenſchap onbekend was; en het bragt deze voortbrengſels in tijden voort, in welken de andere Natiën, ook nog niet veel verder daar in gevorderd waren.

ren. Men weet dat de Jooden, vóór hunne gevangenisse, geene scheemering van menschelijke kennis hadden; en na dit tijdpunt, toen zij zich op de Wijsbegeerte begosten toe te leggen, en zich in Sekten te verdeelen, was de gave der Dichtkunst, reeds met de gave der Voorzegginge verdweenen. Volken die de Wetenschappen beminden, zo als de Grieken en Romeinen waren, zagen zij altoos, als de onweetendste onder de Barbaaren aan; en schoon zij van de Godheid een oneindig beter denkbeeld hadden, dan deze trotsche Natiën, van welken zij veracht en verdrongen wierden, zoo moet men toch geenzins de eer daar van toeschrijven aan hunne ontdekkingen in de Wijsbegeerte. Zij hadden die van hunne Voorvaderen, welken zich nimmer beroemd hadden, dat zij die door eigen kragt verkreegen hadden.

De Taal der Hebreen toont genoeg de onweetenheid, en het gebrek aan verlichting onder dat Volk, welk dezelve sprak. Indien zij de oorspronglijke taal al niet is, dan is zij 'er toch een *dialect* van, dat meer als eenige andere taal, de merktekenen der kindsheid, van het menschelijk geslachte, behouden heeft. Wanneer de Wetenschappen bij de Jooden in gebruik waren geweest, dan hadden zij noodzaaklijk eenigen invloed op de Taal moeten hebben; en dus zou men meer verscheidenheid, fijner wendingen van Gedachten, Denkbeelden, die meer van elkander afgescheiden, of beter bepaald waren, en een regelmaatiger voordgang daar in vinden.

Hoe

Hoe veele omſchrijvingen heeft men niet noodig, om eene Hebreeuwſche reden, in een der nieuwe Spraaken voor te ſtellen, wier Spraakkunde door de zorg der Bovennatuurkunde gevestigd is. Alle oogenblikken moet men *Ellipſen* of uitlaatingen aanvullen, welken uit de geduurige vermenging der Woordelijke ſpraake, met de Spraake der Daaden, welke laatſte 'er het eerst geweest is, voortvloeijen.

Maar het is zeer wel te zien, dat deze onvolmaaktheid zelf, den dichterlijken ſtijl veel ſterker maakt; nadien dezelve, door al te veel beſchaaving, ligt laf en ſleepend wordt. In deze dichtkunst des Hebreeuwſchen ſtijls, van welken wij alleen nog kunnen oordeelen, is alles vol Handeling en Leven; alles is in zinnelijke Kentekenen, in eigenaartige trekken, die met nadruk ſchilderen, zonder den geest, door afgetrokkene denkbeelden te vermoeijen. Men vindt in dezelve eene menigte van *Partikelen*, *Adverben*, *Konjunctiën*, *Prepoſitiën*; *Interjectiën*, of andere uitdrukkingen, die hunne plaatſe beſlaan, en met welke zich een Spraak belaadt, zo dra de Wetenſchappen, zoo wel in de dingen als in de begrippen, een ſtrenger onderzoek, en naauwkeuriger onderſcheidingen veroorzaaken. Deeze Partikelen zijn in de Hebreeuwſche Spraak, niet alleen in geringer aantal, maar veele van dezelve beſtaan niet eens op zich zelven; zij zijn of ſlechts buigingen of medeklinkers, die zich zelven in de naam- of tijdwoorden inlijven. Nadien nu deeze Spraak veel ſterker in een gedrongen is; zo vloeit 'er ook meer kragt van verrukking, meer ſterkte uit voort.

De armoede der Spraake, wanneer dezelve maar zekere grenzen niet overtreedt, is, over 't geheel genomen, den Dichter niet zoo ongunstig als men wel meent. Zij bekoort het genie door den wederſtand, en brengt de verbeelding tot gisten. Uit de moeite die men aanwendt om deezen wederſtand te overwinnen, ſpruiten ſtoute en nieuwe vindingen, ſchilderachtige en oorſpronglijke uitdrukkingen voort, die ons anders niet eens in 't hoofd zouden komen, om ze in die Spraaken te zoeken, welke alle ſtoffe voor de Reden reeds bewerkt aanbieden; en in welke ieder voorwerp zijnen naam, elk denkbeeld zijn woord, of zijne afgeperkte redenwijze heeft. Wat de Wijsbegeerte dus in deezen verliest, dat wint de Dichtkunst 'er bij.

Wij zullen geen tijd verliezen, om de droomen der Joodſche en Christelijke Uitleggers, over de Wetenſchap van MOZES te wederleggen. Onafhanglijk van het gezichtpunt, uit het welk de Godsdienst ons den Israëllitiſchen Wetgeever doet zien, zullen wij met LONGINUS toeſtaan, dat het geen gemeene geest was. Echter zullen wij ons voor het ongereimd gevoelen van zeker Geleerden wel wagten, welke uit hem, een in alle kunſten bedreven, een van de Taalkunde tot de hoogere Meetkunde doorgeleerden Encyclopedist maakt (*e*). Wij twijffelen zeer ſterk, of de Egypti-

(*e*) *Altorfii habita Diſſertatio ſub praeſidio Molleri*, de Moyſe philoſophico, *in qua omni doctrina Ægyptiorum eruditus* MOYSES, *et verbis ac operibus potens*, (Act. VII. 22.)

tiſche wijsheid, in welke hem de dochter van PHARAO liet onderwijzen, na dat zij hem uit zijn kistjen, of ſcheepjen van Papijrus, getogen had, zulke kundigheden ten onderwerp gehad heeft; en wel in tijden, in welke de Egyptenaaren zelv' daar niets van verſtonden, ten minſten 'er nog onmondig in waren.

De wijsheid van SALOMO heeft even zo weinig gemeenſchap met de wetenſchappen in 't gemeen; en ſtrekt zich niet verder uit dan tot de zeden, den Godsdienst, de Staatkunde en de wijze van Regeeren. Zijne kennisſen der Planten en Dieren waren zekerlijk noch kruidkunde, noch ontleedkunde. Welk gebruik maakt hij daar toch van? Zij dient hem enkel om zijne Zedeſpreuken meer glans bij te zetten; zijne ſchrijfwijze met Vergelijkingen, Overdragten, Verbloemingen en Beelden te ſieren, en om Raadzels uit te denken.

Zijn vader DAVID had geene geleerde opvoeding genoten, en wij vinden nergens, dat hij zich op de Wetenſchappen heeft toegelegd, nâa dat hij den Herderſtaf met den Scepter had verwisſeld. Maar men ziet in hem geduurig eene voortreffelijke neiging voor Dichtkunst en Muzijk doorblinken; zo dat men met verwondering, bij hem een Orchest

22.) *ut ſummus grammaticus, poëta, historicus, genealogus, geographus, logicus, metaphyſicus, mathematicus, phyſicus, moralis & civilis doctor laudatur.* JONSIUS de Script. hiſt. phil. Lib. III. c. 36. §. 25.

chest van meer dan vierduizend muzikanten aantreft.

Ook zullen wij niets zeggen van de Wetenſchap der Profeeten, nadien men, noch eenig Merkteken in hunne ſchriften, noch eenig bewijs in de Geſchiedenis daar van vindt.

Even zo weinig zullen wij zeggen van de voorgewendde Hoogeſchoolen, die eenige, door hunnen ſtand te zeer ingenomen Hoogleeraaren, in de Schoolen der Profeeten, van welken de ſchrift melding maakt, meenen aan te treffen; en die tevens Gezelſchappen waren, in welke men zich in de Dichtkunst en in de Muzijk oefenden. Want indien de gave der voorzegging zich niet, zo als de vrijë kunsten, enkel door oefening laat leeren, dan worden deeze plaatzen toch Leerſchoolen der Profeeten, om dat men daar in de kunsten oefenden, welken aan den Godsdienst gewijd waren. De Profeeten zelfs voorzeggen dikmaals in verzen, door Zang en Speeltuigen vergezeld wordende. *Adducite mihi psalten*, roept ELISA bij ſoortgelijke gelegenheid uit. En hier uit heeft de beroemde RACINE, het denkbeeld tot die Profeetiſche Ode genomen, welke hij den Hoogepriester JOAS in den mond legt: en met welke niets der franſche Dichters vergeleken kan worden.

Men heeft buitenſpoorige denkbeelden aan het boek van JOB gehegt, om dat men het voor een wijsgeerig werk heeft willen doen doorgaan. Terwijl de eene de eerſte *Theodizea* daarin ontdekte, zagen 'er anderen het begin der zedekundige Twijf-

fe-

felarij, de gevaarlijkſte van alle twijffelingen in. Echter ſtemmen zij hier in met elkander over een, dat men den ſchrijver van dat boek voor een groot redenaar behoort te houden. Dit weet men het zekerſte dat wij den ſchrijver niet kennen, en dat tijd en plaatſe, in welken en waar hij geleeft heeft, even zo onbekend zijn, als dat zijne geſchiedenis in de hoofdzaak waar, of dat zij ſlechts een zinnebeeldig verdichtzel zij: en wat, in het laatſte geval, de eigenlijke bedoeling dezer Allegorie is.

Waarom zijn de rechtvaerdigen, onder eene goede en rechtvaerdige Voorzienigheid, ongelukkig? Dit is wezenlijk eene zeer moeilijke vraag, die den Wijsgeeren van alle tijden veel te doen heeft gegeeven. Doch in het boek *Jobs*, is ze geheel niet wijsgeerig behandelt. De beſluiten van job en zijne Vrienden, in welke verhevene uitdrukkingen zij ook voorgeſteld worden, zijn daarom niet minder gemeen, onvolkomen en valsch. Zij hebben weinig verband, geheel geene naauwkeurigheid, en geene ontwikkeling. Dezelfde zaaken worden herhaalt, zonder dat men nader tot het doelwit komt.

De vraag zelfs wordt zo min in 't algemeen behandelt, als opgelost. Wanneer God op de Wolken nederdaalt, en onder fatelende donderſlagen, de ontknooping aankondigt; dan komt het alleen daarop uit, dat Hij alle de twistenden ongelijk geeft; hunne vermeetelheid berispt, en hen toont, dat hun uitzicht veel te kort is, om in het ontwerp der Waereld, verborgen geheimen te ontdekken. Hier

uit volgt, dat zij zich op de eeuwige Wijsheid, die dat ontwerp gemaakt heeft, moeten verlaaten, dezelve behooren aan te bidden, en te zwijgen.

Doch, wanneer 'er waarlijk, zo als de geleerde WARBURTON (*f*) meent bewezen te hebben, niets in dit geheele Boek te vinden is, dat op een toekomstig leven ziet; dat toch de betekenis van dit groote raadsel zijn moet; hoe is het dan mogelijk op te losfen? God zelfs kon het slechts op eene ingewikkelde, aan JOB en zijne vrienden verstaanbare wijze doen. Ik beken, dat de Godheid, ten opzichte van JOB, een volkomen en aangenaamen uitslag doet geboren worden, nadien zij hem uit zijne ellende rukt, en hem het dubbel deel, van het geen hij verloren had, wedergeeft. Maar ik heb het reeds gezegt; deeze ontknooping is persoonlijk, en niet wijsgeerig. Zij is niet algemeen, en kan het ook in geenen Allegorischen zin zijn; zelfs niet wanneer zij zich tot eene geheele Natie bepaalde, zoo als zij zich, in eenen letterlijken zin, op een enkel mensch bepaalt.

De dichterlijke schoonheid van dit werk, bestaat gedeeltelijk in de Voorwerpen zelve, welk een groot Tooneelspel aan de hand geeven. De rechtvaerdigheid in tweestrijd met de Tegenspoeden; het rondzwerven van deezen man tusschen de wanhoop en het vertrouwen; zijn twist met zijne vrienden, en

(*f*) *The divine legation of Moses demonstrated, Book VI. Sect.* 2.

en met God zelve, vervolgens zijn geheele onderwerping; en eindelijk de tusschenkomst Gods, welke de *Peripetie* of voorbereiding aanvoert. Vervolgens bestaat deeze schoonheid in het verhevene der schrijfswijze, in de groote en verhevene Tafereelen, in de sterke Aandoeningen, en in het vuur der gesprekken. Ik laat elk overdenken, wat van dit alles zou geworden zijn, wanneer de vraag, volgens eene strenger leerwijze behandelt, en naar de eerste grondbeginselen der *Kosmologie* en der *Ontologie*, voorgedragen was.

§. 4.

Dichtkunst der Kelten.

Wij neemen hier de eigenlijk zogenaamde Kelten, de Germanen en de Noordsche Volken, die men uit de Scytische Bosschen doet komen, alle bij elkander; zonder ons te bekommeren wat zij met elkander gemeen hebben, of wat elk van hen bijzonders had; hoedanig hunnen oorsprong, hunne omzwervingen en veroveringen zijn, welke niet tot onze stoffe behooren. Wij wenden slechts een beschouwend oog op hunne Wijsgeeren; indien men hen dien naam kan geeven; en op hunne Dichters.

Wij zullen derhalven niet onderzoeken, waar in de verborgene Wetenschap bestond, welke de Druiden in hunne Holen, en in hunne Bosschen leerden; en welke van mond tot mond, als heilig overgeleverd wierdt; nadien in CESARS tijden, de Schrijfkunst

nog

nog bij hen verbannen was. Wij vergenoegen ons, hier op aan te merken, dat die geheime Wetenſchap niemant meer bedriegt, zedert dat de waare Wetenſchap in 't licht is gekomen. Zij liep gemeenlijk, of op dwaalingen, of op Kinderſpelen uit, die niet verdienen, dat men ze weet. Wat zou ons kunnen beweegen, om iets meer bij een barbaarsch Volk te vooronderſtellen, wiens eenig handwerk de Oorlog was; bij wien de Onweetenheid, door den Godsdienst geheiligd, en als een brief van Adeldom aangezien wierdt; en bij wien het voor eene ſchande gehouden wierdt, boeken te hebben. Eenige algemeene plaatſen uit de Zedenkunde, welke met de luchtgeſteldheid en den nationalen geest over een komen; valſche, of met valschheden vermengde Overleveringen, wegens den oorſprong der waereld, over de natuur van God, en onze ziel, die mogelijk uit de Oosterſche landen daar in gekomen waren, en van de Priesters en Wetgeevers bewaard wierden; welke zich daar van bedienden om het gemeene volk te verblinden, en te regeeren: zie daar alles, wat men, verſtandiger wijze, daar in zien of vermoeden kan.

Maar bij even dat zelfde volk, is alles Verzen en Muzijk. De Geſchiedenisſen, de Wetten, de Godsdienst, de verborgen leeringen zelfs, zijn in die taal opgeſteld. Men waant eene natie van Dichters te zien, waar men zingend leeft en ſterft. Wij weeten uit CESAR, dat de Galliſche jeugd, den Druiden toevertrouwd, bij de twintig jaaren noodig had, om de ontzaglij e verzameling van gedich-

te leeren, van welken echter zo min, als van de Germaniſche Barden, iets is overgebleven. Intuſſchen zullen ons de werken der Skalden, of de Dichters uit het Noorden, reeds een algemeen denkbeeld der Keltiſche dichtkunst geeven, wanneer men zich op de Chronijk dier landen, en op de gedenkſtukken, daar in verzameld, verlaaten kan.

Men treft deeze Skalden overäl aan; aan de Hoven der Koningen, waar zij de grootſte eerbewijzen genooten; in de openbaare Vergaderingen, bij de Feesten; maar inzonderheid op het Slagveld, in de hitte van den ſtrijd, wanneer de Legers op elkander aangedrongen, hunne oorlogzuchtige woede deeden gevoelen. Naa het einde van den ſlag, hoort men hen den lof van den Overwinnaar bezingen; als mede van hen, welken hun leven op het veld van eer verlieten. Deeze Helden, die zelfs Skalden waren, roemden hun eigen daaden in die liederen, welken in den geest deezer dappere en krijgzuchtige natie, met vuurige letteren ingedrukt is. Daar zeggen zij u, dat Schilden te verbrijzelen, Pantzieren ſtuk te ſtooten; in zeeën van bloed zich om te wentelen, een leevendiger vermaak voor hen is, dan een zagtaartig meisjen in hunne armen te ſluiten; vuurige kusſen op de wangen eener jonge weduwe te drukken, of zich door eene ſchoone en bevallige maagd te laaten inſchenken.

Wanneer de, door deeze Volken erkende leer, van de onſterffelijkheid der ziele, bekwaam was, om

om den moed te verhitten; en eene verachting des doods in te boezemen, van welke geen volk op aarde zulke blinkende proeven gegeeven heeft; zo was zij niet minder geschikt, om de Dichtkunst der Skalden te verfraaijen en te verëdelen. Een dapper man sterft met de wapens in de vuist. Daadelijk steigt hij, onder het klinken der Lier, in de Valhalla, of in het Elysëum der krijgslieden, wiens deuren zich voor ieder openen zullen, die moeds genoeg heeft, om in hunne voetstappen te treden.

Zij hadden hunnen APOL, of hunnen God der Dichtkunst, onder den naam van BRAGA, wiens gezondheid zij, op hunne gastmaalen, met goede teugen dronken.

In de beide EDDA's, en ook op andere plaatsen, vindt men de Godsdienstige leeringen van ODIN, of de Fabelkunde der Scytische afstammelingen; een poëtisch Magazijn; Gedichten, in welken, bij het krijgszuchtig vuur, met welk zij vervuld zijn, ook menschelijke en zagter gevoelens doorblinken; en vooral eenen eerbied voor het schoone geslacht, en eene krijgzuchtige galanterie, welke wij den geest der Ridderschap noemen (g).

Het is tamelijk bijzonder, dat men zulke Zeden, en

(g) „ Wilt gij u zelven de liefde van uw Meisjen verwerven? Wees onverschrokken onder het gedruisch „ der wapenen." zegt Koning LODBROG, in zijnen doodzang. *Semper debet amoris amicus virginum audax esse in fremitu armorum.*

en zodanige Werken, bij even dezelfde Volken vindt, die, naa dat zij menigmaalen het Roomſche rijk deeden ſidderen, hetzelve eindelijk geheel verſtoort, en Europa weder in een nacht van barbaarschheid gedompeld hebben (*h*).

Maar

(*h*) Wij moeten hier aanmerken, dat men over deeze Fabelkunde en Dichterlijke Letterkunde der Noordſche landen, groote twijffelingen heeft opgeworpen; nadien zeer bekwaame mannen, dezelve voor valsch verklaard, of ten minſten zeer verdacht gemaakt hebben. De meesten van deeze Vertellingen in Verzen, deeze Liederen, als mede de *Edda* zelfs, zijn in de voorgaande Eeuw uit IJsland overgekomen. Men weet dat dit Eiland, in den jaare 874, door vluchtelingen uit *Noorwegen* is bevolkt geworden; dat het in den jaare 928, eene Republikaanſche gedaante, en in het jaar 1000, het Chriſtendom aannam. Zedert dit laatſte tijdſtip, en omtrent in het midden van de elfde Eeuw, begonden de IJslanders te reizen. Hunne Geeſtelijken ſtudeerden op de Hooge Schoolen van Duitschland, en doorreisden Vrankrijk en Italien. Hier door werdt hunne Letterkunde, niet ſlechts van de Letterkunde der Monniken aangeſtoken, maar tevens van de Letterkunde der Troubadours, of van de *Cieneia gaya*, welke in denzelfden tijd ylt, en met welke zij, naa de te rugkeering in hun Vaderland, ook aan die zijde de Dichtkunst, en de overleveringen der Noordſche Landen, die als bij hen in bewaaring waren, ontſtaken.

Om die rede moet men zorgvuldig onderſcheiden. 1. De Skandinaviſche of Noormanſche Skalden, die ouder zijn dan de IJslandſche Natie zelv', en wier gedichten nog die ſchoone eenvoudigheid toonen; offchoon zij ons, een-

Maar kunnen wij het ſchoonſte gedenkſtuk der Keltiſche Dichtkunst vergeeten, dat voor weinig jaaren, in de bergen van *Schotland* ontdekt is geworden, alwaar eene mondelijke overlevering, hetzelve eenen langen reeks van jaaren, bij eene Natie bewaard heeft, die, wanneer zij haar aart en zeden, zonder inmengſels nog maar een korten tijd had kunnen behouden, voor eene oude Natie zou aangezien kunnen worden. Wij ſpreeken van OSSIANS gedichten, welke een al te wezenlijk belang, voor ons geſchiedkunſtig onderzoek behelzen, om niet aangevoerd te worden. Eerst moe-

eenigermaaten vervalscht hebben kunnen toekomen; buiten dit getal zijn REGNER LODBROG en THIODOLF. 2. De IJslandſche Skalden, vóór het Christendom, Leerlingen en Naarvolgers van de eerſten. 3. De IJslandſche Dichters, zedert de invoering van het Christendom, wiens werken een ruuw ſamenmengſel van Skaldismus en Troubadourismus, indien ik mij zoo mag uitdrukken, van Riddergeſchiedenisſen, Toverkluchten en Kloosterpedanterij bevatten. Deezen laatſten ſchrijven de Geleerden, van welken ik ſpreek, de *Edda* toe, zijnde, volgens hun gevoelen niet anders, dan deeze ganſche mengelmoes in verzen gebragt. 'Er is dan geen dubbele *Edda*, zoo als men tot heden gemeent heeft; en dat boek is noch van DEMOND, noch van STURLESON te zamengeſteld, maar een weinig naa het jaar 1300. Men zie den zeer merkwaardigen brief over de *Edda*, van den Heer IHRE, met de aanmerkingen van den Heer SCHLOZER. *IJslandſche Letterkunde en Geſchiedenisſe, eerſte Deel.*

moeten wij den toeſtand beſchouwen, in welken de Dichter zich bevond.

Het Tooneel, dat de natuur aan zijn penſeel vertoonde, was zekerlijk niet zeer afwisſelend, noch uitgebreid, noch met bevallige beelden vervuld. Het waaren groote Heijen, naakte Rotſen, in dikken nevel gehuld; eenzame Dalen, die enkel van den val der Woudſtroomen, en van het geſchreeuw der Raaven herklonken; 'er was niets te zien, dan oude Pijnboomen en Eiken, met mos begroeide Grafſteden der Helden; men hoorde 'er niets, dan Stormwinden, Onweêren, het gebruisch der Orkadiſche Zee, en den in de Kaledoniſche bosſchen huilenden Noordenwind.

Het Tafereel van de naauwlijks ontworpen Maatſchappij, was niet rijker. Het vertoonde een volk van Jagers en Visſchers, zonder beſchaaving, zonder Wetten, zonder Kunſten, zonder aangebouwde Landen, bijna zonder Weilanden, en zonder Steden.

Vond hij wel meer voordeelen in den Godsdienst van het Land? 'Er was noch geen Godsdienst; ten minſten 'er is 'er geen in OSSIÀNS Gedichten, in welke de Godheid geen naamen heeft. Spooken, Geesten, afgeſtorvene Zielen der Vaderen, maaken al het wonderbare uit. Nu zweeven zij op de golven der Zee, en verwekken de Stormwinden. Dan verſchijnen zij hunnen bloedverwanten en vrienden, in gevaarlijke omſtandigheden, en in de uuren des doods; zij ſpreeken hen met heeſche en treurige ſtemmen aan; daar na verdwij-

nen zij, gelijk ligte Dampen in de Lucht. Dan rijen zij op de Wolken, en komen in plechtige ſtilte, om de daaden hunner kinderen te zien, en getuigen te zijn van de ſtrijden, welken het lot van hunnen ſtam moeten beſliſchen (*i*).

Maar

(*i*) In het gedicht *Karrik-thura*, is eene plaatſe van veel verhevenheid, daar wij zien, hoe FINGAL, met zijn zwaard, den geest van LODA door midden hakt, welke men gemeenlijk voor ODIN, den MARS der Noordſche volken houdt. Dit heeft veel overeenkomst met den door DIOMEDES gewondden MARS, bij HOMERUS, doch met dat onderſcheid, dat de Keltiſche held, den geest van LODA niet voor eene Godheid, maar wel, zo wij niet dwaalen, voor een van die geesten aanziet, van welken wij zo even eerst geſproken hebben, en wel als een' vijandelijken geest, dien hij ongeſtraft mag aangrijpen. Hij noemt hem Zoon van den Nacht. *Son of night retire: call thy winds, and fly!* „ Gij fronſelt uw voor„ hoofd te vergeefs, zegt hij tot hem. Ik heb nooit „ voor den dapperſten krijgsman gevloden, en zouden „ dan de Zoonen des Winds, den Koning van *Morven* „ verſchrikken? Neen! hij kent de zwakheid hunner „ wapenen te wel." *Thou frownest in vain: I never fled from the mighty in war. And ſhall the ſone af the wind frighten the king af Morven? No! he knows the weakneſs of their arms.* De Geest heeft naauwlijks den houw ontvangen, of zijne gedaante verdwijnt in de Lucht, gelijk een kolom van rook, door den ſtaf eenes Jongelings, uit den halfgebluschten dven, opſtijgt, en verdwijnt. *The form fell ſhapeleſs in the air, like a column of ſmoke, which the ſtaff of the boy disturbs, as it riſes of the half extinguished furnace.*

Maar hoe veele wonderen heeft dees beroemde Bard in zulk een naauwen kring vertoont? Of liever, hoe veel heeft hij zich boven dezelve verheven? De hulpmiddelen die zij hem geweigerd had, vondt hij in zijn genie, en in de aandoenlijkheid zijnes harte. Van daar die zagte droefgeestigheid, dat donker koloriet, en die roerende trekken, welken in zijne Gedichten verſpreid zijn. Men ziet in dit alles niets, dan de zegepraal der dapperheid en der deugd; openhartige krijgslieden en kuiſche beminden, welke hen op het ſlagveld, en tot in den dood zelfs volgen. De edelſte en grootmoedigſte denkwijze, eene gastvrijheid der eerſte tijden, de liefde, de vriendſchap, de liefde tot het Vaderland; alle die ſchoone trekken der ziel, vertoonen zich hier in die eigenaartige beminnelijke Eenvoudigheid, welke nimmer door de kunst bereikt kan worden. Bovendien is het een Zoon, die zijn beminden Vader; een Broeder, die zijnen Broeder; een Vader die zijne Kinderen bezingt. Het is een eerwaardige Grijsaart, die van gezicht en vrienden berooft, enkel op de zegetekenen van zijn Geſlacht, midden onder het geſlacht van *kleine menſchen*, (dit is de naam die hij hen geeft) bedaard, de Helden en uitmuntende daaden der voorgaande tijden, om zijne droefgeestigheid te verlichten, te rug roept; en dezelve voor de nakomelingſchap optekend.

De overzetter van deeze ſchoone ſtukken, kan de Goddelijke harmonie van OSSIANS verzen, in het Keltisch origineel niet genoeg verheffen; noch

zijn eigen, en de Engelſche Spraake haar onvermogen, genoeg beklagen, om 'er ſlechts een zwakke ſchets van te tekenen.

Hier ziet men derhalven een verbaazend verſchijnzel, één eenig verſchijnzel in de Jaarboeken der Dichtkunst, 't welk toont, hoe hoog het waar genie, zonder behulp der Wetenſchappen, zich verheffen kan. Want hier kan men de Wetenſchappen in 't minſte niet vermoeden. Geen Allegoriſche perſoonen, geene afgeleidde woorden, niets dat naar Geleerdheid of naar oefening riekt, vindt men 'er in. Toen deeze Gezangen opgeſteld wierden, waren 'er geene Druiden meer, zij waren uit de Maatſchappij verdreven; en de weinige die nog overgebleven waren, leefden ingetogen op eenzame plaatſen. Hun Godsdienst, hunne geheimenisſen, hunne ware of valſche Wetenſchappen, waren te gelijk met hen afgeſchaft en verdweenen. Eindelijk is het merkwaardig, dat de Barden, die naa OSSIANS tijd verſcheenen, zo ver onder hem waren, dat men ze niet eens met hem in vergelijking konde brengen, offchoon ze reeds in veel beſchaafder Landen en tijden leefden. Wij beſlisſen niet, of het daar niet eigenlijk van daan komt, dat zij in die tijden en landen geleeft hebben: of, in hoe verre dit 'er iets aan toegebragt heeft (*k*).

§. 5.

(*k*) Alles, wat wij tot hier toe van OSSIANS gedichen gezegt hebben, onderſteld vooraf, dat zij *authentiek*, en geenzins het werk van den Heer MACPHERSON zijn;

§. 5.

Eerſte Dichtkunst der Grieken.

De verzen der Sibijllen en der Orakelen, zijn de oudſte Dichtſtukken, op welken de Grieken roem zijn; die zich alleen voor den Overzetter daar van uitgeeft: Ook zou het een geheel bijzondere, zoo niet onbegrijpelijke beſcheidenheid zijn, wanneer zij de vruchten van zijn eigen genie waren. Hunne echtheid wierdt, zoo dra zij in 't licht kwamen, in twijffel getrokken; doch zedert ſcheen zij, door zulke gronden en getuigenisſen ondersteund, dat het bijna onmogelijk was, dat men 'er aan konde twijffelen. Intusſchen is de ſtrijd, onlangs met meer hevigheid dan ooit, begonnen. De Boekverkooper BECKET mag bewijzen zo veel hij wil, dat in het jaar 1762, het oorſpronglijk ſtuk, een geruimen tijd in zijnen winkel gelegen heeft, om door kenners onderzogt te worden: men beſchuldigt hem, dat hij ook aan deeze orderſchuiving deel heeft. Men heeft een gezang in het oorſpronglijk uitgegeeven —— maar men antwoord: dit gezang is niet oorſpronglijk, maar uit het Engelsch vertaald.

Gemaatigde Geleerden hebben een derde gevoelen omhelst, 't welk daar op uit komt, dat het de twistende partijen te zamen kan vereenigen. Zij gelooven, dat MACPHERSON, wezenlijk de verſtrooide brokken dezer oude Dichtſtukken in de *Balladen* gevonden heeft, welken door de Schotſche Berglieden, gezongen worden; maar dat hij ook, naa dat hij dezelve bij een verzameld had, hen met elkander heeft trachten te verbinden; en daar, waar hem ſtoffe ontbrak, de gaapingen zelfs aange-

roem draagen. Wij kunnen de Sibijllen echter vooraf wel tot in de Holen hunner waarzeggerijen te rug ſchuiven: want het is bewezen, dat de verzameling van voorzeggingen, welke onder hunnen naam bekend is, niets dan eene grove naarvolging der Hellenistiſche Jooden, of van de Christenen der eerſte Eeuw, behelst.

De andere Orakelen zullen ons niet veel langer op-

vuld heeft. Dit zal inzonderheid de groote Gedichten, bij voorbeeld *Fingal* en *Themora* raaken, want 'er zijn andere, die van den Overzetter zelve, als onvolkomen aangezien worden, gelijk *Sul-malla-* of *Lumon*. In *Kath-Loda* zijn nog gaapingen voorhanden, en het zesde boek van *Themora* zelve, is niet geheel volëindt. Intuſschen zal men bij de onderſtelling van deeze Geleerden, toch altoos moeten toeſtaan, dat dan die arbeid met een buitengemeen overleg en uitmuntende bekwaamheid geſchied is. Want in de groote ſtukken, welke ik zo daadelijk genoemd heb, ſchijnt alles zo aan een geweeven, dat het zeer moeilijk is, om de nieuwe bijvoegſels te onderſcheiden, of een enkele naad aan te toonen.

Voor het overige, wanneer de onechtheid van deeze Gedichten, met alle ſcherpzinnigheid al eens bewezen ware, dan zou dit ons beſluit toch maar zeer weinig verzwakken. Wij zouden, in dit geval, den naam van OSSIAN enkel in dien van MACPHERSON moeten veranderen. Ziet daar, zouden wij zeggen, een bewonderenswaardig Dichter, dien de Wetenſchappen geene hulp toegebragt hebben; en die zo veel te meer bewondering verdient, om dat hij zoo veel zorg heeft aangewend, om de Wetenſchappen te ontwijken.

ophouden. Eenige der gehuilde verzen van PIJTHIA kunnen in de geſchiedenis der Griekſche Dichtkunst, geen groot figuur maaken. En wanneer deeze verzen eenige bewondering verdienen, hoe kon de Wetenſchap daar eenigen invloed op hebben? En welke Wetenſchap zou dat kunnen zijn? Het vooruitzien in het toekomſtige, was buiten twijffel een zeer groote Wetenſchap, indien dezelve op de werkingen van het menſchelijk verſtand gegrond was. Maar, noch Heidenen, noch Christenen, hadden immer dit denkbeeld van hunne Orakelen. De eerſte ſchreven hen aan de ingeeving der Goden, de andere, aan de kunſtenarijen des Duivels, of het bedrog der Prieſteren toe.

Doch het zij dan hoe het wil, zo kan men niet ontkennen, dat deeze Goden, of Duivels, of Priesters, ellendige Verzenmaakers waren. De Spotters verweeten den God te *Delphos*, dat hij de Hexameters, van welken hij zich de uitvinding toeſchreef, zeer ſlegt maakte: en PLUTARCHUS erkent, dat 'er erbarmelijke Hexameters uit den heiligen drievoet zijn voortgekomen. Niet, dat APOLLO geene goeden konde maaken; neen de Prieſteresſen ſmeedden dezelve, en APOL vergenoegde zich met haar den inhoud aan de hand te geeven. Een ander gevoelen, dat in het zelfde boek van PLUTARCHUS voorgeſteld wordt, voldoet veel beter: en volgens dat gevoelen, hong de deugd dezer verzen voornamenlijk af, van de bekwaamhe-

den der gemesten of Dichters, welke men tot dat oogmerk, in de groote Orakelfabrijk onderhield (*l*).

Daar na kwamen 'er ernſtige perſoonen op het Tooneel, namenlijk de godgeleerde Dichters, als LINUS, ORPHEUS, MUSEUS, THAMYRUS, AMPHION, enz. Dan, men draage zorg, zich niet door den naam van *wijs* te laaten verleiden, welke dikmaals aan zodanige lieden gegeeven wordt, die meer beroemd dan bekend zijn. Het is een beroemde bijnaam, met welken alle Natiën hunne Dichters verëerden, om dat men niets wist, dan door hen, nadien alles in verzen wierdt voorgedragen; en om dat zij alleen den ſchat van Wetenſchap, of van Onweetenheid bewaarden, welken onder zulk eene Natie huisveſtte (*m*).

De Geſchiedenis deezer Griekſche Barden is vol onzekerheid, en tegenſtrijdigheden. Hunne werken, de tijd in welken zij geleefd hebben, de omſtandigheden van hun leven, alles is vooronderſteld. Hun daarzijn zelfs, is niet eens regt bewezen.

Men kent niets van LINUS. Het geen men aan MUSEUS toeſchrijft, behoort hem niet. Het bekoorlijk gedicht, *de Liefde van* HERO *en* LEANDER, is door een Taalkenner der vijfde eeuw opgeſteld.

ARISTOTELES ontkent dat 'er immer een ORA-

(*l*) *De Pythiae Oraculus.*

(*m*) *Solis noſſe Deos & coeli numina vobis,*
Aut Solis neſcire datum.

ORPHEUS geweest is: intusschen zien wij de Rol welke de Grieken hem laaten speelen. De Rotsen, de Bosschen, de wilde Dieren, loopen naar hem toe, om zijn gezang te hooren. Hij verbid den onverbiddelijken God der Helle; hij brengt de schoone EURYDICE te rug, en verliest haar weder. Naa zijn dood spreekt zijn hoofd, op het eiland *Lesbos*, orakelen uit. Ziet eens, hoe hij nu als Stichter en Wetgeever, voor het maatschappelijk leven; dan als Stichter van den Godsdienst en deszelfs Geheimen; nu eens als Argonaut, Arts, Sterrenwiglaar, Toveraar; dan weêr als uitvinder der Lier, met zeven of met negen snaaren; en eindelijk als uitvinder der Hexametrische verzen blinkt: offchoon laatstgemelde uitvinding ook aan de Sibijlle PHAEMONOE, of aan het Orakel te *Delphos*, en ik weet niet aan wie al, toegeschreven wordt.

Alles wat ons vrij staat, deezen aangaande, te vermoeden, loopt daar op uit, dat een of ander man, welken de Grieken ORPHEUS genoemd hebben, en wiens geschiedenissen zij, nadien hen de waarheid onbekend was, met verdichtselen overkropten; dat, zeggen wij, deeze man, hen uit *Egypten*, of uit het *Oosten*, of liever uit *Thracien* (*n*) zijn geboorte land, het ligchaam hunner fa-

(*n*) Volgens DIODORUS van *Sicilien*, heeft ORPHEUS de *Orgia* van zijnen Vader OEAGER geleerd, welke daar in door BACCHUS onderricht was. (*Lib.* III. p. 199. *ed. Rhodom.*) Wanneer de gedichten, die men ORPHEUS toeschrijft,

fabelachtige *Theogonie* en *Kosmogonie*, als mede derzelver geheimenisſen, wier plechtigheid zeer oud is, overgebragt heeft.

'Er zijn tweederhande gevoelens wegens deeze Orpheuſche Dichtkunst, van welke nog drie geheele gedichten, en verſcheiden brokken over gebleeven zijn. Zommige verwerpen hen als duidelijk ondergeſchooven, eensdeels door PYTHAGORAS en zijne Leerlingen, anderdeels door de nieuwe Platonikers van veel laater tijd, beſtaande uit Christenen en Jooden. Andere gelooven dat de *Argonautika* van eenen anderen ORPHEUS afſtamd, welke van *Krotona* was. Verder zijn alle deeze drie gedichten, aan ONOMAKRITES van *Atheene*, een berucht Orakelvervalſcher, welke in de tijden van XERXES en de PISISTRADEN leefde, toegekend geworden.

Dan, de laatſte uitgeever van de *Orphika* (*o*), heeft de proef genomen, om haar aanzien weder te

ſchrijft, echt zijn, dan moet men, tegen het algemeen gevoelen aan, gelooven, dat hij de Geheimenisſen naar *Egypten* gebragt heeft, in plaats van ze daar uit te voeren:

"Ηδ' ὅσον Αἰγυπτίων ἱερὸν λόχον ἐξελοχεύσα.
Argonaut. v. 44.

Αἰγύπτῳ Λιβύῃ τε βροτῆς ἀνὰ θέσφατα φαίνων.
Ibid. v. 100.

(*o*) Namenlijk GESNER, die in *Gottingen* als Hoogleeraar, en als een der bekwaamſte Letterkundigen in Duitschland, geſtorven is. Men zie zijne *Prolegomena Orphica*.

te verdeedigen. Hij meent 'er niets in aangetroffen te hebben, dat met het tijdperk ſtrijdt, in het welk men ORPHEUS moet plaatſen; namenlijk onmiddenlijk vóór, en na den Trojaanſchen oorlog. Wij zullen wel zorg draagen, eenen man te wederſpreeken, die zulk een fijn gevoel van de oudheid heeft. Intusſchen ontkent hij zelv' niet, dat ONOMAKRITES, waarſchijnlijker wijze, veel aan deeze gedichten, en zelfs de Doriſche uitſpraak, in welken zij oorſpronglijk opgeſteld waren, in een Attisch dialect verandert heeft: en dit moet zeker aanmerkelijke veranderingen ten gevolge hebben.

Dan, het zij daar mede zo het wil, dit echter ſchijnt onmogelijk, dat de *Argonautika* iemand tot opſteller gehad heeft, welke als Argonautisch reisgenoot en deelhebber aan de verovering van het gouden vlies, werkzaam geweest is. Men ſtelle alle de andere wonderbare en ongelooflijke verhaalen eens ter zijden, wie kan dan gelooven, dat een mensch, die op de plaatſe die beſchreven wordt zelv' geweest is, met oogmerk de Zeeën, Rivieren, Landen en Volken, onder een zou hebben willen vermengen; en de geheele Aardrijkskunde verwarren? Met welk een Ster zou hij het Schip *Argo*, met de Ridders van het gulden vlies, door den *Palus Mæotis* (*Zee* van *Aſof*) en den *Tanais*, (de *Don* in *Rusland*) tot in de Noord-Zee hebben durven laaten opklimmen; het van daar rondom *Irland* voeren, en door de Straat van HERCULES te rug brengen? Men ziet hier niet dan een ſchrijver,

ver, die zeer verre van die tijden verwijderd is, en welke zijnen geest een vrijen loop laat, wegens eene omstandigheid, wiens aandenken in de duisternis te rug treedt.

In een ander van deeze Gedichten, wordt van ORPHEUS, als of hij reeds dood was, gesproken (*p*). Intusschen is de Dichter nog in leven, en spreekt in den eersten persoon. Dit gedicht moet derhalven, of niet van den ouden ORPHEUS zijn, of het moet ten minsten veele veranderingen ondergaan hebben.

Eindelijk, welk scherpziend Oordeelaar zou het vroom bedrog niet ontdekken, dat de Kerkvaders, in de aangevoerde Fragmenten, gepleegd hebben? Wie kan gelooven, dat de Oudvaders des Heidendoms, van ABRAHAM, ADAM, MOSES, zelfs van de Drieëenheid, en van den *Logos*, of den Zoon van God, melding zouden maaken?

HERODOTUS zegt, in zijn tweede Boek, dat HESIODUS en HOMERUS, die hij vier eeuwen vóór zijnen leeftijd plaatst, het eerst de *Theogonie* ingevoerd hebben, en de eerste Griekſche Dichters geweest zijn. Hij voegt 'er bij, dat alle Griekſche Dichters, die vóór hem geleeft hebben, eerst naa hen gekomen zijn. Dit loopt regtstreeks tegen de Godgeleerde Dichters aan. En offschoon 'er ande-

(*p*) Δυγαλέω θανάτῳ δῖος φώς ἐκτετανύσαι

De goddelijke man ontrukt ons een' verschrikkelijken dood.

De Lapid. Prooem. v. 76.

dere plaatſen in HERODOTUS gevonden worden, welken juist het tegendeel ſchijnen aan te duiden, zo kunnen zij toch niet opweegen, tegen zulk een duidelijk en uitdrukkelijk gezegde (*q*).

Maar wanneer men ORPHEUS al eens voor Dichter, voor Godgeleerden, voor al wat men goedvind, erkent: dan blijft 'er nog met reden die twijfeling over, of hij wel ooit iets ſchriftelijks heeft opgeſteld. De gewoone gebruiken bij de Geheimenisſen lieten dit niet toe, zo als wij hier voor, naar aanleiding der Druiden, reeds aangemerkt hebben. ANDROTION beweerde, dat in het oude *Thracien* niemand ſchrijven konde; en dat de barbaarſche Volken in Europa, over 't geheel genomen, deeze kunst, als geen roem aanbrengende, en hunner onwaardig aanzagen. En op deezen grond brengt hij ORPHEUS tot de Fabelen te rug (*r*). Het zou nog meer bewijzen, wanneer in die tijden, in welken ORPHEUS zou geleefd hebben, de Grieken zelv' de ſchrijfkunst noch niet verſtonden: en dit is tamelijk waarſchijnlijk.

Om

(*q*) Kan men wel vooronderſtellen, dat de eerſte Griekſche Dichter, het eerſte Griekſche Meesterſtuk zou gemaakt hebben, dat niemand, naa zoo veele Eeuwen, heeft kunnen bereiken? De ſprong komt mij wat hoog voor: zij gaat van de laagſte, in ééns, tot de hoogſte trap.

VERT.

(*r*) AELIANI VAR. *Hist. Lib. VIII. cap.* 6.

Om te bewijzen, dat ORPHEUS ſchriften vervaardigt heeft, haalt men zekere verzen van EURIPIDES aan (*s*), welke echter, onzes inziens, niets bewijzen. Voor eerst, zo wordt daar in niet uitdrukkelijk gezegt, dat ORPHEUS zelv' deeze boeken geſchreven heeft. Vervolgens, zo weet elk, die maar een weinig met de Griekſche Tooneelſpeldichters bekend is, hoe dikmaals zij de gewoonten en de uitvindingen hunner tijden, in de tijden der Helden te rug plaatsten, uit welken zij de ſtoffe hunner ſtukken genomen hadden. Niets is algemeener bij hen, dan dit ſoort van onderſtellingen.

PAUSANIUS verhaalt, dat de Liederen van ORPHEUS zeer kort en weinig in getal waren, en dat de *Lijkomeden*, of Priesters der groote Godinne, dezelve uit hun geheugen opzeiden (*t*). Op eene andere plaats ontkent hij, dat de werken, welken onder den naam van ORPHEUS gingen, echt zijn (*u*). Doch wat verder ziet men, dat dezelfde PAUSANIUS verzekerd, dat hij de mijstieke Hijmne, aan EROS of AMOR gelezen heeft,

(*s*) Θρῃσσαις ἐν σανισι, τὰς
Ὀρφεία κατέγραψε
Τῆγυς.

Thraciis in tabulis, quas
Orphea conſcripſit vox.

(*t*) In *Boeoticis.*
(*u*) In *Atticis.*

heeft, die hem van een fakkeldrager gegeeven was, welke den mijstieken Godsdienst mede hielp verrichten; doch wiens Godsdienst hem geene vrijheid gaf, om den inhoud van dat geſchrift te openbaaren (*v*). Maar thans is 'er zulk een Hijmne onder de Orpheuſche Hijmnen, zijnde de zevenënvijftigſte in die verzameling.

Het voegt ons niet, deeze zwaarigheden op te losſen. Laat ons ORPHEUS en de andere Godgeleerden, onder alle gedaantens aanneemen, onder welken hen de oudheid voorſteld. Wat zal 'er uit volgen?

Alle wonderen, welke de Fabel, hen aangaande, verhaalt, doelen enkel om de kracht der Dichtkunst te verheffen; en zouden dus in tegendeel bewijzen, dat zij de Wetenſchap zeer wel misſen kan.

Wanneer wij deeze wonderen, volgens de wijze van HORATIUS verklaaren (*w*), dan moeten wij beſluiten, dat zij de fraaiheid der verzen, tot ſtaatkundige oogmerken gebruikt hebben, om de menſchen van het dierlijk leven, in het welk zij, als in het ſlijk verzonken waren, te rug te brengen; om hen de waarde van het gezellig leven te doen opmerken; en hen den weldaadigen teugel van

(*v*) In *Boeoticis.*

(*w*) *Sylvestres homines ſacer interpresque Deorum*
Caedibus, & victu foedo deterruit Orpheus;
Dictus ab hoc lenire tigres, rabidosque leones, &c.
De Arte Poëtic. v. 391.

van den Godsdienst en de Wetten, in den mond te leggen: 't welk zekerlijk het beste gebruik is, dat men van ſchoone verzen maaken kan; en het welk den Dichteren eenen uitſtekenden rang, onder de weldoeners van het menſchelijk geſlachte kan geeven.

Wanneer wij ORPHEUS voor den Vader der *Mythologie* of Fabelkunde erkennen, dan heeft hij buiten twijffel de Dichtkunst haar waar voedſel gegeeven. Hij heeft, daar hij het levenloos deel der natuur, leven gaf; en Hemel, Aarde en Zee, met verſtandige en werkende Wezens bevolkte, de Dichterlijke waereld geſchapen. Maar de Fabelkunde, wel verre van eene Wetenſchap te zijn, is de dood van elke Wetenſchap; en juist dit heeft DIOGENES LAERTIUS bewoogen, om ORPHEUS buiten het getal der Wijsgeeren te ſluiten (x).

'Er ontbreekt alleen nog aan, dat men weet, of zijne aanſpraak, welke men wil dat hij op de Wetenſchappen zoude hebben, zich door de *Eſoteriſche*, of geheime leeringen laat rechtvaardigen, in welke alleen de gewijden, onder het heilig zegel der ſtilzwijgenheid, onderricht wierden: naa dat ze de mijstieke belofte ondergaan hadden.

De verdeedigers deezer voorgewendde Gedichten van ORPHEUS beweeren, dat dezelve in de daad

(x) *Ἐγὼ δὲ, εἰ τὸν περὶ θεῶν ἐξαγορεύσαντα τοιαῦτα καὶ φιλόσοφον καλεῖν, οὐκ οἶδα τίνα γὰρ*, enz.
Lib. I. in Proœmio, Segm. 5.

daad geheimenisſen betroffen, en dat zij uit deeze oorzaak ook niet eer algemeen bekend konden worden, voor de geheimen hun aanzien begosten te verliezen, en geheel bekend wierden. Wanneer dat zoo is, dan weeten wij thans, waar aan wij ons, ten opzichte van deeze geheime Wetenſchap, te houden hebben. Zij loopt enkel op Fabelen, op losſe gewoonten, en op het bijgeloof van oude wijven uit.

In het gedicht der ARGONAUTEN doet ORPHEUS eerst eene optelling van zijne werken. Hij heeft de *Gigantomachie*, de *Kosmogonie*, de geheimen van den berg *Ida*, van *Lemnos*, *Samothrazien* en *Cyprus*; de kunst der Waarzeggers en der Vogelwiglarijen; de kunst om Droomen uit te leggen, en de kwaade voorbeduidſelen af te wenden; en eindelijk zijne nedervaart in de Hel, en zijne reizen langs den oever des *Nyls* bezongen: veele onderwerpen van welke men, buiten twijffel, de ſchoonſte Allegoriën kan vermoeden. Men kan op even dezelfde wijze, de verovering van het gulden vlies in eene Leenſpreuk veranderen, en het vermaak genieten, om den ſteen der wijzen daar in te ontdekken. Ook in deeze gedichten wordt van afwasſchingen, verzoeningen en offeranden geſproken, welke den geheimen Godsdienst kunnen betreffen, en welke men, zonder verder gevolg, gelooven kan, of ontkennen.

Het tweede gedicht, dat zeker de geheimenisſen zal raaken, zijn de *Hymnen*, of *Initatiën* of *Suffumigatiën*; een ſoort van gebeden aan de Goden,

de Godinnen, en de vergode Wezens, welke uitgeſtort wierden, terwijl het wijrook brandde, dat voor de plechtigheden bepaalt was. Hier geeft het letterlijk verſtand niets, dan een ſtout geprevel van verſchillende bijnaamen, tijtels en eigenſchappen der Goden op, in welken zij, volgens des Dichters uitſpraak, een bijzonder genoegen vonden. Wij laaten voor de Liefhebberen den ſchat van wijsheid over, welke onder die woordſpeelingen verborgen ligt. Evenwel moeten wij erkennen, dat ons bij het lezen deezer gedichten, eenige beelden in het oog gevallen zijn, die een zeer wijsgeerig aanzien ſcheenen te hebben, en zelfs op de leeringen der nieuwe Wijsbegeerte zouden toegepast kunnen worden. Zo zien wij bij voorbeeld, de natuur, onder het zinnebeeld van eene vrouw, die zagtkens op de teenen gaat, zonder gedruisch en zonder voetſtappen naa te laaten (y). Hoe zou men ooit beter die langzame en afgemeetene werkingen; die onmerkbaare beweegingen ſchilderen, door welken de Natuur haare werken voortbrengt; of die fijne overgangen en ſchaduwen, welke de verſchillende klaſſen der Wezens, te gelijk van elkander afzonderen, en verbinden: in één woord, dat geen, dat wij heden het *principium continuitatis*, of werkend grondbeginſel noemen?

Het

(y) Ἄψοφον ἀσφαγάλοισι ποδῶν ἴχνος εἱλίσσουσα.

Mollia Suspenſis pedibus veſtigia librans.
Hymn. IX. 7.

Het gedicht over de ſteenen, bevat eene verzameling van geneesmiddelen, welken uit de bovennatuurlijke kragten deezer ſteenen getrokken worden. Hij leert u daarin de vergiftige Dieren te bezweeren; de Toverijen van uwe Kinderen, en van uwe Kudden af te wenden; de trouw uwer Vrouw te beproeven; de onvruchtbaarheid, de vallende ziekte, enz. te geneezen, en de verhinderingen weg te neemen. Dit alles wordt op den ernſtigſten toon, en als een deel van de wijsheid der geheimenisſen voorgedragen. Gelukkigerwijze is deeze wijsheid noch niet verlooren geraakt. Men ziet ze nog op onze Kermisſen en aan de hoeken der ſtraaten, door Quakzalvers en *Jan Potagies* uitoefenen (z).

De Orpheuſche Fragmenten eindelijk, welke van JUSTINUS, KLEMENS van *Alexandrien*, EUSEBIUS, MACROBUS, PROCLUS, en verſcheidene andere bewaard zijn geworden, zijn van tweederlijen aart. Eenige onder de zelve ſchijnen duidelijk de éénheid van een eerſte Wezen, een Schepper aller dingen, te leeren; doch het is meer dan enkel vermoeden, dat zij ten minſten eenige ingeſchovene plaatſen hebben, en vervalscht zijn. De andere prediken een geheel verſchillende lee-

(z) ORPHEUS zelf wordt ons, op deeze wijze, voorgeſteld van EUSTATIUS, in zijne Scholien over het XVIIde Boek van den *Illias*, alwaar hij hem maar regt uit een Quakzalver noemt:

πρῶτα μὲν ἀγυρτικὸν διέζη.... ἀνὴρ γόης.

leere, namenlijk het *Pantheismus*; of om een zagter oordeel te vellen, het, bij de ouden zo zeer geliefde ſtelſel des Uitvloeijens; het welk zich uit het Oosten, over den geheelen Aardkloot verſpreid heeft. „ JUPITER is alles; alles is in JUPITER. „ De Hemel is zijn verheven hoofd, de blinken- „ de ſterren zijn zijn onſterflijk hoofdhaair. Zon „ en Maan zijn zijne oogen; opgang en ondergang „ zijne twee hoornen. De Aether is zijne ziel, „ de Lucht zijne Schouderen, Rugge en Borst; „ de Zee zijn Buik, en zijne Voeten treden op „ den *Tartarus* (*aa*)." Anders is hij niets dan Aether, en SUIDAS ſchrijft dit gevoelen aan ORPHEUS toe, naa dat hij hem de kennis der Drieeenheid ook toegeſchreven heeft. In een van STOBEUS aangevoerde ſtukken, is God de Lucht, en zijne Alomtegenwoordigheid bevat de Elementen.

De Theologie der geheimenisſen rustte op dezelfde gevoelens; in zo verre men dit door den ſluiër, welke haar voor den ongewijden verbergt, heeft kunnen ontdekken. Wanneer deeze denkbeelden nu met al den aandrang der Wetenſchappen voorgedragen worden, dan begrijpt men toch niet, van welk nut zij in de Dichtkunst zouden zijn. Welk een Dichter heeft zich ooit door het leezen van SPINOZA tot Dichter gevormd? Neen het is 'er zoo niet mede gelegen, en dus moest men den naam van *Wetenſchap*, op eene bijzondere wijze mis-

(*aa*) Πάντα γὰρ ἐν Ζηνὸς μεγάλῳ τάδε σώματι κεῖται.
PROCLUS, *in Timaeum*.

misbruiken, om haar overleveringen toe te kennen, welke onder Leenſpreuken en Beeldſpraaken verkleed worden. De gezonden en verheven begrippen van de Godheid, in eenige deezer Fragmenten voorkomende, ſpruiten zelfs alleen uit eene overlevering voort; zo als men dit, in één van EUSEBIUS aangevoerde brokken, ziet (*bb*).

En zodanig was toen de toeſtand van dat geene dat wij Wetenſchap noemen, zijnde vervalschte overleveringen, of Natuurkunde, in verzen. In deeze Natuurkunde verklaarde men, zonder veel zwaarigheid te maaken, de verhevenſte vraagen: men begost 'er zelfs mede, zonder zich over de uitbreiding te bekommeren. De natuur van God, de oorſprong der Waereld; waaröm 'er verſchillende Wezens zijn? over dit alles had men de ſchoonſte Sprookjens. Zedert de Natuurkunde wezenlijk eene Wetenſchap is, zijn die zaaken van gedaante veranderd, en men gaat nu met afgemeeten treden te werk. Men beſchouwt, men vergelijkt de voorwerpen met elkander; men klimt van de ondeelbaarheden tot de ſoorten; van de ſoorten tot de geſlachten op: men volgt den draad der ondervinding en der Analogie. Maar zo dra 'er van tijd tot tijd nieuwe Waereldſcheppers opſtonden, toen duurde hun aanzien niet lang. De Gebouwen die zij oprichtede, kunnen voor één oogenblik het oog verblinden, maar ſpoedig toonen zij van alle zij-

(*bb*) —— —— παλαιὸς δὲ λόγος περὶ τῶδε φαίνει.
EUSEB. *Praep.* 13.

zijden, hunne bouwvalligheid, en ſtorten eindelijk op hunne zwakke grondvesten neder.

Waaröm zijn wij zoo voorzichtig? zoo bevreest? Wij zijn beter onderricht, en weeten beeter tot hoe ver ons dieplood, in den oceaan der dingen reikt. Mogelijk komt het ook daar van daan, dat wij het niet meer zoo voordeelig vinden, ons zelven, en niet meer zoo ligt, anderen te misleiden.

De oudſte gedenkſtukken der Volken, zijn Theogoniën en Kosmogoniën, die in den ſchoot eener barbaarſche onweetenheid geteeld, evenwel de eerſte trap tot beſchaaving waren. Om de menſchen te beweegen, hunnen nek onder het juk der wetten te buigen, moest men het aanzien eens gezachhebbers aanneemen; men moest den ſchijn hebben, dat men in die geheimen doorzult was; in welke gewoone ſtervelingen geen inzien hadden; men moest hen onderrichten, van waar zij kwamen, en waar zij heen gingen; en in 't bijzonder moest men hen doen gelooven, dat deeze kundigheden uit een bovennatuurlijke bron voortvloeiden; want alles was verlooren, zo dra het eenigzins had doorgeblonken, dat zij uit het verſtand, of 's menſchen verbeelding voortkwamen; waar ieder een dezelve had kunnen vinden.

De Wetgeevers, de Prieſters, en de Dichters, zagen zich derhalven genoodzaakt, zich over deeze groote Voorwerpen, zo goed als zij konden, uit te drukken. Eene Waereld te ſcheppen, en Godheden uit te denken, die naar den ſmaak van hun

hun Volk waren. Dit was juist geen moeilijke onderneeming. De domheid der Leerlingen, en de heilige karakters, met welke de Leeraars de voorzichtigheid hadden, om zich zelven te bekleedden, heiligden alle de dwaasheden, welken zij geliefden voor te draagen. De zwakke Ligtgeloovigheid, trad hen vrolijk te gemoete; altoos begeerig zich met Fabelen te voeden, die men zoo veel te wonderbaarer vondt, naarmaate zij ongereimder waren.

In de Kosmogonie der Skandinaven of Noormannen, zijn Aarde, Water en Hemel, uit het ligchaam van eenen Reus voortgeſprooten. De Aarde ontſtond uit zijn vleesch; de Zee uit zijn bloed; de Bergen uit zijn beenen; de ſteenen uit zijn tanden; de Wolken uit zijn hersſens; zijn hersſenpan maakte het uitſpanſel des Hemels uit; en de ſterren die hen verlichten, zijn uit het vuur eener verbrande Waereld genomen, en aan deeze Hersſenpan, als kampher vastgekleefd (*cc*).

De Chaos, de Tartarus, de Liefde, de Erebus en de Nacht, maaken alle de Werktuigen der Griekſche Kosmogonie uit, zoo als men in HESIODUS, den zamenknoeijer van deeze oude Spreukjens over de Waereld en de Goden, zien kan; nadien hij de eerſte was, welke zijnen Medeburgeren de Geſlachtlijst des Hemels, en den *Kodex* van hunnen Godsdienst, openlijk voor oogen lag.

Uit

(*cc*) Zie de *Edda der Iſslanders*, door MALLET vertaald, *Fab.* IV.

Uit deeze weinige, zo weinig licht geevende grondſtoffen, ſtelt hij op zijn gemak, de geheele Waereld, nevens alle de Wezens, met welke zij bevolkt is, te zamen; Dieren, Menſchen en dertigduizend Godheden van beiderlei geſlachten. Dit is de Wetenſchap van hem, en die van zijnen tijd. Zijn gedicht: *Opera & Dies*, offchoon het ſierlijk en met ſchoone Epiſoden vermengt is, behelst in den grond niets anders, dan leeringen over den Landbouw, benevens een ſoort van Boeren-Almanach.

Wij hebben derhalven bij de Grieken nog niets gevonden, dat veel licht over onze vraag kan verſpreiden. Thans echter naderen wij aan het voornaamſte tijdſtip hunner Dichtkunde; en een enkel, maar geheel ander man, dan een ORPHEUS, LINUS of AMPHION, maakt dit tijdſtip uit.

Non te carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamuis, atque huic pater adſit,
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.

Men ziet ligt dat wij van HOMERUS zullen ſpreeken; doch deeze verdient eene bijzondere Verhandeling. ——

RE.

REDEVOERING

OVER

HET OOGMERK EN NUT VAN DE BEOEFENING DER ALGEMEENE GESCHIEDENIS.

In het Hoogduitsch uitgesprooken door den Heere

SCHILLER.

Bij het aanvaarden van zijn Hoogleeraarschap te Jena.

Verheugend en vereerend is mijn, door u opgedragen, last, geachte Hoorders! in 't vervolg van tijd met u een veld te doorwandelen, dat den denkenden Beschouwer, zoo veele voorwerpen van onderrichting; den werkzaamen Waereldburger, zulke heerlijke voorbeelden ter naarvolging, den Wijsgeer zoo veele gewigtige besluiten, en ieder, zonder onderscheid, zulke milde bronnen van edele genoegens opent. Het uitgebreide veld der Algemeene Geschiedenis; het gezicht van zoo veele voortreffelijke jonge lieden, die eene edele begeerte naar wijsheid, rondom mij deed vergaderen, en in wiens midden reeds verscheide werkzame geniën, voor de toekomende tijden ontluiken; maakt mij mijnen plicht tot vergenoegen; doch doet mij te gelijk, ook de zwaarte en het gewigt daar van, in zijn geheelen omtrek voelen. Hoe grooter het

geſchenk is, dat ik u moet overhandigen — en wat kan de mensch den menſchen dierbaarer geeven dan de waarheid? — zo veel te meer moet ik daar voor zorgen, dat deszelfs waarde in mijne hand niet vermindere. Hoe levendiger en zuiverder uw geest, in dit gelukkig tijdſtip, zijne werking ontvangt; en hoe ſpoediger uwe jeugdige harten ontvlammen; zoo veel te meer ben ik verplicht om zorg te draagen, dat die verrukking, welke de Waarheid alleen het recht heeft om op te wekken, op geene onwaardige wijze aan Bedrog en te leurſtelling verſpilt worde.

Vruchtbaar en zeer wijd uitgeſtrekt is het gebied der Geſchiedenisſe: de geheele zedelijke Waereld ligt in haaren kring. Door alle Toeſtanden, welke de mensch beleefde; door alle de afwisſelende geſtalten van zijn Gevoelen; door zijne Dwaasheid en zijne Wijsheid; zijn ſlegter en beter worden, geleidt zij hem: van alles wat hij nam en gaf moet hij haar rekening doen. 'Er is niemand onder u, of hij heeft een aanmerkelijk belang in de Geſchiedenis. Alle de verſchillende loopbaanen, hoe verre zij ook van elkander verwijdert zijn, vereenigen, in uwe toekomſtige beſtemming, zich hier of daar met dezelve. Maar eene Beſtemming deelt gij alle, op eene gelijke wijze, onder elkanderen, namenlijk die, welke gij mede op aarde bragt — om u als menſchen te beſchaaven — en tot de menſchen ſpreekt de Geſchiedenis.

Eer ik mij echter kan inlaaten, om de verwagtingen van dit onderwerp uwer vlijt naauwer te be-

bepaalen, en het verband aan te wijzen, in welk het zelve, met het eigenlijk bedoelde, van uwe zoo zeer verſchillende oefeningen ſtaat; zal het niet overtollig zijn: eerst over het oogmerk van uwe Oefeningen zelfs, met u te ſpreeken. Eene voorloopende bepaaling van deeze vraag, welke mij geſchikt en waardig genoeg voorkomt, om ons toekomſtig Hoogeſchool verbond mede aan te vangen; zal mij in ſtaat ſtellen, om daadelijk uwe opmerkzaamheid te bepaalen, op de lofwaardigſte zijde der Waereldgeſchiedenis.

Het ontwerp dat de geleerde, die 'er zijn beſtaan in zoekt, zich voor zijne oefening gevormd heeft, is geheel verſchillend van het ontwerp, dat de Wijsgeer zich heeft voorgeſchreeven. De eerſte die het enkel en alleen daarom te doen is, dat hij zich het noodige kan eigen maaken, waar door hij bekwaam voor een ambt kan worden; om daar door de daarmede verknochte voordeelen te genieten: die alleen daarom alle zijne vlijt aanwendt en de kragten van zijnen geest op de proef ſtelt, op dat hij zijnen zinnelijken toeſtand moge verbetere, en zijn weinigjen zucht naar roem moge te vreede ſtellen —— zulk een, zal bij den aanvang zijnes Academiſchen loopbaans, geen gewigtiger bezigheden vinden, dan dat hij die Wetenſchappen, welke hij Broodſtudiën noemt, van alle de overigen, die den geest enkel als geest vergenoegen, op het zorgvuldigst weet af te zonderen. Hij zal altoos van gevoelen zijn, dat al den tijd, dien hij aan de laatſte beſteed, zijn toekomſtig beroep onttrokken wordt,

wordt, en zich zelven deezen roof nimmer vergeeven. Al zijn vlijt zal hij naar de vereischten inrichten, die de toekomſtige Heer van zijn noodlot wil dat hij bezitte; en hij zal aan alles meenen voldaan te hebben, wanneer hij zich zelven zo bekwaam gemaakt heeft, dat hij in zijn beroep niets behoeft te vreezen. Zo dra heeft hij zijn *Kurſus* niet doorloopen, en het doel zijner wenſchen bereikt, of hij verlaat zijne Geleidſters — en waar toe zou hij zich nog langer met haar bemoeijen? Zijn grootſte belang is nu om de zaamvergaêrde ſchatten zijnes Geheugens alöm te vertoonen; en tevens zorg te draagen, dat zij niets in waarde verliezen. Elke uitbreiding in de Wetenſchap van zijn beſtaan, maakt hem ongerust; nadien zij hem, of een nieuwen arbeid op legt, of zijn voorgaande werk onnut maakt. Elke gewigtige nieuwigheid ſchrikt hem af, nadien zij den ouden ſchoolvorm verbreekt, dien hij, met zoo veel moeite, zich eigen maakte; en hem nu in gevaar ſtelt, om den geheelen arbeid van al zijn voorgaande leven te verliezen. Wie heeft ooit meer tegen de Hervormers geſchreeuwd, dan deeze geleerden om beroep? Wie heeft den voordgang der nuttige omwentelingen in het rijk der Wetenſchappen, meer geſtremd, dan deezen? Elk licht, dat door een uitmuntend Genie, in welke Wetenſchap het ook zijn moge, ontſtoken wordt; maakt hunne gebreken openbaar: zij vechten met verbittering, met dollen ijver en wanhoopend, om dat ze door hun ſchoolſtelſel te verdeedigen, ook tevens voor

hun

hun eigen beſtaan vechten. 'Er is dus geen onverzoenelijker Vijand, geen nijdiger Ambtgenoot, geen bereidwilliger Kettermaaker, dan zulk een broodgeleerde. Hoe minder loon zijne kundigheden hem aanbrengen, zo veel te grooter vergelding wagt hij van buiten. Voor de verdienſten der Handwerkers, en de verdienſten der Geesten, heeft hij ſlechts eene maatſtaf, namelijk de *moeite*. Hierom hoort men niemand meer over ondankbaarheid klaagen, dan zulke lieden, die geen belooning zoeken bij den ſchat van verkreegen kundigheden; maar bij vreemde erkentenisſen, bij Eerambten, en door gunſten. Mislukt hen dit, wie is dan ongelukkiger dan zij? Men heeft dan te vergeefs geleeft, gewaakt, gewroet; men heeft te vergeefs naar waarheid gezogt, wanneer de Waarheid niet voor hen in Goud, in den Lof der Nieuwsſchrijveren, of in gunſten van het Hof verandert is.

Beklaagenswaardig mensch! die met het edelſte aller werktuigen, met Wetenſchap en Kunst, niets hooger bedoelt en uitvoert, als de Daglooner met het ſlegtſte! Die in het rijk der volmaaktſte vrijheid een ſlavenziel met u omdraagt! —— Maar de Jongeling van genie is nog meer te beklaagen, wiens natuurlijken voordgang, door ſchadelijke leeringen en voorbeelden, op dit bijpad verleid werdt; en zich liet overreden, om voor zijn toekomſtig beroep, met zulk eene naauwgezette ſpaarzaamheid te zorgen. Spoedig zal de wetenſchap van zijn beroep hem als opgelegd werk verveelen. Enige wenſchen zullen bij hem oprijzen, dien hij niet

zal

zal kunnen voldoen; en zijn Genie zal altoos met zijne beſtemming ſtrijden. Alles wat hij doet komt hem dan als afgebroken werk voor; hij ziet 'er geen doorgaand oogmerk in, en kan het werken zonder doeleinde niet veelen. Het vermoeijende en weinig betekenende in de bezigheden van zijn beroep, drukt hem ter neder, terwijl hij geen vrolijke uitzichten genoeg heeft, die hij 'er tegen kan ſtellen: nadien dezelve enkel het helder doorzicht, of eene beſchouwende voleinding, vergezellen. Hij voelt zich zelven afgeſneden, en uit den zamenhang der Dingen, geſcheurd, om dat hij nagelaaten heeft zijne werkzaamheid aan het groot geheel der waereld te verbinden. De Rechtsgeleerde verlaat dan zijne Rechtsgeleerdheid, zo dra het licht eener beetere beſchaaving haare naaktheid ontbloot; in plaatze dat hij zich zoude bevlijtigen, om 'er tot een nieuwen ſchepper voor te ſtrekken; en de ontdekte gebreken door een inwendig gevoel te verbeteren. De Geneesheer twist met zijn beroep zoo ras hem gewigtige misſlagen het ontoereikende van zijn ſtelſel toonen; en de Godgeleerden verliest alle achting voor zijn eerst omhelst gevoelen, zo dra zijn geloof, aan de onfeilbaarheid van zijn Leerſtelſel, wankelt.

Doch geheel anders gedraagt zich de Wijsgeer! —— Even zoo zorgvuldig, als de Broodgeleerde zijne wetenſchap van alle andere Wetenſchappen afzondert, wend hij alles aan, om haar gebied uit te breiden, en haar bondgenootſchap met de overige Wetenſchappen weder te herſtellen. — Te *herſtel-*

len

ken zeg ik, want eene afgetrokken Wijsheid alleen heeft die grenzen gemaakt, heeft de Wetenſchappen van elkander geſcheiden. Daar waar de Geleerde van beroep ſcheurt, daar vereenigt de Wijsgeer. Al vroeg heeft hij zich zelven overtuigd, dat in het gebied der Wijsheid, even als in de zinnelijke waereld, alles aan elkander hangt; en zijn telkens ontluikende trek naar overeenſtemming, kan zich met geene enkele afgeſcheiden ſtukken vergenoegen. Alle zijne poogingen doelen op de volmaaking van zijn verſtand; zijn edel ongeduld kan niet rusten, voor dat alle zijne denkbeelden zich tot een harmonisch geheel gevormd hebben; of tot dat hij in het middenpunt zijner kunst, en zijne wetenſchap ſtaat, en met een bevreedigd oog van daar haar uitgebreid gebied beſchouwt. Nieuwe ontdekkingen in den kring zijner bekwaamheden, welke den Geleerden om kostwinning, ter nederſlaan, verrukken den Wijsgeerigen geest. Mogelijk vullen zij eene ruimte, die het geheel zijner denkbeelden nog opengelaaten, en misvormd had; of leggen den laatſten nog ontbreekenden ſteen, aan zijn denkbeeldig gebouw, om het te voltooijen. Maar indien zij het ook verbrijzelden; indien eene nieuwe reeks van gedachten, een nieuw verſchijnſel der natuur, eene nieuw ontdekte Wet in de ligchaamelijke Waereld, het ganſche gebouw zijner Wetenſchap om ver wierp: dan blijkt het toch dat hij de Waarheid meer dan zijn Stelzel beminde; en dat hij gaerne de oude gebrekkelijke vorm, voor een nieuwer en ſchoo-

ne

ner zou willen verruilen. Ja, wanneer 'er al niets van buiten zijn denkbeeldig gebouw kan doen waggelen, zo wordt hij toch zelfs, door een altoos werkzame drift naar verbetering gedwongen; hij zelv' is de eerſte die het ontevreeden uit elkander neemt, om het meer volmaakter op te bouwen. Dus klimt het Wijsgeerig vernuft, door altoos nieuwe en telkens ſchooner gedachten, tot hooger volmaaktheid op, wanneer de Broodgeleerde, in een aanhoudenden ſtilſtand van geest, de onvruchtbare eenvormigheid zijner ſchoolbegrippen bewaard.

'Er is geen rechtvaerdiger beöordeelaar over eens anders verdienſten, dan de Wijsgeer. Scherpzichtig en vindingrijk genoeg, om elke daad zich ten nutte te maaken, is hij tevens billijk genoeg, om elke oorſpronglijke daad, zelfs den kleinſten, te eeren. Voor hem werken alle Herſenen — alle Herſenen werken tegen den Broodgeleerden. De eerſte weet alles wat bij of omtrend hem gedaan of gedacht wordt, tot zijn eigendom te maaken. Tuſſchen denkende vernuften heeft eene inwendige gemeenſchap van Goederen plaats, zoo dat, wat de een in het rijk der Waarheid voor zich zelven wint, dat is ook voor allen gewonnen. De Broodgeleerde misgrijpt zich tegen alle zijne naburen, dien hij het licht en de zon misgunt; en waakt met de uiterſte zorg, voor de bouwvallige vesting, die hem maar zeer weinig tegen het overwinnend vernuft kan verdeedigen. Tot alles wat hij onderneemt, moet hem de bekoorlijkheid en aanmoediging van buiten bezorgt worden: maar de

wijs-

wijsgeerige geest, vindt in zijn voorwerp, zelfs in zijne vlijt, bevalligheid en belooning. Met hoe veel te meer verrukking kan hij zijn werk aangrijpen; hoe veel te levendiger zal zijn ijver worden; hoe veel te langduuriger zijn moed en werkzaamheid zijn, daar de arbeid telkens bij hem door den arbeid vernieuwd wordt. Het kleine wint dus, onder zijn ſcheppende hand, het groote; nadien hij altoos het groote in 't oog heeft, dat hem ten dienſte ſtaat; wanneer de broodgeleerde in het groote zelfs het kleine gewaar wordt. Niet wat hij onderneemt, maar wel hoe hij het onderneemt, en bewerkt, onderſcheidt den wijsgeerigen geest. Waar hij ook moge ſtaan of werken, hij ſtaat altoos in het middenpunt van 't geheel, en zo verre het voorwerp zijnes werks, hem ook van zijne overige broederen verwijdert, hij is met hen vereenigt, en altijd nabij door een harmonisch werkend verſtand; en hij ontmoet hen waar alle verlichte Geesten elkander vinden. Zou ik deeze ſchildering nog verder vervolgen, mijne Heeren! of kan ik hoopen dat het reeds bij u is uitgemaakt, welke van beide de Tafereelen, die ik u heb voorgehouden, gij ten voorbeelde wilt verkiezen? Van de keuze die gij gedaan hebt, hangt het af, of u de beoefening der algemeene geſchiedenisſe, kan aanbevolen of afgeraaden worden. Met den tweeden heb ik alleen te doen; want bij de poogingen, om den eerſten ten nutte te werken, zou de Wetenſchap zelve, zich al te ver van haar oogmerk

verwijderen, en een te kleinen winst, voor een te groote opoffering, koopen.

Daar ik nu met u overeengekomen ben, wegens het gezichtpunt, uit het welk men de waarde eener Wetenſchap moet bepaalen, zo kunnen wij thans tot den inhoud der Algemeene Geſchiedenis zelve, als het voorwerp onzer Redevoerig overgaan.

De ontdekkingen welke onze Europiſche Zeeploegers, in de afgelegene Zeeën en langs de Kusten gedaan hebben, leveren ons zulk een leerzaam, als onderhoudend Tooneelſpel op. Zij vertoonen ons Volken, die op de verſcheidene trappen der Beſchaving, ons overal omringen; en gelijk kinderen van verſchillende ouderen, rondom eenen volwasſenen ſtaan, en hem door hun voorbeeld erinneren, wat hij zelfs eertijds geweest is, en van waar hij oorſpronglijk is. Een wijze hand ſchijnt deeze ruwe Volken, tot op dit tijdpunt, voor ons bewaard te hebben, in het welk wij in onze eigene beſchaaving ver genoeg gevorderd zijn, om van deeze ontdekking een nuttig gebruik voor ons zelven te maaken; en het verlooren beginzel van ons geſlacht, ons weder in deezen ſpiegel te herinneren. Maar hoe beſchaamend en treurig is het afbeeldſel, dat deeze Volken ons van onze kindsheid geeven! En evenwel is het de eerſte trap niet eens, op welke wij hen aantreffen. De Mensch was uit zijnen aart nog verachtelijker. Wij vinden hen reeds als Volken, als ſtaatkundige ligchaamen vereenigd: maar het menschdom moest zich eerst door

door eene bijzondere pooging tot het maatſchappijelijk leven verheffen.

Wat verhaalen de Reisbeſchrijvers nu van deeze Wilden? —— Veele vonden hen geheel onbekend met de onontbeerlijkſte Kunſten, zonder ijzer, zonder Ploeg, zelfs eenigen zonder vuur. Veele twisten nog met de wilde Dieren, om ſpijze en wooning; en anderen hebben hunne ſpraak nog naauwelijks van de dierlijke klanken, tot verſtaanbare tekens kunnen verheffen. Hier ontbrak de eenvoudige band van het Huwelijk; dáár had men nog geene kennisſe, wat 's menſchen eigendom was. Veele zwakke zielen waren niet in ſtaat om eene ondervinding te bewaaren, die zij toch dagelijks weêr gewaar wierden. Men zag den Wilden zorgeloos zijn leger, daar hij heden op ſliep, weg geeven; nadien hem niet in de gedachten kwam, dat hij morgen weêr moest ſlaapen. De oorlog in tegendeel was bij allen gemeen, en het vleesch van den overwonnen vijand niet zelden den prijs der overwinninge. Andere die met de meerdere wellusten des levens bekend waren, en reeds eenen hoogen trap van beſchaaving beſtegen hadden, vertoonden het affchuwelijk beeld der ſlavernij en Despotismus. Hier zag men een Afrikaansch Despoot, zijne onderdaanen voor een ſlok Brandewijn verkoopen —— dáár werden zij op zijn Graf geſlacht, om hem nog in de andere waereld te dienen. Hier knielt de vroome Eenvoudigheid voor een belagchelijken afgod, en dáár voor een affchuwelijk monſter neder: in zijnen Goden

ſchildert de mensch zich zelven. Zo laag hem gintsch de Slavernij, Onkunde en het Bijgeloof nederdrukken; zo ellendig wordt hij hier, door het ander uiterſte eener losbandige vrijheid. Altoos tot aanvallen en verdeedigen toegerust; verſchrikt door elk gedruisch, rekt de Wilde zijn ſchuw oor in de woeſtijne. Vijand heet bij hem alles wat nieuw is, en wee den vreemdeling, welken door een ſtormwind aan zijne kusten geworpen wordt! Geen vriendelijke Haard zal voor hem rooken, geen aangenaam Gastgerecht hem verheugen. Ja zelfs *daar*, waar de mensch zich van eene vijandelijke eenzaamheid, tot het maatſchappijelijk leven, van de armoede tot den wellust, van den angst tot de vreugde begeeft —— hoe avontuurlijk en woest verſchijnt hij daar nog in onze oogen! Zijn ruwe ſmaak zoekt vreugde in de verdooving der zinnen; ſchoonheid in verſierſels, en roem in het buitenſpoorige; zijne deugd doet ons verbaast ſtaan, en het geen hij zijne Gelukzaligheid noemt, kan bij ons niets dan verachting of medelijden veroorzaaken.

Zo waren wij. En CESAR en TACITUS vonden, vóór agttien Eeuwen, ons in geenen beteren toeſtand.

Wat zijn wij heden? —— Duldt mij een oogenblik ſtil te ſtaan, bij het tijdperk in het welk wij leven; bij de tegenwoordige gedaante der waereld die wij bewoonen.

Des menſchen vlijt is veel vermeerderd, en heeft den wederſtreevenden grond, door aanhoudende poogin-

gingen en 's menſchen bekwaamheden overwonnen. Ginter heeft hij Land uit de Zee gewoekerd; en hier vrugtbaare ſtroomen over het dorre land doen vloeijen. Waereldſtreeken en Jaargetijden heeft de mensch door elkander gemengt; en de zagte Gewasſen van het Oosten, onder zijn ruweren luchtſtreek hard doen worden. Gelijk hij Europa naar de Westindiën en de Zuidzee heeft overgebragt, zoo heeft hij ook Aziën in Europa doen ontſtaan. Een heldere lucht lagcht ons thans boven Germaniens bosſchen toe, welke de ſterke menſchenhand verſcheurde, en voor de ſtraalen der zon opende; terwijl de Wijngaardranken van Aziën zich zelven in de rollende golfjens van den Rhijn ſpiegelen. Aan den boord dier Rivier verheffen volkrijke ſteden hunne hoofden, in welken het aangenaam Genot, en Arbeid een bekoorlijk leven leiden. Hier zien wij den mensch onder een millioen anderen, het vreedzaam genot zijner aangeworven goederen ſmaaken, en in volkomen zekerheid; daar een enkelen nabuur hem eertijds elke ſluimering ontroofde. De gelijkheid, die hij door zijne intrede in de Maatſchappij verloor, heeft hij door wijze wetten weder gewonnen. Den blinden dwang van het noodlot en het gebrek ontvlucht, heeft hij zich aan de zagtere Heerſchappij der Verdragen overgegeeven; en heeft de vrijheid des roofdiers laaten vaaren, om de edelſte vrijheid, namelijk die van den mensch, te redden. Zijne zorgen zijn op eene weldaadige wijze geſplist, en zijne werkzaamheden verdeeld. Thans noodzaakt hem het gezagvoerend

gebrek niet meer, om den Ploeg te volgen; thans eischt geen vijand hem meer van den Ploeg op het ſlagveld, om zijn Vaderland en Kudden te verdeedigen. Door de armen van den Landman vervult hij zijne Schuuren, door de wapenen van den Krijgsman beſchermt hij zijne Haardſtede en Altaar. De Wetten waaken voor zijn eigendom —— en het onſchatbaar recht is hem bij gebleven, om zich zelven zijn plicht uit te kiezen.

Hoe veele ſcheppingen der Kunst, hoe veele wonderen van 's menſchen vlijt, en welk licht ontſtaat 'er niet in alle de Velden der Wetenſchap, zedert de mensch zijne kragten niet meer onnut behoeft te verſpillen, in eene treurige Zelfverdeediging; zedert het aan zijne goedkeuring is overgelaaten, om zich met het Gebrek te verdragen, dat hij nimmer geheel kan ontvlieden; zedert hij het kostbaar voorrecht verkreegen heeft, om een vrij gebied over zijne bekwaamheid te voeren, en de ſtem van zijne genie te volgen! Welk eene werkzaamheid heerscht 'er over al, zedert de telkens vermenigvuldigende begeerten, den geest der uitvinding nieuwe vleugelen gaven, en nieuwe ruimtens voor de vlijt openden! —— De grenspaalen zijn weggebrooken, welke Staaten en Volken tot eene vijandelijke zelfheid afzonderde. Alle denkende geniën worden door een algemeenen band, namenlijk die des Waereldburgers, te zamen verbonden; en al het licht der Eeuwen kan tegenwoordig den geest

van

van eenen nieuwen GALILEUS en ERASMUS beſchijnen.

Zedert de Wetten, ter verdeediging van 's menſchen zwakheid nederdaalden, kwam de mensch ook de Wetten tegen. Hij is zagter met hen geworden, zo als hij met hen verwilderde; hunne barbaarſche ſtraffen volgden de barbaarſche misdaaden geduurig in de vergetelheid na. Een groote trap tot verëdeling is beklommen, nu de wetten deugdzaam zijn, ſchoon de Menſchen het nog niet zijn. Daar, waar de dwangmiddelen den mensch verlaaten, daar houden hem de zeden vast. Hij, wie geen ſtraffen vreest, noch door zijn geweeten in toom wordt gehouden, laat zich thans door de wetten van wellevenheid en van eer, beperken.

't Is waar, in onze tijden zijn nog verſcheiden barbaarſche overblijffels, uit de voorige eeuwen ingedrongen; voortbrengſels van het Noodlot en de Magt, die een verſtandig tijdperk niet had moeten vereeuwigen. Maar hoe veele gedaanten heeft 's menſchen verſtand niet aan deeze barbaarſche naalaatenſchap, der eerſte en middeneeuwen, weeten te geeven! Hoe onſchadelijk, ja hoe nuttig heeft men dikmaals gemaakt, het geen men niet dorst waagen, om geheel te verbrijzelen! Duitschland bouwde het ſtelſel zijner ſtaatkundige en kerkelijke vrijheid, op den ruwen grond der Leen- Anarchie. Het ſchaduwbeeld des Roomſchen Keizers, dat zich aan deeze zijde der Apenninen heeft ſtaande gehouden, doet de waereld thans oneindig meer goed, dan zijn verſchriklijk grondbeeld

in het oude *Rome* —— nadien het een nuttig ſtaatſtelzel door Eendragt te zamen houdt; daar de Roomſche Keizers de werkzaamſte kragten der Menschheid, in eene ſlaafſche *eenvormigheid* verdrukte. Zelfs onze Godsdienst —— hoe ook misvormd door de ontrouwe handen, door welke zij ons is overgeleverd, —— wie zal in denzelven, den veredelenden invloed van eene betere wijsbegeerte niet ontdekken? —— Onze LEIBNITZEN en LOCKES maakten zich bij het Christendom, door hunne *Dogma's* en *Moraalen*, zo verdienſtelijk —— als het Penſeel van eenen RAPHAEL en CORREGIO bij de heilige geſchiedenis.

Eindelijk onze Staaten —— hoe inwendig, en met welk een kunst, zijn zij in elkander geſtrengeld! Hoe veel ſterker en duurzamer zijn zij nu, door den weldaadigen dwang van noodzaaklijkheid, dan voorheen door de plechtigſte verbonden, met elkander vereenigt. De Vreede behoed thans een altoos gewapenden Oorlog; en het Eigenbelang van den eenen Staat, ſtelt denzelven tot wagter over den welſtand van eenen anderen Staat. De Europeeſche Mogenheden ſchijnen in een groot Huisgezin hervormd te zijn. De Huisgenooten kunnen elkander wel aanvallen, maar niet meer verſcheuren.

Welke tegengeſtelde Tafereelen! Wie zou in den beſchaafde Europeër der agttiende Eeuw, nog eenen afſtammenden broeder van de nieuwe Kanadërs, of van de oude Kelten meenen te vinden. Alle deeze bekwaamheden, liefde tot Kunſten en We-

Hanzeeverbond zich ontzaglijk maaken; wanneer Handwerken en Handel bloeijen, de overvloed de genoegelijke kunſten roepen; wanneer de ſtaat, den nuttige Landman eeren, en in den weldaadigen middenſtand, den Schepper onzer geheele beſchaaving, een duurzaam geluk voor de Menschheid zoude doen ontluiken. De Duitſche Keizers moesten Eeuwen lang twisten met den Roomſchen Stoel, met hunne Vaſallen, en met ijverzuchtige nabuuren. —— Europa moest zich van zijnen gevaarlijken overvloed in Aziatiſche graven ontlasten; en de trotſche Adel der Leengoederen, in een moorddadig Kamprecht, in Bedevaarten naar *Rome*, en in Kruistogten naar *Jeruſalem*, deszelfs oproerigen geest doen uitvloeijen: wanneer de verwarde Chaos zich afzonderen, en de ſtrijdende magten van den Staat, in dat gezegend evenwigt zouden rusten, waar van ons hedendaagsch genoegen, den prijs is. Indien dan onze geest zich uit de onweetenheid moest rukken, in welke geestelijke en waereldlijke magten, denzelven geketend hielden; dan moest ook het lang verſtikte kiemtjen van Geleerdheid, onder haare woedenſte vervolgers op nieuw uitbotten; en een AL MAMUN den Wetenſchappen den roof vergoeden, die een OMAR aan hen gepleegd hadt. De onverdraagelijke ellende der Barbaarschheid moest onze Voorvaderen van de bloedige vonnisſen der Goden, naar de richterſtoelen der Menſchen drijven; verwoestende ziekten de verdwaalde Heelkunst, ter beſchouwinge der natuur, te rug roepen; de luiheid der Mon-

Monniken moest, voor het kwaad dat hunne daaden veroorzaakten, van verre eene vergoeding bereiden; en de beruchte vlijt in de Kloosteren, het verstoorde overschot van AUGUSTUS tijdperk, tot op de tijden der Boekdrukkunst bewaaren. Door Griekſche en Romeinſche voorbeelden, moest den nedergeſlagen geest der Noordſche barbaaren, opgewekt worden; en de Geleerdheid een verbond met de Muzen en de Grazien ſluiten; wanneer zij een weg tot het harte baanen, en den naam van Menſchenvormſter verdienen zoude. —— Maar zou Griekenland wel een' THUCIJDIDES, een' PLATO, een' ARISTOTELES; zou *Rome* wel een' HORATIUS, een' CICERO, een VIRGILIUS en LIVIUS voortgebragt hebben, wanneer die beide Staaten niet tot die hoogte van ſtaatkundigen welvaart geklommen waren, welken zij wezenlijk beſtegen hebben? In één woord, wanneer hunne geheele geſchiedenis niet was voorgevallen? Hoe veele uitvindingen, ontdekkingen, Staats- en Kerkelijke omwentelingen moesten hier niet zamenloopen, om deeze nieuwe, en nog tedere kiemtjens van Wetenſchap en Kunst, waschdom en uitbreiding te verſchaffen! Hoe veele Oorlogen moesten 'er gevoerd; hoe veele verbonden geſloten, verbroken, en op nieuw geſloten worden, om Europa eindelijk tot die vreedzame grondbeginſelen te brengen, welke alleen den Staaten gelijk den Burgeren vergunt, hunne opmerkzaamheid op zich zelven te vestigen; en hunne kragten tot een verſtandig oogmerk te vergaderen.

Zelfs

Zelfs in de gewoone bezigheden des burgerlijken levens, kunnen wij niet afzijn om ſchuldenaars der voorgaande Eeuwen te worden. De ongelijkaartigſte tijdperken der Menſchen, brengen het hunne toe tot onze beſchaaving, gelijk de afgelegendſte gewesten tot onze weelde. De kleederen die wij dragen, de Specerijen in onze ſpijzen, de prijs voor welken wij die koopen; veele onzer kragtigſte genees- en heelmiddelen; en even zoo veel nieuwe werktuigen om ons te bedienen —— onderſtellen zij niet vooràf eenen COLUMBUS, die *Amerika* ontdekte? en eenen VASCO DE GAMA, die de Rotſen van *Afrika* omzeilde?

Een lange keten van gebeurtenisſen ſtrekt zich derhalven, van het tegenwoordig oogenblik, tot aan het begin van het menſchelijk geſlachte uit: in welke oorzaaken en werkingen te zamen komen. Deeze keten geheel en volkomen te beſchouwen, is een oneindig verſtand alleen mogelijk; de mensch zijn naauwer grenzen afgebakend. I. Ontelbaare gebeurtenisſen hebben, of geen menſchelijke getuigen of Aanſchouwers gehad, of zij zijn door geen teken bewaard geworden. Tot deeze behooren alle de Geſchiedenisſen, die het menschdom zelv', vóór de uitvinding der tekenen bejegend zijn. De bron aller Geſchiedenisſen is de overlevering, en het werktuig der overlevering is de Spraak. Het geheele tijdvak vóór de uitvinding der Spraake, hoe rijk in gevallen het ook voor de waereld moge geweest zijn, is voor de Algemeene Geſchiedenis verlooren. II. Maar na-

dat

dat de Spraak uitgevonden, en door haar ook de mogelijkheid reeds daar was, om gebeurde zaaken uit te drukken, en verder mede te deelen; toen geſchiedde deeze mededeeling, in den beginne, door den onzekeren en veranderlijken weg van *Verhaalen*. Van mond tot mond werdt nu zulk eene gebeurtenis, door een lange reeks van geſlachten, voortgeplant; en nadien zij door plaatſen ging, die veranderd wierden en veranderden, zo moest de geſchiedenis ook daar verandering ondergaan. De levendige overlevering, of het mondelijk verhaal is, om die reden een zeer ongenoegzaame bron voor de Geſchiedenis; en hier door zijn alle gebeurtenisſen, vóór het gebruik der ſchrift, zoo goed als verlooren voor de Algemeene Geſchiedenisſen. III. Het Schrift zelve is niet onvergangelijk: ontelbaare gedenktekenen der Oudheid, zijn door den tijd en verſcheiden toevallen verwoest, en maar weinig overgeblevene ſtukken zijn uit de vroegere Eeuwen, in de tijden der Boekdrukkunst, gered geworden. Het grootſte gedeelte is, met de onderrichtingen die het ons zou hebben kunnen geeven, voor de Algemeene Geſchiedenis verlooren. IV. Eindelijk onder die weinigen, welken door den tijd zijn verſchoond gebleven, is het meestendeel door *drift*, door *onverſtand*, en dikmaals zelfs door het *vernuft* der beſchrijveren, geheel misvormd, en onkenbaar gemaakt. Het Wantrouwen ontwaakt bij de oudſte geſchiedkunſtige gedenkſtukken, en het verlaat ons niet, zelfs bij het lezen eener Chronijk van den tegenwoordi-

digen tijd, Wanneer wij over eene gebeurtenis, die heden eerst onder menſchen, met welken wij leven, en in eene ſtad, in welke wij woonen, voorvalt, de getuigenisſen raadpleegen, en uit de verſchillende berichten moeite hebben, om de waarheid te ontdekken: welk eene geloofwaardigheid kunnen wij dan aan die Natiën en Tijden toekennen, die door hunne geheel bijzondere Zeden, meer dan door duizenden jaaren, van ons geſcheiden zijn? —— De kleine ſom van gebeurtenisſen, welke na het aftrekken van gemelde wankelbaare berichten, overblijft, is de ſtoffe der Geſchiedenisſe, in den ruimſten zin. Wat, en hoe veel van deeze hiſtoriſche ſtoffe behoort nu tot de Algemeene Geſchiedenis?

Uit de geheele ſom van Gebeurtenisſen kiest de Algemeene geſchiedkundige dat geene uit, 't welk op de hedendaagſche gedaante der Waereld, en den toeſtand der thans levende Geſlachten, eenen wezenlijken, onwederſpreekbaaren en ligt op te maakenen invloed gehad heeft. Het is derhalven de betrekking die 'er tusſchen een geſchiedkunſtige daad, en den tegenwoordigen toeſtand der Waereld plaats heeft, op welke men moet letten, wanneer men ſtoffen voor eene algemeene geſchiedenis bij wil draagen. De Waereldgeſchiedenis begint derhalven met een grondbeginſel, dat vlak tegen over het begin der Waereld geplaatst is. Het wezenlijk gevolg der gebeurtenisſen, daalt van den Oorſprong der dingen, tot hunne nieuwſte ſchikking af; maar de Geſchiedkenner klimt van

de

de nieuwſte omſtandigheden, tot den oorſprong der dingen, opwaards. Wanneer hij van het loopend jaar, of deeze tegenwoordige Eeuw, tot de naast voorgaande, met zijne gedachten opklimt; en onder de gebeurtenisſen die hem de laatſte vertoonen, zulke ontdekt, welken een beſluit voor de volgende bevatten —— wanneer hij dit ſpoor, van ſtap tot ſtap voordgezet heeft, tot den aanvang —— niet van de Waereld, want 'er is geen wegwijzer die hem zoo vér geleidt —— maar tot het begin der gedenktekenen; dan ſtaat het aan hem, om langs den afgelegden weg te rug te keeren; en langs den leidraad deezer aangewezen daaden, ongehinderd en makkelijk, van het begin der Gedenkſtukken, tot aan het jongſte tijdperk neder te daalen. Zie daar de Waereldgeſchiedenis welke wij bezitten, en die wij aangenomen hebben, om u voor te draagen.

Nadien de Algemeene Geſchiedenis geheel afhanglijk is van de rijkheid of armoede der bronnen, zo moeten 'er ook even zo veele ledige ruimten in die geſchiedenis gevonden worden, als 'er onvervulde vakken in de overlevering zijn. Zo gelijkvormig, noodzaakelijk en bepaald de waereldlijke veranderingen zich uit elkander wikkelen; zo afgebroken en toevallig moeten zij in de Geſchiedenis in elkander gevoegt zijn. Hierdoor is 'er, tusſchen den loop der Waereld, en den loop der Algemeene Geſchiedenisſen, eene aanmerkelijke oneevenredigheid te vinden. De eerſte zou men bij een onafgebroken voortvloeijenden ſtroom

kunnen vergelijken, van welken in de Geſchiedenis ſlechts hier en daar, een golfjen te zien is. Daar het verder ligtelijk kan geſchieden, dat de zamenhang van een vérafzijnde gebeurtenis met den toeſtand van het loopend jaar, vroeger in 't oog valt, dan het verband in het welk zij met gebeurtenisſen ſtaat, die haar vooraf gingen, of met haar gelijktijdig voorvielen: zo is het tevens onvermijdelijk, dat geſchiedenisſen, welken op het naauwſte met het jongſte tijdperk verbonden zijn, in dien tijdkring, in welken zij eigenlijk behooren, niet zelden onvoorbereid verſchijnen. Een geſchiedenis van deezen aart, was bij voorbeeld de oorſprong van het Christendom, en wel bijzonder de Christelijke Zedeleer. De Christen Godsdienst heeft zulk een aanmerkelijk deel in den tegenwoordigen toeſtand der Waereld, dat haare verſchijning, de gewigtigſte gebeurtenis voor de Geſchiedenis wierdt: maar, noch in den tijd in welken zij zich het eerst vertoonde, noch bij het volk, onder het welk zij geboren werdt, vindt men (uit gebrek aan bronnen) eenen voldoenden grond, om deszelfs verſchijning daar op te verklaaren.

Dus kon de Algemeene Geſchiedenis nooit iets anders worden, dan eene verzameling van losſe ſtukken; en zou dus nimmer den naam van Wetenſchap verdienen. Doch hier komt het wijsgeerig vernuft haar te hulp, en terwijl het deeze losſe ſtukken, door kunſtige banden weet zamen te voegen, verheft het de verzameling tot een ſtel-

ſtelzel; tot een zeer wel zamenhangend Geheel. De Geloofbaarheid daar van, ligt in de gelijkvormigheid en de onveranderlijke Eenheid der natuurwetten en des menſchen gemoed; welke Eenheid oorzaak is, dat de gebeurtenisſen der vérstafzijnde Oudheid, onder den te zamenloop van gelijke omſtandigheden van buiten, in de nieuwſte tijdperken wederkeeren; en 'er derhalven van de nieuwſte verſchijnzelen, die in den kring onzer waarneeming liggen, tot die, welke zich in de duistere tijden verliezen, een wederkeerig beſluit gemaakt, en eenig licht kan verſpreidt worden. De leerwijze, om volgens de Analogie te beſluiten, is, zo als overal, ook in de Geſchiedenis een gewigtig hulpmiddel: maar zij moet door een gewigtig oogmerk gerechtvaerdigt, en met even zoo veel voorzichtigheid als oordeelkunde, in gebruik kunnen gebragt worden.

De Wijsgeer kan zich niet lang bij de ſtoffe der Algemeene Geſchiedenis ophouden, of 'er zal eenen nieuwen lust in hem ontſtaan, welke naar overeenſtemming ſtreeft — die hem geduurig aanſpoort, om alles wat rondsom hem is, iets van zijn eigen verſtandige natuur mede te deelen; en elk voorkomend verſchijnſel tot de hoogſte werking die hij zien kan, tot gedachten te verheffen. Hoe meermaalen, en met hoe veel gelukkiger gevolg hij de Proeven vernieuwt, om het voorgaande met het tegenwoordige te verbinden: zo veel te meer wordt hij aangemoedigd, om het geen hij als *oorzaak* en *werking* bij elkander ziet plaats grij-

pen, ook als *middelen* en *oogmerken* zamen te verbinden. Het eene verſchijnſel begint naa het ander, zich aan het blinde noodlot, aan eene wetteloze vrijheid te ontrukken; en zich aan een overeenſtemmend geheel (dat zekerlijk alleen in zijne verbeelding beſtaat) als een gepast lid vast te hechten. Al ſpoedig wordt het hem nu moeilijk, zich zelven te overtuigen, dat deeze reeks van verſchijnſelen, die in zijne verbeelding zo veel regelmaatigheid en oogmerk verkreeg; deeze Eigenſchappen in het wezen van de zaak zouden ontkennen. Het valt hem zwaar om dat geene weder aan de blinde Heerſchappij der Noodzaakelijkheid af te ſtaan, dat onder het geleerd licht des verſtands, reeds begonnen had, zulk eene heldere gedaante aan te neemen. Hij ontneemt zich zelven dus de Harmonie; en verplant die buiten zich, in de orde der dingen: dat is, hij plaatst een verſtandig oogmerk in den loop der Waereld; en een doorgaand, of *teleologisch* grondbeginſel in de Algemeene Geſchiedenis. Met deeze doorwandelt hij dezelve nu nog eens, en neemt de proef bij elk verſchijnſel, dat dit groot tooneel hem aanbied. Hij vindt het door duizend bijvallende daaden bevestigd, en door even zoo veel anderen wederlegt: maar zoo lang in den reeks der Waereldſche veranderingen nog gewigtige verbindingsleden ontbreeken; zo lang het noodlot, het laatſte beſluit nog te rug houdt, over zo veele gebeurtenisſen; zo lang houdt hij de zaak nog voor onbeſlist; en dat gevoelen zegeviert bij hem,

hem, dat zijn verſtand het meest te vreeden ſtelt; en zijn hart het grootſte geluk heeft weeten aan te bieden.

Men behoeft bij deeze niet te herinneren, dat eene Algemeene Geſchiedenis, volgens het laatstgemelde ontwerp, eerst in de laatſte tijden te verwagten is. Een al te ſpoedig gebruik maaken van deeze groote maatſtaf, zou den onderzoeker der Geſchiedenisſen ligt in verzoeking kunnen brengen, om de Gebeurtenisſen geweld aan te doen; en dat gelukkig tijdſtip voor de Algemeene Geſchiedenis hoe langer hoe verder te brengen, in den waan dat men het bereikte. Echter kan onze aandacht niet te vroeg op deeze verlichte, en evenwel te zeer veronachtzaamde zijde der Geſchiedenis bepaalt worden; waar door zij zich aan het voornaamſte Onderwerp van alle menſchelijke poogingen verbindt. Zelfs een ſtil gezicht op dit, al was het een ſlechts mogelijk doelwit, kan den vlijtigen naarvorſcher eenen aanmoedigenden ſpoorſlag, en eene zoete herhaaling verſchaffen. De minſte pooging kan hem in deezen gewigtig worden, wanneer hij zich op den weg bevindt, of een laater naarvolger daar op leidt, langs welken men de onderſtelde Waereldſchikking kan oplosſen, en den hoogſten Geest in zijne ſchoonſte werking zal ontmoeten.

De Algemeene Geſchiedenis op zulk eene wijze behandeld wordende, zal de beoefening van dezelve, tot een even zo bevallige als nuttige bezigheid voor u, mijne Heeren! doen worden.

Zij zal licht in uw verſtand, en eene weldaadige verrukking in uw hart ontſteeken. Zij zal uwen geest aan de alledaagſche en kleine verſchieten der zedelijke dingen ontwennen, en terwijl zij het groot Tafereel van tijden en Volken, voor uwe oogen uitbreidt, zal zij de rasvoortgaande beſliſſingen van een oogenblik, en de beperkte oordeelen der eigenliefde, verbeteren. Terwijl zij den mensch gewent om de geheele vergangelijkheid te zamen te neemen, en met zijne beſluiten in de verdere toekomſte voor uit te vliegen; zo verbergt zij de grenzen van geboorte en dood, welke den menſchen leven zo eng, en zo drukkend beperken; en zo breidt zij, door een gezichtkundige verrukking, zijn kort aanwezen tot eene oneindige ruimte uit; en brengt het ondeelbare, ongemerkt tot het geſlacht te rug.

De Mensch verandert en vliedt van het Tooneel; zijne gevoelens vlieden en veranderen met hem: de Geſchiedenis alleen blijft onveranderd op de ſchouwplaats, als eene onſterflijke burgeres aller Natiën en Tijden. Zij ziet, even als JUPITER bij HOMERUS, met een even helder oog op de bloedige werkingen der Krijgslieden, en op die vreedzame Volken neder, welken zich op eene onſchuldige wijze voeden, met de melk hunner Kudden. Hoe regelloos de vrijheid des menſchen ook met den loop der waereld ſchijne om te ſpringen, zij ziet gerust de verwarde woelingen aan, want haar verreikend gezicht, ontdekt reeds in 't verſchiet hoe deeze tomeloos voorthollende vrijheid,

in

in 't gareel der Noodzaaklijkheid geſlagen is. Het geen zij voor het wroegend Geweeten van eenen GREGORIUS en CROMWEL geheim hield, haast zij zich den menſchen te openbaaren: „ dat de „ eigen baatzoekenden mensch, zekerlijk volgens laa„ ge oogmerken kan handelen; doch dikmaals on„ weetend,' ook tevens voortreffelijke doeleinden „ kan bevorderen."

Geen valſche glans zal haar verblinden, geene vooroordeelen van den tijd zullen haar voortzeulen, want zij overleeft het noodlot aller dingen. Alles wat ophoud heeft voor haar even kort geduurd: zij houd den verdienden Olijfkrans friſch, en verbrijzelt de Praalnaalden die de ijdelheid oprichtte. Terwijl zij de fijne drijfveêren uit elkander neemt, door welke de ſtille hand der Natuur, reeds van den beginne der Waereld, de vermogens der menſchen, volgens een ontwerp ontwikkelt; en met alle naauwkeurigheid aanwijst, wat in ieder tijdperk voor dit groot ontwerp der Natuur gewonnen is; herſtelt zij te gelijk den maatſtaf voor Geluk en Verdienſten, welke door den heerſchenden Waan, in elke Eeuw vervalscht is geworden. Zij geneest ons van de buitenſpoorige bewondering der Oudheid; en van het kinderachtig verlangen naar verloopen tijden: en terwijl zij ons geheel opmerkzaam op onze bezittingen maakt, geeft zij ons geene aanleiding, om de zoo zeer geroemde gouden tijden van ALEXANDER en AUGUSTUS te rug te wenſchen.

Alle verloopen tijdperken hebben — zonder het te weeten, of te bedoelen — hunne poogingen aangewend, om onze *menschlievende* Eeuw voort te brengen. Aan deeze behooren alle die ſchatten, welke de vlijt en de Genie, het Verſtand en de Ondervinding, geduurende dien hoogen ouderdom der Waereld, eindelijk te zamen gebragt hebben. Uit de Geſchiedenis kunt gij leeren, eene zeekere waarde aan die goederen te hechten, welke de gewoonte, en een onbetwist bezit zoo gaarne onze dankbaarheid zouden willen ontrooven. Kostelijke en duure goederen, die met het bloed der beste edelſte menſchen gekogt zijn; en die door den moeilijken arbeid van veele Geſlachten, hebben moeten verkreegen worden! En wie is 'er onder U, die een verlichten geest aan een gevoelig hart gepaart heeft, die deeze duurzaame verplichting zoude erinneren, zonder een ſtillen wensch in zijnen boezem te doen ſtijgen, om aan het toekomend geſlachte den ſchuld te betaalen, die men aan het voorgaande niet meer voldoen kan? Een edel verlangen moet onzen boezem ontvonken, om die rijke erfenis van Waarheid, Zedelijkheid en Vrijheid, die van de Voorgeſlachten tot ons afgedaalt is, en die wij, veel vermeerderd, weêr aan het volgend geſlacht behooren te leveren, ook uit onze middelen met eenige bijlagen te voorzien; en aan deezen onvergangbaaren keten, die door alle menſchengeſlachten heen gaat, ook ons verganglijk daarzijn, vast te maaken,

ken. Hoe verſchillende ook de beſtemming moge zijn, die u in het burgerlijk leven verwagt —— iets daar aan toe te brengen, ſtaat in u aller magt. Elke verdienſte opent een nieuwen loopbaan tot de onſterflijkheid, namenlijk tot die waare onſterflijkheid, in welke elke daad blijft leven, en zich hoe langer hoe verder uitbreid, zelfs, wanneer de naam van haaren oorſpronglijken uitvoerder, agter haar moet te rug blijven.

OPRICHTING

VAN EEN

DICHTGENOOTSCHAP

Te Marokko.

Onlangs heeft te *Fez* in *Afrika* eene bijzonderheid plaats gehad, welke onze dichtlievende Landgenooten behooren te weeten, zijnde dit bericht uit de Engelſche tijding, *the Times*, van 24 Octob. 1789, overgenomen. Een Gezelſchap van Moorſche en Arabiſche Dichters, is overeengekomen, om maandelijkſche vergaderingen te houden, en met elkander om den prijs te zingen.

Den 1ſten van Oogstmaand werdt 'er een begin mede gemaakt. De vergadering werdt gehouden in een' fraaijen tuin die door hooge palmboomen overſchaduwt, en door verſcheidene waterleidingen verfriſcht werdt. Eene groote menigte menſchen was daar bij tegenwoordig. De uitmuntendſte Dichter ontving 100 Dukaten, een prachtig kleed, en een buitengemeen ſchoon Paard, ter belooning voor eene Romance in de Turkſche ſpraake. Eenige dansſende Moorinnen bekroonden zijn hoofd met een bloemenkrans, waar naa deeze plechtigheid eindigde.

RAAD

RAAD

AAN ZEKER

TREURSPELDICHTER.

Een Abt te *Parijs* las, in een gezelſchap van zijn goede vrienden, zijn Treurſpel voor, doch zonder merkelijke goedkeuring. Naa het einde der voorlezing, zeide hij tot een van het gezelſchap. „ Ik zal met de Acteurs zodanig afſpreeken, dat „ zij de derde Vertooning tot een *Benefit* voor „ mij geeven." Doch deeze antwoordde: „ wat „ ik u bidden mag, doet dat toch niet, indien „ gij geen driedubbelde ſchade wilt lijden: want „ ik vrees dat gij bij elke vertooning *geld zult* „ *moeten toegeeven.*

TOONEELGRAP.

Te D..... vertoonde men het Treurſpel *Lanaſa* of de *Malabaarſche Weduwe*, in welks vijfde Bedrijf een gevecht tusſchen Europeërs en Indiaanen voorvalt. De daar toe noodige ſtommen, werden door Kleermaakers- en Bakkersknechten, uit die plaats, voorgeſteld, welken daar den vrijen toegang op het tooneel voor hadden. Deeze ontzaglijke Ar-

Armeën, vol moed en ijver, om elkander braaf af te kloppen, vochten reeds tusſchen de ſchermen, eer zij op het Tooneel moesten verſchijnen. De kommandeerende Officier vondt dus noodig zijne manſchappen, vóór het begin des vijfden Bedrijfs, en hunne bekwaamheden op den proef te ſtellen. Hij wees ieder aan, die den ijzeren arm des doods zoude voelen; en verliet de dappere Krijgslieden, met de gepaste waarſchouwing, niet van elkander te ſcheiden, of zich zelven te kwetſen.

Het Bedrijf begon, en het geſcherm was zo vreeslijk onbezuist, dat de beide Legers in de pan gehakt wierden. De dooden lagen als gezaait, kruisling over elkander, en de Officier had halswerk, om 'er ſlechts eenigen nog in het leven te houden. Onder anderen lag een dikke Bakker zoo ſtevig over een Schneider uitgeſtrekt, dat deeze den last niet langer konde draagen, en hem dus vriendbroederlijk verzogt, om een weinig op zijde te ſchuiven. Doch de Bakker bleef onverbiddelijk, en antwoordde, tamelijk hart: *Leg ſtil B.....skind, ik ben dood.* Hun geſprek werdt zoo hoorbaar, dat de Officier zich genoodzaakt vondt, om hen zagtjens het ſtilzwijgen te gebieden: intusſchen lag de Kleêrmaaker zodanig beklemd, dat hij den last niet langer kon, of wilde verdraagen. Het gelukte hem eindelijk den Bakker, door eene gepaste wending, van zich af te werpen, en ſtond op. De Officier geheel verbaasd, riep hem zagtjens toe: *Kaerel wilt gij wel ſtil leggen! gij zijt dood!* ——

ô Antwoordde de Schneider, zo overluid als de ſpreekende Perſonaadjen: „ *Hooggeëerde Heer, daar liggen nog dooden genoeg.*" ——. En vertrok.

AARTIG GEZEGDE.

De beroemde Tooneelſpeeler QUIN, welke FIELDING in zijne reize naar *Lisſabon*, en STERNE als den OPICIUS van hunnen tijd ſchilderen, had lang gewenscht om *Plymouth* te zien. Eindelijk deedt hij, op herhaald verzoek zijner Vrienden, eene reize naar *Bath*, en nam dezelve dus over *Plymouth*, doch het beviel hem daar niet. Men vraagde hem, bij zijne te rugkomst in *London*, of hij zich niet ſchoon in *Plymouth* vermaakt had? „ *In het minſte niet*, was zijn antwoord, *want wanneer ik de Wijnazijn 'er van uitzonder, dan was 'er alles zuur.*"

AANNEEMING DER TOONEELSPEELERS, TE PARIJS.

In het kleine Koffijhuis, *rue des boucheries te Parijs*, heeft men jaarlijks voor Paaſchen een aartig Tooneel. De Beſtuurers van alle de Nationale Schouwburgen vergaderen dan daar te zamen, even als op een openbare Markt, om hunne Troepen te monsteren, en alle de Heeren en Dames, welke met majestieuſe treden op het Tooneel rond wande-

delen, komen hier als zoo veele Kudden te zamen, om zich te verhuuren of te verbinden. Daar verkoopt men eene ſpeelzieke Koningin; eene lieflonkende *Amoroſa*; een' beevenden Grijsaart, die zich daar voor uit geeft, om dat hij een plat voorhoofd, een holle ſtem en een beevende hand heeft. Een onbeſchaamde Knecht, wiens gezicht reeds belooft dat hij voor zijn Rol is opgewasſen; een deelneemend vertrouwde, die juist altoos zoo ſlegt, als ontbeerlijk in 't ſtuk is. Een *Petitmaître* die in elkander valt. enz. Het duurſte van allen zijn de Aria-Zangſtertjens; want deeze zijn gemeenlijk jonger, ſchooner gekapt, van meer aanbidders omringt, en toch minder buitenſpoorig. Een verward mengelmoes van Tooneelſpeelers en Tooneelſpeeleresſen, die elkander den loef in pracht trachten af te winnen; en zich hooger achten dan hunne lotgenooten; en elkander ook wezenlijk in afgrijſelijk ſlegt ſpeelen overtreffen. Doch de middenmaatigheid ſpreekt hier den boventoon; verſiert zich met de domme trotschheid der Paauwen, en klapt alle de daar zijnde trekvogelen voor, hoe veel toejuiching zij aan de grenzen des koningrijks ontvangen hebben, dikmaals in Landen zelfs, daar men geen woord fransch verſtaat. Een Keizerin wordt voor 140 Livres 's maands aangenomen, terwijl haar vertrouwde zich beklaagt, dat zij ſlechts 75 Livres kan krijgen, en nog bovendien moet ſouffleeren. In 't kort, alles vloeit hier te zamen, wat in alle de hoeken des Koningrijks, zo wèl de ſpaaak, als de ſtukken; en zo wel den goeden

toon,

toon, als het gezond Menſchenverſtand zal raêbraaken; en echter een oneindig handgeklap daar op te wagten heeft. De herkenning van Vrienden, die elkander met even zulke valſche vervoeringen hier omhelzen, als zij het op hunne Tooneelplanken gewoon zijn; de verbittering van Vijanden, die zoo waar is als hunnen naijver; de jonge Springin'tveld, vol trotschheid op haare geſtalte, die de uitgedroogde Actricen, altijd ſcheel aanzien; de zo moeilijk geſust wordende verwenſchingen tegen den Schouwburg-beſtuurer, die zoo ſlegt, en tegen het Algemeen, dat door uitfluiten zoo juist betaald: deeze alle vertoonen een Tooneelſpel van meer nieuwheid, verſcheidenheid en Luim, dan alle die zij immer kunnen vertoonen. Menig een draagt nog een gedeelte zijner Tooneelkleederen, die tegens de dikmaals herzoolde ſchoenen, niet weinig afſteeken. Het kleed is prachtig en de ſchoenen braaf geſmeert. Vroeg men zulk een mensch eens, waar hij naar toe wilde, dan zou hij met ESOPHUS kunnen antwoorden: *Dat weet ik niet.* De Beſtuurders wandelen op deeze Markt rond, en kijken naar Tooneelſpeelers, even als men op andere Markten naar vreemde Dieren kijkt. Die zij gaerne voor een prijsjen hebben, belooven zij veel. Eene ſlegte Actrice gaat met een gehuurd Acteur op de koop toe, wanneer het haar minnaar is. Ook zou zij den Schouwburgs-beſtuurer zekerlijk de oogen uitkrabben, wanneer hij van ſcheiden dorst reppen. Daar zijn nu de kunſtenaars uitgekozen, beproeft

proeft en aangenomen, die op de Nationale Schouwburgen, onze hartstochten zullen vertoonen, om ons, eensdeels door de zagte golven van het medelijden, anderdeels door in 't oogloopende ſchilderijen van ons belachlijk gedrag, te verbeteren. Komt eens bij toeval, of uit nieuwsgierigheid, een Tooneelſpeeler uit de hoofſtad, onder deeze Kudde, dan ziet hij met de grootſte verachting en een kouden lagch, op hen neder. Maar daar voor heet hij ook 's Konings Tooneelſpeeler (*Comedien du Roi*); zijn deel in de inkomſten beloopt mogelijk jaarlijks 34000 *Livres*; en ſterft hij, dan wordt hij in de openlijke tijdingen, bezoldigden van den Koning (*Penſionnaire du Roi*) geheeten, en dus zijn waaren ſtaat verzweegen. Dit geſchied ook bij veele Peetſchappen, want nadien de naam van *Komediant* in de Kerk wat bijzonder klinkt, zo moet de *Penſionaire du Roi*, hen niet zelden uit de verleegenheid helpen.

Naar 't Fransch van MERCIER.

LET-

LETTERKUNDIGE FABELEN.

Naar het Spaanſche van

DON THOMAS DE IJRIARTE.

(*Vervolg van blaâz.* 116.)

AGTSTE FABEL. (*)

DE EZEL ALS FLUITSPEELER.

Deeze kleine Fabel,
Zij zij goed of flegt!
Kwam mij eens in handen,
Enkel bij geluk.

Over zeker Weiland
Digt bij mijnen Tuin,
Ging een wakkere Ezel,
Enkel bij geluk.

Hij

(*) Deeze Fabel hebben wij in maat vertaald, om de woordſpeeling *por caſualidad* (enkel bij geluk) in haare kragt te behouden. In het Spaansch is zij in drievoets *Endechas*, of zogenaamde *verſos de Redondilla menor* geſchreven.

Hij vondt daar een fluitjen,
Dat een Herdersknaap
Daar had laaten liggen,
Enkel bij geluk.

Lang bekeek berook het
Langöor: eindelijk ſneof
Hij door 't linker neusgat:
Enkel bij geluk.

Deeze wind verdunde
Zich in 's Herdersfluit,
En de Fluit gaf toonen,
Enkel bij geluk.

Ha! riep toen onze Ezel,
Ha! wat ſpeel ik ſchoon!
Zeg nu nog eens: de Ezels
Muziceeren ſlegt.

Er zijn thans nog Ezels,
Die ook, zonder kunst,
Het zomtijds eens treffen:
Enkel bij geluk.

N E.

NEGENDE FABEL.

DE MIER EN DE VLOO.

Er zijn lieden die doen als of zij alles weeten. Zij mogen ook nog zoo veel nieuws of voortreffelijks zien of hooren, zij hebben het altoos al lang te vooren, als iets algemeens gekent, en vinden 'er die verhevenheid niet in: Ja zij, verwonderen zich zelfs dat men zodanige zaaken kan prijzen. Deeze bekwaame Lieden moeten ons niet ontgaan, zonder dat wij hen een Fabel verhaald hebben: al waare het ook, dat dezelve ons eenen geheelen dag zoude kosten.

De Mier vertelde aan de Vloo eens alles wát zij deedt, en met hoe veel vlijt en moeite zij haar onderhoud verzamelde; hoe haare hoopjens gebouwd, haare wooningen en koornkamers daar in geschikt; het koorn aangebragt, en de maate daar van onder allen gelijk verdeeld werden. Deeze en meer andere wetenswaardige kleinigheden, die zekerlijk fabelachtig zouden schijnen, indien de ondervinding hen niet dagelijks bevestigde, vertelde zij hem.

De Vloo luisterde, met de houding van een kenner „ toe, en zeide nu en dan, geheel onverschillig; nu ja! „ Dat is zoo! Dat is natuurlijk! Bravo! Ja, dat wist ik „ wel! Dat is zeker! dat kan niet anders zijn! Dat is

„ immers klaar! Daar ſteekt in 't geheel niets bijzonders „ in! enz.

De Mier verloor eindelijk al haar geduld, over dat grootſchaartig geſwets van de Vloo. „ Zeg eens vriend, zeide zij tot hem, wees zo goed, en gaa met mij eens naar mijn hoopjen. Daar alles, volgens uwen meesterachtigen toon zo makkelijk is, zo geef 'er ons eens een proefjen van, en help ons eens wat nuttigs voor den dag brengen.

De Vloo ſprong met een lugtige ſprong naar boven, en antwoorde met de grootſte onbeſchaamdheid. „ Zie die gekke vorderingen nu eens aan! En zoud gij „ waarlijk denken, dat mij zo iets zwaar zou kunnen vallen? Men behoeft het maar aan te grijpen. — Doch heden — heb ik geen tijd om iets te doen, Een andermaal zal ik u voldoen, vriendin.

TIENDE FABEL.

DE KLIMÖP EN DE THIJM.

Ik las, doch weet niet meer waar, dat de Klimöp, eens in de taale der Kruiden, ſpottende zeide, tegen de Thijm die onder haar groeide: wees gegroet, waarde vriend Thijm! Het doet mij leed, dat gij zo laag ſtaat. Gij zijt welriekender dan alle de Planten die in deezen omtrek

trek zijn, en evenwel hebt gij de magt niet, om u meer dan een halve ſpan boven de aarde te verheffen!

Lieve vriendin! antwoordde de Thijm, het is waar ik ben klein, doch ik groei buiten vreemden hulp. Maar ik heb nog meer medelijden met u; want hoe ſtout gij ook daar uit de hoogte ſpreekt, zo zoud gij u zelven toch niet eens een halven ſpan kunnen verheffen, indien gij niet tegen den Muur opkroopt.

Wanneer ik Mannetjens zie die op andere Geleerden ſteunen; een paar Nooten of een Voorredetjen maaken, en zich dan reeds voor Schrijvers houden: dan ben ik altijd belust, om hen de Fabel van de Klimöp en den Thijm te verhaalen.

ELFDE FABEL.

DE TWEE KONIJNEN.

Door een klein dun boschjen liep een Konijn, door twee Honden vervolgd. Een zijner Kamerraaden, die hem uit zijn Hol tegen kwam, ſchreeuwde hem toe: hou op, hou op broeder! Wat is 'er te doen?

Ei wat zou 'er te doen zijn, antwoordde de eerſte: twee vervloekte Windhonden vervolgen mij, en hadden mij bijna gegreepen.

Ja zeker! zeide de ander, daar zie ik ze loopen. Maar..... dat zijn geen Windhonden! ——— Wel! wat zijn het dan? —— Ho! het zijn Poedels!

Wat? ——— Poedels waren het? ——— Nu waarlijk gij moet ze al wel kennen! Windhonden waren het! Ik moet ze ten minſten wel gezien hebben?

Ach! zwijg toch ſtil, gij verſtaat u daar niet op.

Ik zeg u, dat het Poedels waren; en al was het duizendmaal —— het zijn Poedels en blijven Poedels, gij moogt praaten wat gij wilt. ———

Onder deezen twist werden beide Konijnen van de Honden overvallen, en gevangen.

Gelcerden! gij die dikmaals om beuzelingen twist, en de gewigtigſte zaaken vergeet: denkt toch aan de twee Konijnen!

TWAALFDE FABEL.

DE EIEREN.

Aan gene zijde der Philippijnſche Eilanden, ligt een Eiland —— hoe het heet, weet ik niet —— daar men nooit Hoenderen had, tot eindelijk een Reiziger 'er, bij geluk, een mede bragt, en het eerſte Hennenhok daar aanlei. Nu had men 'er ſpoedig Hoenderen en Eieren in me-

menigte, zo dat varſche Eieren eerlang de gewoone ſchotel op elke tafel wierdt. Doch men at ze enkel zagt of hard gekookt, om dat de Vreemdeling niet anders geleerd had. Ras daar na, voerde een Eilander de Mode in, om ze geklutst te eeten, en werdt, wegens zijnen vindingrijken geest, magtig gepreezen. Een ander leverde gebakken Eieren. —— Welk een gelukkigen inval! en nog een ander gevulde Eieren. Hoe uitmuntend vond ieder nu de Eieren! Dit duurde tot iemand van hen ook de Eierpasteijen had uitgevonden, wanneer alles wonder boven wonder! ſchreeuwde.

Naauwlijks was 'er een jaar verloopen, of 'er kwam een nieuwe Kok, en zeide: Gij zijt Gekken, wanneer gij de Eieren zoo eet: ik zal 'er u een *Haut-gout* met liefdeappeltjens van maaken; en hij kapte de Eieren zoo bijzonder door elkander, dat het geheele Eiland daar verbaast over ſtond. Dit zou ook langer in de Mode zijn gebleven, indien niet een beroemd Vreemdeling aangeland was, welke ze *a la Huguenotte* bereidde.

Zoo ging het met de Eieren onder de Koks. Maar welke Lekkerbeetjens hebben de Banketbakkers en *Conditors* daar vervolgens niet van gemaakt! In honderderlei vormen en gedaanten leverden zij dezelve: gezuikerd, gedubleert, gevroozen, geſponnen, in Gelei, in Creme, in Scherbet, in Compotten, en gemarineert.

Alle waren uitvinders, en de nieuwſte vorm der Eieren was altijd de beſte. Doch eindelijk kwam een der verſtan-

digſte Grijsaarts voor den dag, en zeide: te vergeefs beroemt gij u, mijne Vrienden! over de uitvinding uwer Saufen en Gedaanten. Dankt hem die ons de Hoenderen bragt!

Hoe veele nieuwe Autheuren zouden, aan gene zijde der Philippijnſche Eilanden, hunne Eieren kunnen haalen?

DERTIENDE FABEL.

DE GANS EN DE SLANG.

Op den rand van zekeren Dijk ſtond een Gans, geheel te vreeden met zich zelven. „ Welke andere Dieren „ (zeide zij) gaf de goede Hemel zoo veel gaven als „ mij? Mij ſchiep hij voor Water, Land en Lucht te ge„ lijk. Ben ik van 't gaan vermoeid, dan vlieg ik: en „ verveelt mij het vliegen, dan zwem ik."

Een vernuftige Slang die haar beluisterde, kroop nader. „ Lieve Buurvrouw! (ſischte zij haar toe;) zoo lang „ gij noch niet als een Hart kunt loopen, noch gelijk „ een Valk kunt vliegen; en niet even als een Eend „ kunt zwemmen; zoo hebt gij geene reden om trots „ op uwe gaven te zijn."

En zoo, dunkt mij, baat het weinig van alles wat te weeten; wanneer men niet ten minſten iets in den grond weet.

VEER-

VEERTIENDE FABEL.

DE MOF, DE WAAIJER, EN DE ZONNESCHERM.

Alles te willen verſtaan is belagchelijk, maar ſlechts voor eene zaak in de waereld goed te zijn, is dikmaals niet minder dwaas.

Op zeekere Tafel lagen eens een Mof, een Waaijer en een Zonneſcherm naast elkander. Broeders! dus begon de Zonneſcherm, in de taal die wijlen Pot en Ketel bij ESOPUS ſpraken, tegen zijne kamerraaden te ſpreeken: gij zijt beide ellendige Meubelen. Gij, Heer Mof! doet ſlechts in den Winter dienst, want in den Zomer ſteekt gij in een Doos. En gij, Broeder Waaijer! gij legt in den Winter nutteloos in een doosjen. Leert toch van mij, om meer algemeen nuttig te zijn. Ik beſcherm de Menſchen, in den Winter, voor den Regen (*), en, in den Zomer, voor de Zon.

(*) In *Spanjen* is de regentijd des Winters.

VIJFTIENDE FABEL.

DE VORSCH EN DE RIETVINK.

Aan den oever van den Taag, ſprak de Rietvink eens met een Vorsch, en prees de ſchoone dikke en gladde ſtengen eenes Rietſtruiks, en deszelfs levendig groen. Bij toeval brak een hevige wind 'er een Halm van af, en wierp hem in den ſtroom. „ Zie, mijn Zoon!" dus begost de Vorsch, op den toon eenes leeraars. „ Zoo „ ſchoon, glad en groen van buiten, en zoo doof en hol „ van binnen."

Had de Vorsch Poezij verſtaan, ik wed dat hij dit van eene menigte verzen zou gezegd hebben.

HET

D E

EINDPAAL.

D E R

MENSCHELIJKE REDE,

B IJ E E N

KERKHOF.

'k Treed, wagglend, tot uw rust, ontſlapen ſtervelingen!
En zet me, in ſchaauw der maan, op 't holle Kerkhof neêr.
Ontzettend ſtil der doôn! —— ô eindpaal aller dingen!
Op deez' bemosten ſteen vind ik mij zelven weêr! —

Waart, in 't geſuis des winds, de ontwikkling om mij heenen?...
Roept alles in dit oord: *ook hier wordt gij verbeidt!*...
Rol, druppel van gevoel! de ſiddring doet mij weenen!...
Helaas! wat is, op aard, het lot der Menschlijkheid! ——

Ontelbre weezens! die, den worm ten prooij gegeeven,
Als dier zijt weggeknaagt — als Engel opwaart ſtijgt!
Is 't nooit ontwikkend graf — den zegen van ons leeven?...
Wie antwoord uit zijn tomb — daar zelf de bijbel zwijgt? —

'k Zag

'k Zag onlangs mijne *Elize* in 't bloeiën van haar dagen,...
Deins gil der vriendſchap, die aan 't morrend hart ontvlucht!
Verſtijft... dáár weggeteerd, naar 't wreede Kerkhof draagen...
Ik ſchreide!... ô groote God! heb ik met reên gezucht!...

De maan licht op haar graf, bij 't ſchijnen op onze aarde;
De jonge grasbloem ſpruit, bij 't zielloos lighaam, uit:
Misſchien, in't gintsch verſchiet, rust uw gebeent, mijn waardel
Daar thans de wind des grafs door uwe doodkist fluit! —

De jaaren rollen weg, de tijd doet eeuwen wijken,
En gij, verſtorven ſtof van mijn Natuurgenoot!
Blijft, in dit eenzaam oord, ſtilzwijgende u gelijken
Verſlindende eeuw en tijd in uw verborgen ſchoot! —

Het blaauwe dur oek, op het ijdel uitgetoogen
Door hem die — die was — en eeuwig weezen zal,
Trekt, *mooglijk* 't eerſt floers, vol wijsheid, voor onze oogen;
En dekt, voor de eindigheid, — 't oneindig lotgeval! —

Als ſtof en eeuwigheid eens wederöm veréénen,
Bij 't klinken der bazuin — in 's waerelds avondſtond,
Zien wij de nevels van het grafgeheim verdweenen;
Dan naakt de ontdekkingszon met roozen in den mond!

Ontzaglijke almacht! leer ons zwijgen en vertrouwen!
Leer ons gelooven zonder een misnoegd: *waaröm?*
ô, Vormer der Natuur! — leer ons het graf beſchouwen,
Als 't eindvak des vernuftsvan't gantſche ſchepz'lendom! —

Kon-

Konde *Epictetes* zich der ſlavernij gewennen,
Door't denkbeeld: *'k wierdt dat geen, 't welk God wou dat ik was;*
Laat ons, als hij, ons zelfs — God in zijn vrijmacht kennen;
En zien niet in 't geheim der ingeſluimerde asch! —

De *Rede*! wat is zij, bij 't zien van eenen dooden?..
'k Zit denkend bij een rif — ik beev' — en pleng een traan,
Ik zie 't loodverwig lijk, — zijn aêm is weggevloden. —
Ik ſtamel!... hij is weg... Kan *Rede* ooit verder gaan?...

Hier zie ik, voor mijn oog, en gintsch — en herwaards graven:
Ze omſluiten beenderen — of ſtof — of rottend vleesch:
De ziel?... onweetenheid!... wie zal 't ontzekere ſtaaven?
Hier wordt ons kleen vernuft geroert, door hoop en vrees! —

Meng de asch van een' *Calvijn* — en *Spinoza* te gader —
Zif 't ſtof van *Nero* — door het ſtof van *Addiſon* —
Bepaal dan: — *dit* kwam *God* — *dit* kwam den *duivel* nader:
Dit was de *vloek der aard* — daar *dit* elks *achting* won? —

Onmooglijkheid voor ons! maar mooglijkheid bij 't weezen,
Dat al 't vermengde door zijn roepwoord: *zijt ontwart*!
Ten bajert uitrukt; en, 't geheel, eens weêr verreezen,
De vuurvonk van zijn macht, zend in 't herbooren hart! —

Als 't ſidderend gekraak der rommelende poolen,
De beevende aarde uit haaren navel ſpringen doet,
Klinkt daadlijk 't vreeslijk? *leeft*! ô dooden, door uw holen. —
Terwijl 't herlevend ſtof gerechtigheid ontmoet!

Een

Een rilling grijpt mij aan — bij 't denken aan 't herleeven...
Helaas! ik had een broertje het ſtierf in zijne jeugd,
'tHadt ſlechts gelacht, geſchreit, geen blijk van kwaad gegeeven
d'Onnozlen was geſtaêg zijn ouders liefde en vreugd! —

De lievling mocht geen jaar, geen enkel jaar beſluiten,
Of 't wreede ſterfbed, na veel pijn, ontrukte ons hem!
Zou zijn verwerping uit onze erfſtnet kunnen ſpruiten?...
ô Goël! kindrenvriend! herken ik hier uw ſtem!...

Waar geene rede heerscht — kan 't recht daar vonnis vellen?...
Waar ſlechts onnoozelheid de daaden richt en leid...
Zou daar een weldoend God!!.. ik voel natuur ontſtellen!...
Neen: 'k denk verheevner over Gods Barmhartigheid!...

Helaas! ik zuchte en zwijge! ik moet dit oord verlaaten,
Hier, op dit Kerkhof, vindt mijn denkkracht zich bepaald!
Rust waarde *Elize!* rust!.... mijn mijmring kan niet baaten,
Themire's oog blijv' blind, tot ze ook hier nederdaalt! —

Rust, dooden! overſchot van vijanden of vrinden!
Slaapt zacht! een groote traan rolt op uw graven neêr!
Eens zullen wij elkaêr, herleevend, wedervinden:...
Dan heeft het graf geen floers — 't vernuft geeneindpaalmeer!

MARIA VAN ZUIJLEKOM.

HET

H E T L A N D.

VOORGELEZEN IN DE MAATSCHAPPIJ:

F E L I X M E R I T I S,

TOT SLOT EENER VERHANDELING OVER DEN LANDBOUW; EN TER SLUITING DER WINTER-WERKZAAMHEDEN

VAN HET

DEPARTEMENT VAN KOOPHANDEL, ZEEVAART, LANDBOUW, FABRIJKEN, EN TRAFIJKEN.

Wat zangdrift voert mij heimlijk aan,
En doet mijn dichtaêr tintlen, vloeiën?
Zal ik den elpen cither ſlaan?
Ja, ik voel mijn ijver groeiën.
Ontluikt hier dan een roozengaard? —
Een zagte wind, die leven baart,
Blaast liefelijke balſemgeuren:
't Gevleugeld zangkoor zingt verheugd,
't Bedaauwde veld, vervuld van vreugd,
Spreidt hier een zagten lach op de aangenaamſte kleuren.

Een milde lucht ſtroomt ſuislend aan
En wemelt op den vrugtbren akker,
Haare invloed roept het zwellend graan,
Reeds in den ſchoot der aarde, wakker:
Ook zelfs het woest en zandig oord,
Brengt allerweeg zijn planten voord;
De winterbuiën zijn geweken.
Daar 't korts nog dor en treurig was,
Golft nu het jeugdig, voedzaam gras:
De lente vormt al 't land tot aangenaame ſtreeken.

ô Landman! door wat zaligheên
Ziet ge u op 't luisterrijkst omgeëven!
Geen ſtadsgewoel verſtoort uw treên,
Geen plijt der vierschaar doet u beeven:
Te vreden met uw laagen ſtaat,
Treft u geen twist, geen wrok, geen haat,
Noch ſtaatszucht met haare onweêrvlagen:
Gij ziet de zon vol vrolijk aan,
Gerust haar 's avonds ondergaan,
En ligt op 't zagte bed, van alle zorg ontſlagen.

Wijk vér van hier, ô Hoveling!
Leef vrij in uw vergulden zaalen,
Des landmans ſtaat ſchijne u gering,
Moog' niets bij uwen luister haalen;
Doch, wijl u, in den overvloed
Of hoop of wrevel ſiddren doet,
Wijl ge in den ſchoot des wellusts darteit,
Smaakt veldeling de waare rust;
't Genoegen, dat zijn wangen kuscht,
Ontvliedt u op het dons, waar de overdaad u martelt.

Een ander trekk' met moed te veld,
Om 't bloedig eer-ſieraad te plukken,
Men moog' hem, als der helden held,
Den lauër op zijn ſchedel drukken;
Gij, landman! verr' van 't woest musket,
Zult, op den eisch van Mavors wet,
De beemden nooit met bloed beſproeïen:
Gij ſpreidt geen jammer, ſmart en dood;
Maar werkt voor uw natuurgenoot,
Uw arbeid doet een bron van mikden zegen vloeiën.

Een ander mooge op de achtbaarheid
Van 't oud en aadlijk wapen roemen,
In zijn geſlacht, alom verſpreid,
De vroegſte Christen-Ridders noemen,
Niets haalt bij de oudheid uwer kunst,
ô Landman! heeft niet 's hemels gunst
Haar 't eerſte menſchenpaar gegeeven!
Wat 's adel? ingebeelden ſchijn!
Moet de oudheid 's Adels kenmerk zijn,
Hoe hoog is dan uw kunst bij de adeldom verheeven.

Geen wonder! zij voert alles aan,
Wat kunst en koopmanſchap kan kweeken,
Zij zouden, zonder haar vergaan;
Maar nu ze, in alle Hemelſtreeken,
De ſchatten uit het aardrijk troont,
De nijverheid met winsten loont,
Nu ſtroomt alom des landmans zegen,
Met vollen oogst, den Koopman toe,
De kunstenaar juicht, blij te moe',
De vrugten van uw zweet en noesten arbeid tegen.

Dat

Dat dus uw rang verheeven zij,
Uw trotsch maake, ô vergulden ſlaaven!
Gaat, juicht in uwe ſlavernij,
Wilt van de hand der grooten draaven;
Zegt, is dit een gelukkig lot,
Of ſmaakt hij grooter gunstgenot,
Die heer is van zijn eigen wooning,
Die zegen over 't menschdom ſpreidt,
Is die, in zijne eenvouwdigheid,
Niet grooter door zich zelfs, dan de allergrootſte koning?

De rijkaart moge, op 't ledekant,
In de arm der doodlijke ontucht blaaken,
En, door een dartlen lonk vermand,
Het laatſte greintjen deugd verzaaken,
De zwijmelwijn, die hem verblindt,
En aan het ſnoodst gedrocht verbindt,
Zal eerlang zijn verderf volenden;
Schoon hij het monster van zich ſtoot,
Is reeds de ellende veel te groot,
Om zich uit dezen poel op 't pad der eer te wenden.

In tegendeel, de veldeling
Mint in de ſchoonheid, deugd en zeden,
Gelukkig in zijn kleinen kring,
Smaakt hij de zoetſte tederheden:
Gezeten aan een zilvren vliet
Met zijne Chloë tusſchen 't riet,
Of onder 't jeugdig lente-lommer,
Voelt hij het zuiver liefde-vuur,
De deugd vormt de inſpraak der natuur,
Hij voelt geen naberouw — vreest geen aanſtaanden kommer.

Naauw ſpreit de Lent' heur zagten gloor,
Of Landman noopt de veldelingen,
De jeugd en grijsheid volgt zijn ſpoor,
En onder 't dankbaar, vrolijk zingen,
Drijft hij, in vroegen morgenſtond,
Het kouter door den vetten grond;
Gindsch ſtort men 't zaad in de open voren,
't Is al beweging waar men ziet;
Wien treft dit heerlijk ſchouwſpel niet?
Haast lacht de nadrende oogst ons toe op 't golvend koren.

Re-

Beſchouw den boomgaard; —— welk een kleur!
Wat ſchoon tapijt vol mengelingen!
Hoe ſtreelt ons de onderſcheiden geur,
Zou Flora's bloemhof ons omringen?
o Neen —— al wat hier knopt en bloeit,
Heeft landmans hand geënt, beſnoeid,
't Is door zijn zorg ten top geſteegen,
't Zijn allen vrugten van zijn vlijt,
Nu oogst hij, in den Zomertijd,
Van zijne dubble zorg gewis een dubblen zegen.

Hier drijft men uit den muffen ſtal
De zuivelrijke melk-koeiën,
Ei hoor haar bij dien waterval
Van gulle vreugde dartlen, loeiën,
Hoe ſcheeren zij het jonge groen,
Nauw kunnen zij den lust voldoen,
Zie eens de vrugtbaare uijers zwellen,
ô Landman! gij ziet al dit goed,
Oogst dagelijks dien overvloed,
En kunt, met blijden mond, de goedheid Gods vertellen.

Hier loert Gij, tusſchen 't ſpichtig riet,
Met hengel-roe of looze netten,
Om in den zilver-blanken vliet,
Het vichje een valſtrik uit te zetten;
Dáár mikt ge op 't leven in de lucht,
En ſchiet bijna een ganſche vlugt
Van vogels op het aardrijk neder;
't Voert alles dus u voordeel aan,
Waar ge ook u zoekend oog laat gaan,
Gij vindt des landmans heil altoos verdubbeld weder.

Naauw ſpoedt de blonde zomer aan,
Of 't gras wordt van het veld geſlaagen,
Het krom geboogen, rijpe graan,
Wordt afgemaaid —— in ſchuur gedraagen:
Men dorscht, terwijl de landjeugd zingt,
En 't lied door veld en beemden klinkt;
Zie, hoe verzaamlen jong en ouden,
't Geluk klinkt blijde uit aller mond,
Thans gaat de wijnkop druk in 't rond;
Tot aan den middernacht zal 't volk hier feestdag houden.

Gelukkig land! uw ronde vreugd
Beſchaamt de weidſche pragt der hoven,
De gulle lach der blijde jeugd,
Streeft 't wuft Salet-gewoel te boven;
Uw vreugde ontſpringt uit dankbaarheid,
De glans, op uw gelaat verſpreid,
Kan hier van 't best getuignis geeven,
Men danst, terwijl de ruispijp klinkt,
En ſchijnt, wijl 't zagte maanlicht blinkt,
Door d'aangenaamen daauw, als door een zee, te zweeven.

Hoe buigt de boomgaard onder 't ooft,
Zie eens de takken neêrwaards hangen,
Door zomerwarmte rijp geſtoofd,
Voldoet het 's plukkers blij verlangen,
De druiftros zweit —— de wijnpers kraakt,
De wijn, die in den beker blaakt,
Doet 's landmans ſchaarſche zorgen ruimen.
Het zuivel voedt zijn huisgezin,
En vult zijn beurs met ruim gewin,
Hij zietvoor zich het goud, als't waare, in de emmers ſchuimen.

Of noopt de winter hem den haart,
Voor 't vrolijk landvermaak, te kiezen,
Met zijne vrienden, gul van aart,
Zal hij geen aas vermaak verliezen,
Van 't woelig ijsvermaak vermoeid,
Zet hij, terwijl de veenzon gloeit,
Zich in het licht dier warme ſtraalen,
Een vrolijk ſpel, een blijden zang,
Houdt 't jonge volk hier aan den gang,
Wijl de oude van zijn jeugd en daaden zal verhaalen.

Wie, wie verkiest niet dit geneucht,
Verr' boven ſchitterende Saletten,
Verr' boven de ongebonden vreugd
Der laage, wulpſche nachtbanketten;
Hier zit de winzucht nimmer voor,
En kruipt het hart der gasten door,
Hier doet 't Hazard-ſpel niemand beeven,
Men gaat niet wreevlig, nijdig heên,
Geen ſchuld van eer wekt hier geween,
Geen trotschheid ſtort den mensch hier in 't rampzaligst leven.

Wel-

Welzalig, hoogstgelukkig land!
Wie, wie kan al uw heil bezeffen?
Wat dichtpenfeel, wat fchildershand,
Kan uwe waare grootheid treffen?
Door u blijft de oude trouw bewaard,
De deugd van fnood bederf gefpaard;
Gij kweekt de vrijheid in de dalen,
Gij, gij verëdelt hart en zin,
Stort vreugde en vuur onze adren in,
En doet de kloeke borst een ruimen adem haalen.

Gezondheid dartelt op uw' paên,
De fterkte woont in uwe ftreeken,
In 't groen der malfche lente-blaên,
Kunt gij de grijze borst ontfteeken,
Men ziet, in uw gerust verblijf,
Geen zwak, geen uitgemergeld lijf,
Door weelde en wellust afgefleeten,
De jeugd bloost, als de dageraad:
Gelijk de zon in 't westen ftaat
Zo gloort de grijsheid, — fiet op een gerust geweeten.

Geen

Geen vreugd, die merg en vleesch verſlint,
Ontrooft aan 't hart der braaven achting,
Geene eerzucht, die het oog verblindt,
Dooft hier den trek ter deugdbetrachting,
Daar 't wuft vermaak een ſchijngoed biedt,
Dat als een woeste bergſtroom vliet,
Om alles met zich voord te rukken,
Streeft 't Christenhart, op 't vreedzaam land,
Naar een veel eedler, grootſcher ſtand,
En leert de beste vrugt van de eedle deugd te plukken.

Het leert, in zijn volzalig lot,
Uit alles wat hem mooge omringen,
Den liefderijken, wijzen God,
Den Vader aller ſtervelingen,
Hij eert, erkent, aanbidt elk uur
Den grooten Vormer der Natuur,
Wiens hulp hij veilig kan vertrouwen;
Dus leert het edel christen hart,
Daar hij 't gevlei der ondeugd tart,
Zijn hoop op hooger heil, op grooter goedren bouwen.

Hij heft het opgeklaard gezicht,
Verr' boven 't ondermaansch gewemel,
Een helder, onbedrieglijk licht,
Wijst hem het voetſpoor naar den hemel,
Dus rolt zijn rustig leven voord,
Door naberouw noch ſmart geſtoord,
Dus nadert hij de levens-kimmen,
Verheugt wagt hij het ſterfuur af,
Gerust, dat aan den rand van 't graf,
Voor hem het morgenlicht der Eeuwigheid zal klimmen.

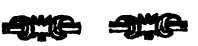

Ô Hartbetoovrend tafereel!
Wie zou de wufte ſchijnvermaaken,
Hoe ook verleiding vleie en ſtreel',
Niet voor dit heerlijk beeld verzaaken?
Welaan, dat elk dan blij te moê,
Natuur vereischte hulde doe',
De Lente roept: gij kunt genieten!
Kom, ſtreeven wij, verhoogd van zin.
Natuurs gewijden tempel in,
Waar ſtroomen van vermaak langs haaren dorpel vlieten.

Ô Le-

Ô Leden dezer Maatſchappij!
Laat ons een poos onz' arbeid ſtaaken,
Om 't ſchoone dezer ſchilderij,
Ook van nabij, te kunnen ſmaaken,
Dan zullen wij —— met friſchen moed,
Als 't jaargetij ten einde ſpoedt,
Op nieuw langs 't oude voetſpoor ſtreeven;
Dan zullen wij —— als nu —— uw vlijt,
Aan 't heil der Maatſchappij gewijd,
Den aangenaamen lof voor haar verdienſten geeven.

M. NIEUWENHUIJZEN.

TAAL- DICHT-

EN

LETTERKUNDIG

MAGAZIJN.

OVER DEN

UITGANGNISSE.

Toen ik in het vorig Deel van dit *Magazijn* mijne bedenkingen over de woorden *bekennis* en *erkennis* geplaatst zag, dacht ik, dat niets op dezelve zou zijn aantemerken. Naderhand evenwel zijn mij twee, drie woorden in de gedachten gekomen, die, moeilijk te vereffenen, mij ſtof tot nadenken verſchaften. Ik zal dezelve trachten op te losſen, en nog het een en ander ter bevestiging van mijne wijs van afleiding, bijbrengen. ——

VOOREERST dan onder de woorden, die tegen mijne wijze van afleiden ſchijnen in te lopen, behoort *ijdelnis*. Dit woord is wel geen Hollandsch, maar nochtands een Duitsch woord; in de Frieſche overzetting van de tien geboden,

aangehaald door C. VAN HEULE, achter zijne *Spraeckonst*, wordt het zelve gebézigd. Dit zijn de woorden:

„ *Israhel dijn Godes nama ſcheltu naet for ſwerra,*
„ *Ner tot nene* IJDELNISSE, *optijaen ſonder need.*"

Dit woord derhalven ſchijnt in den eerſten opſlag te moeten afgeleid worden van het toevoeglijk naamwoord *ijdel*, het welk in de eerſte plaats *ledig* betekent, en niet *ligtvaardig*, of dergelijken, welke andere beduidenisſen ſlechts gewijzigden zijn. De eerſte betekennis is in alle de anderen duidelijk genoeg te vinden, en blijkt uit de ſamenſtelling van dit woord met anderen, als met *troost*, waarbij het zelve geplaatst, zo veel zegt, als *troostloos*, bij voorb. in BREDERO, *Rodderick en Alph.* bl. 42.

—— *ghij juijghet door mijn pijnen,*
Ghij ſuijght u ſoete vreught in 't ongemergelt quijnen
Van mij TROOSTIJLE *mensch* ——

En dus ſpreekt MAERLAND, (I D. bl. 42.) van eilanden, die 'er (in de Baerdſche Zee)

Sijn IJDEL *van alle man.*

Moest *ijdelnis* derhalven noodzakelijk van dit *ijdel* afgeleid worden, dan zou 'er niet overſchieten, dan te zeggen, dat het zelfſtandig genomen wordt; zo als men van een *ijdel in de natuur* (*Spatium vacuum*) ſpreekt. Maar, om kort te gaan,

'er

'er is een werkwoord *ijdelen*, waarvan men in de aantekeningen van den Heer VAN HASSELT een voorbeeld vindt, en dat, hoewel thans buiten gebruik, ons het woord *verijdelen* heeft nagelaten. Leidt men nu van het zakelijk deel van dit werkwoord ons woord af, dan verdwijnt alle moeilijkheid.

Dan, een ander woord, waaraan ik mij verwonder niet terſtond gedagt te hebben is het woord *gevangenis*. Dit ſchijnt ligt van het deelwoord *gevangen* afteleiden. Evenwel hindert de laatſte *n*, zo men niet zou verkiezen *gevangennis* te ſchrijven. Nog zou men zeggen konnen, dat het deelwoord *gevangen* zelfſtandig genomen wierd; zo als men zegt: *een' gevangen verhoren, bezoeken, beſpotten*, enz. gelijk de Latijnen ook *captivus* bezigen. Eindelijk, men kieze een van de twee volgende afleidingen.

Gevangenis zou kunnen afkomen van een werkwoord *gevangen*, het geen het zelfde zou moeten betekenen als *vangen*. Ik heb dit woord wel bij geen' Ouden gevonden, maar in den aart van onze taal ſchijnt het echter grond te hebben. Het onafſcheidbare voorzetſel *ge* wordt bij ons dikwerf voor woorden geplaatst, waar het niets in de beduidenis verbastert. En anders om word het bij ſommige Schrijvers ſomtijds weggelaten, waar wij het zelve gebruiken. Van beiden zal ik enige voorbeelden geven.

Thands zegt men *boeten*, maar ik vind *geboeten* bij MAERLAND, I D. bl. 3.

Dat ic dit bouc vulmaken moete
En ic mine mesdaet GHEBORTE.

Gehelpen voor *helpen*, MAERLAND, I D. bl. 387.

Soe was die haer ſelven en mochte
Haer GHEHELPEN *vorden brant.*

MARNIX, *Roomſche Bijenkorf*, bl. 57a. *Al hadde hij ſchoon alle de texten der Schrift ende des gantſchen Bijbels aen ſijner ſijden, de Text en can hem ntet* GEHELPEN, *ſonder de glooſen*, enz.

Gehoren, MAERL. I. 129. —— *Gekomen*, MAERL. I. 41. —— *Geleren*, MAERL. I. 189. —— *Geliggen*, MAERL. II. 31. —— *Gelijden*, MARNIX, *Roomſche Bijenkorf*, bl. 3b. *Doch wij en konnen noch dijne opgheblaſentheijdt ende uijtnemende hooverdije* GHELIJDEN. ——

Gelopen, MAERLAND, I. 89; dus ook MARNIX, t. a. p. bl. 97a. *Ende ſoo ſij niet rasch genoegh en connen* GHELOPEN, enz. ——

Geloven, in den zin van *loven*, heeft MELIS STOKE, *Rijmchr.* IV B. vs. 758.

Daer omme GHELOVIG *u, dat ic*
Lettel daer omme zorghen zal.

Gemaken, MELIS, II D. bl. 288. —— *Gemalen*, ANNA BIJNS, (aangehaald door den Heer P. H. BACKER, in de werken van de Maatſch. der Nederl. Letterk. V D. bl. 94.)

Soo dat geen Schilder en ſou connen GHEMAELEN.

Ge-

Gemennen, MAERLAND, II. 343. — *Gemerken*, MAERL. I. 111. —— *Generen*, MAERL. I. 12. 23. 29. 103. enz. over welk woord misſchien meer naderhand. —— *Gereiden*, GENTSCHE REDERIJKERS, (aangehaald in de werken der Maatſch. II D. bl. 239.)

Om te vertrecken wil ick mij ooc GHEREIDEN.

Gerusten, MAERL. I. 438. —— *Geſchaden*, MAERL. I. 455. —— *Geſpeuren*, MARNIX, bl. 161b. *Daer zij de kracht Godts ende zijne goede ghenegentheijdt aldermeest in konden* GHESPEUREN.

Getrouwen, MAERL. I. 21. —— *Gevinden*, MAERL. I. 242. en MELIS STOKE, I B. vs. 248. —— *Geveinzen*, VONDEL, *Herſchepp.* VII B. vs. 415.

Maer op dat zij 't bedrogh met eenen ſchijn beleide,
Gevreinstze in vijantſchap te ſtaen met haeren man.

Gevorderen, MARNIX, bl. 121a. *Want ſiende Moortjens-peck dat hij bij Christo niet en hadde connen* GHEVORDEREN, enz.

Gevrijen, MAERL. I. 302. —— *Gewajen*, MAERL. I. 44. — *Gewanen*, MAERL. I. 5. — *Gewerken*, Vertaler van BOËTHIUS, 1485. (aangehaald door den Heer HUIDECOPER, Pr. I D. bl. 91.) *Dat God de* GHEWERKEN *der meinſchen beſtieren wille. Geworden*, MAERL. I. 48. —— *Geweten*, MAERL. I. 17. 231. —— *Gewinnen*, MAERL. I. 258. —— En dus ook in zelfſtandige naamwoorden, bij voorb. *Gedroch*, MAERL. I.

6. —— *Gebeeld*, MAERL. I. 315. —— *Gedict*, (*regio*, *ditio*) MAERL. I. 136. —— *Gedichte*, MAERL. II. 11. —— *Geluste*, MAERL. I. 12. —— *Cepijn*, GENDSCHE REDER. ter aangeh. plaatse. —— *Gespraak*, *Costumen van* VLISSINGEN, 1477. *Lachtert een Scepen enen poirter in gebanre* GESPRAKE, enz. Zie bl. 138. waar even daar na volgt: *in gebanre* SPRAKE. —— Ja in *adverbia*, als *gewaerlijk*, MAERL. II, 201.

In tegendeel vindt men wederom woorden zonder voorzetsel gebezigd, waar in wij het zelve altijd gebruiken; als *reed*, waar voor men thans altijd, ten minsten zo ver mij bekend is, *gereed* gebruikt. *Reed* is kenbaar in het werkwoord *reden*, (waarvan nog *reder*, die Schepen bereidt) naderhand *reiden*, bij voorb. in *bereiden*. —— *Gereden*, of *reden* heeft MAERLAND, I D. bl. 98.

Men make ons gode, die ons leeden
In desen weghe. — *Laet ons* GEREEDEN
Te gane int lant, dat God behiet
Onsen vorders; hier doen wi niet.

Reed heeft VONDEL, *Altaergeh.* III. bl. 150.

Dan luide op Bel en Antikrist gedondert;
Den Antichrist, haer REEDSTE *stormgevaert.*

Van hier *reedschap*, waarvoor thans alleen *gereedschap* in gebruik is; VONDEL, *Bespieg. over Godt*, I. bl. 26.

De Godtheit eischt noch stof, noch REEDSCHAP, *om te bouwen.*

Ge-

Gemoeten voor *ontmoeten*, heeft VONDEL, *Herſchepp.* VIII. bl. 237. *Beſpieg. over Godt*, V. bl. 207. *Altaergeh.* II. bl. 58 en elders. Maar BREDERODE, die in *Lucelle*, 4de *Deel*, 6de *Handeling*, bl. 194 ſchrijft:

Waarom verſmadij mij, die u ſoeck te GEMOETEN,
Om dat ghij ſoudt mijn pijn verzachten en verſoeten.

Dezelfde ſchrijft in *Rodderick en Alph.* bl. 45.

Ick ſou haer niet ſchrijven, niet ſeggen, niet groeten
Niet wenſchen, niet vloecken, niet dienen, niet MOETEN,
Niet prijſen, niet laken, niet lieven, niet willen, niet loven,
Voor en al eer dat ſij mij ſelfs quam na loopen.

Voor *gebruiken* heeft dezelfde *bruiken*, *Rodder. en Alph.* bl. 44.

De bloem van uwen tijd BRUIJCKT *in vette ruijme weelde.*

Verg. bl. 26 en anderen. —— Voor *geſchieden*, *ſchieden*, *Angeniet*, bl. 442.

Als men in 't tijt'lijck ramp der menſchen ſou verſien,
Men moſt dan nemen wech de ſaack waerdoor ſij SCHIÊN.

Verg. bl. 25, 33, 41, 146, enz. en VAN HASSELT, op KILIAEN.

Ring, voor *gering*, *Rodderick en Alph.* bl. 48.

—— *mijn* RINGE *aertſche Mensch.*

Selſchap, voor *gezelſchap*, *Rodder. en Alph.* bl. 52.

'T SELSCHAP, *dat nu met vreughden reijst.*

Verg. *Angeniet*, bl. 442.

Voeglijk, waarvoor thands *gevoeglijk*, *Rodderick*, bl. 48.

En dus zelfs bij oude Schrijveren. MAERLAND heeft reeds bij voorbeeld: *meente*, waarvoor thands *gemeente*; (I D. bl. 141.) *luid* voor *geluid*, (I D. bl. 45. 251. 285.) enz. —— En dit tweede verloop van ons voorzetsel *ge* is minder wonderbaar, dan het eerste.

Wordt nu het lidwoordje *ge* zo ligtvaardiglijk voor- en van nederduitsche woorden gesteld, dan is het ligt mogelijk, en zelfs uit den aart der spraake enigzins waarschijnelijk, dat 'er een werkwoord *gevangen* bestaan hebben, en deszelfs zakelijk deel, (of zelfs *infinitivus*, zo iemand daar sterk op stond) de bron zij, waar uit het zelfstandige *gevangenis* voortvloeije.

Meer natuurlijk evenwel houde ik de volgende afleiding: *Gevangenis* komt van *vangenis*. — Op dezelfde wijze heeft men van *tuigenis*, *getuigenis*, en hier van wederom *erfgetuigenis* bij VONDEL, *Beschieg. over Godt*, V. bl. 167. —— *Geschiedenis* van *schiedenis*; *gewennis* van *wennis*; *hengenis* geeft *gehengenis*, en blijkt in andere afgeleide woorden, als *onthengenis*; zie den Heer VAN HASSELT op KILIAEN, *voce gehengenis*. Eindelijk *geheugenis* komt van *heugenis*, het welk door BREDERO onder anderen gebruikt wordt, *Moortje*, II Deel, 1ste *uitkomen*, bl. 223.

Maer

Maer Hoerenliefd is windt. Slj hebben ſin noch ziel.
Niet langer duurt haer min, tot dat ghij licht u hiel,
En in de drumpel treedt. Ghij bent ſoo haest niet buijten,
Of HEUGENIS *en al ſij teenemael uijtſluijten.*

Wie voor het woord *geheugénis* gezag begeert, zie, behalven de aanhaaling van den Heer VAN HASSELT op KILIAEN, dit zelfde ſtuk van BREDERO, twee bl. vroeger, en VONDEL, *Beſpieg. over Godt*, III. bl. 99.

Dat nu het woord *vangenis* beſtaan gehad hebbe, is niet moeilijk te bewijzen. Bekend is de plaats van MELIS STOKE, VII B. vs. 139.

De ſeide het Karel dat hi woude
Dat men den kinderen gheven ſoude
Uter VANGHNESSE *haren maghen..*

Dus ook MAERLAND, II D. bl. 23,

W'ont hi lieuire vri wiede wilde ſteruen,
Dan in VANGNESSEN *bederven.*

Vergel. I D. *Inhoud*, bl. 9. II D. bl. 172, enz. En zo heeft men in de *Costumen van Vliſſingen*, 1477. bl. 143.. —— *ist dat wijne dair in ghiene* VANGHNISSE *willen laten, ſoo ſullen wijne ſenden, dair wij willen in* VANGENISSE.

—— *des zij zelve ene* VANGENISSE *hebben binnen.* ——

Het is derhalven zeker, dat *gevangenis* van *vangenis* afkome, en dus gene zwarigheid meer make ten nadele van mijne wijze van afleiding. ——

Meerder moeilijkheid ſchijnt zich in het woord *geborenis* optedoen. —— Moet men het zelve niet afleiden van het deelwoord *geboren?* —— Was dit waar, dan zou zeker het bewijs voor de ſpelling *erkennis* en *bekennis* allerzwakst wezen. —— Het woord is zeker oud, en van goeden ſtempel: MELIS STOKE, I D. bl. 11.

Na ons Heren GHEBOERNESSE.

bl. 28.

Na ons Heren GHEBOERNESSE.

bl. 412.

Soe ſterf, na ons Heren GHEBORNESSE.

en bl. 458.

Int iaer van Gods GHEBORNESSE.

Dus ook MAERLAND, II D. bl. 50.

Het ware te vierne onbequame
Van hare GEBORNESSE *den dach.*

En wat lager:

Dies viert men hare GEBORNESSE:
Men leest in oudere geſcienesſe,
Dat dat begin van kerstijnhede
Altoes geene feeste en dede
Van der GEBORNESSE *onſer vrouwen.*

Dit woord is derhalven moeilijk, om regelmatig afteleiden; te meer, om dat ik weinig, of geen ſtaat maaken durf op *boornis*, of *borenis*, dat CLAIS COLIJN

COLIJN gebruikt, terwijl het zelve door den Heere HUIDECOPER, zo al niet *directelijk*, ten minſten ter zijde wordt afgekeurd. —— Om evenwel eenen veiligen uitweg te vinden, komt mij niets aannemelijkers en natuurlijkers voor, dan te ſtellen, dat *geboornis* bij de ouden dus geſchreven zij voor *geboortenis*. Tot ſtaving hier van moet ik drie aanmerkingen maaken.

1. Dat het woord *geboorte*, het zelfde met het H. D. *geburt*, niet nieuw, maar bij de ouden reeds gebruikt zij. Gelijk deze aanmerking noodzakelijk is, zo als ieder ziet; zo doet zij ook reeds veel af voor de waarſchijnelijkheid van mijn gevoelen, zo als uit vergelijking van mijne twede aanmerking blijken kan. — En, dat nu waarlijk dit woord oud zij, is niet moeilijk te bewijzen. Voor alles bewijst reeds het gezag van KILIAEN zeer veel, die niet alleen het woord, maar zelfs afſtammelingen van het zelve opgeeft. —— Vervolgends, de Heer VAN HASSELT haalt voorbeelden aan van *boorte*, 't welk door voorzetting van het lidwoordje *ge*, gegeven heeft *geboorte*. En dit woord zelve vind ik meermalen bij MAERLAND, bij voorb. I D. bl. 89.

Na des Moijſes GHEBORT.

En bl. 119.

Dat Treijen aldus ende nam.
Was na de GEBORTE *van Abraham.*

Dus

Dus ook het opſchrift van het 28ſte Hoofdſtuk des VI Boeks, II D. bl. 46. luidt:

Van onſer Vrouwen GEBORTE. (*a*)

2. Uit den onlochenbaren ouderdom van dit woord volgt, dat het den oorſprong van *geboortenis* kan bevatten. En dit wordt waarſchijnlijker nog, door de overeenkomst van betekenis. De woorden toch, welke op *nisſe* uitgaan, veranderen zelden de beduidenis, welke het zelfſtandig naamwoord, waarvan zij afkomſtig zijn, in heeft. Dus betekent *beloftenis* niets anders, dan *belofte*. ——— *Gedaante*, en *gedaantenis*, *verſtand* en *verſtandenis*, *berouw* en *berouwenis*, *beeld* en *beeldnis*, *vond* en *vonnis* zijn woorden van de zelfde beduidenis; en of *geſtalte* en *geſteltenis* ook het zelfde zeggen, zullen wij zo aanſtonds nader zien. ———

3. De Ouden zijn meer gewoon, in het midden van een woord, de *d* en *t* weg te werpen, ten einde meerdere losheid en zagtheid aan het woord te geven. Op deze wijze komt *vonnis* van *vondnis*, *ſchennis* van *ſchendnis*, waar over ſtraks nog met een woord. ——— Voor *geſchtedenis*, of *geſchiednis*, of eindelijk *geſchietnis*, geeft MAERLAND, in de reeds aangehaalde plaats, II D. bl. 50, *geſchienis*:

Men leest in oudere GESCIENESSE, *enz.*

En

(*a*) Voeg hier bij *Handvesten* van Delft, 1389. *zonder wittagtige* GEBOERTE, enz. Verg. MIERIS, Gr. Ch. B. III D. bl. 538.

En deze middenuitwerping der *d* en *t* geſchiedt niet ſlechts in woorden op *nis* uitgaande, maar ook in anderen. Dus wordt de *d* verloren in het woord *vriendſchap*, het welk van *vriend* afkomt, en waarin de *d* derhalven een wortelletter is. — MELIS STOKE ſchrijft III D. bl. 229.

Al es de VRIENSCAP *daer wel dinne.*

En MAERLAND, II D. bl. 17.

M' deſe VRIENSCAP *en geſciede*
Nie, dan onder goede liede.

De *t* wordt verloren in *gemeente*. Bij voorbeeld bij MELIS, I B. vs. 1020.

Want der Vrieſen meneghe clene
Slouch daer meneghen GHEMENE.

Desgelijks in *gedaante*, zie de bladwijzer op MELIS STOKE; en dus ſchrijft ook MAERLAND, I D. bl. 99.

In eens wilds oſen GEDANE.

En bl. 262.

Want hi ſaldi come ane
In eens draken GHEDANE.
Dus bedrooch die touerare
Dat wijf, en quam ſelue te hare
In die GHEDANE *rechts eens draken.*

Verg. II D. bl. 53. 74. 121, enz. —— *Ge-*

boor-

boornis, of *geborenis* komt derhalven af van *geboorte*. ———

Onder de bedenkelijkheden tegen mijne wijze van afleiden, kan ook deze zijn. Ik heb *geſteltenis*, op 't voetſpoor van KILIAEN van *geſtalte* afgeleid; maar houd dit wel ſteek? het woord *geſtaltenis* kan wel, (zou men kunnen zeggen) van *geſtalte* afteleiden zijn, wijl beide deze woorden de uiterlijke gedaante te kennen geven, maar *geſteltenis* duidt meer den *innerlijken* aart aan. ——— Zeker, hier voor pleiten de volgende plaatſen: BREDERO, *Lucelle*, bl. 151.

En goet verſch bloet maect een goe GESTELTENISSE. *Des lichaems.* ———

WILLEM I in zijn brief aan de *Generale Staten*, gevoegd bij zijne *Apologie*, 1581, bl. 222. *In der veeghen, dat wij oock noch op deſer ure 't ſelve wel ſouden hebben ghelaten, en hadde ghedaen de wijſe ende* GESTALTENISSE *van de groote injurie ende ongelijck ons geſchiet, enz.* —— Dus ook WILLEMS tijdgenoot en raadsman PHILIPS VAN MARNIX Ao. 1569 in zijn *Roomſche Bijënkorf*, bl. 75a. *Ende datter nochtans evenwel onder deſe eijgendommen een weſentlijke* GHESTALTENISSE *des Broodts overblijft.* (Hier kan men in het voorbijgaan, ten voordeele van onzen zoetvloeijenden Dichter J. CATS, den pleonasmus: *nochtans evenwel* opmerken.)

VONDEL ſchrijft *Altaergeh.* II. bl. 58.

Als

Athenen dreef met reden, niet onwis,
Dat d'oirzaeck werckt naer dees GESTELTENIS
En aert der stof, die zij gemoet in 't werken.

Maar bl. 85.

Dat geene ziel haer heil dan zoo vergisse,
Noch onder kruims en druifs GESTALTENISSE
Verwaerloes' nu t'aenbidden 't zelve hooft, enz.

En in het *kenteken des Afvals*, achter de Altaergeh. bl. 166.

d'Aertspriester offerde, op Godts disch,
Zijn vleesch en bloet, in schijn van koren,
En druifs en wijns GESTALTENIS
Ten zoen van Gods gerechten toren.

Duidelijk genoeg blijkt het onderscheid van betekenis; maar dit schijnt meer willekeurig, dan rechtmatig te wezen. —— Immers *a* en *e* worden dikwijls verwisseld; dit betoogt de Heer HUIDECOPER, in de *Verbeteringen* op zijne *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, bl. 582. (III D. bl. 347. in de noot.) Een enkel voorbeeld zal dit klaar maken. *Verslagen* schrijft MAERLAND *verslagen* en *versleegen*; V B. c. 55. vs. 23 is het:

Ginder worden VERSLEGHEN *dan*
Van den Afrikers xlm. man

Maar c. 70. vs. 40.

Mitridates hi waent sijn
VERSLAGHEN, *vermort en verraden.*

Ge-

Gedregen c. 68. vs. 52.

Die hem boetſcap brochten GEDREGEN.

Gedragen c. 74. vs. 56.

Lx. jaer in ſinen daghen
Haddi Coninclike crone GEDRAGHEN.

Verwaand is het zelfde met *verweend*, zie KILIAEN, en verg. J. FORTMAN, *Taalk. Aanm.* achter zijne *Dichtl. Mengel.* bl. 37. —— Eindelijk, om in ene bekende zaak niet te langdradig te zijn, *ſpanen* en *ſpenen* is het zelfde. Het laatſte is in dagelijksch gebruik, het eerſte vind ik, bij voorbeeld, bij BREDERO, *Griane*, bl. 36.

Ghij ſoudt jou nou SPAENEN, *tot jij out waert en ongeſonght.*

Verder, KILIAEN, die alleen het woord *geſteltenis* opgeeft, leidt het zelve af van *geſtalte*, tot een klaar bewijs, dat hem het onderſcheid tusſchen *geſtaltenis* en *geſteltenis* of geheel onbekend was, of beuzelachtig toeſcheen. —— *Vervolgends*, VONDEL, die dit onderſcheid maakt, gebruikt evenwel het woord *geſtalte* (dat alleen ene uiterlijke geſteldheid moest aanduiden) voor *innerlijken aart*; zie *Herſchepp.* IX B. bl. 289, waar hij ſchrijft:

—— —— *hadde ik in dit* GESTALT
Dien dagh niet best verzet of mijnen wil? ja vroeder
Hadde ik dien dagh verzet. ——

Eindelijk, een plaats waar in *geſtaltenis* zelve voor *innerlijke* geſteldheid voorkomt, voldingt de zaak.

Zulk

Zulk ene plaats komt bij voorb. voor in een brief van Prins WILLEM I, aan de *Nederl. Gemeinte te London*, 1573. waar hij ſchrijft: *Wij achten noodeloos ulieden alhier voor te houden, die geſtaltenisſe en den tegenwoordigen ſtaat van deezen Quartiere.* Zie de *Bijlagen* op de *Plegtige Redev.* van J. VAN IPEREN, bij het Jubelfeest van *Veere*, bl. 192.

KOMEN wij, na deze oplosſingen, ook tot enige bevestigingen. —— Meer, dan iets anders verſterkt mij in mijne afleiding, het gezag van een' ouden Schrijver. Bij geval L. VAN VELTHEMS, *Spiegel Hiſtoriael* doorbladerende, vond ik, dat hij het woord *bekennis* even zo geſpeld had, als ik had trachten te bewijzen, dat het geſpeld moest worden. Hij ſchrijft VIII B. c. 28. fol. 472.

Van KINNESSE *ſo comt Minne.*

En, in plaats van daar *bekintenisſe* van te maken, gebruikt hij in tegendeel *bekinnesſe*; drie regels vroeger is het:

De gichten der gerechtere es drie:
BEKINNESSE *ees 't d'een; (aonke mie;)*
Ende Minne ees 't d'ander, daer ter ſtede;
Ende Gebruken ees 't terde mede.

Dus ook cap. 30, *van Gods gedenkenesſe*, fol. 476.

Daer onſe BEKINNISSE *ſal hebben niet*
Gene dolinge, wat 's geſciet.

Schoon dit het eerst is, dat ik tot gezag van deze ſpelling oit gelezen heb, en het enigst, wat ik kan aantijgen; echter meen ik, dat deze twee plaatſen tegen het gezag van alle Schrijveren na 1560, zeer wel kunnen opwegen.

Voorts worden de volgende woorden regelmatig afgeleid: *Bederffenis*, *bedervenis*.

Van *bederven*, *Publicatie* 1566. *Tenderende grootelicx tot* BEDERFFENISSE *ende ruïne deſer ſtadt. Bijlagen* voorn. bl. 104.

Bedriegenis van *bedriegen*, PASSIONAEL, fol. 87. C. *Ende om dat ſine wijsheijt ſoe groet is, daerom en ſellen ſine ſentencie niet vermogen cloecheijt van voerſpreken, noch* BEDRIEGHENISSE *der philoſophen, noch ſcone tale der talmannen.* Deze plaats wordt met een ander inzicht aangehaald door den Heer J. FORTMAN, bl. 15. *Beduidenis*, van *beduiden*, een woord in dagelijksch gebruik; —— *bekommernis*, een woord, dat bij KILIAEN voorkomt; —— *beternis* van *beteren*, heeft bij voorb. L. VAN VELTHEM, II B. C. 7. fol. 86.

Ende hoe die Marcgraue gaerne dade
BETERNESSE, *bi goeder liede rade.*

Eechenis, welk woord ik niet weet, van waar het afſpruite. Zeker, de afleiding van den Heer HUIDECOPER, die het zelve doet afſtammen van het Latijnſche *inguen*, ſchijnt vrij aannemelijk; evenwel moet men dan in de *Celtiſche* tak de afleiding van een Duitsch woord zoeken. Zou men *miſchien* den oorſprong niet zoeken mogen in het

het werkwoord *eechenen*, (*eigenen*) —— of in het A. S. *oegnian*, *bezitten?* Dan zou het *inguen*, de *eechenis* overdragtelijk dus genoemd worden, wijl het iemand zeker, en alleen eigen is, en door hem bezeten wordt, enz. —— Verg. intusschen VONDEL, *Herſch.* bl. 46, 136, 329 en 380. en HUIDECOPERS *Proeve*, bl. 540.

Erffenis of *ervenis*, van erven; —— *Gedaantenis*, van *gedaante*; bij voorb. in J. DE BRUNE, *Jok en Ernst*, bl. 66: *Nu het gedroeg zich zoo, dat de Hartog in een bewegelijke* GEDAANTENISSE *op zijn borst ſloeg en ſprak*, enz.

Gedenkenis; zie nog VAN VELTHEM, fol. 476. BREDERO, *Rodder. en Alph.* bl. 45. en VAN HASSELT op KILIAEN, van *gedenkenis*, en van *verfraeijen.*

Gebiedenis, voor dienstaanbod thans nog door ouderwetſe luiden gebezigd; bij KILIAEN ook in den zin van *aanbeveling* bekend. —— *Groetenis*, —— *Goedenis*, zie KILIAEN. —— *Hengenis* en *Gehengenis*; —— *Heugenis* en *Geheugenis*: —— *Langenis*, bij MELIS STOKE, II B. 17. 2.

Als Dideric hadde grote LANGHENESSE.

Ligtenis, bij BREDERO, *Rodder. en Alph.* bl. 14.

—— —— *ick volligh uwe ſtralen,*
En hoop voor mijn verdriet wat LICHTENIS *te halen.*

Loſtenis, bij BREDERO, *Angeniet*, bl. 445.

Met LOFTENIS *of trouw.* ——

Verg. VAN HASSELT, op KILIAEN, van *lofte.* —— —— *Storenis*, VONDEL, *Herſch.* IX B. vs. 452.

Niet zonder STEURENIS *verhaelde dit Alcmene.*

Hiervan *verſtorenis*, BREDERO, *Rodder. en Alph.* bl. 27.

Ach! mijn gemoetje teer kan geen VERSTEURNIS *velen.*

Verbuernis, of *verbeurnis*, misſchien voor *verbeurtenis*, *Costumen van Vliſſingen*, 1477. — bl. 134. — *tote dat hij zijne gemoede heeft zonder* VERBUERNISSE. — bl. 138. *dat hare meijſterſcap berecht binnen haren Scepen zonder* VERBUERNISSE.

Verdenkenis, PASSIONAEL, fol. 62. Zie FORTMAN, bl. 14. —— *Vergetenis*, KILIAEN. —— *Verwatenis*, KILIAEN. —— *Vervaernis*, KILIAEN en VAN HASSELT. —— *Verradenis*, of *verraatnis*: het is duister, of dit woord van het werkwoord *verraden*, dan of het van het zelfſtandig naamwoord *verraat* af te leiden zij: —— Van beiden zal ik een voorbeeld geven. MAERLAND ſchrijft I D. *Inhoud*, bl. 15.

Van Alexanders VERRANESSEN. *d. i. verradeneſſen.*

Maar bij VELTHEM, fol. 64. lees ik: *Hoe met* VERRAETNESSE *Here Simon van Montfort Ingelant wilde met hem trecken.*

Verſmadenis, KILIAEN, VELTHEM, fol. 472.

Rouwe, vreſe, VERSMEDENESSE,
Van Gode, dat 's die ſwaerſte leſſe.

En

En DON FERDINAND ALVAREZ DE TOLEDO, 1571. *Tot* VERSMADENISSE *van de placcaten van wegen Sijnre Ma.teijt gepubliceert*, enz. Zie *Bijlagen* voorn. bl. 140.

Vuilnis, of *vulnis*, VONDEL, *Altaergeh.* I. bl. 26.

d'Engelen, die 's werelts VUILNIS *haten.*

Costumen van Vlisſingen, 1477. *Soe wie wijn menget met water, of met andere* VULNISSE, *gij verboirt jegens ons vijf pont*, enz. bl. 139.

Woonis, Costumen van Vlisſingen, 1477. *dat de ghene, die hem metter* WOENISSE *ſal willen abſenteeren van den voerſz. Stede*, enz. bl. 146.

Zwaarnis, 't welk bij KILIAEN voorkomt, *bezwaarnis* geeft, en ANTONIDES gelegenheid verſchafte, om 'er nog langer woord van te maken. Hij zingt, *Zegezangen*, bl. 189.

Uw Staetzorg maekt hem buiten vreezen,
Als hij van HOFBEZWAERNIS *vrij,*
Pleeg ſtaetorakelen te lezen.
Uit Vondels heldenpoëzij. ——

Eindelijk *zweernis*, een woord, door KILIAEN aangetogen. ——

Daar nu ieder dezer woorden, volgends den eenvoudigen weg van afleiding, dien ik aangewezen heb, afgeleid kunnen worden, zonder moeilijkheid, zo houd ik dezelve voor bewijsredenen voor mijne Etijmologie, en ik zie geen reden, die hier tegen ſtrijden zou. ——

Nog een woordje over *Schennis.* —— Ik twijfel thans niet meer, maar durf vast ſtellen, dat het voor *Schendnis* geſchreven wordt. —— Het is waar, *Schennen* vind ik bij VONDEL, *Herſchepp.* II B. vs. 66. bl. 34.

Terſtont beroude Godt dien eet, nu niet te SCHENNEN.

En dus ook II B. vs. 633. bl. 51. IV B. vs. 8. bl. 159. VII B. vs. 610. bl. 208. vs. 1046. bl. 221. IX B. vs. 464. bl. 277. vs. 820. bl. 288. XIV B. vs. 207. bl. 435. enz.

Dezelfde, in zijne *Beſpiegel. over Godt*, II B. bl. 71.

Men kan niet, zonder Godt te lochenen, te SCHENNEN, *Iet zetten boven Godt.* ——

Dus IV B. bl. 159. V B. bl. 202. Elders. — BREDERO, *Lucelle*, bl. 149.

Haer lieten aldaer eerst bedriegen ende SCHENNEN.

En bl. 151. 176. 239. —— *Moortje*, bl. 272. —— *Angeniet*, bl. 474. waar hij ſchrijft:

Sint felten SCHEN *die Meer* ——

Doch welke plaats even weinig bewijst, als die van VONDEL, *Herſch.* X B. vs. 804. bl. 322.

—— —— *dit 's een* ONSCHENBRE *wet.*

ANTONIDES, in *Trazil; Gedichten*, bl. 551.

Want

Want die zijn vaderlant uit dolle wraek verkoopt,
Zal zelf den donderaer, ſchoon hij de bergen ſloopt,
En aerde en hemel mengt, niet vreezen aen te SCHENNEN.

POOT, *Gedichten*, II D. bl. 74 (8vo.)

'k Zal van de grimmigheit der AENGESCHONNE *zee.*
En haere golven zingen.

Schenner en *Schenning* is mij ook voorgekomen; het eerſte bij VONDEL, *Altaergeh.* III B. bl. 152.

Zoo licht de grijns van 't oogh des OFFERSCHENNERS.

Het twede bij BREDERO, *Rodder. en Alph.* bl. 18.

Of hebje te veel keurs? waer leijt de SCHENNING?

Dan, daar *vooreerst* alle de aangehaalde plaatſen in den dwang van het rijm voorkomen, en dus veelligt *om* het rijm dit woord dus gebruikt zij, waar van onder de hedendaagſchen de Heer J. FORTMAN ten voorbeeld ſtrekken kan, die in zijne *Dichtl. Mengel.* bl. 146 zingt:

Al wie 't geluk niet heeft den minnegod te kennen,
Moog' hem met bitſchen hoon en vuigen laster SCHENNEN.

Daar *ten tweden*, deze Dichters meermalen zich toegeven in dergelijke inſmeltingen, welke altoos onze ſtroeve taal, rollender maken, en waar van deze twee woorden *mellen* en *vervremen*, tot voorbeelden dienen kunnen; ——*Mellen* vindt gij bij VONDEL, *Herſch.* IX B. vs. 460. bl. 277.

Hoewel het traenen en de rou verbiên te MELLEN.

Verg. vs. 1128. bl. 297. en XIII B. vs. 567. bl. 404. —— *Vervremen*, voor *vervreemden* van *vreemd*, bij denzelfden, VI B. vs. 671. bl. 179.

—— *Op dat geen vrientſchap mag* VERVREEMEN.

En bij BREDERO, *Angeniet*, bl. 450.

Maer ſiet die ſelfde wet, die doet mij gantsch VERVREMEN.

Daar *ten derden* zodanige middeninſmelting van alle tijden, zelfs bij de Ouden, van de Nederlanders geliefd is, zo als wij niet alleen hier voor bladz. 256, uit MAERLAND gezien hebben, —— zo als de Heer VAN HASSELT op KILIAEN, van *vinnen*, of *vinden*, niet alleen aantoont, —— ook, zo als uit eigen namen ſchijnt te blijken (*b*); —— daar deze drie redenen zich ſamen vereinigen, ſchijnt het onbetwistbaar zeker, dat wij met den Heer ALEWIJN, in zijne verhandeling ter verdediging eniger Dichterlijke vrijheden, in de *Maetſchappij* der N. *Letterkunde*, III D. bl. 140. het gebruik van *Schennen* te houden hebben voor ene antitheſis; en dus het rechte woord enig en al-

(*b*) Wij lezen van enen ADRIAEN MANNEMAKER, (zeker voor *Mandemaker*) die met P. de Rijcke, M. de la Palma, en J. Campe, voorts met den Gouverneur W. van Haultain, en de Hollandſche Gedeputeerden S. Looſe en N. de Waal, Raad was van den ſtaat van Zeland. Zie SMALLEGANGES Chronijk, bij voorb. bl. 425.

alleen *Schenden* zij. Men vindt daar, zo als ik nu zie, nog enige voorbeelden.

En dit wordt nog klarer, wanneer ik 'er bijvoege dat ik na een zeer langdurig doorlezen van MAERLAND, en herhaald doorzien van MELIS en VELTHEM, geen ene plaats gevonden heb, waarin deze inſmelting, of antitheſis in dit woord voorkome, dat zeker, was *Schennen* een echt woord, zeer wonder wezen zoude. In tegendeel op vele plaatſen heb ik *ſchande*, en *ſchenden* gevonden; *ſchande* heeft MAERLAND, bij voorb. I D. bl. 27. 137. 143. 201. 208. 423. —— *Schenden*, I D. bl. 2. 92. 172. 200. 255. 342. enz. welke de Lezer kan nabladeren, zo het hem gelust; ik zal hier alleen maar uitſchrijven ene plaats, welke men op bl. 17. van den *inhoud* aantreft, zij luidt:

Hoe die Romeine daer naer ſinden
Om Affrike winnen eñ SCHINDEN,
Paulus eñ Silvius.

Dat *Schinden* hier voor *Schenden* ſtaat, blijkt klaar genoeg uit *Sinden*, voor *Zenden* dat het zelve onmiddelijk voorgaat. Deze plaats haal ik daarom aan, wijl iemand, naar de eerſte betekenis van het woord *Schenden* onderzoek doende, door deze woorden ligtelijk zou kunnen op de gedagten komen, dat *Schenden*, of, zo als het hier waarſchijnelijk moest zijn, *Scinden*, van het Latijnſche *Scindere* afſtamde, en deszelfs beduidenis van *klieven*, *ſnijden*, *ſcheuren*, eerst wel behouden, maar naderhand verbijzonderd hadde. —— Ik ver-

trouw, dat zulk ene bedenking veel minder onnozel zijn zoude, dan sommigen van TUINMAN, BURMAN, enz. ——— Evenwel, niemand koestere dezelve: het oorspronglijke is niet *Schinden*, maar *Schenden*, zo als uit alle de derivata blijkt. MAERLAND heeft het meer voor ene gewoonte, om voor ene *n* de *e* in ene *i* te veranderen; dus heeft hij *kinnen* voor *kennen*, I D. bl. 55. *bekinnen*, I bl. 41. *rinnen*, I D. bl. 25. enz.

J. CLARISSE.

Utrecht,
den 5 Februarij, 1790.

DRUKFEILEN EN BIJVOEGSELEN

TOT DE

VERHANDELING

OVER DE

EPITHETHA.

ER zijn, behalven enige foutjes van minder aanbelang (als bij voorb. bl. 2. reg. 3. van onderen *mejuffr.* voor *Mejuffr.* bl. 7. reg. 7. van onderen *gemodifiëerd*, voor *gemodificeerd*, enz.) deze zinſtorende feilen in den druk ingeſlopen.

Bl. 8. reg. 4. *en daarop*, lees *en daar om.*

— 10. — 5. *endispoſoit*, lees *indispoſoit.*

——— — 13. *meende*, lees *menende.*

— 13. — 1. *dat het een ſtoel zij ; het zij zo*, enz. Hier is ene gehele periode uitgelaten; voeg achter *zij* in: *welke met fluweel bekleed of overtogen zij ; het zij zo*, enz. En, over deze *criſis* is de Schrijver niet aan het twijfelen gebragt door de erinnering, hem door ſommige zijner vrienden gedaan, dat men dit toch veelmaal gebruikt; want hem dunkt, dat de vraag niet zij, hoe men ſpreke, maar hoe men moest ſpreken.

Bl.

Bl. 13, reg. 11. *een ſlut*, lees *een fout.*

— 16. — 4. *nijd toeſchrijft.* Voeg hier bij: *Anders zou* VIRGILIUS *zeer kwalijk gezongen hebben*, Lib. III. Georg. vs. 285.

„ *Sed fugit intera, fugit* irreparabile *tempus.*"

en elders:

„ *Et cum* trisris *hyenis etiamnum frigore ſaxa*
„ *Rumperet, et glacie curſus frenanet equorum.*"

— 20. — 11. *ſchikking gelegen.* Voeg hier bij: OVIDIUS *is van deze fout het allermeest te beſchuldigen. Zijne weelderige verbeeldingskracht, door een' goeden ſmaak niet ingeteugeld, werkte dit uit. Van hier het opéén ſtapelen van vergelijkingen, welke niet fraai zijn; ——— hier van ook, dat hij dikwijls kinderachtig wordt, bij voorb. in de beſchrijving van den Zondvloed*, Metam. Lib. 1.

„ *Ex ſpatiata ruunt per apertos flumina campos;*
„ *Cumque ſatis arbusta ſimul, pecudesque, virosque,*
„ *Tectaque, cumque ſuis rapiunt penetralia ſacris.*
„ *Si qua domus manſit, potuitque reſistere tanto*
„ *Indejecta malo; culmen tamen altior hujus*
„ *Unda tegit, presſæque latent ſub gurgite turres.*
„ *Jamque mare et tellus nullum diſcrimen habebant.*
„ *Omnia pontus erat: deerant quoque littora ponto.*"

Deze verſen, *hoewel ieder wel voelt, dat zij niet* Virgiliaansch *zijn*, zijn *echter ſchoon en edel, en ge-*

ven

ven een waardig denkbeeld van zulk een grootsch evenement. Maar hoe klein, hoe kinderachtig zijn de volgende niet! begrijp eens,

„ *Occupat hic cpllem: cymba ſedet alter adunca,*
„ *Et ducit remos istic, ubi nuper ararat.*

De arme man! Nog erger:

„ *Ille ſuper legetes aut merſæ culmina villæ*
„ *Navigat.*" ——

Gelukkig dat 'er maar een ander over hem nog niet heen zeilt! Maar nu:

—— „ *hic ſumma piscem deprehendit in ulmo.*"

Zou dit in een burlesq *vers niet kostelijk ſtaan? — maar nog mojer:*

„ *Figitur in viridi, ſi Forſtulit, anchora prato:*
„ *Aut ſubjecta terunt curvæ vineta carinæ.*
„ *Et modo quæ graciles gramen carpſere capellæ,*
„ *Nunc ibi deformes ponunt ſua corpora phocæ.*
„ *Mirantur ſub aqua luces, urbesque domosque*
„ *Nereides, ſylvasque tenent delphines, et altis*
„ *Ineurſant ramis, agitataque robora pulſant.*
„ *Nat lupus inter oves: fulvos vehit unda leones:*
„ *Unda vehit tigres, &c.*" ——

Had BLUMHAUER, of FOCQUENBROCH, of de Schrijver der Henriade travestie *dit ſtuk onder handen genomen, hij zou ter dezer plaats niets anders gedaan hebben, dan de zelve woordelijk over te zetten. Alles wat men ter verontſchuldiging van* OVIDIUS

DIUS *kan bijbrengen, is, het geen hij zegt* Lib. I. Tristium, Eleg. 6.

—— „ *Non ſunt hæc edita ab ipſo*
„ *Sed quaſi de Domini funere rapta ſui.*"

Bl. 30. reg. 1. van onderen, *verheven bedoelen.* Voeg hier bij: *Hoewel dit thans van velen in twijfel getrokken, of ontkend wordt, de Schrijver vindt nog geen reden, om, ter zake van het misbruik, van dit oude geloof aftegaan, en houdt zich dus nog, tot beter oaderrichting hem overtuige, bij* VONDEL, *die in zijne* Aenleiding tot de Poëzij, *dus ſpreekt*, bl. 7. „ Bijnamen moeten niet ledig ſtaen, noch„ te voor ſtopwoorden dienen, maer „ de beelden ſlachten, die eenen balck „ of het ghewelf onderſtutten, en hun „ werck doende, met een tot cieraet „ des gebouws ſtrekken." ——

— 44. — 19. *zeldzaam zijn.* Voeg hier bij: *In een Engelsch Dichtſtuk, het welk in het eind van* 1789. *uitgegeven is, getiteld:* AN ESSAY ON SENSIBILITY, *vind ik in* Part. I. p. 10. (*the pleaſures of ſenſibility*) deze fout, zo ik meen, in deze verſen:

„ *When ſilence reigns, and darkneſs veils the pole,*
„ *What* awful *thoughts poſſeſs his riſing ſoul,*
„ *While hi contemplates that refulgent line*

Of

„ *Of godlike men, whoſe glories ſpotleſs ſhine,*
„ *Whoſe arms defended, or whoſe arts refin'd,*
„ *Or laws together link'd the human kind!*"

Hier is AWFUL *zo veel als* PLEGTIG, *maar het heeft een* AANGENAAM, *aandoenlijk gevoel van plegtigheid. En evenwel wordt dit woord meestal in den zin van* VERSCHRIKKELIJK *gebézigd. Zelfs onze Dichter gebruikt het zelve in die betekennis*, bij voorb. Part. II. (the pains of ſenſibility from the general calamitics of human life.) p. 41. *waar hij van het ongelukkig lot van Lisbon en Calabriën ſpreekt:*

„ *When mountains ſunk, and ſtagnant lakes were ſeen,*
„ *Where late the olive and the vine had been,*
„ *And* awful *waste, and ſilent ſolitude*
„ *Appear'd where tourns and lively hamlets ſtood.*"

Hier zal AWFUL WASTE *zeker ene* VERSCHRIKKELIJKE VERWOESTING, *en niet ene* AANGENAAM PLEGTIGE, *aanduiden.* —— *Voorts vergelijke men deze laatſte verſen met de aangehaalde van* OVIDIUS.

Bl. 52. reg. 1. *Arabiſche Zangeren.* Voeg hier bij: *Zelfs* HOMERUS, HESIODUS, THEOCRITUS, *en andere Griekſche Dichteren, zouden van de lijſt moeten afgeſchrapt worden. Men kan* bij voorb. HOMERUS, Iliad. Boek XXIII. vs. 462. met VIRGILIUS, Georg. Boek III. vs. 103. vergelijken.

Dit zij genoeg.

J. C.

DE WAARDE VAN HET RIJM.

EEN GESPREK.

Naar het Hoogduitſche van

DENIS.

JONGELING.

Dezelfde drift, die mij aanzettede om in mijne moedertaal verzen te maaken, voert mij ook tot u, mijn Heer! Gij zijt een beproefd Dichter. Voldoe mij eens, over eene zaak die mij zeer ter harte gaat. Ik las gisteren in het vierde Deel der Spraakkunste van GOTTSCHED (*a*): dat het Rijm een Eigendom der Duitſche Dichtkunst, een gedenkteken der zegevierende wapenen van het oude Duitschland, zoo wel als van het zegevierend vernuft onzer Voorvaderen was; zo dat geheel Europa van hen heeft leeren rijmen, enz. Eenige oogenblikken daarna, las ik in RAMLERS overzetting van BATTEUX, waar die uitmuntende Schrijver zoo *problematiek* van het Rijm ſpreekt, dat

(*a*) *Leipzich* 1749. bladz. 558. in 8vo.

dat het mij toeſchijnt, dat het Rijm niet zeer noodzaaklijk is (*b*). Zeg mij eens, bij de eerſte treden die ik op den weg der Dichteren doe, wie ik gelooven moet.

DICHTER.

Gelooft, wien gij wilt. Ik voor mij zou GOTTSCHED geen burgerlijke kroon van de Duitſchers toewijzen, wanneer hij haar tot uitvinders van het Rijm maakt. De uitvinding van het Buskruid en van het Boeken-drukken, is iets dat ons eer aandoet; maar het Rijm? ——— Ik wil STIGLIANI liever gelooven, dat de Italiaanen (*c*); of BEMBO, dat de Provenzaaldichters het Rijm uitgevonden hebben (*d*).

JONGELING.

Waarom? Is het Rijm dan geene ſchoonheid?

DICHTER.

Welke ſchoonheid wilt gij, dat het wezen zal? Eene poëtiſche, of eene muzikaale?

JONGELING.

Ik denk dat het alle beide kan zijn.

DICHTER.

Gij dwaalt. Let eens op het geen ik u zeg. Het Rijm is een gelijke klank, van één of twee lettergreepen, op het einde van meer verzen; want tot deeze bepaaling beperken wij ten minſte het omſtandiger denkbeeld van het woord Ρυθμος. Zoda-

(*b*) *Leipzich*, 1769. D. I. bl. 163. in 8vo.
(*c*) *Arte del Verſo Italiano. Roma*, 1658, in 8vo.
(*d*) *Proſe. Verona*, 1743. L. I. bl. 17. in 8vo.

danig een klank kan, eerſtelijk, geene poëtiſche ſchoonheid zijn. Geen van de hooger ſoort, want tot deeze behooren alleen de gedachten; en een klank is geen gedachten. Geen van de laagere, want tot deeze worden de uitdrukkingen gerekend, in zoo verre zij met de gedachten overeenkomen, en volkomene tekenen daar van zijn. Nu is het zeker, dat eene uitdrukking niet daar door met de gedachten overeenſtemt, of een volkomen teken van dezelve is, om dat zij met eene andere uitdrukking gelijk in klank is; en derhalven kan het Rijm haar tot geene poëtiſche ſchoonheid verheffen. —— Maar dan wel tot eene muzikaale ſchoonheid? —— Ik geloof even zo min. Welk eene vergelijking wilt gij maaken. Onderſteld men, dat twee rijmende verzen in zulk een verband met elkander ſtaan, gelijk twee deelen van één ſtuk, in de Muzijk: dan zal men daadelijk gewaar worden, dat twee deelen van één ſtuk, veel zeldzaamer met een en dezelfde nooten eindigen. Maar begeert men den zamenklank van twee verzen, met den zamenklank van meer ſpeeltuigen te vergelijken, dan brengen Terzen, Quarten, Quinten en Sexten de welluidendſte klanken voord; daar Seconden en Septen maar zelden gebruikt worden, om dat zij te na bij het ééntoonige komen.

JONGELING.

'Er zijn evenwel verſcheide ſtukken, in welke meer ſpeeltuigen *uniſono*, zo als de Muzikanten ſpreeken, te zamen ſpeelen.

DICHTER.

Dit erken ik. Maar dat geſchied eigenlijk niet om Harmonie voord te brengen, maar om den klank van een, op zich zelven melodieus ſtuk, te verſterken. De Harmonie is eene dochter der verſcheidenheid, der afwisſeling, der evenredigheid; in de Muzijk van toonen, in de Dichtkunst van lettergreepen. Deeze toonen, deeze lettergreepen, met eene ongelooflijke vaardigheid, met elkander te vergelijken, is de aangenaamſte bezigheid van verheven geesten, welke geen vermaak beminnen dat zo goedkoop is, als dat, welk uit de ontdekking van het Rijm voordvloeit; een vermaak, dat de begunſtigers van het Rijm zelv lastig wordt; want waarom zouden zij ons anders die regelen voorſchrijven, dat men den zin eener gedachte niet altijd met het Rijm einden; dat men zich in het leezen, en in het reciteeren van dichtſtukken, niet naar het Rijm, maar naar de tekenen van onderſcheiding, richten moet?

JONGELING.

Ik beken dat deeze Regelen mij zelv' zeldzaam toeſchijnen. Want op deeze wijze gaat het Rijm dikmaals voor het oor verlooren; of het wordt onverſchillig, of men het in den beginne, of in het midden van een vers plaatst, het welk GOTTSCHED evenwel in de Herders van PEGNITZ berispt. Maar zou het Rijm geene Harmonie voordbrengen?

DICHTER.

Een Rijmwoord, op zich zelven genomen, is

noch niet harmonisch; ook wordt zij het niet in gezelſchap van haar mederijmſter; want tusſchen haar beide is alleen gelijkheid, en geene evenredigheid of *proportie* te vinden. En ik heb u reeds gezegt, dat de Harmonie alleen door zulk eene evenredige betrekking ontſtaat.

JONGELING.

Wat zoudt gij antwoorden, indien ik deezen grondregel eens tegen de versmaat der Ouden wilde aanvoeren? Bij voorbeeld, de Hexameter loopt altijd in een Dactijlus en Spondeus uit; derhalven is hier ook ſlechts gelijkheid en geene evenredigheid in te vinden.

DICHTER.

Wat ik zoude antwoorden? Ik zou u verzoeken, om vier en twintig letters van het Alphabeth, tegen vijf zelvklinkers te houden, en dan op te merken, dat men duizend Hexameters kan maaken, zonder dat de vijf lettergreepige uitgang het oor eenerleij klank zal doen hooren: doch dat men in duizend gerijmde verzen, ten minſte vijfhonderd maal, eene ſterke *monotonie* gewaar wordt, welke in uitgebreide gedichten zekerlijk het oor moet vermoeijen, zo wel als een muzikaal ſpeeltuig, op het welk de Kunſtenaar ſlechts vijf greepen zou kunnen doen.

JONGELING.

Maar indien, zo als het mij toeſchijnt, deeze Monotonie eenigermaate een evenwigt houdt tegen de verſcheidenheid der Versmaaten; en de Gedichten meer doet onderſcheiden van het Proza?

DICH-

DICHTER.

Dan moesten de Grieken en Latijnen het eerst gerijmd hebben, want hunne versmaaten zijn zekerlijk veel menigvuldiger als onze Duitsche, die, of uit zuivere Jamben, of Trocheën, of Dactijlen, of uit Amphibrachen bestaan.

JONGELING.

Ik zie de gegrondheid uwer gevolgtrekking zeer wel in — en evenwel —— ik moet het u bekennen! evenwel kan ik tot geene bekentenis komen, dat het Rijm niet schoon is.

DICHTER.

Hebt gij wel ooit Duitsche verzen in onrijm gelezen?

JONGELING.

Ik kreeg onlangs, van een mijner vrienden, den *Messias* van KLOPSTOCK ter leen. Mijn oom, die altoos in BROCHUS, TRILLER, en NEUKIRCHEN leest, liep 'er een blad van door, en verklaarde hem voor onverstaanbaar: en dus gaf ik mijn' vriend zijn boek te rug.

DICHTER.

Zie daar de tirannieke magt van eene ingewortelde gewoonte, welke zich tegen de overtuiging aanwendt. Wanneer gij, tot op dit oogenblik, niet anders dan rijmlooze verzen geleezen hadt, zou het even zoo moeilijk vallen om u tot een vriend van het Rijm te maaken. De geheele schoonheid, die gij in het Rijm meent te vinden, is schoonheid door verdrag, door de Mode, en door gewoonte; en niet meer dan zulk eene schoon-

heid, als in de westelijke landen het afneemen van den hoed, en in het oosten het leggen der hand op de borst is, wanneer zij iemand groeten. Maar maakt de gewoonte eene zaak inwendig goed, wanneer men niet kan bewijzen, dat die zaak op zich zelven goed is? ——— En hoe zal men dit uit de gewoonte om te rijmen bewijzen, daar het Rijm noch poetisch, noch muzikaal ſchoon is; zoo als ik u reeds getoond heb? Werken van genie, Naarvolgingen der ſchoone Natuur, zo als goede gedichten zijn, verkrijgen geen wezenlijke waarde van toevallige, willekeurige, en aangenomen modeſchoonheden.

JONGELING.

Gij brengt mij in het naauw, ik beken het; en kan u niets meer tegenwerpen, dan het voorbeeld van onverwerpelijke Dichters, welke zich van het Rijm bedjend hebben.

DICHTER.

Het is waar. Maar bedenk ook eens, hoe dikmaals zich een verſtandig man naar de Mode ſchikt, die zomtijds dwaazen ingevoerd hebben. Men laat zich met den ſtroom der gewoonte medevoeren. Ook is elk Genie niet onderneemend. Ieder tracht zich zelven geen nieuwen weg tot roem te baanen. Men is dikmaals al wel te vreeden, wanneer men op den reeds gebaanden weg met eenige vorderingen voordkomt. En bij dit alles behoeft men niet zonder grond te vraagen: of deeze onverwerpelijke Dichters zich zelven niet op verſcheiden plaatſen zouden overtroffen hebben,

ben, wanneer zij zich van het Rijm niet bediend hadden.

JONGELING.

Waarom dat?

DICHTER.

Om dat het Rijm een juk is, onder het welk zich een Dichter, tegen de aangeboorene vrijheid der Dichtkunst zelve aan, moet buigen. Bij den eerſten regel dien hij op 't papier wil ſtellen, moet hij reeds bezorgt zijn, dat het laatſte woord zulk een zij, dat het in de ſpraak een gelijkluidende heeft. De daarop volgende gedachte moet zoo lang rondom gedraait worden, tot zij met dat gelijkluidend woord overeenſtemd. Geſchied dit ſpoedig, dan is het een ijdel geluk, enkel toeval; en geſchied dit niet, dan wordt de natuurlijk vloeijende, mogelijk nieuwe, mogelijk verhevene of hartroerende gedachte, aan het Rijmwoord opgeofferd, en zoo lang gefolterd, tot zij het zelve aanneemt, offchoon het denkbeeld daar geheel door verzwakt, of kwalijk voorgeſteld wordt. Bedenk eens, of eene regelmaatige poëtiſche overdenking dáár kan plaats vinden, waar men reeds voor de ſlotwoorden moet zorgen, eer het denkbeeld nog geheel rijp in het hoofd is. Bedenk eens, hoe ſterk het dichtvuur gebluscht, de vlugt geſtremd, en de reeks van denkbeelden telkens afgebroken moet worden, wanneer men zo te werk gaat.

JONGELING.

Een Dichter moet zich toch aan zekere wetten

onderwerpen; zich binnen zekere perken bepaalen, anders ſchrijft hij immers proſa?

DICHTER.

Gij hebt gelijk. Doch niet aan ſlaaffche wetten; niet aan de perken van het Rijm. De Versmaaten der Grieken en Latijnen zijn ook perken; maar hoe veel verſcheidenheid blijft de dichterlijke vrijheid in deeze perken nog overig! Is het niet oneindig gemakkelijker, gelijkbetekenende, dan gelijkluidende uitdrukkingen te vinden?

JONGELING.

Zo veel te grooter Eer is het voor een Dichter, die die zwaarigheden overwonnen heeft; en even zo ligt gelijkluidende, als een ander gelijkbetekenende, uitdrukkingen kan vinden.

DICHTER.

Geen Eer, maar alleen een teken, dat hij zich deeze ongewoone dichterlijke overdenking aangewend heeft.

JONGELING.

Goede gedachten zijn zulks waard. En hoe dikmaals brengt het denken aan Rijmwoorden den Dichter tot gelukkige denkbeelden!

DICHTER.

Draag toch zorg, dat gij niet ongemerkt, uit een verdeediger van het Rijm, ook een verdeediger van naam en tijddichten wordt. Ook daar in heeft men zwaarigheden te overwinnen, eer men gereed is, om elke gezondheid in een *Chronoſtichon* te dwingen. Het zoeken naar een V, D, of M, heeft ook wel eens tot eene gelukkige gedach-

dachte aanleiding gegeeven. Iemand vondt het ſterfjaar van den Infant Don CARLOS, in de verzen van OVIDIUS:

FILIVs ante DIeM patrIos InqVIrIt In annos.

Maar zoudt gij hem dat als eene groote verdienſte toerekenen? MILTONS *Paradijs verlooren* hebben wij aan een ellendig Tooneelſpel, over den val der eerſte menſchen, te danken, dat hij, op zijne reize in *Italien*, zag (*e*). Werd het daar beter door? Hoe dikmaals heeft een toeval tot de gewigtigſte ontdekkingen aanleiding gegeeven; maar bleef het daarom minder een toeval? Toevalligheden blijven toevalligheden, en zoo dikmaals het Rijm eene goede gedachte verwekt, is het enkel toevallig. Maar zo dikmaals het ons eene gedachte doet verlaaten, en dit geſchied tienmaal tegen eens, ô! dan werkt het als de wezenlijke oorzaak.

JONGELING.

Gij behandelt het Rijm zeer geſtreng; en ik wenschte niet, dat veele onzer Landgenooten, en wel bijzonder de vrouwen, uwe berispingen hoorden. Gij zoudt van nu af aan een Poëtiſche Ketter bij hen heeten.

DICHTER.

Ik weet het. Bij zeer veelen is het Rijm de ziel

(*e*) *The first hint of Paradiſe lost is ſaid to have been take from an Italien tragedy. The Life of* MILTON. *Parad. lost. Lond.* 1764. p. XLI. 8.

ziel der gedichten. Zij leezen, en leezen zonder 'er bij te denken, tot zij op het rijmwoord komen. Klappen nu deeze lettergreepen wel, ô! dan hebben zij iets fraais geleezen! Verwarde gedachten, uitdrukkingen vol valsch vernuft, kruipende denkbeelden, gerabraakte lettergreepen, taalfeilen, worden over het hoofd gezien, wanneer het bedorven oor, op het einde van den regel, maar vergenoegd wordt. De Latijnen hebben een ſpreekwoord: *In gratiam rhythmi.* Kon men wel ooit een beter middel uitvinden, om het Vaderland met ſlegte gedichten te overſtroomen, en den voortgang des goeden ſmaaks in de Poëzij te verhinderen? Welk een Dichter zou niet lui worden, wanneer hij, met HUBNERS *Handboek* (of KROONS *Rijmklanken*) voorzien, gewaar wordt, dat men niets dan Rijmen van hem vordert! Maar hoe veele zouden ook met genoegen zien, dat het Rijm uit de gewoonte raakte. Hoe veele Rijmſmeders zouden hun Handwerk dan moeten laaten vaaren! Men zou niet meer met HORATIUS kunnen zeggen: *Data Germanis venia est indigna Poetis.* Onze waare Dichters, zonder hoop op toegeevendheid, zouden de ſchaaf niet zoo ſpoedig uit de hand leggen; zij zouden meer op het innerlijke hunner ſtukken letten; de ooren zouden van tijd tot tijd, meer door de harmoniſche versmaaten der Ouden ingenomen worden; en nadien gewoonten door tegengeſtelde gewoonten weggenomen worden, zo zou men binnen weinig jaaren zich even zo zeer, doch met meer recht,

recht, over een rijmend dichter verwonderen; als men zich thans verwondert over een Dichter die rijmlooze verzen maakt.

JONGELING.

Ik kan hier niet anders op antwoorden, dan dat gij mij alle mijne vooroordeelen bijna benomen hebt. Alleen het voorbeeld der vreemde Natien houd mij nog tegen, om u in alles toe te ſtemmen.

DICHTER.

Gij verſtaat door die vreemde Natien zekerlijk de Grieken of Latijnen niet?

JONGELING.

Neen zeker niet. Ik weet dat hunne gedichten niet rijmden.

DICHTER.

Sta mij toe, hier evenwel nog een paar aanmerkingen bij te voegen. HOMERUS, PINDARUS, en de Griekſche Treurſpeldichters; VIRGILIUS, HORATIUS, en andere Latijnſche Dichters uit het tijdperk van AUGUSTUS; zijn alle de eeuwen door, als meesters in de Dichtkunst vereerd geworden. Hunne werken hebben den hoogſten trap van dichterlijke ſchoonheid bereikt, en zij zijn rijmloos.

JONGELING.

Wat beſluit gij hier uit?

DICHTER.

Niets anders, dan dat men een meester in de Dichtkunst kan zijn, dat men den hoogſten trap van poëtiſche ſchoonheid bereiken kan, buiten het

het Rijm; dat het Rijm derhalven eene toevallige, eene ontbeerlijke, eene overtollige zaak is; een uitgroeiſel dat men zonder toegeevendheid mag wegſnijden. De Engelſche Spectator ſpreekt van iemand, die den halven ENEAS in Latijnſche rijmen gebragt heeft. Gij lagcht hier over, niet waar? Gij houdt de zogenaamde Leoniniſche verzen der middeneeuws-latijnen voor lapwerk?

JONGELING.

Zekerlijk. Maar wat beſluit gij daar uit op de Duitſche?

DICHTER.

Hoe! is dan het wezen der Dichtkunst niet in alle taalen hetzelfde? of rijmt mogelijk *Jaagt* en *Maagd* welklinkender, als, bij voorbeeld, Νεω en πλεω, *dat* en *Stad?* Men moet derhalven, of met de Duitſchers ook in het Latijn rijmen; of met de Latijnen ook in het Duitsch niet rijmen.

JONGELING.

Ik heb u reeds gezegt, dat ik mij op de ouden niet beroep. Ik beroep mij alleen op de thans dichtende Natien.

DICHTER.

Hier heb ik u verwagt. Weet gij wel wat ik zou kunnen doen, wanneer ik naauwkeurig wilde te werk gaan?

JONGELING.

En wat dan?

DICHTER.

Ik zou de buitenlanders kunnen toeſtaan dat zij rij-

rijmen; en zou de gevolgtrekking, omtrend de Duitſchers, kunnen ontkennen.

JONGELING.

Op welk een' grond zoudt gij dit kunnen doen?

DICHTER.

Hoor eens. De Franſchen en Italiaanen tellen, in hunne verzen, alleen de lettergreepen, zonder eene bepaalde langte of kortheid voor dezelve te hebben; de uitgang hunner verzen zou dus zeer hard zijn; hunne gedichten zouden zich te weinig onderſcheiden van het proſa, wanneer zij niet, op het einde van een vers, iets monotonisch plaatſten, 't welk deze buitenſpoorige verſcheidenheid maatigde. Zie daar de grond, waarom de buitenlanders rijmen. Maar de duitſche verſificatie, thans de volmaaktſte, onderſcheidt zich genoeg van het proza, door haare van de accenten naauw bepaalde lettergreepen. Wanneer zij de versmaaten der Ouden gebruiken, dan betekend de altijd gelijke ſluitvoet genoegzaam het eind van het vers. Maar onze gewoone versmaaten zijn, zo ik gezegd heb, op zich zelven reeds eentoonig genoeg. Zie daar de ongegrondheid voor het rijmen der Duitſchen. Dan laaten wij die bewijzen eens daar laaten. Ik zal u ſlegts eenige beöordeelingen der buitenlanders, op welke gij u beroept, voordragen. Gij verſtaat immers het Fransch en het Italiaansch?

JONGELING.

Ik heb beide geleerd.

DICHTER.

BOILEAU, een der beroemdſte Vernuften van Frank-

Frankrijk, heeft zelv een Hekeldicht, over de moeite om rijmwoorden te vinden, nagelaaten. Hoor eens, hoe hij zich dienaangaande uitdrukt.

Moi, qu'un vain caprice, une bizarre humeur,
Pour mes péchés, je croi, fit devenir rimeur,
Dans ce rude metier, où mon eſprit ſe tuë,
En vain pour la trouver je travaille, & je ſuë.

En verder:

Je ſerois heureux, ſi pour me conſumer,
Un deſtin envieux ne m'avoit fait rimer.

Rijmen heet bij hem: *Avec la rime enchâiner la raiſon.* (*f*).

JONGELING.

Hij kan dit wel uit ſpotternij geſchreven hebben.

DICHTER.

Men zegt dikmaals al ſpottende de waarheid. MAUCROIX, een ander Fransch Geleerde, laat zich, in eenen Brief aan gemelden Dichter, dus tegen het Rijm uit: *C'est l'écuëil de notre verſification, & je ſuis perſuadé, que c'est pour la, que les Grecs & les Latins ont un ſi grand avantage ſur nous.* (*g*).

JON-

(*f*) *Sat.* II à MOLIERE. *Amſt.* 1718. *p.* 20. *f.*

(*g*) RICHELET *Dictionn. de la L. Fr. T. III. Lyon* 1728. *p.* 464. *f.*

JONGELING.

Dit kan het oordeel van een bijzonder mensch aan zijnen vriend zijn.

DICHTER.

Maar wanneer een Man, zo als de Aartsbisschop FENELON, aan de geheele Academie schrijft: *Notre versification perd plus, si je ne me trompe, qu'elle ne gagne par les rimes; elle perd beaucoup de varieté, de facilité, & d'harmonie?* (*h*)

JONGELING.

Ja, dit heeft iets meer te beduiden.

DICHTER.

En wanneer men in het Woordenboek eener Natie leest: *Il y a longtems, que l'on se recrie contre la rime?* Het geen RICHELET daar bij voegt, komt mij niet zeer vernuftig voor: *Mais il faut subir le joug, que nos peres nous ont imposé; il n'étoit pas pesant pour eux; car ils se contentoient facilement sur ce point comme sur beaucoup d'autres.* (*i*)

JONGELING.

Kunt gij geen nieuwer Fransche Geleerden aanhaalen?

DICHTER.

Is VOLTAIRE, wiens verdiensten men, als kenner der Dichtkunst, niet betwisten kan, u nieuw genoeg? Hij zegt van TRISSINO, een Italiaan, welke het van de Gotthen bevrijdde Italien, in rijm-

(*h*) RICHELET *Cit.* p. 463.
(*i*) Aldaar.

rijmlooze verzen bezongen heeft: *Pour lui donner l'éloge, qu'il merite, d'avoir été le premier moderne en Europe, qui ait oſé ſecouër le joug de la rime.* (k)

JONGELING.

Gij zijt hier mogelijk, geheel ongemerkt tot de Italiaanen gekomen.

DICHTER.

Zo gij wilt, ja. Ook kan ik u verzeekeren, dat de rijmelooze verzen, of *Verſo ſciolto*, zo als zij die noemen, bij hen in groote waarde gehouden worden. Hoor eens, hoe STAGLIANI, in zijne Italiaanſche verskunde hier van ſpreekt: *Eſſo, non oſtante, che la rima nelle Poeſie Italiche ſia un ſoaviſſimo condimento, in ogni modo è neceſſario. Ne potrebono ſenza lus ſcriverſi alcune materie continovate, como ſono Tragedie, Comedie, Paſtorali, e ſoggetti di Poemarj. Puo il Verſo ſciolto ſervir anco per Poemi Epici, ed io credo, ch'in eſſo ſe ne poſſa far de buoniſſimi.* Bedenk nu eens, wanneer men tot alle deeze ſoorten van Gedichten rijmlooze verzen gebruikt, wat 'er dan voor het Rijm over blijft.

JONGELING.

Ik heb evenwel toch iets opgevangen. De Autheur noemt het Rijm: *un ſoaviſſimo condimento.*

DICHTER.

Goed, hoor dan een nieuwer ſchrift, dat voor eenige jaaren te *Milano* uitkwam, onder den tijtel: *Ver-*

(k) *Eſſai ſur le Poëme épique. Oeuvres*, 1756. *Tom. I. bladz.* 292. 8vo.

JONGELING.

Dit kan het oordeel van een bijzonder mensch aan zijnen vriend zijn.

DICHTER.

Maar wanneer een Man, zo als de Aartsbisschop FENELON, aan de geheele Academie schrijft: *Notre versification perd plus, si je ne me trompe, qu'elle ne gagne par les rimes; elle perd beaucoup de varieté, de facilité, & d'harmonie?* (*h*)

JONGELING.

Ja, dit heeft iets meer te beduiden.

DICHTER.

En wanneer men in het Woordenboek eener Natie leest: *Il y a longtems, que l'on se recrie contre la rime?* Het geen RICHELET daar bij voegt, komt mij niet zeer vernuftig voor: *Mais il faut subir le joug, que nos peres nous ont imposé; il n'étoit pas pesant pour eux; car ils se contentoient facilement sur ce point comme sur beaucoup d'autres.* (*i*)

JONGELING.

Kunt gij geen nieuwer Fransche Geleerden aanhaalen?

DICHTER.

Is VOLTAIRE, wiens verdiensten men, als kenner der Dichtkunst, niet betwisten kan, u nieuw genoeg? Hij zegt van TRISSINO, een Italiaan, welke het van de Gotthen bevrijdde Italien, in rijm-

(*h*) RICHELET *Cit.* p. 463.
(*i*) Aldaar.

Poem, or good Verſe in longer works eſpecially, but the invention of a barbarous age. „ Een onnut bijvoegſel, „ en geen wezenlijk verſierſel van een Gedicht, „ of goed Vers, vooräl in uitgebreide Werken; „ maar veeleer eene uitvinding der barbaarſche tij- „ den." —— *Graced indeed ſince by the uſe of ſome famous moderns poets, carried away by custom, but much to their own vexation, hindrance, and conſtraint to expreſs many things otherwiſe, and for the most part worſe, than elſe they would have expreſſed them.* „ Eenige beroemde hedendaagſche Dichters, heb- „ ben het, door de gewoonte voordgeſleept, ge- „ bruikt, maar tot hun eigen bezwaar en hinder- „ nis; want zij zijn daar door genoodzaakt gewor- „ den, om veele zaaken anders, en meestal ſleg- „ ter uit te drukken, dan zij anders wel zouden „ gedaan hebben." Na dat hij hier op ook de Spaanſche Dichters, ten voorbeelde der rijmlooze verzen aangevoerd heeft, zegt hij verder van het Rijm: *A thing to all judicious ears trivial, and of no true muſical Delight, which conſist only in apt numbers, fit quantity of Syllables, and the ſenſe variously drawn out from one verſe into another, not in the jingling ſound of like Endings, a Fault avoided by the learned Ancients both in Poetry, and all good Oratory.* „ Fijne ooren vonden in het Rijm iets gemeens, „ en geen waar muzikaal genoegen; dit beſtond in „ een bekwaamen *Numerus*, in een afgeperkt aan- „ tal van Lettergreepen; in de verſchillende ſpron- „ gen der zin, van het eene vers in het ander; „ maar niet in het geklinkklank van gelijkluidende „ let-

„ lettergreepen op het einde des regels; het welk „ de geleerde Ouden, zo wel in de Dichtkunst, „ als in het Proza altoos vermijdden (*m*)." SHAFTESBURY zegt van SHAKESPEAR, FLETCHER, JOHNSON en MILTON: *The have withal been the first of Europa, who since the gothick model of Poetry attempted to throw of the horrid discord of jingling Ryme* (*n*). „ Zij hadden in Europa, ze„ dert de Gotthiſche vorm der Dichtkunst, de „ eerſte proeve genomen, om den mismaakten wan„ klank, van het klinkend Rijm, te verwerpen." —— Zie eens, zoo oordeelen de Britten van het Rijm, en dit oordeel wordt, door eene menigte der voortreffelijkſte rijmlooze Engelſche verzen, bekragtigd.

JONGELING.

Neen: dit had ik nimmer gelooft! Men heeft mij altijd gezegt, dat alle hedendaagſche Natiën rijmen.

DICHTER.

Ik kan nog een Hollander hier bij aanvoeren: HANMANN in zijne aanmerkingen over de Duitſche Dichtkunst, die vóór OPITZS Werken ſtaan (*o*), ſchrijft, naar ABRAHAM MIJLIUS (*p*), het volgende: „ Om iets zo veel te nadrukkelijker te „ kon-

(*m*) *Parad. Lost. Lond.* 1764. bladz. LXXI. in 8vo.

(*n*) *Characteriſticks.* P. II *Sect.* I.

(*o*) *Breslau* 1690. *I Th. bl.* 83. *in* 8*vo.*

(*p*) *De Antiquit. Linguae Belg. Lugd. Bat.* 1611. *in quarto.*

„ konnen geeven, ſtond het ons niet minder, als an-
„ dere ſpraaken vrij, ons zelven van de dienstbaar-
„ heid van het Rijm te ontſlaan; en ſchoon het waar
„ is, dat in andere ſpraaken, welke anders in het
„ maaken van verzen met de onze overeenkomen,
„ de uitmuntendſte Dichters, het niet ongepast,
„ en ongeliefd gehouden hebben, zo als de alöm
„ beroemde Italiaanſche Dichter PETRARCHA,
„ 'er reeds gebruik van gemaakt heeft (*q*). Maar
„ (hoor nu de weinig betekenende oorzaak, die
„ ik u uit RICHELET reeds heb voorgelezen),
„ maar dewijl het onze lieve Grootvaders behaagt
„ heeft, zedert onheugelijke jaaren te rijmen, laa-
„ ten wij het billijk daar bij berusten."

JONGELING.

Mij dunkt, ik hoor VIRGILIUS zeggen: Ik zou de Romeinſche Hexameter beter beſchaven; dan, nadien het onze lieve Grootvader ENNIUS behaagt heeft, dezelve kreupel en onharmonisch te maaken, zo laat ik het billijk daar bij blijven. Zo zijn het dan de Duitſchers alleen, die het Rijm altijd in hooge waarde gehouden hebben?

DICHTER.

Dit ſchijnt zeker zoo. Maar ik moet evenwel SCHOTTEL, onze Taalkundige, aanhaalen. In zijn vierde Boek van de Duitſche Dichtkunst zegt hij: „ *Het Rijmen is een zeer geringe, en ten op-*
„ *zichte van het overal bekend gemeen gebruik, de*
„ *allergeringſte zaak, die de edele Dichtkunst eigen*
„ *is.*"

(*q*) In eenigen zijner *Canſoni.*

„ *is.*" (*r*) Voeg hier nu de verhevenſte onzer nieuwe Dichters, een KLOPSTOCK, een RAMLER, een WIELAND, een KLEIST, een ZACHARIÆ, een BODMER en LANGE bij; en voeg 'er nevens, dat ook onze beſte rijmende Dichters, zo als HAGEDORN, UZ, GELLERT, KRAMER, enz. door eenige rijmlooze opſtellen, hunne onverſchilligheid omtrend het Rijm, genoeg getoond hebben; ja, dat de *Lente* van US, het eerſte, in eene oude versmaat opgeſtelde ſtuk is (*s*). Voeg 'er dit bij, zegge ik, en gij zult wegens de denkbeelden, deeze zaak betreffende, van het beſchaafdst gedeelte van Duitschland, tamelijk onderricht zijn.

JONGELING.

Maar ik heb ergens hooren zeggen, dat de Griekſche en Latijnſche verſſoorten, in het Duitsch, nog veel meer beſchaving nodig hebben.

DICHTER.

Gij hebt de waarheid gehoord. Maar bedenk ook eens: men rijmt, ik zal maar zeggen van OPITZ af, en evenwel vindt men ook in de beste Dichtſtukken ſlegte Rijmwoorden; en echter is men zo onbillijk, dat men durft vorderen, dat de Duitſche Hexameters reeds gelijk komen met die van VIRGILIUS, daar het Rijmlooze, om zo te ſpreeken, eerst in zijne Jongelings jaaren getreden

(*r*) *Hildesheim* 1737. *I. B. c. I. bladz.* 800. *in 4to.*
(*s*) Zie de Voorrede tot den eerſten Druk. 1749. in 8vo.

den is (*t*). Men gunne het den tijd, en het zal daar in opgroeijen, vooräl wanneer het Geniën aantreft,

(*t*) De Heer DENIS heeft een *Aanhangſel* agter dit Geſprek geplaatst, in het welk hij de meeste Duitſche en andere Dichters heeft opgegeeven, welke in rijmlooze Verzen geſchreven hebben. Uit deze opgave blijkt, dat KOENRAAD GESNER, A°. 1555 in *Duitschland*; CLAUDIO TOLOMEI, A°. 1539 in *Italiën*; STEPHANUS JODELLE, A°. 1553 in *Frankrijk*; MICHAEL LIBETZ, A°. 1558 in *Hongarijen*; Don ESTEVAN MANUEL DE VILLEGAS, A°. 1617 in *Spanjen*; PHILIP SIDNEY, A°. 1612 in *Engeland*; BARTHOLOMEUS NORDEN, A°. 1641 in *Denemarken*; GEORG LILIE STIERNHIELM, A°. 1653 in *Zweeden*; JOAN DRACHOVIUS, A°. 1660 in *Bohemen*; CASIM. ALOYS. HOLOWKA, A°. 1743 in *Poolen*; en een ongenoemde, A°. 1781 in de *Ukraine*, hunne rijmelooze Verzen hebben uitgegeeven. Hij voert van de meeste een voorbeeld aan, die voor onze Leezers minder nuttig, en veel te uitgebreid voor ons zijn. Intusſchen kunnen wij met, en boven hem, melden: dat CONSTANTYN HUIJGENS, A°. 1652 in *'s Hage*, onder den tijtel *Korenbloemen*, zijne Mengeldichten in Quarto heeft doen drukken; welke CORN. GYSB. PLEMP, A°. 1630 te *Amſterdam*, met eene ſoortgelijke verzameling vergezelde. Dat beide daar hunne kragt in beproeft hebben, om een Nederduitſche *Hexameter* en *Pentameter* te maaken. Zie, onder anderen, de *Korenbloemen*, D. I. bladz. 491. *Ed. Amſt.* 1672. De Geſchiedſchrijver en Dichter P. C. HOOFT, volgde HUIJGENS Latijnſche *Huwelijkshaater* ook in Rijmelooze Verzen na. Zie zijne *Mengeldichten*, bladz. 727. *Edit. Amſt.* 1704. in 4to. En GERAERDT BRANDT gaf op den

treft, die 'er niet alleen gelukkig, maar ook arbeidzaam in zijn.

JONGELING.

Mag ik u nog eene gedachte openbaaren? Men kan zeggen, dat alle getuigen, welke gij tot hier toe hebt aangevoerd, niets anders bewijzen, dan dat het oordeel der Natiën over het Rijm verdeeld is.

DICHTER.

Gij zijt mij voorgekomen. Ik wilde juist mijn besluit opmaaken. Zie, Mijn Heer! wanneer de gedachten over eene zaak verdeeld zijn, dan eischt het verstand, dat ik de wederzijdsche gronden tegen elkander opweege, en mijne toestemming geeve, aan die het sterkste zijn. Denk nu eens aan de gronden, die ik u voorgelegd heb. Ik weet niet, of een Vriend voor het Rijm, 'er meerder of sterker zal kunnen aanvoeren.

JON-

den *Eenwigen Vrede* van den jaare 1648, een zeer uitgebreid Dichtstuk in onrijm uit: zijnde te vinden in zijne *Poëzij*, bladz. 487-536. Edit. *Amst.* 1688. in 4to. Wat de beroemde Dichter BELLAMIJ, en eenige zijner Vrienden, in deeze soort van Verzen vermogten, kan geen Vaderlandsch Dichtbeminnaar onbekend zijn: zo min als de in Hexameters vertaalde *Messias* van KLOPSTOCK, door den Heere GROENEVELD. —— Ten voordeele van het Rijm, leeze men de Verhandelingen van de Heeren ROCHUSSEN en VAN DIJK, in het IIIde Deel der *Prijsverhandelingen* van het Genootschap: *Kunst wordt door arbeid verkreegen*, te *Leijden*.

JONGELING.

Ik twijffel 'er aan, en moet bekennen, dat mij het Rijm bijna reeds, als de Tijdverzen, Naamverzen en ſoortgelijke kunſtenaarijtjes voorkomt, die wij eindelijk eens uit het Rijk van den Smaak verbannen hebben. Wie weet....

DICHTER.

Neen, zo Zelotisch ben ik niet. Ik wil het Rijm in Fabelen, in Vertelſels, in Puntdichten, in Liederen, en losſe Dichtſtukjens zeer wel dulden. Maar, waar voornaame Bedrijven, woedende hartstochten; waar verhevenheid en verrukking; waar een onafgebroken opſtapeling van gedachten moet plaats vinden; daar moet het niet heerſchen. Niet op het Tooneel, niet in Klaagdichten, in Heldendichten, of in Oden. Ik wil goede gerijmde Verzen leezen; ik wil ze bewonderen; maar zij moeten mij door de Poëtiſche denkbeelden, door den Dichtkunſtigen ſtijl, aan de Rijmwoorden niet doen denken, die noch tot de eerſte, noch tot de tweede behooren. Zie, zoo denk ik 'er over.

JONGELING.

Uwe denkwijze zal voordaan de mijne tot een regel dienen, en alle mijne jonge Vrienden zullen uw gevoelen omhelzen.

ONT-

ONTWERP

VAN EENE

LEVENSBESCHRIJVING

DER

DICHTEREN (*).

Meer dan vijfëntwintig Eeuwen beklaagde zich het nieuwsgierig en onderzoekend vernuft, dat de Spartaanſche Wetgeever LIJCURGUS, die in *Ionië* de Gedichten van HOMERUS toevallig aantrof, en dezelve het eerst volkomen bekend maakte; niet tevens meer omſtandige berichten van dien Dichter heeft medegedeeld: daar CREOPHIJLUS, in wiens huis hij die Gedichten ontdekte, een gemeen-

(*) Wij hebben geen zwarigheid gemaakt, om dit toegezonden Stuk te plaatſen, doch hebben de vrijheid genomen, 'er hier en daar onze aanmerking op mede te deelen.

meenzame Vriend van HOMERUS was (*a*). De reden daar van is daadlijk zichtbaar: immers LIJCURGUS zou daar door niet alleen den rangſtrijd voorkomen hebben, welken de bekende zeven Griekſche Steden, in het vervolg van tijd, als gewaande geboorteplaatſen van dien Dichter, onledig hield: iets, dat, ten opzichte van de Letterkundige waereld in 't algemeen, weinig beteekent: maar men zou dan mogelijk veel nader bij de bronnen hebben kunnen komen, uit welke dat uitmuntend vernuft puttede, toen hij die heerlijke Tafreelen ſchilderde, welken LIJCURGUS zoo zeer door hunne ſtaatkundige grondbeginſelen en lesſen bevielen, als zij het nageſlacht door hunne dichterlijke ſchoonheden verrukken. Het tijdſtip, in het welk de Wetgeever de Dichters moest *copieeren*, is voor de laatſte van te veel gewigt, om 'er niet zo veel mogelijk van te weeten.

Niet alleen zal men bij het lezen van zommige Dichtſtukken gewaar worden, hoe nuttig het zij, den tijdkring, ſtaat en levensbijzonderheden van den Dichter te kennen, wiens Gedichten men leest; maar men zal tevens op veele plaatſen overtuigd worden, dat die kennis noodzaakelijk is. Hoe veel verliest men, bij voorb. aan OVIDIUS *Klaagdichten*, en *Pontus Kust*, door het onkundig zijn der ware reden van zijn ballingſchap! En met

(*a*) PLUTARCHUS, in het *Leven van* LIJCURGUS, bl. 312. Edit. Amſt. 1789.

met hoe veel meer belangneeming zou men de volgende verzen:

Cum ſubit illius triſtiſſima noctis imago,
Quae mihi ſupremum tempus in Urbe fuit;
Cum repeto noctem, qua tot mihi cava reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.

en eenige andere uit zijne Elegien lezen, wanneer men overtuigd ware, dat zijne verbanning uit *Rome*, [volgens welke hij, in deezen IIIden Zang, zijn vertrek uit die ſtad, zoo uitmuntend beſchrijft] minder aan hem, dan aan AUGUSTUS te wijten was? —— Wie leest het karakter van ATTIKUS, in POPE's *Brief aan* ARBUTHNOTH, zonder te vraagen: waarom ADDISON zoo afſchuwelijk geſchildert moest worden, daar men niet alleen eenige bladzijden vroeger, de door POPE zelfs opgeſtelde *Prologus* voor ADDISON's uitmuntend Treurſpel, *Kato* vindt (*b*), maar vervolgens nog *Verſes occaſioned by Mr.* ADDISON's *Dialogues on Medals* (*c*), van denzelfden Dichter aantreft? —— En wie begeert de drijfveêren niet te weeten, welken JAN VOS aanzettede, om de Treurſpelen van JOOST VAN DEN VONDEL op

(*b*) Men zie: POPE's *Works*, *Vol.* I. *p.* 182. De uitgave van WARBURTON in klein 8vo. *London* 1757. En *the Works of* JOSEPH ADDISON, *Vol.* I. *p.* 140. *London* 1722.

(*c*) POPE's *Works*, *Vol.* III. *p.* 168. — ADDISON's *Three ſetts of Medals*, p. 515.

op het Amſteldamsch Tooneel te doen verminken, door de rollen aan onbekwaame Speelers toe te deelen, en de Perſonaadjen in oude en wanſchikkelijke kleederen te doſſchen, zoo als GERARD BRANDT, zonder melding van naam echter, dien Schouwburgsbeſtuurder openlijk verwijt (*d*). De noodzaakelijkheid pleit dus zo wel als de nuttigheid, voor het uitgeeven van *Levensbeſchrijvingen der Dichteren*, van welke wij, in deeze, de vereischten zouden aanwijzen.

Door eene *Levensbeſchrijving* in 't algemeen, verſtaat men een gepast verhaal van iemands karakter en daaden, als mede de bijzonderheden en ontmoetingen, welke aan zijn perſoon, op een of andere wijze, verknocht waren. Zij behoort derhalven tot den geſchiedkundigen ſchrijfſtijl, en ontleent van denzelven haare regelen, in zo verre die tot waarheid, duidelijkheid en eene eenvoudige voordragt, betrekking hebben. Dan, ten opzichte van beider doelwit, is de Levensbeſchrijver geheel onderſcheiden van den Geſchiedſchrijver; daar de eerſte zich voornamenlijk met daaden en plaatſen, de laatſte met Perſoonen en karakters moet bezig houden. En hier door moeten de Regelen voor den laatſten ook een bijzonder kenmerk hebben.

De Levensbeſchrijver in 't algemeen, kiest tot zijne onderwerpen zodanige perſoonen, wiens levensbijzonderheden gewigtig genoeg zijn, om des lee-

(*d*) In het *Leven van* VONDEL, bladz. 68.

leezers aandacht tot zich te trekken. Die, of door hunnen hoogen rang, of uitmuntende verdienſten; of door geheel bijzondere noodlottigheden, boven andere uitſteeken. Sloot men de dichterlijke verdienſten buiten het uitſteekende, dan zou men veele Dichters aantreffen, wier leven geheel niets bijzonders opleverde: en men zou dus ontſtooken blijven van dat nut, dat wij hier vóór hebben opgegeeven. —— Het zal vervolgens blijken, dat 'er echter nog ſterker redenen zijn, om zelfs de onvruchtbaarſte levensbijzonderheden van een' Dichter; of liever, de onvruchtbaarſte Dichter, ten opzichte van zijne levensgevallen, ter bevordering der Kunst, ten voorwerp te verkiezen.

Bepaalt men zich dan enkel bij de Levensbeſchrijving van eenen Dichter; dan zullen de volgende omſtandigheden van zulk een man beſchreven moeten worden:

I. Zijn Geſlacht en Geboorte. Oordeelde men enkel naar de *menigte* van Verzenmaakers, die men thans over 't algemeen, en ook in ons Vaderland ontmoet; dan zou men, wel is waar, voor een oogenblik in den waan kunnen komen, dat de bekende ſpreuk: *Koningen en Dichters worden zelden geboren*, nu al haare kragt verlooren hadde. Dan bij eene nadere overweeging, wat men eigenlijk, bij het invoeren van die ſpreuk, door Dichters verſtond, die men zoo zeldzaam als de Koningen achtte; zal men ras overtuigd worden, dat de geboorte van waare Genien, als mede hun ge-

geſlacht, zeer noodzaakelijk gemeld moeten worden. Immers, indien uitmuntende bekwaamheden boven een alledaags verſtand; en volſtandigen ijver boven eene vadze werkeloosheid behooren geſteld te worden; dan verdienden veele Dichters, die plaatſen in de *Genealogiſche* Schriften te beſlaan, welken dikmaals door zulke Vorſten bezet zijn geworden, van welken men, ieder op zich zelven aangemerkt, met GELLERT zou kunnen zeggen:

Hij leefde —— nam een vrouw —— en ſtierf.

Mogelijk zou men, door het plaatſen van een meer bepaalend voornaamwoord, zo wel ten opzichte van de Dichters, als van de Koningen, minder tegenſpraak ontmoeten, wanneer men zeide: BRAAVE *Koningen en* UITMUNTENDE *Dichters worden* ZEER ZELDEN *geboren.*

Het melden van iemands geboortendag, dat toch met weinig woorden kan geſchieden, zo als de Heer J. DE KRUIJFF, in het *Leven van* HOOGVLIET (*e*) heeft bewezen; kan van meer nut zijn, dan men in den eerſten opſlag wel zoude denken. Want behalven dat het, ten opzichte van zommige gelijktijdige gebeurenisſen, van veel dienst kan zijn; en den Horoskooptrekkeren eene be-

(*e*) De juiste geboortedag van SIJBRAND FEITAMA ſchijnt niet bekend te zijn. Immers, ik vinde niet, dat WAGENAAR of F. VAN STEENWIJK, die nader, dan gemelden Dichter DE KRUIJFF, hebben opgegeeven.

bezigheid kan verſchaffen; zal het ook niet zelden dat voordeel aanbrengen, dat het hen, in de vergelijking van het onderſteld en wezenlijk noodlot, zeer dikmaals zal doen bloozen: en het wanſtaltige eener kunst doen zien, die op zulke losſe ſchroeven ſtaat. Dus heeft OVIDIUS, welke het niet beneden zich achtte, zijn geboortendag naauwkeurig op te geeven (*f*), den Astrologisten, en wel die van deezen tijd! zulk een groot ſtruikelblok op hun kronkelpad geworpen, dat SISIJPHUS ſteen daar klein bij is. Dit echter is onweetend, of enkel bij toeval, door hem geſchied. Het bloedig vermaak der Zwaardſchermers, dat op zijn geboortedag, de tweede van MINERVA's vijfdaagsch feest, begon, gaf hem eene geſchikte gelegenheid, om daar ongezogt van te ſpreeken. En hoe zou hij aan dwaazen hebben kunnen denken, die agttien Eeuwen na hem levende, zijn beſtaan zouden willen verloogchenen, alleen om dat hunne bedriegelijke kunstboeken melden, dat Kinderen, op den 21ſten van Lentemaand geboren, maar weinig levensdagen kunnen bereiken? (*) — De Levensbeſchrijver melde dan, zo naauw mogelijk, het Tijdperk van zijnen Dichter: nadien de tijden, zo ten opzichte van den Smaak

(*f*) *Trist. Lib.* IV. *Eleg.* 10.

(*) Weet de Autheur wel volkomen zeker, dat de 2de dag van MINERVA's vijfdaagsch feest, op den 21ſten Maart kwam? Wij twijffelen 'er aan.

Smaak als het Genie, niet weinig met elkander verſchillen: zo dat het weleer barbaarſche *Westen*, en zelfs de uiterſte grenzen van het barre *Noorden*, nu ten zetel der Wijsbegeerte en Kunſten verſtrekken: daar het weleer verlicht *Griekenland*, thans in tegendeel de verblijfplaatſe der onweetenheid en barbaarschheid is. Die aanmerkelijke trap van klimming en daaling van het vernuft, die door alle Eeuwen zichtbaar is, kan niet nalaaten om ook haaren invloed, binnen den levenskring van eenen Dichter, te vertoonen.

II. De Plaats waar iemand geboren is, kan, gevoegd bij den tijd zijner geboorte, niet minder belangrijk heeten. Bekend is het, dat Landen en Steden zo onderſcheiden zijn in gebruiken en levenswijzen, als de Eeuwen in Barbaarschheid en Zedekunde. *Landswijs, Landseer*, is een bekend ſpreekwoord; en ſpreekwoorden hebben, het zij dan goed of kwaad, altoos de ondervinding ten grondſlag. Men ſtelle VIRGILIUS eens tegen OSSIAN, en men zal, onder alle de verrukkingen, die beider Dichtſtukken in ons verwekken, overal het net en kunſtig *Rome*, tegen het ſtout en kunſteloos *Irland*, in tweeſtrijd vinden. Doch, het is niet zo zeer de plaats van iemands geboorte, die zo veel invloed op zijne denkwijze kan hebben, maar voornamenlijk de plaatſe zijner opvoeding en dagelijkſche verkeering. Deeze zijn het, die den mensch een woest Barbaar, of een beſchaafd Christen kunnen maaken: en die dus al te veel invloed hebben op het geheele leven van den mensch, dan

dat

dat zij niet, bij de eerſte gelegenheid aangewezen zouden worden. Dus zijn niet alleen traagheid en ligchaamszwakte, maar tevens ſlavernij en vreesachtigheid, de vruchten en kenmerken van het *Zuiden*; terwijl vleeschlijke ſterkte, losbandigheid en dapperheid, de kentekenen van het *Noorden* zijn: en de bewooners der gematigde Gewesten, zo veel roem op de Deugd, als liefde voor de Vrijheid draagen.

Zijn deeze afſtanden te groot, en daar door te kontraſteerende; en deeze Regelen of verdichten alleen geſchikt voor Nederlandſche Dichteren; men daale dan van de Waereld in 't gemeen tot ons Vaderland in 't bijzonder af; en men zal hetzelfde grondbeginſel, van plaatſelijk onderſcheid, ook dáár zien doorſtraalen.

Wil men eene Proef neemen, hoedanig elk Nederlandsch Ingezeten, voor zijne geboorte of woonplaats, in 't bijzonder, een geheime zucht zal koesteren; en hoe zich deeze zucht bij verſchillende gelegenheden zal vertoonen; men reciteere dan, in een gezelſchap van zaamvergaêrde ingezetenen uit verſchillende Nederlandſche ſteden, de volgende verzen:

Het Hemelſche gerecht, heeft zich ten langen leste,
Ontferremd over mij, en mijn benaauwde Veste.

en gij zult de meesten ſtok ſtijf zien ſtaan, nadien deeze verzen hen niet, of zeer weinig interesſeeren. Alleen de Amſterdammer zal zich, bij het

hooren van den eerſten regel, reeds verheugen, en u met deelneeming van karakter aanzien; nadien hij verzen uit VONDELS *Gijsbrecht van Aemſtel* hoort, die zijne ſtad, en derhalven ook hem betreffen. —— Maar verander eens van Dichter, en zeg met BONTIUS:

Sa Mannen! neemt hem op, en brengt hem naar de ſtad.

en gij zult dezelfde aandoening bij den Leijdenaar gewaar worden, die gij eerst bij den Amſterdammer zaagt doorbreeken. Te vergeefs zoudt gij den laatſten beduiden, dat VONDEL, tegen BONTIUS geſteld, omtrend als tien Amſterdammen tegen één *Leijden* ſtaat. Hij vraagt in dit geval naar geen Dichter: het ontzet zijner ſtad gaat hem als Burger ter harte, en alles, wat tot de errinnering van dat ontzet eenige aanleiding geeft, moet hem dierbaar zijn.

III. 's Dichters opvoeding en beroep, hoe tegenſtrijdig dezelve ook dikmaals met zijne neiging geweest zijn, of hoe naauwkeurig die met zijn genie mogten ſtrooken, behooren, zo om het een als ander gemeld te worden. Deeze toch hebben mede zoo veel invloed op zijn geheel gedrag, als Tijd en Plaatſe, welke met hen mede- of tegenwerken. „ Nooit ſchikten de Ouders [zegt HA-„ GEDOORN] hunne kinderen tot Dichters, maar „ de overmeesterende drift van den aangeboren „ geest, prikkelde hen met een ſcherpen ſpoor-„ ſlag, om de bebloemde kruin van den Parnas te

„ be-

„ beklimmen." (*g*). Eene naauwkeurige bepaaling van dien alles overwinnenden lust, moet derhalven meest op die geſchiedkundige bewijzen rusten, die men in de Levensbeſchrijvingen der Dichteren behoort aan te treffen. Bijdraagen van dien aart geeven niet zelden tot gewigtige ontdekkingen in de Zielkunde aanleiding. VONDEL aanvaarde zekerlijk alleen om de armoede te ontgaan, de Boekhouders plaats in de Bank van Leening, in welke hij een bittere figuur maakte; terwijl BERONICIUS, een Man, die het Grieksch, als een geboren Griek verſtond; de Franſche, Engelſche en Italiaanſche taalen meesterlijk ſprak; de Gedichten van HORATIUS, VIRGILIUS, JUVENALIS, HOMERUS en eenige Tooneelſpellen van ARISTOPHANES van buiten kende: BERONICIUS, die voor de vuist, in zulk ſchoon Latijn wist te dichten, dat de geleerde GRONOVIUS zwarigheid maakte, om met hem in die taal te ſpreeken: die bekwaame man, was uit eigen vermaak en wil, Schoorſteenveger en Schaarſlijper; en hield zich met het laagſte volkje bezig, terwijl het Hoogleeraarſchap hem een te pedant leven ſcheen. —— Wie zou zulke trekken, in eene Levensbeſchrijving kunnen verzwijgen?

IV. De ſtaat van een Dichter, zijn rijkdom of ar-

(*g*) In zijne fraaije *beſchouwing van den verſchillenden geboorteaart, en de hoofdneiging der menſchen.* Zie *Proeven van Kunst en Wetenſchap*, bl. 42.

armoede; zijne vrienden en bekenden; zijne reizen en verſcheidene ſoortgelijke omſtandigheden, welken hem meerder of minder gelegenheid gaven, tot waereld- en menschkunde, dienen, daar zij zoo veel betrekking tot zijne Schriften hebben, noodzaakelijk gemeld te worden. Ten opzichte van armoede of rijkdom, en 's menſchen gedrag in dezelve, zo verwondert men zich met reden, over VOLTAIRE, die de CALASSEN en SIRVEN zo edelmoedig onderſteunde; die zulke aanzienlijke inkomſten had, en overal voor Wijsgeer wilde ſpeelen; dat deeze man niet alleen inhaalig en onbeſchaamd genoeg was, om over den Opperhofmeester van Koning STANISLAUS, tegen de waarheid aan, te klaagen, dat deeze hem gebrek liet lijden (*k*), maar zelfs zoo laag en gierig was, dat hij te *Gotha*, alwaar het Hof zijn kamer met waschkaarſen deedt verlichten, des avonds alle die kaarſen, op één na, uitdeedt, en de rest zorgvuldig verborg: zo dat deeze *rijke* Wijsgeer, na vier weeken aan dat Hof vertoefd te hebben, bij zijn vertrek een geheele kist met waschkaarſen mede dorst voeren, die anders aan eenige *arme* bedienden zouden verbleven zijn; wier *benefit* hij dus roofde. Wat de Vrienden en bekenden aanbelangt, zeker is het, dat VIRGILIUS, op verzoek van

(*k*) *Pièces interesſantes & peu connues pour ſervir à l'histoire & à la Litterature, Tom. II. pag.* 226. *Bruxelles* 1784.

van MECENAS, zijne *Landgedichten* begon te ſchrijven; en mogelijk nimmer om ENEAS zoude gedacht hebben, indien Keizer AUGUSTUS hem niet met zo veele weldaaden en blijken van vriendſchap overlaaden had, dat hij deszelfs daaden en braaf karakter, overal tot lof van dien Vorst, in dat Heldendicht konde doen doorſchitteren. Buiten kennisſe met den geleerden IZAAC VOSSIUS en JOAN VECHTERSZ. zou VONDEL het denkelijk nimmer gewaagt hebben, om in zijne oude dagen het Latijn nog te leeren; en wij zouden dus zijne vertaaling van VIRGILIUS en verſcheiden andere ſtukken, en daar onder mogelijk wel zijne *Maagdebrieven*, hebben moeten misſen: zo als men dit van zijnen *Palamedes* ook zou hebben moeten zeggen, indien hij geen gemeenzaamen omgang, met den Amſteldamſchen Schepen ALBERT KOENRAADS BURG gehad had; welke hem raadde, om het lot van 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD, onder eenen anderen naam te bezingen, en welken raad hij ook gevolgd heeft (*i*). Terwijl verſcheidene andere kleine omſtandigheden, die op zich zelven dikmaals weinig beteekenen, door de gevolgen echter, bij een Dichter zeer belangrijk kunnen worden. Zo als, bij voorb. het jongelingsreisje van den Dichter HOOFT naar *Italien*: in welk land hij zijnen ſmaak voor het Min-

(*i*) WAGENAAR *Beſchrijving van Amſterdam*, D. II. B. XIII.

de Wijsgeer van dien tijd, dan de Dichter doorblinkt. Het Huwelijk van ADDISON in tegendeel beroofde de kunst van eenen haarer uitmuntendſte Voorſtanders; daar hetzelve, hoe hoog de rang ook mogt wezen, die gemelde Dichter daar door beklom, hem vervolgens, uit mistroostigheid, tot die buitenſpoorigheid bragt, welke POOT zich nog bij tijds beklaagde, en 'er van te rug keerde, doch welke ADDISON in 't graf voerde.

VI. SECTUS EMPIRICUS heeft reeds gezegt (*l*): dat 'er geen lof te trekken zij uit Adel, Rijkdom, Schoonheid, of de veelheid van Kinderen; nadien dit geene zaaken zijn, die wij ons zelven kunnen geeven. In het Plan van den Levensbeſchrijver behooren deeze omſtandigheden echter; te meer, daar de Kinderen en Bloedverwanten, niet zelden, zo door hunne bijzondere omſtandigheden, als aanvalligheid en liefde, den dichtgeest ontvonkten. Liefde en tederheid, losheid en natuurlijk vernuft, blonken al dikmaals in die losſe Dichtſtukjes uit, welke bij gelegenheid van Kraamen, Huwen, Sterven, enz. gemaakt wierden. Wij zwijgen van de ſchoone herinneringen, welke CATULLUS, op veele plaatſen in zijn Gedichten, ten opzichte van den dood zijnes Broeders heeft. Wij ſtappen over die menigte van dikke Boekdeelen heen, welke onze Vaderlandſche Dichters, met Verjaar- en Bruiloftszangen, Lof- en Grafdichten,

(*l*) *Adverſus Rhetores ſententia, Lib.* II. *cap.* 38.

ten, en welke Verzen met al! opgevuld hebben. Het blijkt toch allerwegen, dat hier dikmaals paerlen onder ſchuilen, die den arbeid van 't zoeken dubbel vergoeden. Nog onlangs is 'er een bundeltje Gedichten in 't licht gekomen, in het welk JACOB VAN DIJK duidelijk toont, dat de verzen op zijne kinderen, en derzelver omſtandigheden, geenzins zijne ſlegtſte verzen genoemd kunnen worden. En waarom zou men dan die omſtandigheden verzwijgen, welke zulke weldaadige bronnen voor den Dichter opleverden?

VII. Nadien het Graffchrift, dat zeker Keizer op veele graven gezet wilde hebben, namelijk: *hier rust iemand die nooit geleeft heeft*, nimmer op een Dichter toepaſſelijk kan zijn; zo is, bij het melden van alle zijne bijzondere lotgevallen, dit een aanmerkelijk punt, dat men ook zijn einde, of laatſte oogenblikken beſchrijft. Wie toch is niet begeerig om het einde van VOLTAIRE te weeten? Een Man, die zoo veel dichterlijk vernuft, als verwarde denkbeelden omtrend het godsdienſtige, bezat. Die zich overäl als verlicht Wijsgeer wilde doen gelden, maar in veele gevallen zich, als den bijgelovigſten dweeper, gedroeg. —— Wie vraagt niet daadelijk, die zijne Godsdienstbeſtrijdende Schriften gelezen heeft; hoe ſtierf deeze Man? als bekeerd Christen? of als Vrijgeest? —— De Levensbeſchrijver behoort dus alle deeze vraagen in zijne beſchrijving te gemoet te komen.

Bij gelegenheid dat wij hier van VOLTAIRE ſpree-

ſpreeken, kunnen wij niet nalaaten, om het gerucht tegen te gaan, het welk wil, dat hij, op het einde zijnes levens, als met het Crucifix in de hand, zou geſtorven zijn. Zie hier, wat zijn Levensbeſchrijver daar van verhaalt.

„ VOLTAIRE was te Parijs gekomen, om zijn „ Treurſpel *Irene* te zien vertoonen; en was ge„ duurende zijn verblijf aldaar, het eenige voor„ werp der dagelijkſche geſprekken, en zijne in„ vallen vlogen van mond tot mond. De beroem„ de FRANKLIN bezogt hem met zijn' neef. *Mon* „ *fils*, zeide deeze tot hem, *mettez vous à genoux* „ *devant cet grand homme.* De jongeling begeerde „ zijnen zegen. VOLTAIRE lag de hand op hem, „ en zeide: *Dieu & la Liberté.* De Tooneelſpee„ lers beproefde zijn Treurſpel *Irene*, voor zijn „ bed: onder een dezer Proeven, barstte 'er een „ ader in zijn borst. Op het gerucht daar van „ ſchooten eenige Monniken toe om hem te be„ keeren. Zeker Abt GAUTIER wilde hem laa„ ten biegten, doch onder die voorwaarde, dat „ hij vooraf belijdenis zoude doen, van het geen „ hij geloofde. VOLTAIRE voldeed aan die „ voorwaarde, door het afleggen eener geloofs„ belijdenisſe, zodanig als men die van een echt „ Roomschgezinde (die nimmer afgedwaald was) „ zou verwagt hebben. Doch hier was de Aarts„ bisſchop van *Parijs* niet mede te vreede. Hij „ ſchreef dus een formulier, beginnende: *Nous* „ *confeſſions avoir malicieuſement blaſphemé la divinité* „ *de Jeſus Christ.* Doch VOLTAIRE verwierp

„ dit opſtel, en zeide tot GAUTIER, doelende
„ op des Abts vertrek en zijne bloedſpuwing: *c'est*
„ *aſſez pour aujourd'hui, n'enſanglantons pas la ſcene.*
„ Gansch *Parijs* meende intusſchen dat hij gebiegt
„ had; en VOLTAIRE zei tegen de lieden, die
„ met hem hier over ſpraken: *ſi j'étais ſur les*
„ *bords du Gange, il me faudroit mourir en tenant à*
„ *la main la queue d'une vache.* —— Men ſpeelde
„ vervolgens zijn ſtuk, bij de zevende vertooning
„ was hij tegenwoordig, bij welke gelegenheid hij
„ op het Tooneel gekroond werdt. ——

„ Het gedruis van *Parijs* verveelde hem zeer,
„ en hij zou die ſtad zeker verlaaten hebben, in-
„ dien het gezelſchap van de Marquiſin van VIL-
„ LETTE, die hij de bijnamen van *bel & bon* ge-
„ geeven had, hem niet onmisbaar geworden was.
„ Hij ging naar de Academie, maakte een ontwerp
„ voor een nieuw Woordenboek, van het welk
„ hij de A geheel op zich nam. Zijn arbeid en
„ de koffij, welke hij in menigte dronk, ontroof-
„ den hem den ſlaap, welken hij door Opium
„ trachte weder te krijgen, doch wier onmaatig
„ gebruik, hem eene geheele ſlaapeloosheid of af-
„ matting, op den hals haalde. Hij worſtelde
„ reeds met den dood, wanneer hij bericht ont-
„ ving, dat de Graaf de LALLIJ TOLENDAL,
„ de vernietiging van het Vonnis verkreegen had,
„ volgens het welk deszelfs Vader zou hebben
„ moeten ſterven. Op deeze tijding deed de dood
„ nog eenige treden te rug: en VOLTAIRE dic-
„ teerde nog een Billet aan gemelden Graaf: *Je*

„ *vois*

„ *voit que le Roi est juste, & je meurs content.* —
„ Hij ſprak, maar hoorde niet meer. De Abt
„ GAUTIER drong op nieuw bij hem aan. *Monſieur!*
„ riep hij hem in 't oor: *reconnaisſez vous la divi-*
„ *nité de Jeſus Christ?* De ſtervende antwoordde,
„ met uitgeſtrekte armen, even of hij den Priester
„ van zich wilde ſtooten; en met een verſtaanbare
„ ſtem: *Au nom de Dieu, Monſieur, ne me parlez*
„ *pas de cet homme.* Dit waren zijne laatſte woor-
„ den, met welke hij den 31ſten van Bloeijmaand
„ 1778 overleed. De Pater van *St. Sulpice* wei-
„ gerde zijn ligchaam te laaten begraaven; men
„ balzemde het dus, en zond het, op bevel der
„ Regeering, des nachts de ſtad uit, naar de Mon-
„ nikken *de Sellieres*, wier Abt, MINGOT, een
„ neef van den overlëdenen was. Zijn hart werdt
„ te *Fernei*, in zijn ſtudeerkamer, in een ſarkop-
„ hag geplaatst: boven welke men de woorden
„ leest: *Son cœur eſt ici, & ſon eſprit par tout.*
„ De Franſche Regeering verbood niet alleen zijn
„ dood door de Nieuwspapieren bekend te maa-
„ ken, maar belette ook het verder ſpeelen zijner
„ ſtukken (*m*)." Stierf BERONICIUS wel ſlim-
mer, die men in een Moeras bij *Rotterdam* dood
vond. Intusſchen deedt men in 1780, te *Berlijn*
Zielmisſen voor VOLTAIRE, als Kamerjonker van
wijlen zijne Allerkristelijkſte Majeſteit, en als Me-
delid

(*m*) *La Vie de* VOLTAIRE *par M...* (*denkelijk* MARMONTEL) *Geneve* 1786.

delid van de Koninglijke Pruisſiſche Academie (*n*), ten blijke hoe weinig de *Berlijnſche* Geestelijken overeenſtemden, met die van *Parijs*.

Indien CRÆSUS niet bij ondervinding de waarheid van SOLONS ſpreuk geſtaafd had, dat niemant gelukkig kan heeten voor hij geſtorven is; dan zouden het toch verſcheiden Dichters gedaan hebben. Dus ſtierf LUCIANUS, op bevel van NERO, in het bad, na dat zijne aderen geöpend waren; onder het herhaalen van eenige zijner Verzen uit de *Pharſalia* (*o*), welke hier op uitkomen:

„ Midden door geſneden zijnde, ſijpelt zijn bloed „ niet langzaam, gelijk uit eene wonde: maar het „ ſtroomt uit de afgeſneden aders, en het water „ den loop der geesten, die de verſcheide leden „ doorwandelen, ſtuitende, wordt zijn leven door „ zo veele openingen uitgelaaten." —— Zo ſtierf BERNARDUS DE BOSCH, onder het dicteeren der laatſte verzen van zijn Dichtſtuk *de Ouderdom*, het welk hij, in den nacht van zijn overlijden, nog voleindde. En zulke belangrijke karaktertrekken zijn bij de Dichters meer te vinden.

Wanneer het meeste nut van een geſchrift daar in beſtaat, dat men van de regelen of voorbeelden, welken 'er in voorkomen, zeer dikmaals gebruik

(*n*) Zie de *Berlijnſche Courant* van 1 Junij 1780, aangehaald en vertaald door A. H. HAGEDOORN, in zijn reeds gemeld Werkje, bl. 244. *Aant.*

(*o*) TACIT. *Annal. Lib. XV.*

bruik kan maaken; of in gevallen kan komen, dat men die op zich zelven kan toepaſſen: dan heeft XENOPHON oneindig meer nut gedaan, door ons in SOCRATES laatſte uuren te leeren, hoe gelaaten men behoord te kunnen ſterven; dan CURTIUS, in het leven van ALEXANDER, om waerelden te overwinnen. Die ſtille gelatenheid, en het gerust vertrouwen op eigen grondbeginſelen, zijn oneindig meer waardig, dan duizend flikkerenden wandaaden en woelingen der Waerelddwingers, welke in veele gevallen, op het ſpoor van TRENK (*p*), bij de ſchelmſtukken van *Cartouche* vergeleken kunnen worden.

Zie daar eenige vereischten, welke bij het beſchrijven van iemands karakter in aanmerking komen, en van welke de Bronnen in de geſchiedenisſe van hem, en zijnen tijd, ontſpringen. Zou men hier nu bijvoegen: dat dit alles, in eene zuivere taal, en in eenen goeden ſtijl moet voorgedraagen worden: dat men duidelijk, beknopt, levendig en ongedwongen, de zaaken en omſtandigheden moet verhaalen; dat men getrouw en naar waarheid moet handelen, en zich vooral behoort toe te leggen, op eene goede en natuurlijke, noch te laage, noch te gezogte inmenging van die kleine perſoonlijke omſtandigheden, welke men meer moet aanſtippen, dan uitvoerig beſchrijven. Wat zou dit anders zijn dan herhaalen, het geen elk Schrijver reeds be-

(*p*) In zijnen *Macedoniſchen Held.*

behoord te weeten, eer hij ſchrijft; of het geen reeds uit een en ander der medegedeelde voorbeelden, afgeleid kan worden.

Een vereischte is 'er evenwel nog, dat ſchoon in alle Levensbeſchrijvingen het doelpunt zijnde, op het welk alles uit moet loopen; in eene Levensbeſchrijving der Dichteren boven al aangetroffen moet worden: namenlijk de *Leering*, of het onderwijs, dat elk Lezer in zulk eene Levensbeſchrijving behoord te kunnen vinden: en van welk onderwijs wij dan ook nog opzettelijk moeten handelen.

VIII. Wat nut baart de Geſchiedenisſe, of de beſchrijving van iemands leven, indien deeze; door haare voorbeelden en waarſchouwingen, ons niet beeter of verſtandiger kunnen maaken? —— Daar het belangrijke, in het leven eenes Dichters, als *Mensch*, dikmaals ontbreekt, moet men niet zo zeer het leerrijke in zijne Handelingen trachten aan te toonen (ten ware hij ook in dezelve uitmuntede) maar men moet hem als *Dichter* beſchouwen; hem als zodanig doen kennen, en uit zijne ſchriften dat onderwijs opzamelen, en aan de hand geeven, om het welke men eene Levensbeſchrijving leest. Schoonheden en Gebreken moeten dus tegen elkander geſteld worden. Zijn ſmaak aan den algemeenen ſmaak zijnes tijdkrings, getoetst; en de voortbrengſelen van zijn vernuft, met de grondbeginſelen der ſchoone Kunſten en Wetenſchappen, vergeleken worden. Men kan niet ontkennen, dat dit een der moeilijkſte vereischten is,

en

en misschien alleen het werk van geöefende Dichters en schrandere Oordeelkundigen; maar het wordt te noodzaaklijker dat het geschiede, om dat jonge vernuften veel al in den waan verkeeren, dat onze oude Dichters onfeilbaar zijn, en hen dus, zelfs in hunne gebreken naarvolgen, ja 'er zich op beroepen, door te zeggen: dit heeft de *Agrippijner*; dit heeft de *Goesche Zwaan*; dit heeft de *Abtsweuder Zanger* ook zoo; zonder te denken, dat over 't algemeen de mislukte vindingen, de verminkte beelden, en verregaande Grootsprakerijen, (in die eeuwen, met dezen vergeleken) het getal der uitmuntende schoonheden nog zeer nabij komen, zo niet overtreffen.

Ook het naarvolgen, dat de Dichters elkander doen, maakt het den Levensbeschrijver noodzaakelijk, het soort van Dichtstukken aan te toonen, in het welk zijn Dichter, al of niet uitmuntte. Het blijkt genoeg dat onze Poëeten dit met dien smaak niet weeten te doen, als het de Latijnsche Dichters deeden. VIRGILIUS volgde HOMERUS in zijn Heldendicht; CATULLUS volgde CALLIMACHUS in zijne Elegien naar: maar hoe veel verschillen zij van hun voorbeeld. VONDEL, de groote VONDEL zelfs, volgt VIRGILIUS *Eneade*, in zijnen *Gijsbrecht van Aemstel* naar, en maakt daadelijk een groot Visschers vlek, dat pas uit het IJ gewoekerd was, tot

Een groote aeloude stadt, vermaart in oorelogen

om dat hij zich te slaafsch aan het:

Urbs antiqua fuit, multos dominata per annos,

van

van VIRGILIUS verbondt. POOT volgde HOOFT geduurig zigtbaar na; en maar weinige Dichters ſtaan op hun eigen beenen, zo als BELLAMIJ, en ſoortgelijke vernuften, wier rang men nimmer moest nalaaten, in het ſchoonſte licht te ſtellen.

Wil men voorbeelden tot Proeven van het geſtelde: welaan, ſla de Levensbeſchrijvingen der Dichteren, MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*; S. FEITAMA en A. HOOGVLIET op, en zie hoedanig de Heeren PRINS en DE KRUIJFF, over dit VIIIſte punt gedacht, en geſchreven hebben. Hoe naauwkeurig de oude ſtukken van MARNIX aangevoerd, en beöordeeld zijn. Hoe juist den rang van FEITAMA, onder de Dichters; en de waarde van *Abraham de Aartsvader*, als Heldendicht, is aangewezen. Tijd en Plaatſe, Geboorte en Opvoeding, alles is daar bij in aanmerking genomen; doch de regels van het gezond verſtand, en het dichterlijk genie, zijn niet minder geraadpleegt. — En zie daar het leerzaam onderwijs, dat in eene Levensbeſchrijving der Dichteren behoort uit te blinken, indien men immer wil hoopen, dat onze Dichters tot waare voorbeelden van jonge geniën zullen ſtrekken.

Zodanig dachten de Leijdſche Kunstgenooten zekerlijk, toen zij hunne Wetten, raakende het vervaardigen van de Levensbeſchrijvingen der Dichteren, opſtelden. Want wat is het tweede Artijkel dier Wetten, anders dan Textwoorden, welke in deeze meer uitgewerkt voorkomen, en te zamen gevoegt, hier wel weder, als een verkorte inhoud

mo-

mogen herhaald worden: „Dat men voor geene Levensbeſchrijving van een uitgekozen, of opgegeeven Dichter kan houden, alleen eene hiſtoriſche beſchrijving van 's Mans afkomst, geboorte, beroep, inborst, zeden, ſterven en dergelijkes maar dat de vereischte Levensbeſchrijving, dien Man ook moet doen kennen als *Dichter*. Dat zij zijne Werken van geest en vernuft, zijne Dichtkundige Werken vooral, moet aanwijzen; en een onderzoek behelzen, welk zoort van Dichtſtof voornamelijk zijne zaak was, en waarin hij 't meeste heeft uitgemunt. Zij zal de bij zijn leven gebeurde omſtandigheden, eenige betrekking op zijne Dichtwerken hebbende, of tot beter verſtand van dezelve kunnende dienen, moeten ophekleren; en in 't algemeen in ſtaat moeten zijn, om onzen Landgenooten hunne Dichters, ter naarvolging en vermijding, in hunne ſchoonheden en gebreken te doen kennen."

Zou, na alles wat dezen aangaande gezegt is, iemand nu nog kunnen waanen, dat het beſchrijven van eens Dichters leven eene nuttelooze zaak is? Zou men wel een ruimer perk voor den Kunstbeoefenaar kunnen openen, in het welk met meerder vrucht kan geärbeid worden? —— Of zou iemand het beneden zich achten, zulk eene oordeelkundige Levensbeſchrijving op te ſtellen? —— Immers zo ſchreef TACITUS, de ſchrijver van zoo veele Vorſtelijke Jaarboeken, het leven van een bijzonder Man, van zijnen Schoonvader AGRICOLA. —— Zo ſchreef de Biſchop van *Londen*, de

geleerde WARBURTON, over den Dichter POPE. —— Zo ſchreef HIRSCHEL twee volle deelen aan GLEIM, over SULSER en deszelfs Werken. En zo zullen nog verſcheiden lieden handelen, welke overtuigd zijn, dat wij daar door, en daar door alleen, onze Nederlandſche Dichteren kunnen leeren kennen. Onze ſtroomzangers, ANTONIDES, SMIT en VAN WINTER, daar door van onze Landdichters, POOT, WELLEKENS en VLAMING, zullen onderſcheiden: zo als met alle de overige Dichters, zo wel volgens hunnen rang als dichtſoorten, kan geſchieden. Ja, zo zal ieder handelen, welke bij ondervinding weet, dat de bekende ſpreuk van POPE, *the proper ſtudy of mankind is man*, te veel gebezigt is, om geene waarheid te zijn, en die dezelve daarom voor niet minder gegrondt als bemoedigende aanziet.

K.

Utrecht 1790.

OVER

OVER DEN

SILENUS,

VAN

VIRGILIUS.

Onder de bevallige dichtſtukken der ouden, heeft de zesde Ecloge van VIRGILIUS, namenlijk *Silenus*, in mijn oog altijd eene uitſteekende waarde gehad. Ik verbeelde mij SILENUS, zoo als hij in een door wijnranken overſchaduwde grot ligt, terwijl een gelukkige droom, het voorhoofd van den Slaaper ſchijnt te omringen.

Eene Nimf AEGLE, de ſchoonſte der Najaaden, en twee Satersknaapen, beſpieden zijne rust. Uit kranſen vlechten zij ketenen voor hem, en verwen zijne troni en voorhoofd, reeds half ontwaakt, met het ſap van Moerbeziën. En dus maaken zij hem, volgens de oude gebruiken, om de beelden der Goden met vermilioen te verwen, aan het Ideaal der Veldgoden gelijk.

PHILOMEDON! gij kunt het Tooneel van deezen Herderszang, op het eiland *Kreta*, of in het *Theſſaliſche Tempe*, of in het, voor het Herderen Landleven zo gunſtig *Siciliën* plaatſen. Plaats het waar gij wilt, maar niet, dat verzoek ik u, in de harde, de verbeelding verwoestende aardſtreek, die wij bewoonen.

Lang had de oude SILENUS, den Knaapen een gezang belooft; lang had hij hunne hoope te leur gefteld; maar nu zal hij zingen, wanneer zij hem losmaaken. Hij zingt.

Wonderbaar, maar in de tijden der mirakelen, der Helden, der verkeering van Goden, en halve Goden met Menfchen, geheel niet ongewoon was de inhoud van zijn gezang. Moedwillige Saters — welke aan de Bosfchen, en de vermaaken der Nimfen zoo eigen waren — en haare deugd zoo gevaarlijk ftelden — mengden zich in den dans der wilde Dieren. Zelfs de dikke Eiken fchudden hunne hooge toppen.

SILENUS zong den ftrijd der Elementen, en hoe de zaaden der dingen, in groote leegtens zamenrunden (*) Hij fchilderde den Chaos, en de oudften der Goden, volgens de voorftelling van HESIODUS. De hardheid van den, tot hier toe flijmigen grond; de beperking der Zee binnen bepaalde Oevers. Alles behoorde tot het doel van zijn gezang.

„ Nu zag het Aardrijk, met verwondering, het licht der Zonne, het welk door den nevel des vogtigen en dikken dampkrings, nog nimmer zo rein en blinkend gefcheenen had. Bosfchen zag men uit den levenbaarenden fchoot der Alteelfter opfchieten. Nog nooit geziene Dieren dwaalden door hen geheel onbekende ftreeken. Uit de fteenen van PYR-

(*) Het wezenlijk vereischte in EPIKUURS en NEWTONS Philofophie.

PYRRHA kwamen menſchen voord. SATURNUS regeerde.

Zo zong SILENUS de geheele Fabelkunde door. Den vûurroof van PROMOTHEUS; het lijden van PASIPHAE:

Ah! virgo infelix, quae te dementia cepit!

het noodlot van PHAETONS zusteren, die met mosch en eene bittere ſchorsſe overdekt, in Elzenboomen veranderd wierden. Dit alles roerde de zingende Halfgod aan:

Aux ſublimes accens de l'immortel Silène
Les vents au loin chaſſés ne troubloient point la plaine;
Les ruiſſeaux s'arretoient & n'oſoient s'agiter.
Les Echos admiroient & n'oſoient répéter.
Les Nymphes, les Sylvains, formant d'aimables danſes,
Suivoient d'un pas léger ces brillantes cadences.
Le rivage d'Amphriſe & les bois d'Hélicon.
Furent ſouvent charmés par le chant d'Apollon,
Le ſombre roi du Stix, aux tendres airs propice,
Fut touché des accords de l'Epoux d'Euridice.
Mais la voix du vieillard, cher au dieu des raiſins,
Charma bien plus encor les rivages voiſins.

GRESSET.

PHILOMEDON! wie rust niet gaarne van de zorgen en moeiten, van dit eenzelvig, en dwangziek leven, in een verrukkend gewest uit; welkers verſchiet nog, uit de onſterfelijke werken der gelukkige Ouden, ons toelacht!

(*Uit* WEKHRLIN, *Hyperboreiſche Brieven.* Deel II. No. 4., Brief 8.

VRIJERIJ,

UIT DE

ELFDE EEUW.

Het Tooneel is te Brugge.

De Gravin MATHILDE *(eenigſte dochter van Graaf* BOUDEWIJN *van Vlaanderen) ligt uitgeſtrekt op een ruſtbed. Digt bij haar, zijn twee Kamenieren beezig. De derde komt met haast binnen.*

KAMENIER.

Mevrouw, uw Vader! — Hij vloog, zegt men, hier naar toe, toen hij uw ongeval vernam. Een zijner trouwſte dienaars, die maar weinig minuuten eerder als zijn Heer hier kwam, heeft mij verzekerd: dat de laatſte twee Roſen onder hem dood gereden heeft. Hij gloeide van gramſchap tegen den boosaartigen, die u zo ongehoord beleedigde.

MATHILDE.

Ach! ik geloof zulks, zonder eenige verzekering; want

want ik hoopte het van den *Vader*, en vreesde het van den *Ridder* en den *Graaf*. Maar is hij zelv' reeds hier?

KAMENIER.

Ja, — ik zag hem den voorhof van het Slot invliegen. Eer 'er nog een Pagie bij kon komen, om het Paard vast te houden, was hij reeds afgeſtegen. —— Mij dunkt dat hij daar de trap al op komt.

MATHILDE.

Ja! hij komt, ik ken zijn tred. Daar is hij.

(BOUDEWIJN *vliegt de kamer in, loopt naar zijne Dochter, die zich opricht, en die hij ſterk aanziet.*)

MATHILDE.

Welkom, mijn Vader, welkom! Vergeef mij, dat uw dochter, u *ditmaal* niet te gemoet trad. Ik ben daar in belet, zo gij ziet. Doch wees onbezorgt! Ik kan reeds weder over eind zitten. Het betert al ſpreekende.

BOUDEWIJN, *haar in de rede vallende.*

Ha! dus is het waarlijk zoo —— als ik gehoord heb! —— Dus moest ik u hier zo vinden? Ziek — gewondt — misbandelt — onbekwaam om over eind te zitten? —— Mijn Dochter! mijn eenige! mijn liefſte goed op aarde! ô Vergeef het mij, dat ik u alleen liet. Ik draag de ſchuld van dit alles. Ik...

MATHILDE, *ontroerd.*

Mijn Vader...

BOUDEWIJN.

Ook dat zult gij mij vergeeven, dat ik mij niet eerder tot uwe *wraak*, dan om u te zien, geijld heb. Ik moest u zien, en *geene* zal nu *deeze* zo ſnel, als de donderſlag den blikſem volgen. ——— Hoe vaart gij? Wees oprecht. Hoe vaart gij?

MATHILDE.

Beter, mogelijk als het gerucht u gezegt heeft, ſchoon niet geheel *wel*. Mijne wonden zijn nog ſmertelijk, echter niet *gevaarlijk*. *Deeze arm en deeze ſchouder* zijn zekerlijk een weinig gewondt; deeze wang en de nek een weinig bezeerd; doch dit zal, hoop ik, alles ſpoedig weêr genezen; — ten minſten eerder dan het *vergeeten* zal worden!

BOUDEWIJN.

En WILLEM. ——— Hertog WILLEM deed dit alles?

MATHILDE, *bedaard.*

WILLEM; Hertog WILLEM.

BOUDEWIJN.

Hij alleen? In de Kerk? In het bijzijn van meer dan duizend getuigen?

MATHILDE.

Hij alleen! digt bij de Kerk. Helaas! in de tegenwoordigheid van genoeg getuigen.

BOU-

BOUDEWIJN, (*hoe langer hoe driftiger.*)

Maar hoe? op wat wijze? ——— Verhaal mij alles! Alles, en naauwkeurig. Ha! ik zinneloze, die mijn eenig kind eens aan zulk een woedend mensch wilde uithuwen! ——— Mathilde, verhaal mij alles!

MATHILDE, (*met aandoening.*)

En waarom dat? Heeft het gerucht, en mijn brief zulks niet reeds gedaan?

BOUDEWIJN.

Zeker ja; doch mogelijk het eerſte te zwart, en de laatſte te kort! Uit uw eigen mond wil ik zulks verneemen; trek voor trek! op dat ik hem daar zijn loon voor afweege, zonder toegeevenheid, zonder afſlag ——— ſpreek; ik bid u, ſpreek!

MATHILDE.

Maar thans, daar gij in uwen eerſten ijver nog zijt?

BOUDEWIJN.

In den eerſten, en in den onverzoenlijkſten. ——— Zie, mijne voeten ſtaan op gloeiende koolen; mijne Herauten vliegen reeds door gansch Vlaanderen, en roepen: te wapen! te wapen! mijne Edelen en Vrienden verzamelen zich reeds. Eer de naaste Morgen aan de kimmen bloost, zullen 'er reeds duizend lanzen gereed zijn; eer de derde nacht ſchemert, zal de rook der vijandelijke ſteden ten hemel ſtijgen. ——— Maar ſpreek thans,

arme MATHILDE, ontdek alles aan uwen Vader, aan uwen Wreeker!

MATHILDE.

Dat wij de eerſte thans alleen hooren, op dat de tweede zich niet zelv' in gevaar ſtorte! —— Uw beſluit, zegt men, namenlijk om uw woord te rug te neemen, dat gij hem mijnent wege gaaft, verbitterde WILLEM ten hoogſten; maar nog meer vergramde hij over de verklaaring: dat een onecht geboorene uw ſchoonzoonſchap onwaardig was. Hij, die *mij eens, met zulk* een mannelijken ernst, zijne liefde zwoer — vergeef uwe dochter dit aandenken, deeze vrouwelijke tederheid, en deeze traanen — hij zwoer toen zich op u te wreeken, en mij, mij onſchuldige! te beſchimpen. Dat gij van *Brugge* verwijderd, en ik 'er in gebleven was, wierdt hij al ſpoedig gewaar, en vloog in vermomde klederen naar deeze ſtad. Twee dagen, zo als ik al te laat gehoord heb, loerde hij hier in een afgelegen Herberg; bleef daar ongemerkt en onbekend. Tien of twaalf van zijne dienaars, in verſcheiden Herbergen verſtrooid, paſten intuſſchen op al mijne ſchreden. Hoe konde ik dit weeten! hoe ſlechts vermoeden! —— Eergisteren, toen ik naar de Hoofdkerk ter Miſſe wilde gaan, en nog maar twee of drie treden van de Kerkdeur af was, zag ik ras een Ridder door de reijen van het volk heendringen. Eer ik nog begreep: wie? waar van daan? en waarom? ſtond

hij

hij reeds voor mij. MATHILDE! riep hij, en vatte mij, verbaast, bij den arm. MATHILDE! kent gij Hertog WILLEM nog? Of vergeet de Dochter de aangezichten even zoo snel, als de Vader zijn Vorstelijk woord? Waarlijk! Waarlijk! het zou geen wonder geweest zijn, indien ik hem niet gekend had; zo verschrikkelijk gloeide zijn oog; zo sterk had de toorn zijne wenkbraauwen te zamen gedrongen; zo ontsteld was mond en voorhoofd!...

BOUDEWIJN.

O Ik ken hem, wanneer hij toornig is! Hij vogt op het slagveld aan mijne zijde. En dat hij dapper is —— zie, en moet ik in hem, de Moordenaar van mijne dochter vervloeken —— dit zal ik nooit ontkennen. —— Maar verder MATHILDE, verder? Wat antwoordde gij daar op?

MATHILDE.

Konde ik spreeken, toen ik hem zo voor mij zag staan? Ik kon niets dan sidderen; vlieden wilde ik echter. Maar hij hield mij, met een hoonend lagchen tegen. „ Neen, riep hij, zoo ras, zo onbezeerd komt gij „ niet weg. Wordt gij de Gemalin van Koningen of „ Keizers; onaangeroerd, en onbeschimpt zult gij ten „ minsten hun leger niet beklimmen. Ga dan heen, „ en zeg, dat dit een Bastaard deedt." —— Terwijl hij dit sprak verscheurde hij haastig de sluier van mijn boe-

boezem. Vatte mij met zijn regtehand bij den gordel, hief mij in de hoogte, en drukte, in het gezicht van al het volk, twee woedende kusſen, op mijn ontbloote borst; en even zo veel, op mijn, om hulp ſchreijenden mond. „ Mijne lippen," ſchreeuwde hij, „ en mijn „ hand heeft gevoeld, waar uw hart klopt." — Daar op liet hij mij los, en terwijl ik neder zonk, ſloeg hij nog driemaal naar mij, en verſcheurde mijn gewaad met zijne ſpooren. —— „ Ik heb haar in mijn bezit genomen; „ onteerd is zij voor een anders arm; onteerd is „ hij, die voordaan haare liefde begeert, vóór Hij zijn „ zwaard met het mijne gemeeten heeft." — Zo riep hij, brak door de ontelbaare aanſchouwers heen, en vlood weg.

BOUDEWIJN, (*die zich van woede in een zetel geworpen heeft.*)

Ha! dat ik dat hooren konde! Het uithooren en leven! Ik dank u, ô Hemel! dat mijn hand nog zoo ſterk is. —— En ontvlood? zo makkelijk! Zo ongehinderd van alle die zich om u verzamelden! Heersch ik dan over enkel verraders? Of hadden die ellendigen geen wapens, geene handen meer? Wilde niemand deezen dollen man te keer gaan?

MATHILDE, (*zagt.*)

Mogelijk geſchiedde dit; doch ik, die geheel buiten kennis op den grond lag, weet niet wat 'er verder met

mij

mij is voorgevallen. Eerst twee uuren daar na, kwam ik, op dit bed, weder in het leven te rug.

EEN KAMENIER.

Wij hielden ons alle enkel met de Prinſes beezig, Mijn Heer. Eene algemeene verbaastheid, wegens zulk een ongehoord ſchouwſpel, had de aanſchouwers als bedwelmd. Alles ſchreeuwde en alles ſtond ſtijf. Een paar dude krijgslieden, die de hand aan hem leggen wilde, wondde hij met zijn zwaard. Daar op maakte de overige hem gaarne plaats.

BOUDE WIJN.

Ô Die ſchandvlek! die aan een meisjen, en —— bij alle Heiligen! aan welk een meisjen! zijn hand met geweld konde ſlaan! —— MATHILDE! uwe eer zal gelost worden; gelost door het bloed van den geweldenaar; en met het bloed van allen, die hem helpen. Met deeze handen zal ik zijne Sloten in brand ſteeken; zijne onderdaanen teisteren; en zal niet eerder rusten, voor dat ik den weg tot zijn eigen hart gevonden heb. Voor het oog van het volk beſchimpte hij u; voor het oog van Europa wil ik hem ſtraffen. En keert dit zwaard in zijne ſchede te rug, vóór ik hem gedoodt, of gelijk een wild dier, voor uwe voeten geſleept heb; dan werpe men mijn grijze kruin met ſteenen; dan verbreeke men, gelijk een eerlooze, mijn zwaard voor mijne oogen aan ſtuk; en geev' mij ſlagen met deszelfs ſtukken; zo.....

EEN

EEN RIDDER.

Mijn Heer! reeds hoort men van drie zijden, de Muzijk der aannaderende Ruiterij.

BOUDEWIJN.

Zij zal een uilenlied, een doodklank voor Hertog WILLEM worden! — zendt nog meer boden uit. Ieder onderdaan is zijne medehulp ſchuldig, die dit maal niet verſchijnt, zelfs die maar talmt, is een booswigt! — Hal MATHILDE! ik wil voor u een lans breeken, zo als nog geen Bruidegom voor een onſchuldig gelasterde Bruid gedaan heeft. —— Maar, hoe is uwe houding zo onverſchillig, lieve dochter? waarom zwijgt gij ſtil?

MATHILDE.

De dochter betaamd gehoorzaamheid jegens haar vaders bevel; en het voegt haar te zwijgen als hij ſpreekt; voorál wanneer haare gedachten en de zijnen....

BOUDEWIJN.

Nu, waarom ſpreekt gij niet voord! —— Wanneer uwe gedachten, zegt gij, en de zijne —— voleind! —— dat is mijn bevel.

MATHILDE.

Zo verſchillende zijn.

BOUDEWIJN, (*verbaast.*)

Zo verſchillende? Ha! ik begrijp u; vrouwelijke zwakheid, en een mannelijk beſluit...,

MAT-

MATHILDE.

Vergeef het mij, mijn Vader! Gij noemde mij zo dikmaals uw *zoon*; beklaagde mij, dat ik het niet was: gaaft mij het getuigenis van moedig en onderneemend te zijn. — Ook heden was, het geen u onverschilligheid scheen, slechts eene herinnering. Ik zag in den geest reeds in WILLEMS landen, verheugde mij over uwe zegeviering; maar voelde toch.....

BOUDEWIJN.

Nu... Wat?

MATHILDE, (*met een beschroomde stem.*)

WILLEM alleen, of nooit een Man kan mijn gemaal worden!

BOUDEWIJN, (*verschrikt.*)

WILLEM! — MATHILDE! is het eene vervoering die in uw spreekt?

MATHILDE.

Ik zal thans niet onderzoeken, — want het betaamt mij niet — of het billijk was, hem, die uw woord, en mijne belofte reeds had, dit woord te rug te neemen? Het te rug te neemen, om eene feil die zijn schuld niet is, die wij alle wisten, eer gij hem tot uw schoonzoon verkoost. Ik vraag niet, of Frankrijks listige raad.....

BOUDEWIJN.

Hoe! gij verdeedigt den Booswicht?

MAT-

MATHILDE.

Ik zeg niets anders dan dit: Hij verſchheurde mijn fluſer; hij gaf mij kusſen die den Echtgenoot alleen toekomen; hij ontnam mij mijn eer; hij geev' ze mij dan voor het Autaar weder; of de Celle ontvang, als Gods bruid, die geene, die onteerd en beſchimpt, geen ander mans gade durft worden. — Vergun mij! ô Vader! thans een weinig uit te rusten! Dat een geſprek van deezen aart, mij kragteloos doet worden, zult gij voor geen uitvlucht houden. Zendt intusſchen uit wat u goeddunkt; Boden des Krijgs of des Vreedes. Doet wat Vorſten toorn, en de eer der Ridderſchap u gebieden. Maar WILLEM zal eens mijn gemaal worden, of ik zal nooit een man neemen!

En dit geſchiedde ook! Zekerlijk niet, dan na veele tegenſtreevingen van haaren Vader: evenwel zij werd het. — Want MATHILDE bleef haar beſluit en rede getrouw: WILLEM word' mijn gemaal, of ik neem nooit een man!

Naar het Hoogduitſche van MEISNER.

AAN

Helaas! 'k dool op een zee van ſombre gedachten. —
Nu valt mij eens uw ſchoon, dan uwe zagtheid in,
Nu doet de Droefheid mij mijn vegen ſtaat betrachten,
Dan — roept een ſtil gevoel mij weêr naar uwe min.
Ik ben — ik ben het ſpel van duizend dwarrelingen!...
Soms doet uw troost, uw moed, uw liefdevoerend hart,
Een' enklen ſtraal van hoop in mijne ziele dringen,
En ijlings werkt die hoop weêr de aller wreedſte ſmart.
En — mogt ik naar mijn wensch, u nog maar blijven minnen!..
Dan ſchonk 't gevoel mij nog een vonkje van geneugt,
Dan ſchonk uw godlijk beeld, in mijn bedrukte zinnen,
Nog ſoms een' lieven ſchijn van lang verloorne vreugd.
Maar neen... gij zelf, — gij eischt, dat ik — u moet vergeten...
Vergeten?... wat?.. uw deugd, die mij het hart verwon?..
Vergeten onze min?... ons jongst vaarwel vergeten?...
Ik moest een monſter zijn, zo 'k u vergeten *kon!* —
Neen — noit vergeet ik u: voor ewig zult gij leven
In 't hart, te wreed verſcheurd door 't grievendſte gemis.
Die nagedachtnis mag mijn rust den doodſteek geven,
Daar in die droefheid ſteeds nog ſtof tot blijdſchap is.
Schrei, ſchrei dan niet te lang, om onze bittre rampen:
Ik ſchep nog wrede vreugd uit mijnen bangen nood. —
Kom, laat ons welgemoed een poos nog worstlend kampen;
Haast wagt de redding ons in de armen van de Dood. —
In mijnen laatſten blik zult gij nog zijn te lezen;
De jongſte klop des harts zal nog *Eliſe* ſlaan;

De veegſte zugt van 't hart zal voor uw welzijn wezen:
En op mijn bleke lip zal nog *Eliſe* ſtaan.
Dat noit de wanhoop dan ons om ons leed doe klagen:
Haast zinken we in het graf:— de tijd verzwindt zo ſnelt...
Vaarwelt... haast zien wij't licht des eeuwgen morgens dagen;
Daarzien we ons eindloosweêr!... vaar,— lieve Eliſe,— welt..

J. C.

30. 9. 1789.

LIEF-

LIEFDE - SLAVERNIJ.

'k Ben door de Min in ſlavernij. —
Betoverend geweld,
Dat me uit mijn vrijheid ſtelt,
Hoe zoet, hoe lieflijk ſtreelt gij mij!
Terwijl ge me in mijn jeugd
Voorziet van zuivre vreugd.
Ik wou weleer de Min ontgaan,
Ik vreesde voor zijn' boei;
'k Ontliep het lief geſtoei:
Maar Hij — Hij bood mij *Chloris* aan,
En 'k was, — doch zonder ſpijt; —
Mijne oude vrijheid kwijt.
Hij ſchoot, met zijnen elpen boog
Slechts enen minneſchicht,
Die, op mijn hart gericht,
Me aan rede en overleg onttoog;

En mij, geheel vermand,
Sloeg ijlings in den band.
Nu leef ik in die kluisters blij, —
En min, geheel verrukt,
Haar, daar mijn ziel voor bukt;
En, — in die banden echter vrij,
Zo — kusch ik — raat bedrog! —
Mijn' boei en ketens nog. —
Mijn Chloris is mijn twede ziel;
Zij adelt mijnen zin,
Door hare kuiſche min:
En — daar ik ook aan haar beviel,
Maakt ze in mijn ſlavernij,
Mij vrolijk, vrij en blij.
Zo vuurt zij ſteeds mijn lustjes aan,
En houdt die toch in toom:
Zij houdt mijn drift in ſchroom,
En is toch met mijn wensch begaan;
Terwijl, naar 's harten lust,
Zij door mij wordt gekuscht.
Zo even zat ik aan haar zij,
En bij ons 't Minnewigt,
(Hoe ſcherp wondde ons zijn ſchicht!)
Ik kuschte haar — zij kuschte mij...
Wij waren, bij ons lot
Bedwelmd door 't zoet genot. —

Dan

Dan — toen mijn hand wat lager zonk,
Werd drift en hand te vlug: —
Maar zij — hield mij te rug,
Hoewel haar mond nog kuschjes schonk:
Hoe gretig dronk ik in
't Genot van zulk een min!
De Liefde houdt, door haar geſtreel,
Mijn buigzaam, teder hart
In zijnen ſtrik verward,
Terwijl mijn Chloris, voor haar deel,
Mij nimmermeer verheugt,
Dan in de ſchâuw der deugd.
Wat koos ik dan, te dwaas beraân,
Voor zulk een' zagten band,
Den vrijen losſen ſtand?...
Dees kluister mag mij vrij belaân. —
Ik min de minnepijn
Nog meer, dan vrij te zijn. —
Mijn Chloris, ga gij immer voort,
Smeed gij mijn boejen maar: —
'k Vrees hier voor geen gevaar,
Zo gij ſlechts naar uw' minnaar hoort;
En — wijl gij aan hem denkt,
Hem ſoms wat kuschjes ſchenkt. —
Triumf! ik ben in ſlavernijt —
Terwijl het zoet geweld,

Dat me uit mijn vrijheid ſtelt,
Mij immer ſtreelt, en vrij, en blij,
Mij, in mijn jonge jeugd,
Verzorgt van zuivre vreugd!

J. G.

27. 8. 1789.

DE

DE LIEFDE.

Zou de Min ons hart niet trekken?
Zou men haar niet ziel en zin
Vrolijk, vol vernoegen offren? —
Ja, ô ja, ons trekt de min.

Zij, de Liefde, ſtreelt ons harte,
Zij verzagt toch allen druk,
Zij deelt immer onze blijdſchap,
Schenkt ons 't zaligendst geluk.

Ze is de moeder van de ſchoonheid.
Venus was wel eens zo ſchoon,
Toen zij 't minnend oog liet dalen
Op den blozenden Adoon.

Deugd wil haar heur zuster heten;
Zij beſchaaft en vormt het hart:
Zij geeft goeden ſmaak en zeden,
Daar zij alle woestheid tart.

Zij is 't licht op onze paden,
Banſter van de bastaardij,
Voedſter van vernuft en kunde,
Zout der aardſche maatſchappij.

Zij vervormt zelfs de eigenſchappen,
Door haar toverend geweld.
Helden maakt zij teêr gevoelig,
't Lafſte ſchepſel tot een' held.

't Vuur van twist weet zij te doven,
Zij verſtikt zijn vonken rasch:
Nochthans ſmeedt zij ijs tot kolen,
Smelt den hardſten ſteen tot glas.

Zij beweegt de ſtugſte zielen,
Zij buigt woeste harten om;
Leert aan onbeſcheidnen 't zwijgen
Maakt den vuigen prater ſtom:

Zij

Zij doet ons oplettend waken,
Dat ons niemand oit verrasch't;
Zij leert ons het best bedenken,
Hoe men op zijn wenken past.

Moeder mag bij 't naijen, breijen
Soms de fok eens over zien;
Nimmer merkt zij, welke lonkjes,
Wij toch wederzijdsch ons biên.

Ouders kunnen ons niet scheiden. —
Is het soms al met gevaar,
Is 't wel eens verzeld van vrezen,
Echter zien wij steeds malkaêr.

Ja, de Liefde maakt ons moedig,
Ja, zij leert voorzigtigheid.
En — als wij *haar* stem slechts horen,
Is ons 't zagtst genot bereid.

Engel! die me u doet beminnen
Door uw lieve aantreklijkheên,
Door uw zuiver hart, — uw gulheid,
Door uw leest, zo net besneên;

Zou

Zou de Min mijn hart niet trekken —
Niet beſturen heel mijn' zin? —
Ja — wilt gij 't mij ſlechts vergunnen, —
Dan beheersch mij ſteeds de Min.

J. C.

29 8. 1789.

DE

DE MINNAAR.

Naar het Hoogduitsch van

BURGER.

Wat mag hij, die een meisje heeft,
Niet voor gelukkig gaan!
In Londen, noch in Amſterdam
Is geen 'er beter aan.

Wat hof of ſtad hem daar voor bood
Is ſchaduw, — ſchijn, — bedrog.
En — als hij zelfs een oortje heeft
Is hij een *Croeſus* nog.

De wereld lope, of blijve ſtaan,
Zij rolle eens om en om;
't Mag alles onderst boven gaan:
Hij kwelt 'er zich niet om.

Pfui,

Pfui zegt hij, tegen ſtroom en wind,
„ Wie uwer deert mij wat?
„ Niet meer, dan wajen kan de wind;
„ En regen — maakt al nat!"

Zo voelt hij zich van grillen vrij,
Van zorgen en geween;
En blaet, vernoegd in zijnen ſtaat,
Een liedjen uit *Datheen.*

Door de adren ſtroomt hem onbelet
En frisch zijn bruiſchend bloed;
Geſonder is hij, dan een viſch
In zijnen klaren vloet.

Hem ſmaakt zijn maal, hij ſlaapt gerust,
En drinkt zijn pintje wijn,
En droomt in 't zaligst Paradijs
Met Eva lief te zijn.

In Englenvreugden zwemt de man,
Wie 't alles gaat naar lust:
Die zeggen — of wel — zingen kan,
Dat hem zijn meisje kust.

Maar

Maar ach! wat zing ik in de wind,
En heb 'er zelf nog geen?
Och Eva! kom gezwind, word mijn...
'k Was lang genoeg alleen!

J. C.

6. 5. 1789.

BEEDE

AAN

DE LENTE,

OM DE HERSTELLING VAN

THEMIRE.

Volſchoone lente! die in lieffelijke pracht
Weêr naar onze aarde daalt op wiekjes van de winden,
Terwijl natuur ontwaakt, verrukt u tegenlacht,
En, uwe komst ter eer, zig ciert in 't groen der linden.

De veege zieke kwijnt op d'oever van het graf,
Hij riekt, hij ademt uwe balzemrijke geuren,
En kruipt al wagglend, van dien doodſchen oever af;
Gij doet zijn wangen, als 't ontlooken roosje kleuren.

En laat ge, ô lente! die aan alles luiſter geeft,
Die, waar uwe invloed werkt, de blijdſchap doet verſchijnen.
Gevolgt door vrugtbaarheid: — bemint door al wat leeft.
Doet gij den roem der jeugd in de eerſte bloei verkwijnen.

God,

ô God, die zonnen riept uit de Eeuwge duisternis!
God, die in 't Paradijs, op lentewindjens daalde,
Verſchoon haar, die zóó ſchoon, als Edens Eva is,
Toen zij voor 't allereerst in de ochtendſchemering praalde.

Haar ſchoonheid, haare deugd, zij u nog lang tot roem.
Dat zij de losſe jeugd haar voetſpoor doe betreeden!
Behoeft gij, Groote God, in 't Paradijs één bloem?..
En ach! geen ander haar gelijk bloeit hier beneeden.

den 21 *Maij.* 1790. P. B. JR.

BOVEN DE DEUR VAN EEN VERWER, EN GLAZENMAAKER.

Een groot deel van mijn plicht,
Is werken licht en digt.
Ik verw, verlak en ſchilder veel,
Doch mis Apelles kunstpenſeel.

DK. STOOP.

WIJSHEID EN LIEFDE.

Aphrodites ſchoonſte kind,
Onvoorzigtig, ſpeelsgezind,
Buitelde, in een donkren nacht,
Onvoorziens eens in de gragt.
Als 't Minerf ter hulpe riep,
Die daar in een Tempel ſliep,
Kwam deez' ras: doch zonder licht,
En ſprak tot het minnewicht:
Gaarne zou 'k 't licht u bien,
Maar, als ge alles klaar mogt zien,
Zoudt gij meer een God van pijn,
Dan van vergenoegen zijn.

Naar 't Hoogduitſche van

RAMLER.

ZELFVERWINNING.

Hoort toe, ik zal de wijsheid zingen!
De kunst om ſteeds zich zelv' te dwingen;
Ken ik: zij kan elk dienſtig zijn.
Blijf doctor en proffesſor eeren,
Zij kunnen ze u niet beter leeren.
Drinkt wijn.
Dan leert gij wijs te zijn.

Moet gij op ſtraat voor Grootshart buigen,
Ziet ge u veracht — en overtuigen
Dat gekken zijne vrienden zijn.
Laat hen, om ſtrijd, ſtrijkaadjen maaken.
Een glimlagch zal zijn dwaasheid wraaken.
Drinkt wijn.
Dan zijt gij groot: hij klein.

Maakt 's naasten pracht u ooit te onvreeden,
Dekt u ſlechts wol — hem zijden kleden;
Gaat gij: daar bij *per* koets moet zijn.
Hij rijde: en overpeins zijn ſchulden;
En gij, voor uwe laatſte gulden,
Drinkt wijn,
Uw ſlaap zal rustig zijn.

Als vrienden uwe rechten krenken,
Niets dan op kwaade ſtrecken denken,
Wie zal u dan ten bijſtand zijn?
Ei gaat toch bij geene Advokaaten,
Behoud mijn raad — en uw Dukaaten.
Drinkt wijn,
Gij zult toegeevend zijn.

Wil Chloris onäandoenlijk blijven,
Den ſpot met uwe liefde drijven,
En ſchertſen met uw minnepijn.
Maak dan geen toeleg op uw leven:
In plaatſe, uw zelven te vergeeven,
Drinkt wijn.
Hij zal het graf der liefde zijn.

Naar 't Hoogduitſche van RAMLER.

EEN GEZONDHEID OP DE GEZONDHEDEN.

Weg, weg, met wenſchen, rijmen, wenken!
Drinkt naarſtig — maar drinkt ſtil!
Wie kan aan zijn gezondheid denken,
Als elk de glazen leegen wil!

BLADWIJZER.

VAN HET

VIERDE DEEL.

VERHANDELINGEN, enz.

Proeve over het gebruik der *Epitheta* in Dichtſtukken, door den Heere J. CLARISSE. Bladz. 1.

Bijvoegſelen en *Drukfeilen* tot dezelve. . 275.

Gemengde Aanmerkingen, door denzelfden. . 54.

Letterkundige Fabelen, naar het Spaanſche van DON THOMAS DE IJRIARTE. . . 105.

1ſte Fabel. De *Elephant*, en de andere *Dieren*. 107.

2de —— De *Zijworm* en de *Spin*. . 109.

3de —— De *Beer*, de *Aap* en het *Zwijn*. 110.

4de —— De *Bijen* en de *Hummels*. . 111.

5de —— De *Drie Papegaaijen*. . 112.

6de —— De *Aap* en de *Poppenſpeeler*. . 113.

7de —— De *Klok* en het *Klokjen*. . 115.

BLADWIJZER.

8ste Fabel. De *Ezel* als *Fluitſpeeler*. . Bladz. 221.

9de —— De *Mier* en de *Vloo*. . 223.

10de —— De *Klimöp* en de *Thijm*. . 224.

11de —— De *twee Konijnen*. . . 225.

12de —— De *Eieren*, . . 226.

13de —— De *Gans* en de *Slang*. . 228.

14de —— De *Mof*, de *Waijer* en de *Zonneſcherm*. . . . . 229.

15de —— De *Vorsch*, en de *Rietvink*. . 230.

Over het *Misbruik der Sijncope*, door den Heere J. CLARISSE. . . . . 125.

Tafereel der *Oude Dichtkunst* en *Dichters*, naar het Franſche van den Heere MERIAN. . 132.

Redevoering, over het oogmerk en nut van de beoefening der Algemeene Geſchiedenis, naar het Hoogduitſche van den Heer SCHILLER. . 181.

Oprichting van een Dichtgenootſchap te *Marokko*. . . . . 214.

Raad aan zeker Treurſpeldichter. . 215.

Tooneelgrap. . . . . 215.

Aartig gezegde. . . . 217.

Aanneeming der Tooneelſpeelers van *Parijs*, naar 't Fransch van MERCIER. . . . 217.

Over

BLADWIJZER.

Over den uitgang *Nisse*, door den Heer J. CLARISSE. . . . Bladz. 149.

De waarde van het Rijm, een Gesprek, naar het Hoogduitsche van den Heer DENIS. . . 280.

Ontwerp van eene *Levensbeschrijving der Dichteren*, door K. . . . . 305.

Over den *Silenus* van VIRGILIUS, door WERKHRLIN. 331.

Vrijerij uit de elfde Eeuw, naar het Hoogduitsche van MEISNER. . . . . 334.

GEDICHTEN.

Avondwandeling met *Julia*, door den Eerw. Heer B. BOSCH. . . . . 117.

De Christen op Golgotha, door den Heere J. DE WAAL. . . . . 119.

Mijn Waare en *Schijnvriend*, door den Heere H. KUIPERI. . . . . 121.

De Verdraagzaamheid, door J. H. E. N. . 123.

Drie Puntdichten, door den Heere A. B. F. 121.

De Eindpaal der Menschelijke Reden, bij een Kerkhof, door Mejufvrouw MARIA VAN ZUIJLEKOM. 231.

Het Land. Voorgelezen in de Maatschappij: *Felix Meritis*, tot slot eener Verhandeling over den Landbouw, enz. door den Heere M. NIEUWENHUIJZEN. . . . . 235.

Aan

BLADWIJZER.

Aan Eliſe, door den Heer J. C. . Bladz. 343.

Liefdeſlavernij, door denzelven. . . . 347.

De Liefde, door denzelven. . . . 351.

De Minnaar, naar het Hoogduitſche van BURGER, door denzelven. . . . . 355.

Beede aan de *Lente*, om de herſtelling van *Themire*, door den Heere P. B. JR. . . . 358

Boven de Deur van een *Verwer* en *Glazemaker*, door den Heer D. STOOP. . . . . 359.

Wijsheid en *Liefde*. . . . . 360.

Zelfsverwinning. . . . . 361.

Een *Gezondheid* op de *Gezondheden*. . 362.